

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ  
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

**ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**«5В020400 – МӘДЕНИЕТТАНУ» мамандығы бойынша**

**ПӘНДЕРДІҢ ТИПТІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ**

**\* \* \***

**ТИПОВЫЕ УЧЕБНЫЕ ПРОГРАММЫ ДИСЦИПЛИН**

**по специальности «5В020400 – КУЛЬТУРОЛОГИЯ»**

**Алматы 2017**

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ  
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

**ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**«5В020400 – МӘДЕНИЕТТАНУ» мамандығы бойынша**

**ПӘНДЕРДІҢ ТИПТІК ОҚУ БАҒДАРЛАМАЛАРЫ**

**\* \* \***

**ТИПОВЫЕ УЧЕБНЫЕ ПРОГРАММЫ ДИСЦИПЛИН**

**по специальности «5В020400 – КУЛЬТУРОЛОГИЯ»**

**Алматы 2017**

1. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде **ӘЗІРЛЕНГЕН ЖӘНЕ ҰСЫНҒАН**.

2. Типтік оқу бағдарламасы Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 05 шілдедегі №425 бұйрығы негізінде бекітілген типтік оқу жоспарына сәйкес әзірленген.

3. Республикалық оқу-әдістемелік жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру кеңесінің 2016 жылғы 30 маусымындағы №2 мәжіліс хаттамасының шешімімен **БЕКІТІЛДІ**

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің рұқсатынсыз осы типтік бағдарламаларын көбейтуге және таратуға болмайды.

**РАЗРАБОТАНА и ВНЕСЕНА** Казахским национальным университетом им. аль-Фараби.

Типовая учебная программа разработана в соответствии с типовым учебным планом, утвержденным приказом МОН РК от 05 июля 2016 года №425.

**2.УТВЕРЖДЕНА** протокольным решением №2 заседания Республиканского учебно-методического совета высшего и послевузовского образования от 30 июня 2016 года.

Настоящая типовая учебная программа не может быть тиражирована и распространена без разрешения Министерства образования и науки Республики Казахстан

@ КазНУ им.аль-Фараби, 2017

# **ККТ 2201 – КӘСІБИ ҚАЗАҚ ТІЛІ**

**Көлемі 2 кредит**

## **Авторлар:**

**Иманқұлова С.М.** – филология ғылымдарының кандидаты доцент  
**Егізбаева Н.Ж.** – филология ғылымдарының кандидаты доцент  
**Исмағамбетова З.Н.** – философия ғылымдарының докторы, дінтану және мәдениеттану кафедрасының профессоры

## **Пікір жазғандар:**

**Қарабаева А.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті философия және саясаттану факультеті философия кафедрасының профессоры

**Құрманғалиева Ғ.** – философия ғылымдарының докторы, профессор  
Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі философия және саясаттану институтының бас ғылыми қызметкері

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

Қазіргі таңда қызмет студенттің барлық саласында белгілі бір білімге, шеберлік пен дағдыға, жеке адами қасиетке ие, өзінің кәсіби қызметін жоғары деңгейде атқаратын, бәсекеге қабілетті білікті мамандарға сұраныс артып келеді. Мұндай сұраныс жоғары кәсіби білім мақсатын анықтауға себепші болды.

Қоғамдағы тілдік жағдай еңбек нарығының нақты сұраныстарына сай мамандардан тек қазақ тілінде сөйлеу дағдысын талап етіп қана қоймай, таңдаған қызмет саласында табысты жұмыс істеп, жеке әлеуметтік қасиеттерін (азаматтық, мақсатқа талпынушылық, ұйымдастырушылық, еңбекқорлық, коммуникативтілік, төзімділік, әлеуметтік бейімделушілік) қалыптастыру мен дамытуды мақсат етеді. Сондай-ақ алған тілдік білімін қатысымда (іскерлік кездесулерде, қызмет барысында, мәжіліс, жиындарда және т.б.) ұтымды пайдалана алу дағдысын да көздейді.

Бүгінгі студент – болашақ маман өзінің алға қойған мақсатына жетуі үшін үнемі ізденіп, білімі мен біліктілігін арттырып, бірнеше тілді жетік меңгеруге, әсіресе қызметіне қатысты кәсіби қазақ тілін үйренуге қызығушылығы артады. Бұл өз кезегінде қазіргі студенттің кәсіби қазақ тіліне деген сұранысының артуына ықпалын тигізіп, тілдік тұлғаның сөздік қорын, кәсіби лексикасын дамытуға жол ашады.

Студенттердің тілдік білімін, сөйлеу мәдениеті мен тілдік құзіреттілік деңгейін жетілдіру «Кәсіби қазақ тілінің» жалпы білім беру бағдарламасындағы оқу пәні ретінде маңызын арттырады.

Кәсіби қазақ тілі оқу пәні ретінде төмендегідей сипатқа ие:

✓ пәнаралық (қазақ тіліндегі сөйлеу мазмұны түрлі білім салаларынан: мәдениеттану, тарих, экономика, ақпараттану, химия, физика, биология, география, математика, және т.б. хабар береді);

✓ сан салалы (бір жағынан – сан алуан тілдік құралдарды тілдің түрлі аспектілерімен: фонетика, лексика, грамматикамен байланысты меңгеру, екінші жағынан – сөйлеу әрекетінің төрт түрлі әрекетін (тыңдалым, оқылым, жазылым, айтылым) жетілдіру қажеттілігі;

✓ сан алуан қызметтілігі (оқыту мақсатында және түрлі білім саласынан ақпарат алу құралы ретінде).

Кәсіби қазақ тілін меңгеру студентті шығармашылық ойлауға, көзқарасын кеңейтуге, өзінің жеке қасиеттерін жан-жақты ашуға, яғни кәсіби білімін дамытуға әсерін тигізеді. Студент өзіндік жұмыс орындаудың дағдысын қалыптастырады, шығармашылық дербестікке қол жеткізеді, сол арқылы тілдік түсініктерді, логиканың барлық түрлерін (талдау, синтездеу, салыстыру, тұжырымдама жасау) жетілдіреді.

Бұл айтылғандардың бәрі *кәсіби білімді жетілдіруге әсерін тигізетінін, жоғары білікті мамандарды даярлау міндетін шешудің жолдарын көрсетеді.*

#### **Пәнді оқытудың міндеттері:**

«Кәсіби қазақ тілі» пәні қазақ тілін меңгерудің негізгі B1 және B2 деңгейлері игерілген жағдайда жүзеге асырылады. Болашақ маманның тілдік біліктілігін жетілдіріп, мемлекеттік тілді мамандық деңгейінде коммуникация құралы ретінде қолдану дағдыларын қалыптастыруды көздейді. Болашақ маманның кәсіби дағдыларды қолдану салаларына байланысты арнаулы тілдік білім жиынтығы өте кең болуы керек. Себебі кәсіби міндеттерді атқару барысында арнаулы терминдерді қолдану жиілігі артады, осылайша кәсіби тілдік дағдысы дамиды, жетіледі.

«Кәсіби қазақ тілі» пәнін оқыту тіл үйренушілердің белгілі бір тілдік құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған. Кредиттік білім беру бағдарламасы бойынша модульдік технологияға негізделген талаптарға сай «бакалавр» төмендегідей құзыреттілік талаптарын меңгеруі тиіс:

**А – құралдық құзырет:** түрлі дереккөздерден алынған, ақпараттармен жұмыс істей алу, алған мәліметтерді кеңейту; өз көзқарасын дәлелдеу мақсатында немесе түрлі мәселелерді шешуде қолдана алу. Пайымдау түрлерін логикалық тұрғыдан талдай алу, көпшілік ортада сөйлеу дағдысын меңгеру, дәлелдер келтіру, пікірталас жүргізе білу.

**В – тұлғааралық құзырет:** жеке және ұжымда жұмыс істей алу қабілеті, ұлтаралық, мәдениетаралық қарым-қатынас ережелерін сақтай білуге қабілеттілік.

**С – жүйелілік құзырет:** кәсіби қазақ тілін Қазақстандағы, әлемдегі әлеуметтік-экономикалық, мәдени-тарихи, саяси жағдайлармен, ҚР конституциялық-құқықтық негіздерімен үйлестіруге бейімділік.

**Д – пәндік құзырет:** қазақ тілінің даму тенденциясы мен қазіргі жағдайын, Қазақстандағы тарихи-мәдени және тарихи-әдеби үдерісті меңгеруге қабілеттілік; кәсіби бағдарлы қазақ тілінің жүйесін пысықтау, қазақ тіл бірліктерінің құрылымы мен қолданылуын халықтың тарихы мен мәдениетімен байланыстыру, ауызша және жазбаша мәтіндерді құрастырғанда берілген коммуникативтік жағдаяттарға байланысты іргелі білімдерді қолдана алу қабілеті; жаңа терминдерді өз мамандығына бейімдеп тиімді меңгеруге дайындық.

«Кәсіби қазақ тілі» пәнін оқытудағы құзыреттілік дағды төмендегідей негізгі міндеттер бойынша анықталады:

**лингвистикалық құзыретті қалыптастыру** – тақырыпқа қатысты лексикалық бірлікті дамыту дағдысы; негізгі терминдер мен ұғымдардан тұратын пәрменді сөздіктердің дамуы; грамматикалық дағдыларды жетілдіру;

**прагматикалық құзыретті қалыптастыру** – кәсіби мазмұндағы мәтіндер негізіндегі сұқпаттық және монологтік айтылымдарды қалыптастыру шеберлігі, жазылым дағдыларын жетілдіру, коммуникативтік стратегияны өңдеу шеберлігі (белгілі бір сөйлесім жағдайына бейімделу);

**когнитивтік құзыретті қалыптастыру** – мәселелік тапсырмалар, ойын тапсырмалары, мәтіндер бойынша: мәтінді біріздендіру дағдысы (мазмұнның мәнін анықтау, сыни қабылдау, негізгі және қосымша ақпараттарды айыра білу); мәтіннің мазмұнын ұғыну (сәйкестендіру, түсіндіру, жинақтау) дағдысы; мәтіннің мазмұнын өзгерту (толықтыру, қайта құру, қажетті мазмұнды таңдау);

**ақпараттық құзыретті қалыптастыру** – тілдік тұлғаның білім алу шеңберіндегі, сондай-ақ қоршаған әлем туралы ақпаратты қолдана білу дағдылары. Түрлі нысандар (теледидар, ұнтаспа, телефон, компьютер) және ақпараттық технологиялар (бейне, электрондық почта, әлеуметтік желілер, Интернет т.б.) көмегімен ізденімпаздық біліктері қалыптасып, ақпаратты талдау, саралау, сараптау, сақтау және оны тарата білуге үйренеді.

#### **Курс соңында студент:**

1. Мәдениеттану мамандығы саласындағы белсенді қолданылатын терминологияны білуі және оны кәсіби ортада тиімді қатынас жасау үшін ұтымды қолдана алуы;

2. Кәсіби-іскери қарым-қатынас кезіндегі «маманданған» сөздерді (ұйғару, мақұлдау, сенім білдіру, келіспеу, негіздеу, дерек келтіру, бағалау, қорытынды) логикалық жүйемен құра білуі;

3. Мәдениеттанулық мәтіннен қажетті ақпаратты сұрыптап, оны кәсіби мақсатта сипаттай, қорыта білуі;

4. Мәдениеттанулық мәтіннің түзілу тәртібіне көңіл аудару, оның логикалық құрылымдық негізін құра білу.

5. Маманданған тақырыпқа сай өзіндік ой-пікір білдіре білу құзіретін қалыптастыра білуі керек.

Пәнді меңгерудің болжамды нәтижесіне жету үшін СТУДЕНТ төмендегідей жүйелі, саналы және тұрақты білім, **білік пен шеберлік** қалыптастыруы қажет:

- Негізгі кәсіби лексиканы білу (сағат санына байланысты оқу бірлігі көлеміндегі жалпы және терминологиялық сипаттағы лексикалық минимум) шеберлігі;
- Мәдениеттану мамандығына қатысты белсенді терминдердің мағынасын білу және оны кәсіби мақсатта қолдана білу дағдысы;
- Мәдениеттану мамандығына қатысты тақырып бойынша өз ойын дұрыс, жүйелі түрде жеткізе білу және мәтінге талдау жасай алу шеберлігі;
- мәдениеттану мамандығы, елтанымдық, жалпы мәдениет саласына қатысты тақырып аясында, диалог пен монолог құрап пікірсайыстарға қатыса алу дағдысы;
- құжаттардың жеке түрлерін (қызмет бабындағы хат-хабар, іскери байланыс, келіссөздер, сұраныс жіберу, ұсыныс, сервистік қызмет көрсету, тезис, хабарлама және т.б.) сауатты жаза алу дағдысы;
- түрлі жағдаяттық сұхбаттарға орынды араласа алу;
- қазақ тіліндегі дереккөздерден өз мамандығына қатысты аутентикалық ақпараттарды алып, қызмет саласында ұтымды пайдалана білу және т.б білік пен шеберлікті қалыптастыру.

## **ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ**

| р/с | Тақырыптың атауы                                                                         |
|-----|------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1   | «Мәдениеттану» мамандығы бойынша кәсіби лексика. Терминдік норма                         |
| 2   | «Мәдениеттану» мамандығындағы бойынша кәсіби тілдің термин жүйесі. Терминжасам           |
| 3   | Кәсіби тілдегі грамматикалық нормалардың қолданысы                                       |
| 4   | Мәдениеттану саласындағы кәсіби мәтіннің грамматикалық-стильдік ерекшеліктері.           |
| 5   | «Мәдениеттану» мамандығының кәсіби саладағы іскери қарым-қатынас. Диалог. Монолог        |
| 6   | Мәтін – ауызша қарым-қатынас құзіретінің негізі. Жоспар құру                             |
| 7   | Мәдениеттану саласындағы тілдің функционалды-мағыналық ерекшеліктері. Сипаттау. Хабарлау |
| 8   | Баяндау. Баяндаудың құрылымы және ерекшеліктері                                          |
| 9   | Мәдениеттанулық мәтінді құрылымдық-мағыналық талдау негіздері. Аннотация.                |

## **ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ**

**Пәннің мақсаты** – студенттердің қатысымдық құзыреттілік деңгейін көтеріп, қазақ тілін кәсіби (іскери және ғылыми) қызметте, сондай-ақ өз

білімін жетілдіру мақсатында пайдалана алуына бағыттау. Болашақ маманды таңдаған саласына қатысты терминдермен жұмыс істеуге, грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдана білуге дайындау.

Бағдарламаның мазмұны студенттердің ғылыми-кәсіби саладағы қажеттіліктерімен, қазақ тілін ғылыми салада қолдана алу мүмкіндіктерімен анықталады. Тілді практикалық жағынан меңгерудегі коммуникативтік мақсаттар пен міндеттер ең басты тұжырымдама болып табылады. Бакалавр студенттері ғылыми ортаға байланысты жаңа тілдік дағды мен білімін жетілдіре отырып, терең әрі сапалы тілдік білімін қалыптастырады.

**Пәннің міндеті** бірқатар қатысымдық (коммуникативтік) және танымдық (когнитивтік) міндеттердің орындалуы барысында жүзеге асырылады. Атап айтқанда:

- кәсіби мазмұндағы орта көлемді мәтіндерді, нұсқаулықтарды, анықтамалықтарды, БАҚ өнімдерін жатық оқу;
- Аударма, кәсіби бағыттағы сөздіктерді пайдалана білуге үйрету;
- кәсіби аяда жиі қолданылатын белсенді (актив) сөздер мен сөз тіркестерін, кәсіби лексика, салалық ұғым, атаулар мен терминдердің мән-мағынасын еркін түсіну;
- Өртүрлі стильде жазылған мәтін, өз мамандықтарына сәйкес еңбектер мен ғылыми зерттеулерді оқып, негізгі ақпараттарды ала білу дағдысын қалыптастыру;
- кәсіби аяда ауызша монолог, диалог түрінде (*хабарлама, таныстырылым (презентация), баяндама, дискуссия және т.б.*) әңгіме құру, сұхбат жүргізу;
- кәсіби аяда жазба жұмыстарын (*эссе, аннотация, түйіндеме, жоспар, тезис, мәлімдеме, пресс-релиз, өтініш, хат, аударма, аннотация, реферат және т.б.*) орындау;
- кәсіби аяда қолданылатын қалыпты сөйлеу (этикет) үлгілерін қолдану және белгілі бір кәсіби қатынас саласындағы танымдық-қатысымдық міндетті шешуге керекті ақпарат тыңдау арқылы түсіне білуге дағдыландыру;
- Өз мамандығы бойынша ғылыми мәтіндерге пікір беруге, ғылыми мақала, баяндама жазуға машықтандыру;
- Сонымен қатар, кәсіби бағыттағы тақырыптар бойынша тіл үйренушіні қазақ тілінде жүйелі талдау жасауға, өз ойын еркін жеткізуге және ұсынылған материалдар бойынша сипаттама, салыстырма, қорытынды жасай білу сияқты т.б. тілдік біліктілікті жетілдіруші әрекеттерге дағдыландыру.

### **Білім беру технологиясы**

«Кәсіби қазақ тілі» пәнін жүргізу барысында тіл үйретудің заманауи үлгілері, отандық және шетелдік ғалымдардың авторлық озық әдіс-тәсілдері басшылыққа алынады. Жұмыс барысында уақыт көлемі, тақырып ерекшелігі, тіл үйренушінің қабілет-қарымы, оқытушының шеберлігі сияқты т.б. маңызды факторлар есепке алынып, соған сәйкес *белсенді оқыту әдісі, жеке-*



*бағдарлы оқыту әдісі, сыни ойлау әдісі, жобалық оқыту әдісі, ақпараттық әдіс, түсіндіру әдісі, практикалық әдіс, кейс әдісі, ізденіс әдісі, іскери ойын әдісі сияқты т.б. әдіс түрлері мақсат-міндетке сәйкес қолданылады.*

## **НЕГІЗГІ БӨЛІМ**

### **«Мәдениеттану» мамандығы бойынша кәсіби лексика. Терминдік норма**

Кәсіби лексика – табысты жұмыс істеу кепілі. Кәсіби лексиканың негізін анықтаудағы мәтіннің лексикалық құрамын сараптау. Кәсіби лексиканы қолданудағы пікірталастар. Ғылыми тақырыпты құрастыру және кәсіби лексиканы қолданудағы мәселелер. «Мәдениеттану» мамандығы, Мәдениеттанулық тақырып саласында әңгімелесу, пікірлесу. Терминдік норма. Оған тән белгілер. Термин қолдануға қойылатын нормативті талаптар. Кәсіби лексика: жалпықолданыстағы сөздер, жалпығылыми және терминологиялық лексикалар. Жалпыланған және дерексізденген мағынадағы терминдерді қолдану. Өзге тілдерден енген сөздердің таралуы. Жалпыланған және дерексізденген мағынадағы терминдермен жұмыс. Терминологиялық және терминологиялық емес мағынадағы сөздердің межесі. Мәдениеттану саласы бойынша кәсіби лексикаға тиесілі негізгі терминдер бойынша мәтіндерді құрастыру.

Гуманитарлық бағытта жиі қолданылатын ғылыми ұғым атаулары мен арнайы лексиканың қолданылу аясын, жазба нұсқаларын кәсіби мақсатта игеріп, жұмсай білудің өзектілігі. «Ұғымдар тарихы» – тарихи және мәдениеттанулық рефлексияның формасы. Мәдениеттанулық қайнаркөздердің қазақ тілінде ауызша және жазбаша түрде сапалы жеткізілуін қамтамасыз ететін тәсілдерді меңгеру. Қазақ тіліндегі немесе қазақ тілінде жеткізілуі тиіс мәдениеттану мәтіндерінің мазмұнын ашып, талдай білу дағдыларын жетілдіруді ұйымдастыру. Кәсіби қазақ тілінің мәдениеттану маманның коммуникативті құзіреттілігін қалыптастырудағы орны. Мәдениеттанулық ұғымдар мен түсініктердің қазақ тіліндегі кәсіби баламаларының жаңа қолданысы. Қазіргі қазақ тіл білімінің ғылыми-іскери лексикасы мен стилистикасын меңгерудің маңызы.

### **«Мәдениеттану» мамандығындағы бойынша кәсіби тілдің термин жүйесі. Терминжасам**

Терминдер мен олардың ерекшеліктері жайлы түсінік. Терминология ғылыми стильдің негізгі белгісі ретінде. Мәдениеттанулық кәсіби салаға қатысты терминжасам. Оның негізгі шарттары. Жасалу жолдары. Кәсіби тіл сапасы. Ғылыми тіл лексикасы. Ғылыми тілдің лексикалық құрылымы: терминология, жалқы, жалпы мәндес сөздер және т.б. Терминді қолданудағы даулы мәселелер. Мәтіндегі латын және грек элементтері. Терминдер құрамына енген халықаралық сөзжасамдық элементтермен жұмыс. Халықаралық қолданыстағы терминдердің аударылу мәселесі. Тіл қызметінің жалпы сипаттамасы. Ғылыми тіл ерекшеліктері.

Мәдениеттанулық және жалпығылыми терминология. Терминдердің бірмағыналылығы. Мәдениеттанулық терминологиялық сөздіктер. Термин анықтамасы. Лебіздік қызметтегі терминологиялық лексика туралы алынған білімдердің қолдана алуды дамыту алынған білімге терминологиялық лексиканы қолдана алуды дамыту. Мәтіндегі жалпығылыми және мәдениеттанулық терминдерді табу, сараптау. Мәдениеттану бойынша терминологиялық сөздіктерді құрастыру. Ақпарат қайнары, алу тәсілі, санын сипаттаудағы құрастыру. Мәдениеттану бойынша мәтіндерді оқу. Мәдениеттану бойынша терминдерді активті сөздікке енгізу, олардың сөйлеудегі қолданылуы. Терминологиялық сөздіктермен жұмыс.

Мәдениеттану ғылымындағы қазақ терминографиясының қалыптасуы. Мәдениеттану терминографиясының құрылымдық, жүйелік мәселесін талдау. Мәтіндегі латын және грек элементтері. Терминдер құрамына енген халықаралық сөзжасамдық элементтермен жұмыс. Халықаралық қолданыстағы терминдердің аударылу мәселесі. Мәдениеттанулық терминдердің қазақ тіліндегі қолдану деңгейі. Халықаралық терминологиялық ұғымдардың мәдениеттанулық тарапынан тиімді қолдануы.

**Кәсіби тілдегі грамматикалық нормалардың қолданысы.** Ғылыми стильдің морфологиялық ерекшеліктері. Ғылыми лебіздің сипаттамаларына қатысты морфологиялық тәсілдерді анықтау. Түйін сөздерді ескере отырып мәтінді құрастыру. Ғылыми стильге, сөйлеудегі жүзеге асуына қатысты морфологиялық бірліктерді сараптау. Кәсіби тілдегі грамматикалық (морфологиялық, синтаксистік) нормадан ауытқу.

**Мәдениеттану саласындағы кәсіби мәтіннің грамматикалық-стильдік ерекшеліктері.**

Мәдениеттану саласындағы кәсіби мәтіннің морфологиялық құрылымы: атаулық сипаты, етістіктердің қолданылу ерекшеліктері. Ғылыми стильдің синтаксистік ерекшеліктері. Ғылыми стильдің синтаксистік ерекшеліктері сипаттамаларын шығару. Мағынасы бойынша жақын, бірақ түрлі синтаксистік бірліктермен айтылған құрылымдар (параллель синтаксистік құрылымдар). Оқыған мәтінінің негізінде ғылыми лебіздің синтаксистік ерекшеліктерін қолдана отырып өзіндік монолог-пайымдауларын құрастыру. «Мәдениеттану» мамандығының кәсіби саласындағы іскери хат-хабар. Грамматикалық-стильдік ерекшеліктері. Іскери хат-хабардағы тілдік құрылымдар. Іскери хат-хабарда жиі кездесетін сөз орамдарының қызметі мен мағынасы.

**«Мәдениеттану» мамандығының кәсіби саладағы іскери қарым-қатынас. Диалог. Монолог**

Ғылыми стиль жанрлары. Ғылыми лебіз қызметінің талаптары: сұхбаттасудың ғылыми кеңістігі, жазба формаларының ауызшадан,

монологияның диалогиядан үстемдігі. Ғылыми стильдің негізгі белгілері: қисындылық, нақтылық, қамту және тарта алу, терминдердің толықтығы. Ғылыми мәтіндерде тілдік тәсілдерді ауызша және жазбаша қолдану. Ғылыми стиль ерекшеліктерінің анықтамасы. Белгілерді, пәнді, құбылысты сипаттаудағы құрастырушылық. Ғылыми стиль мәтіндеріне сараптама: оқу, ғылыми стильдің негізгі белгілерін анықтайтын тәсілдерді анықтау (қисындылық, анықтылық, қамту және тарта алу). Лебіздің ғылыми жанрларымен танысу. Мәтінді мағыналық бөлімдерге бөлу, мәтіннің мазмұны бойынша әңгімелесу.

Кәсіби саладағы диалогтік қатынастар. Қарым-қатынас жасаушылардың тіл табыса алу/алмауы. Диалог – сөздің коммуникативтік сапасын айқындаудағы негізгі құрал. Ғылыми стиль жайлы әңгіме-полилог, берілген философиялық тақырып бойынша микромәтін құрастыру, ғылыми стильге жататын тілдік тәсілдерді қолдана отырып монолог пішінінде шағын баяндама жасау. Монологтің оқырманға арналуы.

**Кәсіби мәтіннің морфологиялық ерекшеліктері. Іскери хат-хабар.** Мәтін ерекше құрастыру заңдылығы мен ойлауды дамытудағы қатаң жүйе; композициялық нақтылық, логикалық мазмұндамалар, ақпараттық ғылыми мәтіннің белгісі ретінде. Мәтіннің негізгі белгілері. Мәтіннің құрылымы мен мағынасы. Тақырып мәтінде қарастырылатын пән немесе құбылыс. Ғылыми-оқу тақырыптар мәтіндегі тақырыптың сөйлемдері ретінде. Мәтіннің коммуникативті тапсырмалары. Мағыналық-сөйлемдік жағдайлар. Мәтіннің коммуникативті тапсырмалары мәтінді ашудағы автормен сұхбаттасу мақсаты ретінде. Мәтіннің микротақырыбы. Микротақырып мағыналық жағынан ортақ және мәтіннің коммуниктивті тапсырмаларының түрлі тұстарын ашатын бір немесе бірнеше сөйлемдерден тұратын жалпы тақырыптың бөлігі. Мәтіннің мәліметтері және жаңа ақпараттары. Мәтінді мағыналық жағынан бөлу. Ойды әлдебір бастапқы, белгілі ақпараттан белгісізге қарай дамыту. Мәліметтер мен жаңа ақпараттар ойды дамыту мен мәтін байланыстарының элементтері ретінде. Күрделі синтаксистік тұтастық мәтіннің негізгі құрамдас бөлігі. Мәтін сөздерін байланыстыру әдістері: жалғаспалы және параллель байланыс. Мәтін арқылы автордың ұстанымын анықтау.

**Мәдениеттану саласындағы тілдің функционалды-мағыналық ерекшеліктері. Сипаттау. Хабарлау.** Сипаттау мен хабарлау тілдің функционалды-мағыналық ерекшеліктері ретінде. Тілдік ерекшеліктері, құрылымы. Қатынастың әр сатысындағы сипаттау. Қоғамдық байланыстағы хабарлау. Ғылыми хабарлау ерекшеліктері. Сөйлеу мәдениетінің анықтамасы. Кәсіби қазақ тілін меңгерудегі екі негізгі деңгей: 1) сөйлеу ережелері, 2) сөйлеу шеберлігі. Тіл қалыптарының түрлері (міндетті) және диспозитивті (нұсқалық) қалыптар. Жақсы (үлгілі сөйлеудің) сапасы. Сөйлеудің дұрыстығы. Дұрыс сөздер мен сөз пішіндерін тандауда. Сөз

тазалығы. Канцеляризмдер, сөйлеудің мөрлері. Сөйлеудің қисындылығы. Логика заңдары. Сөйлеудегі алогизмдерді алып тастау. Стилистикалық қателер және сөйлеудің мәдени кемшіліктері. Тіл жүйесінің жекелей бөлімдері бойынша қателіктер. Практикалық стилистиканы анықтау. Ой мен қисынды сөздерді құрастыру үдерісіндегі сөздік бірліктерді таңдау мәселелері.

**Баяндау. Баяндаудың құрылымы және ерекшеліктері.** Ауызша лебіз адамның білімділігі мен мәдени көрсеткіші ретінде. Түсіндіру, баяндау, оқығаны жайлы пікір алмасу, берілген тақырып бойынша пікірсайыс, кәсіби шығармашылыққа қатысты белгілі бір коммуникативті жағдай жайлы сұхбаттасу түріндегі лебіз жаттығулары. Лебіз әрекеттерінің этикасын жетілдіру. Баяндаудың құрылымы және ерекшеліктері. Баяндау түрлері: баяндау-түсіндіру, баяндау-дәлелдеу және баяндау-ойлау. Баяндаудың логикалық құрылымы. Философиялық тұрғыда баяндаудың сипаты мен ерекшеліктері. Қазақы ауызша мәдениет. Қазақ ойшылдарының баяндау түрлері. Шешендік сөздердегі коммуникация жүйесі мен дүниетанымының дәстүрлі ұлттық логикасы.

**Мәдениеттанулық мәтінді құрылымдық-мағыналық талдау негіздері. Аннотация.** Мәтінді құрылымдық-мағыналық талдау негіздері. Дінтану мамандығына сәйкес тақырыпты анықтау. Тақырып – мәтін негізі. Тақырыптың түрлі септіктердегі зат есімдік мәні. Мәтін тақырыбын есімдікпен немесе синоним сөздермен алмастыру. Ғылыми тақырыпшалардың мәдениеттанулық мәтіннің мазмұнын ашудағы орны. Дәйексөздерді рәсімдеудегі негізгі ережелер. Мәдениеттанулық мәтіндерді аннотациялау. Тұтынушының ерекшелігіне қатысты аннотация түрлері. Библиографиялық-анықтамалық көрсеткіш. Библиографиялық көрсеткіштің құрылымы. Мәдениеттанулық мәтіндерге мазмұндама жазу. Репродуктивті және продуктивті рефераттардың түрлері. Ғылыми мәтінге рецензия жазу. Ғылыми рецензияның құрылымы. Ғылыми жұмыс жайлы пікір. Ғылыми пікір құрылымы. Аннотация-қорытындылар екінші ақпараттық мәтін ретінде. Аннотация-қорытынды құрастырудағы тілдік тәсілдерді таңдау.

### **Студенттің өзіндік жұмыстар түрі**

Ұсынылған лексика-грамматикалық тақырыптар аясында төмендегідей өзіндік жұмыс түрлерін ауызша және жазбаша орындауға болады:

- |                  |                     |
|------------------|---------------------|
| • Сөздік         | • Сұрақ-жауап       |
| • Эссе           | • Тест тапсырмалары |
| • Резюме         | • Сканворд          |
| • Аннотация      | • Іскери ойындар    |
| • Жоспар         | • Рөлдік ойындар    |
| • Реферат        | • Мақала            |
| • Сөзжұмбақ      | • Жарнама           |
| • Аударма жұмысы | • Пресс релиз       |

- |               |                           |
|---------------|---------------------------|
| • Анықтамалық | • Бейнебаян               |
| • Нұсқаулық   | • Таныстырылым            |
| • Шолу        | • Комментарий <i>және</i> |
| • Сұхбат      | <i>т.б.</i>               |
| • Сауалнама   |                           |

### **Студенттердің өзіндік жұмыстары**

«Кәсіби қазақ тілі» пәні бойынша студенттердің өзіндік жұмысы алған білімдерін тереңдету мен кеңейту, оны практикалық тұрғыда қолдану мақсатын көздейді:

- Болашақ мәдениеттанушы маманның жеке шығармашылық қасиеттерін қалыптастырады;
- өзін-өзі дамыту, өз бетінше білім қорын жинау дағдысын жетілдіреді;
- мәселені тұжырымдай алу, оның шешу жолдарын талдау, тиімді нәтиже шығару, оның дұрыстығын дәлелдеу дағдысын қалыптастырады.

### **Студенттердің өзіндік жұмыстарына арналған тақырыптар**

1. Тіл және оның негізгі ерекшеліктері. Әлем тілдері. Тілдің түрлері: ауызша, жазбаша, монологикалық, диалогикалық, активті, ішкі және сыртқы.
2. Өзіндік монолог құру (ауызша, жазбаша). Мәдениеттану мамандығына сәйкес сипаттау, хабарлау мәтіндерін даярлау.
3. Ауызша баяндама, тақырыпқа байланысты эссе жазу: «Мәдениеттану саласының ғылыми тілі», «Көрнекті ғалымдар - ... », «Мәдениеттану ғылымы саласындағы жетістіктер», «Мәдениеттану тілінің өзіндік ерекшеліктері», «20-21 ғасырлардағы философиялық терминдердің дамуы мен қалыптасуы».
4. Мәдениеттану мамандығының тақырыбына сәйкес белгілі-бір тақырыпқа құрылымдық-мағыналық талдау жасау.
5. Мәдениеттану ғылымы саласында дәйексөз келтіру. Дәйексөздерді рәсімдеу ережелері.
6. Мәдениеттану ғылыми мәтіннің құрылымдық ерекшелігі. Тақырыптың мәнін ашуға арналған жоспар. Мәтіннің қысқаша мәнін ашуға арналған жоспар. Конспект жасау. Дәрісті конспектилеу – шығармашылық үдеріс.
7. Мәдениеттану мамандығына сәйкес мәтінге түйіндеме жасау.
8. Мәдениеттану мамандығына сәйкес тақырыпқа реферат жасау: рефератты презентациялау, таңдалған тақырыпты рефераттау-сипаттау.

### **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ**

#### **Негізгі:**

1. С.М. Иманқұлова. Кәсіби бағдарлы қазақ тілі: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. – 218 б.
2. А.Ж. Жұмағұлова. Кәсіби қазақ тілі: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 227 б.
3. А.О. Тымболова. Кәсіби экономика тілі: оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 160 бет
4. Б.А. Омарова. Кәсіби қазақ тілі (тарих мамандығына арналған). Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 153 б.
5. А.Т. Аширова. Кәсіби қазақ тілі (география факультетіне арналған). Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 140 б.
6. Б. Ақбұзауова. Кәсіби қазақ тілі: оқу құралы. – Алматы, Қазақ университеті, 2011. – 177 б.
7. Г.Т. Тұрсынова. Кәсіби қазақ тілі: оқу құралы. – Алматы, 2011
8. Т.Х. Сматаев, Т.Д. Айтказина. Кәсіби қазақ тілі : оқу құралы (биология, экология, география, туризм мамандықтарының студенттеріне арналған) – Павлодар: Кереку, 2012. –102 б.
9. А.К. Ақжанова, К.Б. Утегенова. Кәсіби қазақ тілі: оқу құралы. Астана, 2010. –128 б
10. А.А. Сейтбекова. Кәсіби қазақ тілі: оқу құралы («Заңтану» мамандығына арналған ) – Алматы, 2015. –164 б.
11. Х. Ш. Қожабаева. Кәсіби қазақ тілі.: оқу құралы (автомобильді жөндеу және оған қызмет көрсету мамандығына арналған) – Алматы, 2010. – 304 б.
12. Ұ. Шүленбаева, Г. Тұрсынова, Ә. Мұсаева. Кәсіби қазақ тілі: оқулық. (тау-кен саласындағы мамандықтар үшін) – Алматы: Қазақ университеті, 2008. –302 б.
13. Н.Қ. Мұхамадиева. Кәсіби қазақ тілі. I оқу кітабы, II оқу кітабы. – Алматы, 2013.
14. Габитов Т.Х., Муталипов Ж.М., Кулсариева А.Т. Культурология. Алматы., 2007.
15. Масалимова А.Р. Введение в специальность. Алматы., 2009
16. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология: в новом ключе. А., 2011
17. Barker, Ch. Cultural Studies. Theory and Practice. – London, SAGE Publications, 2006. - 485 p.
18. Lull J. Media, Communication, Culture. A Global Approach. -New York, Columbia University Press, 2000. - 308 p.
19. Күзекова З. Қазақ тілі. Астана, 2003 ж. -175 б.
20. Мәтін лингвистикасы : оқу құралы / Г.Н.Смағұлова ; Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ. - Алматы : Қазақ университеті, 2002. - 111 б.
21. Жақсылықова К.Б. Қазақ тілі пәні бойынша студенттердің оқу-әдістемелік кешені. Алматы, 2004, 165 бет.

22. Егізбаева Н., Есжанова Г., Әмірова М. Қазақ тілі. Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ. - Алматы : Қазақ университеті, 2003. - 141 б.

**Қосымша:**

1. С.Р. Тоқсанбай, Г.С. Тоқсанбай, А.С. Тоқсанбаев. Іскер адамдарға арналған орысша-қазақша тілашар. – Алматы, 2007. – 160 б.
2. Б. Белғара, Б. Жүнісбеков, Ұ. Қаяпова, Г. Жүсіпова. Банк саласы (есеп айырысу, төлемдер жасау) қызметкерлеріне арн. орысша-қазақша тілашар. – Астана, 2010. – 254 б.
3. Б. Белғара, Б. Жүнісбеков, Г. Жүсіпова, А. Салықбаева. Кәсіпкерлік, іскерлік қарым-қатынас салалары қызметкерлеріне арн. тілашар. – Астана, 2010. – 266 б.
4. Қазақша-орысша, орысша-қазақша терминологиялық сөздік. – Алматы, 2014. Т: 1-30.
5. Культурология: под ред. Н.Г. Багдасарьяна. 5-е изд. М., Высшая школа, 2005
6. Тимошинов В.И. Культурология. Учебное пособие. М.2003.
7. Сапрыкин. Введение в культурологию. Уч.пособие. М.2005.
8. Durham, M.G., Kellner, D. M., eds. Media and Cultural Studies. Keywords. Oxford, Blackwell Publishing, 2000
9. Жұмағұлова А.Ж. Ғылыми стильді оқыту. ) - Алматы: Қазақ университеті, 2010 – 92 б.
10. Салқынбай А.Б., Абақан Е.М. Лингвистикалық түсіндірме сөздік. Алматы : Сөздік, 2003.

**Интернет - ресурстар:**

terminkom.kz.

tilalemi.kz.

emle.kz.

atau.kz

[www.sozdik.kz](http://www.sozdik.kz)

www. soylem.kz

til.gov.kz

anatili.kz

## **РОІУа 2202– КӘСІБИ БАҒЫТТАЛҒАН ШЕТ ТІЛІ**

**Көлемі 2 кредит**

### **Авторлар:**

**Мәдиева Г.Б.** – филология ғылымдарының докторы, профессор, жалпы тіл білімі және еуропа тілдері кафедрасының меңгерушісі

**Таева Р.М.** – филология ғылымдарының кандидаты, шетел филологиясы және аударма теориясы кафедрасының профессор м.а.

**Исмайлова Н.А.** – PhD докторы, жалпы тіл білімі және еуропа тілдері кафедрасының доцент

**Исмагамбетова З.Н.** – философия ғылымдарының докторы, дінтану және мәдениеттану кафедрасының профессоры

### **Пікір жазғандар:**

**Раев Д.С.**, филос.ғ.д. – Абылайхан ат. ҚазХҚЖӘТУ халықаралық қатынастар факультетінің деканы профессор

**Карабаева А.Г.**, филос.ғ.д. – әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті философия кафедрасының профессоры

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

Кәсіби шет тілі бойынша тілдік дайындық инновациялық үлгідегі қазіргі заманғы ЖОО түлегінің кәсіби бағдарланған білім бағдарламасының ажырамас компоненті болып табылады. Шет тілін білу – халықаралық ынтымақтастықты жүзеге асырудың және ғылыми-зерттеу университетінің даму принциптерімен сәйкес академиялық мобильділік аясындағы біліктілікті арттырудың ең негізгі шарттарының бірі. Кәсіби-бағытталған шет тілі студенттердің кәсіби білімдерін қолдануда және тілді жан-жақты игеруде кәсіпке бағытталған материалды қолдану мен іріктеу арқылы көрініс табады.

Пәнді оқыту барысында басқа тілде қарым-қатынас жасаудың базалық біліктілігін ары қарай жетілдірумен қатар тілді кәсіби қарым-қатынас мақсатында қолдану үшін жүйелі, пәндік және тұлғааралық құзыреттердің кәсіби бағдарлы деңгейіне қол жеткізіледі. Кәсіби-бағытталған тіл – жалпы білім беретін мектеп бағдарламасында оқытылатын пәндерінің базалық ағылшын тілі курсының жалғасы болып табылады. Релеванттық студентті оқыту траекториясының жалпы кәсіби және мәдениаралық бағытталуының күшеюін, болашақ мамандыққа, туған мәдениеттің семантикалық және құндылықты қорын өзге мәдениетпен салыстырудағы феноменге шынайы қызығушылықты қалыптастыру болып табылады. Курстың оқу материалын таныстыру кезінде қарым-қатынас аясының және оқытылатын тақырыптардың мазмұнын анық көрсететін түпнұсқалық мәтіндерді, аудио және бейне материалдарды, оқытылатын тіл елінің мемлекеттік



құрылымымен және экономикасымен, мәдени-тарихи қауымдастығымен, қоғамдық-саяси өмірдің ерекшеліктерімен, маңызды тарихи оқиғалармен байланысты реалийлерді білдіретін тілдік бірліктерді қолдану қарастырылады. Бағдарлама B2-C1 деңгейдегі тіл туралы білімді беруге; мәдениаралық қарым-қатынас құзыреттілігін дамытуға; кәсіби ортада тілді қолдану дағдасын қалыптастыруға бағытталған.

«Кәсіби бағытталған шет тілі» пәнін оқу нәтижесінде студент келесі құзыреттерге ие болуы қажет:

**жүйелі құзыреттер:**

**білуі тиіс:**

- ауызша және жазбаша кәсіби бағытталған мәтіндердің функционалды ерекшеліктерін білу;
- кәсіби қарым-қатынаста қабылданған құжат жүргізудің (бағдарлама аясында) негіздерін практикалық түрде білу;
- халықаралық кәсіби қарым-қатынас жағдайларындағы (бағдарлама аясында) қарым-қатынасының жосықтардың стратегиясы мен әдістерін білу;

**пәндік құзыреттер:**

**жасай алуы тиіс:**

- кәсіби тақырып аясында ауызша (монолог, диалог) сөздерді түсіну;
- мамандыққа байланысты тақырыптарды талқылауға қатысу;
- кәсіби тақырыптарға ауызша хабарламаларды өз бетімен дайындау, соның ішінде мультимедиялық технологияларды қолданып жасау;
- кәсіби-іскерлік қарым-қатынастың типтік жағдайларында түрлі таңбалық жүйелерде (мәтін, кесте, график, диаграмма, аудиовизуалды қатар және т.б.) қалыптасқан ағылшын тілді деректерден қажетті ақпараттарды алу;
- қажет болса сөздікті қолданып ана тілінен мамандық бойынша мәтіннің негізгі мазмұнын ана тіліне аннотациялау, қысқаша мазмұндау және баяндау;

**дағдылану тиіс:**

- кәсіби тақырыптарға хабарламалар, мақалалар, тезистер, рефераттар жазу;
- ауызша және жазбаша пікір айтқанда кәсіби сөйлеуге тән негізгі грамматикалық бірліктерді тану және қолдану;
- ауызша және жазбаша пікір айтқанда терминологиялық сипаттағы белсенді және пассив лексикалық минимумды қамтыған өзінің кең және тар мамандығының негізгі терминологиясын тану және қолдану;
- кәсіби қызметте коммуникативті міндеттерді орындауға қажетті ақпаратты сыни тұрғыдан бағалау және ақпараттық дерек көздерін іріктеу;
- оқу және коммуникативті міндеттерге қойылған жетістікке жету тәсілін өз бетінше анықтау.

**Әлеуметтік-мәдени құзыреттер:**

- меңгерілетін шет ел тілінің мәдениеті тұрғысында іс-әрекет нормасына бағытталған сөйленіс әрекетін құрастыра алу қабілеттілігі;
- қазіргі маманның (іздеу сайттарымен, шетелдік ЖОО-дары мен кәсіби қоғамдастықтардың беттерімен, электрондық энциклопедиялармен және т.б. шет тіліндегі электрондық пошталармен жұмыс істеу) іскерлік қарым-қатынас саласында кәсіби құзыретті қалыптастыратын маңызды құрал ретінде ақпараттық технологияларының мүмкіндіктерін мақсатты және белсенді қолдануда;
- жобалық қызметте, оқу және ғылыми-зерттеу жұмысын ұйымдастыру мен жүргізуде (конференцияларда баяндама жасау, академиялық мобильділік және т.б. бағдарламалар бойынша гранттар мен машықтануларға өтініштерді рәсімдеу).

**Пререквизиттер:**ЖОО-дағы«Шет тілі (ағылшын тілі)».

**Постреквизиттер:**Тіл біліміне кіріспе, Жалпы тіл білімі, бакалавриаттың теориялық пәндері

### ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

| №<br>№ | Тақырыптардың атауы                                                                                                                                                                                                                             |
|--------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1      | Қарым-қатынастың оқу-кәсіби аясы: кәсіби бағытталған шет тілі (ағылшын) мәдениеттану мамандығына кіріспе. Мәдениеттану саласының қазіргі жағдайындағы тексттерімен жұмыс жасау.                                                                 |
| 2      | Мәдениеттану мамандығының аясында қолданылатын метатіл: қазақ (орыс) және ағылшын тілдеріндегі сәйкестілігі. Терминжасамның халықаралық қоры. Ағылшын тіліндегі терминжасам туралы түсінігі. Шет тіліндегі (ағылшын) кәсіби бағытталған термин. |
| 3      | Ағылшын тіліндегі кәсіби бағытталған мәдениеттану мамандығының пәндік аясы. Арнайы мәтіндермен жұмыс.                                                                                                                                           |
| 4      | Бизнес-коммуникациядағы шет тілі (ағылшын). Іскерлік қатынас хаттары (хаттар, факстар, баяндама жазбалары). Мәлімет, жазба, есептеме.                                                                                                           |
| 5      | Бизнес-коммуникациядағы шет (ағылшын) тілі: Келіссөздер, кәсіби дебаттар, презентациялар, конференциялар.                                                                                                                                       |
| 6      | Мәдениаралық қарым-қатынас: ағылшын тіліндегі мәдениеттану мамандығы бойынша дискурсивті тәжірибе.                                                                                                                                              |
| 7      | Оқу үдерісіндегі академиялық қатынас (ағылшын тіліндегі кәсіби бағытталған пәндер бойынша дәрістер және семинарлар)                                                                                                                             |
| 8      | Кәсіби құзыреттер: ағылшын тіліндегі арнайы мәтіндердің бағдарлануы. Арнайы кәсіби бағытталған материалдар және олардың кәсіби қарым-қатынаста ситуациялық тапсырмаларда қолдануы (эссе, мақала, тезис, рефераттар жазу)                        |
| 9      | Мәдениеттану мамандығына бағытталған саладағы көрнекті ғалымдар еңбектері (мәдениеттану ғылыми бағыттағы ғалымдар еңбектерін                                                                                                                    |

|    |                                                                                  |
|----|----------------------------------------------------------------------------------|
|    | рефераттау)                                                                      |
| 10 | Мәдениеттану мамандығына бағытталған пәндерінің кәсіби ағылшын тілімен байланысы |
| 11 | Қазіргі әлемдегі шетел (ағылшын) тілінің ролі.                                   |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

«Кәсіби бағытталған шет тілі» – оқытылатын шет (ағылшын) тілі форматында мәдениеттану пәндік аясы туралы теориялық білім жиынтығын ұсынуға студенттердің құзыретін қалыптастыратын оқу пәні.

«Кәсіби бағдарланған шет тілінің» **нысаны** мәдениеттану мамандығының аясында оқылатын шет тілі ағылшын тілінің термині мен түсінігінде білімнің негізгі бағыттарын, мәнін сипаттау.

*Кәсіби бағдарланған шет тілі* оқу пәнінің **пәні** кәсіби бағытталған шет тілі кәсіби ағылшын тілінің арнайы ғылым ретіндегі метатілі болып табылады.

Тілдік дайындықтың екінші кезеңі студенттерде мәдениаралық деңгейде когнитивті және кәсіби құзыретті қалыптастырады, студент тұлғасының зияткерлік және эмоциялық дамуын ынталандырады. Бұл кезеңде студенттердің дамуы шешілетін проблемалық мәселе негізінде коммуникативті-ойлау қызметіне дайындықты көрсетеді. Жазба сөз саласында үйреншікті тіл материалы шегінде бейтарап және ресми сипаттағы жазба сөздің өнімді үлгілерін жазу машығы мен іскерлігін қалыптастыру қарастырылады.

Бағдарлама мәтіндік материалдарды тереңірек үйренуге: түсіндіру, аудару, мәтінді айту, сондай-ақ студенттердің сөздік қорын молайтуға және оқылатын лексикалық бірліктерді талдауға және шет тілін игерудің жеткілікті әлеуметтік, жалпы білімдік деңгейін қалыптастыруды талап етуге есептелген. Оқытудың бұл кезеңінде сөйлеу қызметінің төрт түрінде коммуникативті машық пен шеберлік қалыптасады, ол қоғамдық өмірдің түрлі салаларында тұлғарааралық және мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде шет тілін жеткілікті дәрежеде еркін қолдануды қамтамасыз етеді.

Шет тілін оқытудың бұл курсы қызметтің төрт түрінде: тыңдау, сөйлеу, оқу және жазуда коммуникативті-интермәдени құзырет негізін қамтиды. Бұл көлем шеңберінде құзыреттің жалпыеуропалық шкаласы (ОЕК) B2 деңгейі – базалық стандарттылық деңгейі меңгеріледі.

### **Пәнді оқыту мақсаты:**

Үйренушілерде көпмәдениетті және көптілді орта жағдайында әлеуметтік мәдени, академиялық және кәсіби салаларда тиімді, дербес қатынас үшін басқа тілді коммуникативті құзырет қалыптастыру бұл бағдарламаның **стратегиялық мақсаты** болып табылады.

Оның **практикалық мақсаты** күнделікті және академиялық қарым-

қатынастағы шынайы жағдайларда, сондай-ақ кәсіби қарым-қатынастағы әдеттегі жағдайда ағылшын тілін қолдану шеберлігін қалыптастырудан тұрады.

**Оқу-танымдық мақсаты** ретінде үйренушілердің танымдық қызығушылығын ынталандыру, олардың когнитивтік қабілеттерін дамыту, танымдық қызметтің стратегиясы мен әдістерін қалыптастыру, ағылшын тілінде оқу жұмысының шеберлігі мен машығы ерекшеленеді. Бағдарламаның білімдік мақсатын аталған мамандық бакалаврларының жалпы мәдениет деңгейін көтеру мен ой-өрісін кеңейту құрайды.

Тиісінше, курстың **міндетіне** мыналар кіреді:

- студенттерді филология бойынша жалпы ғылыми, ғылыми-көпшілік және арнайы мәтіндердің жалпы мазмұнын түсіну мен талдауға үйрету;

- жалпы ғылыми және арнайы ауызша мәтіндердің жалпы мазмұнын қоса алғанда ағылшын тіліндегі ауызекі тілді түсіну машығын қалыптастыру мен дамыту, олардан кәсіби қызмет үшін қажет ақпараттар алу мен арнайы ауызша мәтіндерді конспектілеуге машықтандыру;

- жалпы коммуникативті, академиялық және кәсіби талаптарға сай жазбаша мәтіндерді құру машықтарын қалыптастыру мен дамыту;

- пікірталас жүргізу, ақпараттарды ұсыну мен сұрау, ережелерді/тезисті және өз көзқарасын дәлелдеуді қоса алғанда жалпы коммуникативті және кәсіби міндетті шешу үшін қажет сөйлеу машығын дамыту;

- аталған жалпы коммуникативті және кәсіби міндетті шешу үшін студенттерге қажетті грамматиканы білу және лексикалық қорды қалыптастыру мен дамыту;

- тілдік мәселелерді өз бетінше шешу машығын дамыту;

- үйренетін тілдің бір тілді сөздігін қоса алғанда сөздікпен, анықтамалықтармен, мультимедиялық және интернет-ресурстармен жұмыс жасау машығын қалыптастыру мен дамыту;

- күнделікті және кәсіби саладағы көпмәдениетті қарым-қатынас жағдайында шет тілін тиімді қолдану мақсатында мәдениетаралық құзыретті қалыптастыру мен дамыту.

Осы міндеттерді ойдағыдай орындау **түпкі мақсатқа** – кәсіби бағдарланған басқа тілді коммуникативті құзыретті қалыптастырудың тұрақты жүйесін жасауға алып келеді, ол үйренушілердің білімін жалғастыруда, сондай-ақ еңбек нарығында білім мобильділігін іске асыруда бәсекелі басымдықты қамтамасыз етеді.

## **НЕГІЗГІ БӨЛІМ**

**Қарым-қатынастың оқу-кәсіби аясы: кәсіби бағытталған шет тілі (ағылшын) мәдениеттану мамандығына кіріспе. Мәдениеттану саласының қазіргі жағдайындағы текстермен жұмыс жасау**

Студенттердің ғылыми-практикалық конференциясы: баяндамалар, берілген тақырыпқа хабарлама жасау. Мәдениеттану мамандығының кәсіби

саласындағы әртүрлі мәселелерге арналған мақалаларға аннотация және баяндама жасау: «білім беру» түсінігі. Адам өміріндегі білімнің рөлі. Білімді маман қалыптастырудағы шет тілін (ағылшын) білуі. Қарым-қатынас түсінігі. Кәсіби қарым-қатынас – арнайы сала. Адам өміріндегі кәсіби қарым-қатынастың рөлі мен ұғымы. Кәсіби қарым-қатынас тілі. Кәсіби қарым-қатынас стилі. Кәсіби қарым-қатынастағы тілді қолданудың ресми және бейресми түрлері мен формалары. Кәсіби қарым-қатынастағы шет тілінің (ағылшын) рөлі. Кәсіби пәнді оқытудағы шет тілінің (ағылшын) рөлі.

**Мәдениеттану мамандығының аясында қолданылатын метатіл: қазақ (орыс) және ағылшын тілдеріндегі сәйкестілігі.**

Метатіл ұғымы. Метатілдің құрылымы. Мәдениеттану саласындағы арнайы бағыттардың метатіл корпусы. Ағылшын тілі мамандығының терминжүйенің метатілдік негіздері. Мәдениеттану мамандығының жалпы термин парадигмаларының түсініктері. Терминология – ұлттық тілдің құрамдас бөлігі. Терминология мәдениеттану мамандығы аясындағы арнайы теорияларының тілдік моделі. Кәсіби бағытталған шет тіліндегі (ағылшын) терминология. Арнайы білім саласындағы терминжүйенің қалыптасуындағы негізгі дереккөздер. Кіrmеленген шетел терминдері (латын, грек, ағылшын), интернационалдық қор (ағылшын тілі негізіндегі терминжасам). Терминологиялық сөздіктер (Бір тілдік және екі тілдік кәсіби сөздіктер. Шет тіліндегі (дәстүрлі және on-line) лексикографиялық дереккөздер жұмыс). Ағылшын, қазақ/орыс тілдеріндегі кәсіби сөздіктердегі сөзтізбелерді салғастыру. Ақпараттық іздеу (шетелдік базалық деректер, Интернет ресурстар).

**Ағылшын тіліндегі кәсіби бағытталған Мәдениеттану мамандығының пәндік аясы. Арнайы мәтіндермен жұмыс.** Бағытталған ғылым туралы ақпарат. Арнайы ғылымның қысқаша тарихы. Ғылыми аймақтың ішкі құрылымы. Мамандықтың негізгі қызметтері. Кәсіби аймақ және мәдениет. Мамандықтың шет тіліндегі (ағылшын) пәндік аясы. Бағытталған мамандық және оның білім жүйесіндегі орны. Бағытталған мамандық – кәсіби пәндердің жиынтығы. Арнайы ғылымның әртүрлі бөлімдерінің пәні мен нысаны. Арнайы пәндердің негізгі теориялық мәселелері. Арнайы ғылымның көрнекті ғалымдары. Кәсіби ғылымның (бағыт бойынша) қазіргі құрылымы.

**Бизнес-коммуникациядағы шет тілі (ағылшын). Іскерлік қатынас хаттары (хаттар, факстар, баяндама жазбалары).** Мәлімет, Жазба, Есептеме: құрылымы, клише тіркестер, сөз тіркестер. Ағылшын тіліндегі іскери қатынас жазбаларындағы негізгі терминологиялық тілдің шағын қабаты. Іскери жазба хаттарындағы алғашқы ұғымдар мен жиілік терминдері және олардың ағылшын тіліндегі дефинициялары.

**Бизнес-коммуникациядағы шет тілі (ағылшын). Келіссөздер, кәсіби дебаттар, презентациялар, конференциялар. Осы түсініктердің айырым белгілері.** Келіссөз институты: жүргізудің ережелері, түрлері, қызметтері және динамикасы. Кәсіби дебаттар (шешендік өнер) шешендік өнердің жоғарғы пилотажы ретінде. Дебат базасы: кәсіби дебаттарға арналған дәлел мен кейстер базасы. Кәсіби тақырыптар бойынша презентация дайындау. Белгіленген тақырыпта конференция өткізу. Конференцияға шағын баяндама дайындау. Кәсіби сөйленіс құрылымы.

**Мәдениаралық қарым-қатынас: ағылшын тілінде мамандық бойынша дискурсивті тәжірибе.**

Кәсіби ортада мәдениаралық қарым-қатынасты дамыту бойынша тренинг. Әртүрлі мәдениеттер кездесетін ситуацияларды ұтылуы. Тіл – мәдениаралық қатынас ретінде. Қазіргі әлемдегі шетел тілінің рөлі. Тіл және мәдениаралық қарым-қатынас. Ағылшын тіліндегі мәдениаралық қарым-қатынастағы тілдік көрінісінің таптаурын формасы. Мәдениаралық қарым-қатынастың түрлері. Аударма және мәдениаралық қарым-қатынас. Тұлғааралық қарым-қатынас. Өзге мәдениет өкілдерінің қарым-қатынасындағы негізгі мәдениаралық ерекшеліктермен танысу.

**Оқу үдерісіндегі академиялық қатынас (ағылшын тіліндегі кәсіби бағытталған пәндер бойынша дәрістер мен семинарлар)**

Академиялық қарым-қатынастың параметрлері мен спецификасы. Академиялық қарым-қатынастың және сөйленіс әрекетінің ұлттық-мәдени спецификасы. Академиялық оқу қарым-қатынасы (дәрістер мен семинарлар). Академиялық оқу қарым-қатынасындағы (ағылшын тілінде) сөйлеу мәдениеті. Академиялық оқу (ағылшын тілінде ақпараттың негізінде бағытталған пәндердің мәтіндер типологиясы). Академиялық қарым-қатынастың ауызша формасы (презентация, ғылыми хабарлама, баяндама, талқылау, пікірталас). Шет тіліндегі сабақтарды ұйымдастырудың дәрістік формасы. Тақырыптың негізгі түсініктерін ашу; шет тілінде нақты тәжірибелік мысалдар мен теориялық материалдарды үйлестіру. Шет тіліндегі семинар сабақтары оқу үдерісіндегі ұйымдастырудағы негізгі формасы ретінде.

**Кәсіби құзыреттер:** ағылшын тіліндегі арнайы мәтіндердің бағдарлануы. Академиялық хаттар (эссе, реферат, аннотация, тезис, мақала, баяндама, курстық, дипломдық жұмыстар, диссертация). Арнайы кәсіби-бағытталған материал және оның кәсіби қатынастағы тапсырылған жағдайларда қолданылуы: құрылымы, композиция (эссе, мақала, тезис, рефераттар жазу).

**Мәдениеттану мамандығына бағытталған саладағы көрнекті ғалымдар еңбектері**

Мамандық саласындағы қазіргі әлемдегі негізгі ғылыми парадигмалары. Көрнекті ғалымдар еңбектеріндегі кәсіби саладағы жалпы және жиі қойылатын сұрақтар. Қазіргі қазақстандық ғылыми білімнің өкілдері. Кәсіби сала бағытындағы отандық және шетелдік негізгі үрдістер. Кәсіби мектептер мен концепциялар. Мамандық пәндерінің оқу-әдістемелік көмекші құралдары бойынша мамандық саласындағы танымал ғалымдар еңбектерінен мәтіндер алу (шет тілінде (ағылшын) оқу, аударма және түсінік айту).

### **Мәдениеттану мамандығына бағытталған пәндердің кәсіби шет тілімен (ағылшын) байланысы.**

Осы құрылымға енетін мамандық құрылымдары мен пән ерекшеліктері. Кәсіби шет тілінің (ағылшын) бакалавриаттың негізгі пәндерімен байланысы: «Мамандыққа кіріспе» және т.б. Арнайы кәсіби-бағытталған материалдар және олардың тапсырылған жағдайларда, яғни кәсіби қарым-қатынаста қолданылуы. Кәсіби құзыреттер: шет тіліндегі (ағылшын) арнайы мәтіндерге бағыттау. Кәсіби-бағытталған ағылшын тілінде мамандық бойынша оқу, тыңдалым, мәтіндерге түсінік беру. Мамандыққа арналған мәселелерді шет тілінде конспектілеу, баяндама жасау.

**Қазіргі әлемдегі ағылшын тілінің рөлі.** Ағылшын тілі – дүние жүзінең кең таралған тіл. Қазіргі заман ағылшын тілін талап етуде. Ағылшын тілі - халықаралық тіл. Ағылшын тілі –БҰҰ-ның алты тілінің бірі. Ағылшын тілі қоғамдық құбылыстың бір формасы. Елбасы «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында «Біз ағылшын тілін игеруде серпіліс жасауымыз керек деген тұжырымдар. «Үштұғырлы тіл» мәдени жобасы.

### **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. «Кәсіби-бағытталған шет тілі» курсының маңызы және міндеттері.
2. Таңдаған мамандық – ғылыми сала.
3. Ағылшын және қазақ/орыс тілдеріндегі лингвистикалық және әдебиеттану ғылымдары сөздіктерінің сөзтізбелерін салыстыру.
4. Мамандық саласындағы негізгі ғылыми мектептер мен жаңа жетістіктері.
5. Терминжасаудың халықаралық қоры. Тіл және қоғам.
6. Іскери қатынас жазбалары. Іскери құжаттар мәтіндерінің ерекшеліктері
7. Оқулық мәтіндерінің жазбаша композициялары мен құрылымдары (эссе, реферат, мақала).

8. Тіл – мәдениет. Тіл – мәдениаралық қарым-қатынастың құралы.

**СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА  
ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ  
(ағылшын тілінде баяндау )**

1. Сөйлеу мәдениеті. Тілдің функционалды стильдері (ғылыми стиль).
2. Тілдің функционалды стильдері (ресми/бейресми стиль): жалпы түсініктер.
3. Шет тіліндегі сөйлеу әрекетін ұйымдастыру: кіріспе, негізгі бөлім және қорытынды
4. Құжаттық түрлері: хат, эссе
5. Сөздік түрлері: Электронды сөздіктер
6. Ақпараттық іздеу (шетелдік мәліметтер базасы, Интернет-ресурстар)
7. Сөйлеу мәдениеті. Сөйлеу мәдениетінің мәдени-ұлттық ерекшеліктері.
8. Кәсіби аясында мәдени-аралық қарым-қатынас.
9. Кәсіби аясында ресми және бейресми стильдердің ерекшеліктері.
10. Ғылыми метатіл: белгілері, ерекшеліктері.
11. Ағылшын тілі - халықаралық тіл.
12. «Үштұғырлы тіл мәдени жобасы».

**СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН  
ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ  
(ағылшын тілінде баяндау )**

1. Бакалавр мамандануымен байланысты филология саласындағы қазіргі бағыттар.
  2. Білім беру жүйесіндегі Интернеттің рөлі.
  3. Кәсіби бағытталған тақырыпқа эссе жазуға өзіндік дайындығы.
  4. Кәсіби бағытталған тақырыпқа реферат жазуға өзіндік дайындығы.
  5. Кәсіби бағытталған тақырыпқа ғылыми мақала жазуға өзіндік дайындығы.
  6. Екінші/шет тілін оқыту тиімділігін арттырудың заманауи ақпараттық технологиялары.
  7. Қазіргі әлемдегі ағылшын тілінің рөлі. Ағылшын тілі – жаһандық тіл (пікірталас).
  8. Тіл және ұлттық сипат.
  9. Қазақстандағы үштілділік мәселелері (дөңгелек үстел).
  10. Оқытылатын тіл елінің белгілі қаламгерлерінің шығармашылығы.
- Реферат



11. Қазақстанның танымал қаламгерлерінің шығармашылығы (шет тілінде). Реферат
12. Алам және қршаған орта. Эссе
13. Білім берудің интернационалдануы. Болашақтағы білім беру саласы. Эссе
14. Әлемдегі көптілділікті сақтау мәселелері. Реферат

## **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ**

### **Негізгі:**

1. Кунанбаева С.С, Кармысова М.К. и др. Концепция развития иноязычного образования Республики Казахстан. Алматы, 2010.
2. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010.
3. Introductory Guide to the Common European Framework of Reference (CEFR) for English Language Teachers. CambridgeUniversity Press. - 2013.
4. Harding K. English for Specific Purposes. OxfordUniversity Press. - 2009.
5. Anthony Manning. English for Language and Linguistics. Garnet education. – 2008.
6. Christina Latham-Koenig and Clive Oxenden. English File. From Intermediate to Upper-Intermediate. Third edition. – OxfordUniversity Press. - 2013.
7. Фрейдина Е.Л. Основы публичной речи. LearningtoSpeakinPublic : учебное пособие для вузов / Е.Л. Фрейдина. – М. : Владос, 2007. – 134 с.
8. Кристалл Д. «English as a Global Language». – Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, 2003
9. Religion in Public: Locke’s Political Theology (Cultural Memory in the Present) Elizabeth Pritchard. Publisher Stanford University Press, 2013
10. Nabeel Qureshi. No God but One: Allah or Jesus?: A Former Muslim Investigates the Evidence for Islam and Christianity. 2016
11. Michael Molloy. Experiencing the World's Religions: Tradition, Challenge, and Change, 6th EditionNov 14, 2012
- . Габитов Т.Х., Муталипов Ж.М., Кулсариева А.Т. Культурология. Алматы., 2007.
10. Масалимова А.Р. Введение в специальность. Алматы., 2009
11. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология: в новом ключе. А., 2011
12. Barker, Ch. Cultural Studies. Theory and Practice. – London, SAGE Publications, 2006. - 485 p.
13. Lull J. Media, Communication, Culture. A Global Approach. -New York, Columbia University Press, 2000. - 308 p.

**Қосымша:**

1. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. С указателями языковедческих терминов на французском, немецком, английском и итальянском языках. – М: УРСС, 2004.
2. R. Harrison, S. Philpot, L. Curnick. New Headway Academic Skills. Reading, Writing, and Study Skills. OxfordUniversity Press. - 2009.
3. ArlineBurgmeier, Lawrence J. Zwier, Bruce Rubin, Kent Richmond. Inside Reading. The Academic Word List in Context. Pre-Intermediate to Advanced. Oxford. - 2009.
4. Elizabeth Sharman. Across Cultures. Culture, literature, music, language. Longman. – 2004.
5. J. Lyons. Introduction to Theoretical Linguistics. CambridgeUniversity Press. - 1999.
6. Murphy Raymond. Essential Grammar in Use. Intermediate. CambridgeUniversityPress. – 2010.
7. British National Corpus: <http://www.natcorp.ox.ac.uk>
8. The Corpus of Contemporary American English (COCA): <http://www.americancorpus.org>
9. Jeffrey Brodd and Layne Little. Invitation to World Religions. Jun 26, 2015.
10. Isabella Sandwell. Religious Identity in Late Antiquity: Greeks, Jews and Christians in Antioch. Cambridge University Press, 2013.
11. W. Draper and Kent P. Jackson. A. Missionary's Story, 2015
12. Культурология: под ред. Н.Г. Багдасарьяна. 5-е изд. М., Высшая школа, 2005.
13. Тимошинов В.И. Культурология. Учебное пособие. М. 2003.
14. Сапрыкин. Введение в культурологию. 877Уч.пособие. М. 2005.
15. Durham, M.G., Kellner, D. M., eds. Media and Cultural Studies. Keywords. Oxford, Blackwell Publishing, 2000.

**Ескерту:** Жоғары оқу орны пәннің жұмыс бағдарламасының әдебиеттер тізімін керекті оқулықтар мен оқу құралдарымен толықтыра алады.

## **Etі 1203 – ЭТИКА**

**Көлемі 3 кредит**

**Автор:**

**Көбекова Б.К.** – Дінтану және мәдениеттану кафедрасының аға оқушысы

**Пікір жазғандар:**

**Сағикызы А.** – философия ғылымдарының докторы, ҚР БЖҒМ ҒК философия, саясаттану және дінтану институтының доценті

**Әбдіғалиева Г.Қ.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің философия және саясаттану факультетінің саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының профессоры

### **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Этика» пәні бойынша Типтік оқу бағдарлама 5B020400 – Мәдениеттану мамандығының Типтік оқу жоспарына сәйкес құрастырылған. Бүгінгі таңда қазақстандық қоғамда белгілі бір «құндылықтарды қайта бағалау» жүзеге асырылуда. Шынайы жалпы адамзаттық моральдық құндылықтармен қатар, жалған «құндылықсымақтар» да енгізіле бастаған уақытта бұл үдерістер қайшылыққа ұшырайды. Халықтың бір бөлігінің мораль мен дінге назары ауып тұрған шақта, қылмыс, нигилизм, діни экстремизм мен терроризм де өрши түседі. Қоғамда қара күшті қуаттайтын, антиқұндылықтық, «асқан адам», мистика мен аморализмді негіздейтін әр түрлі ілімдер тарала бастайды. Сондықтан мораль мен дін туралы іргелі ғылыми білімді игеру өте маңызды. Құйылып жатқан ақпаратты дұрыс бағалау үшін, әлі де өмірлік тәжірибе жинақтамаған жастарға бұл аса қажет.

Қазіргі уақытта Қазақстан шаруашылық этиканың өзіндік адамгершілік нормалары бар жаһандық экономикаға кірігіп, әлемдік нарыққа аяқ басуда. Және де Қазақстан толыққанды және сыйлы серіктес болғысы келсе, адам қызметінің барлық саласында жалпы қабылданған адамгершілік үрдістерді ұстануы қажет. Сонымен қатар, әрбір мамандықтың өзінің адамгершілік ерекшеліктері бар, оларды игеру және ұстану кәсіби табысқа жеткізеді. Алайда, кәсіби этиканың нормаларын ұстану үшін оларды білу және дұрыс бағалау қажет.

**Компетенцияның негізгі формалары:**

**Студент білуі қажет:**

- этиканың пайда болуының теориялық және әлеуметтік негіздері;
- этика тарихы мен теориясының негіздері;
- этиканың негізгі бағыттары мен ағымдары;

- этикалық ойдың негізгі теоретиктерін, өкілдерін білу.

**Студент игеруі қажет:**

- мәдениеттанулық білім пәні ретінде этиканың ерекшелігін анықтау;
- тарихи ретроспективадағы этиканың негізгі түсінік, анықтама, категорияларын білу;
- мораль табиғаты мен пайда болуының әдістемелік және теориялық мәселелерін білу;
- сана мен практикалық қызмет саласы ретінде мораль құрылымы мен мазмұнын талдау;
- этикалық теория мен корпоративтік этика мәселелері бойынша жоба, ғылыми баяндама, курстық жұмыс, эссе дайындау.

**Пререквизиттер:** Қазақстан тарихы, әлем тарихы, ежелгі дәуір мәдениеті, философия тарихы, антика мәдениеті, ортағасыр мәдениеті, қайта өрлеу мәдениеті.

**Постреквизиттер:** Мәдениет теориясы, қазақ мәдениетінің тарихы, заманауи мәдениет, бұқаралық мәдениет теориялары, постмодернизм мәдениеті.

## ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

| №   | Тақырыптың атауы                                                             |
|-----|------------------------------------------------------------------------------|
|     | Кіріспе.                                                                     |
| 1.  | Этика пәні                                                                   |
| 2.  | Ежелгі Шығыстың этикалық ілімдері                                            |
| 3.  | Антика этикасы.                                                              |
| 4.  | Ортағасырлық діни, теологиялық этика.                                        |
| 5.  | Қайта Өрлеу және Жаңа заман этикасы                                          |
| 6.  | Моральдық таңдау және моральдық ережелер.                                    |
| 7.  | Моральдық міндет және категориялық императив.                                |
| 8.  | Дәстүрлі қазақ этикасының ерекшеліктері.                                     |
| 9.  | Заманауи этикалық ұғымдар.                                                   |
| 10. | Жеке тұлғалық құндылықтар және индивидтің әлеуметтік тәртібінің типологиясы. |
| 11. | Моральдық бостандық және тұлғаның өнегелік жауапкершілігі.                   |
| 12. | Қоғамдық және жеке-дара бағалау.                                             |
| 13. | Моральдық пайымдау логикасы. Деонтикалық этика.                              |
| 14. | Өнегеліктің гуманисттік табиғаты.                                            |
| 15. | Заманауи этикалық теориялар.                                                 |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

Этиканың пәні мен мағынасы. «Этика» терминінің этимологиясы. Этика – мораль және өнегелік туралы ғылым ретінде. Мораль деген не?

Адамзат қоғамындағы моральдың функциялары. Этиканың әлеуметтік-философиялық, аксиологиялық, методологиялық, дүниетанымдық аспектілері. Этика және психология. Мораль және құқық. Мораль және өнер. Мораль және саясат. Мораль және бизнес. Этиканың негізгі даму кезеңдері. Моральдық таңдау және моральдық ережелер. Этиканың тарихи дамуы.

**Күрсты оқытудың мақсатымен міндеттері:** этикада адамның өмірін арнауға тұратын адамгершілік өмірі, оның құндылықтары мен асқақ сезімдері арнайы оқу пәні ретінде алынады. Этика бастабында «практикалық философия» ретінде қалыптасады, оның басты міндеті болмыстың құрылымы мен оны тану шарттары емес, адамды қоршаған әлем және өз-өзімен дұрыс, яғни, «игілікті», әділетті, лайықты үйлесімділікте өмір сүруге үйрету болып табылады. Этика тарихы мен теориясын қарастыру адам мәдениетіндегі моральдықтың орны мен рөлін түсінуге, тұлғаның жалпы және кәсіби мәдениетін жоғарылатуға, адамның бойында адамгершіліктің құндылықтарға саналы қатынас жасауды үйренуге, өзбетіндік және жауапкершілікті өмірлік таңдау жасау қабілетін игеруге, сол арқылы теория мен практикада мықты гуманистік ұстанымдарға қол жеткізуге көмектеседі.

**Пәні:** этиканың пәні мораль, өнегелік, моральдың функциялары мен құрылымы болып табылады.

**Объектісі:** моральдың әртүрлі қоғамдық қатынастар жүйесіндегі алатын орны, өнегеліктің пайда болуы және тарихи дамуы.

«Этика» терминін философия аясында тұңғыш еңгізген әрі осы тақырыпта қаламын көсілте жазған адамзаттың ұлы ұстаздарының бірі – Аристотель еді. Аристотель «этика» деп этикалық ізгіліктерді зерттейтін ғылымды айтады. Бұл тұста еске сала кететін бір жай- Аристотельдің ізгіліктер туралы ілімінің негізгі қағидалары. Ол бойынша, адам бойындағы ізгіліктер екі негізгі түрден тұрады: этикалық және дианэтикалық. Егер этикалық ізгіліктер адамның мінез-құлқына, темпераментіне жататын болса, дианэтикалық ізгіліктер адамның ақыл-парасатына тиеселі дүниелер. Сөйтіп, Аристотель этикалық ізгіліктер құрамына: жомарттық, батылдық, шыншылдық, ал дианэтикалық ізгіліктерге: ақыл, парасатты жатқызады.

Нақты өмірдегі адамгершілік құлықты, сол адамгершілік құлықты қалыптастырушы принциптер жиынтығы – моральды зерттейтін философиялық ғылымды біз «этика» деп атаймыз

## НЕГІЗГІ БӨЛІМ

### Ежелгі Шығыстың этикалық ілімдері

Буддизм рухты мәңгі деп танитын дін. Ол адм өмірінің мәнін не біржақты қызық қуып, ләззат алудан да (гедонизмнен), не біржолата өмірден безінген, тәнін азаптаушы тақуалықтан да (аскетизмнен) таппайды. Өмірдегі ең биік мұратты нирванадан, яғни бүткіл дүние әсерлеріне бейтарап, транстық халден тапқан буддизм оған жетудің сегіз жолын көрсетіп, өмірдің төрт анығы, ақиқаты туралы айтады. Төрт анық мына төмендегілер:

- өмір дегеніміз азап;
- азаптың себебі бар, ал азаптың көзі – адамның қалау-тілеуінде, ниетінде;
- азаптан құтылу мүмкін, ондай болмыстың өзімен-өзі теңдескен бақытты күйін «нирвана» деп атайды;
- азаптан құтылу жолы бар, ол жол – «ортадағы тура жол» деп аталады да оның мәні адам қалауын тәрк етуде болып табылады. Оған жету жолын арийлік сегіз қырлы шартарап деп қарастырамыз.

Сегіз қырлы шартараптың мазмұнына мыналар тиеселі: саф сенім, ақ ниет; шыншыл сөз, дұрыс амал-әрекет, салауатты өмір салты, қажырлы қайрат, таза жады, адал зейін – жалпы, иманды тіршілік.

Конфуцийшілдық - әлеуметтік этикалық жүйе. Ең маңызды нәрсе – рәсімділік. Конфуций іліміндегі «жень» ұғымы адамсүйгіштік, адам бойындағы шынайы адамдық қасиеттің айғағы болып табылатын адамгершілік дегенді білдіреді. «Женьмен» тығыз байланыста, тіпті ажыратылмайтын байланыста қарастырылатын тағы бір орталық ұғым – «ли»-рәсім. Яғни рәсімділік адамсүйгіштікке негізделуі керек, ал адамгершілік құлық рәсімді қадағалау арқылы жүзеге асады.

Конфуцийдің ұлы уағыздарының басты өмірлік қағидасы – ата-аналарды құрметтеу мен өзіңнен үлкендерге ізет көрсете білу. Ұлы парызкердің басты құндылығы мен ерекшелігі – оның Шығыс елдеріне тән рухта мемлекеттік және адамгершілік парыздарды бір-бірімен ұштастыра білуінде болып саналады.

### **Антика этикасы**

Антика ойшылдарының этикалық көзқарастары: Сократ, Платон, Аристотель. Софистер, эпикурейшілдер, стоиктердің философия-этикалық ілімдері. Сенека, Марк Аврелий, Эпиктет және т.б.

### **Ортағасырлық діни, теологиялық этика**

Өнегелік туралы христиандық ілім. Аврелий Августин, Фома Аквинский, Эразм Роттердамский, Мартин Лютер және т.б. этикалық көзқарастары. Христиан дінінде Христос өнегеліктің және моральдың идеалы ретінде.

### **Қайта Өрлеу және Жаңа заман этикасы**

Қайта Өрлеу дәуіріндегі гуманиз идеалдарын жариялау. Ұлы гуманисттердің ілімдері: Дж. Пико дела Мирандола, Ф. Петрарка, Л. Вала. Т. Гоббс, Б. Спинозаның этикалық ілімдері. Гегельдің этика-философиялық көзқарасы.

### **Моральдық тандау және моральдық ережелер**

Өнегелік істің құрамы мен мазмұны. Моральдық тәжірибе және моральдық сана. Өнегеліктің ұғымы және өнегелік қатығыстардың түрлері.

Әлеуметтік тәртіп жүйесіндегі ережелер. Моральдық бостандық және тұлғаның өнегелік жауапкершілігі.

### **Моральдық міндет және категориялық императив**

Жігер және И. Канттың этикасындағы категориялық императив. Моральдық принциптер. Моральдық кодекс. Нормативты этикасының табиғаты. Моральдық, саяси және құқықтық нормалардың бірлігі мен әртүрлілігі. Мораль және әлеуметтік төңкеріс. Әлеуметтік процестеріндегі саяси және моральдық қайшылықтар.

### **Дәстүрлі қазақ этикасының ерекшеліктері**

Қазақ ойшылдарының философия-этикалық ілімдері. Қазақ қоғамындағы этика мен құндылықтардың бірлігі және біртұтастығы. Абай, Шәкәрім, Яссауи, Қашғари, Төрайғыров және т.б. этикалық ілімдері. Қазақ елінің рухани құндылықтарының даму ерекшеліктері және динамикасы.

### **Заманауи этикалық ұғымдар**

XX ғ. Этикалық теориялары. XIX-XX ғғ. Орыс ойшылдарының өнегелік туралы ілімдері. Экономика және өнегелік. Мораль, құқық және саясат. Корпоративті этика. Кәсіби этика. Әлемдік діндердің этикалық доктриналары және құндылықтары.

### **Жеке тұлғалық құндылықтар және индивидтің әлеуметтік тәртібінің типологиясы**

М. Вебердің этикалық ілімі. М. Вебердің «әлеуметтік типтер» туралы теориясы. Жеке тұлғаның құндылықтарын қалыптасуына объективті және субъективті факторлардың әсері.

### **Моральдық бостандық және тұлғаның өнегелік жауапкершілігі**

Моральдық бостандық мәселесінің философия-этикалық дәстүрлері. Қоғамды дамыту және адамның тұлғалық дамуындағы екіжақты процесі (объективті және субъективті). Моральдық қажеттілік. Моральдық талап. Аномия заманауи қоғамның мәселесі ретінде. Девиация және әлеуметтік бақылау. Өнегелік-құқық мәдениетінің негізгі элементтері (бостандық, құқық, теңдік). Этиканың критерийлері. Адамның өнегеліктігінің критерийлері. Этос. Ұлттық мінез.

### **Қоғамдық және жеке-дара бағалау**

Моральдық бағалау, оның табиғаты мен ерекшелігі. Моральдық бағалаудың объектілері - экономика, саясат, құқық, қоғамның рухани мәдениеті. Этика және этикет. Кәсіби этика. Бизнес этикасы. Саясат этикасы. Ғалымның этикасы. Дискурс және коммуникатив этикасы. Художниктің этикасы. Оқытушының этикасы. Студенттің этикасы.

### **Моральдық пайымдау логикасы. Деонтикалық этика**

Ақиқат және құндылық. Ф. Ницше «Құндылықтарды қайта қарастыру» еңбегі. Этиканың «тәжірибелік философиядан» метаэтикаға айналуы. Дж. Мурдың этикалық көзқарасы.

### **Өнегеліктің гуманисттік тәбиғаты**

Өнегелік мәдениет. Жанұя қарымқатынасының этикасы. Махаббат айнасындағы мораль. Этикалық тәртіп пен қарым-қатынастың негізгі принциптері мен нормалары. Тұлғаның әлуметтенуіндегі этикалық бағдарлама. Толеранттылық жоғарғы гуманисттік өнегеліктің көрінісі ретінде. Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар. Адамның барлық іс-әрекетінің гуманистік бағасы.

### **Заманауи этикалық теориялар**

Этиканың натуралисттік концепциялары. Эволюциондық этика(Г. Спенсер, П.А. Кропоткин). Ф. Ницшенің өмір философиясы.Метаэтика. А. Айер, Б. Рассел, Р. Карнаптың этикалық көзқарастары. Моральдың лингвистикалық сараптауы (С. Тулмин, Р. Хаер, П. Ноуэлл-Смит). Экзистенциализм ағымының философиясы. Биоэтиканың заманауи мәселелері.

## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Этика мораль және өнегелік туралы ғылым.
2. Этиканың дамуындағы негізгі кезеңдері мен ағымдары.
3. Этикалық ілімнің типологиясы. Этиканың философиялық және діни жүйесі.
4. Ежелгі Шығыстың этикалық ілімдері.
5. Антика этикасы.
6. Ортағасырдың діни этикасы. Заманауи шығыс және батыс этикасының салыстырмалы сараптау.
7. Моральдық іс-әрекет және оның құрылымы.
8. Моральдық принциптер. Моральдық кодекс. Нормативты этиканың табиғаты.
9. Қазақ этикасының тарихының даму ерекшеліктері.
10. Қазақ қоғамындағы дін мен моральдың арасындағы қарым-қатынасының ерекшелігі.
11. Қазақ ойшылдарының шығармашылықтарындағы адамшылық мәселесі.
12. Индивид әлеуметтік туынды типологиясы ретінде.
13. Адамның мінез-құлқысының жалпыадамзат құндылықтарына беімделуі.
14. Моральдық баға және әртүрлі әлеуметтік бағалар.
15. Ақиқат және құндылық.



## **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Нормативты этика, мораль психологиясы, моральдың әдістемелік аналогиясының негізгі ережелері.
2. «Натур» этикасының жүйесі: эвдемонизм, өзін-өзі тану теориясы, утилитаризм.
3. Моральдық бостандық және тұлғаның өнегелік жауапкершілігі.
4. Өнегелік іс және оның бағасы.
5. Моральдық баға, оның тәбиғаты мен ерекшелігі.
6. Заманауи әлемдегі өнегелік құндылықтардың трансформациясы.
7. Батыстың прагматизм құндылықтарының әлемдік мәдениетке беріп отырған әсері.
8. Қазіргі заманда қазақ елінің дәстүрлі моральдық құндылықтарының сақтау мәселелері.
9. Заманауи қоғамның моральдық санасы.
10. Корпоративты этика.
11. Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар.
12. Кәсіби іс-әрекеттің этикалық өлшемдері.
13. Прогматизм және консьюмеризм кезеңіндегі дәстүрлі моральдық құндылықтарды сақтап қалу мәселелері.
14. Мекемелердің жұмысының этикасы және басшының этикасы.
15. Жастар субмәдениеті, аккультурация және әлеуметтену мәселелері.

## **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ҮЛГІЛІ ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Аристотельдың «Никомах этикасы»н еңбегіне сараптама жасау.
2. Әл-Фарабидің әлеуметтік-этикалық трактаттары.
3. И. Канттаң «Өнегеліктің метафизикасының негіздері» еңбегіне сараптама жасау.
4. Ф. Ницшенің «Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей» атты еңбегіне сараптама жасау.
5. Абайдың «Қара сөздеріндегі» этикалық көзқарасы.
6. Умберто Эконның этикалық ойларына сараптама жасау.
7. Шәкәрім Құдайбердиевтің «Үш анық» еңбегіне сараптама жасау.
8. Қазіргі заманның өнегелік мәселелерін анықтау.
9. Корпоративты этиканың қабылдау қажеттілігіне негіздеме беру.
10. Тұлғаның моральдық құндылықтарының қалыптасуындағы жанұяның, оқу орындарының атқаратын ролі.
11. Жетістікке жеткен адамның имиджімен репутациясы, оның өнегелік көрсеткіші ретінде.
12. Тұлғаның қалыптасуындағы заманауи өнегелік мәселелерін анықтау.

13.Тұлғаның этикалық принциптеріне бұқаралық ақпарат құралдарының (ғаламтор, масс-медиа және т.б.) беретін әсері.

14. Жастардың әлеуметтенуіндегі дәстүрлі және дәстүрлі емес жолдары.

15.Дәстүрлі этиканың ерекшелігі және оның мәдениеттердің интеграция жағдайындағы трансформациясы.

### **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:**

#### **Негізгі:**

1. Абай. Шығармалары. А.,2007.
2. ЖарықпаевҚ.,Ғабитов Т. Әдеп негіздері. А.,2003 ж.
3. Құлсариева А. Этика. А.,2001 ж.
4. Гуревич П.С. Этика. М., 2012
5. Нуржанов Б.Г., Ержанова А. Культурология в новом ключе. Караганда, 2011

#### **Қосымша:**

1. Алтаев Ж. Қазақ халқының рухани мұралары. А.,2000 ж.
2. Әуезов М. Абайтану дәрістері. А.,1994 ж.
- 3.Оңғаров Е. Қазақ мәдениеті және ислам құндылықтары. Алматы,2013
4. Бұлутай М. Ата баба діні. А.,2000 ж.
5. Құдайбердіұлы Ш. Үш анық. А.,2009 ж.
6. Ежелгі Үнді философиясы. М.,2004ж.
7. Ежелгі Қытай философиясы. Текстер жинағы. 2 том.2006ж..
8. Кант И. Основы метафизики нравственности. М., 2009
9. Умберто Эко Пять эссе на тему этики. СПб., 2007
10. История этических учений. М., 2003
11. Габдурахманова Н.Н. Этика и культура управления. Киев, 2008
12. Этика и психология деловых отношений. Евразийский открытый институт. М., 2011
14. Данилкова М.П. Этика и современность. Новгород, 2011
15. Ильиных И.А. Экологическая этика. М., 2014
- 16.Хоманн К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая этика и этика предпринимательства. М., 2013
17. Горелова Т.А., Горелов А.А. Этика. М., 2011
18. Вигерлинг К. Этика СМИ. М., 2014.

## **Est 1204 – ЭСТЕТИКА**

**Көлемі 3 кредит**

### **Авторлар:**

**Көбекова Б.К.** – Дінтану және мәдениеттану кафедрасының аға оқытушысы

### **Пікір жазғандар:**

**Сағикызы А.** – философия ғылымдарының докторы, ҚР БЖҒМ ҒК философия, саясаттану және дінтану институтының доценті

**Әбдіғалиева Г.Қ.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің философия және саясаттану факультетінің саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының профессоры,

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Эстетика» пәні бойынша Типтік оқу бағдарлама 5B020400 – Мәдениеттану мамандығының Типтік оқу жоспарына сәйкес құрастырылған. Қазіргі уақыт өркениеті жағдайында ақпараттық құралдардың адами құндылықтар мен мұраттарды анықтауға тигізетін үлкен әсері тұсында кемелділік мұраты, бейнесі, өнер философиясы ретінде эстетика түгелдей өзгеріске ұшырап отыр: пайда болу, өнердің тарихи морфологиясы, өнер дифференцияциясының ұлғаюы мен жаңа түрлерінің туындауы, барлық көркем мәдениеттің көркем, әлеуметтік, этнологиялық және т.б. қабаттарға бөліну мәселелері. Адамзаттың эстетикалық дамуы барысында сонау Ежелгі Греция заманынан бері қаралатын және талқыланатын өнерді жіктеу мәселесі өзіне әрдайым зерттеушілік пен педагогикалық-білім берушілік назар аударып отыруды талап етеді, себебі өнер жүйесіне, яғни әлемді танудың бейнелік саласына компьютерлік өнерді де қосқанда көптеген жаңа өнер түрлері еніп келеді, олар уақыт өткен сайын өзіндік ерекше көркем-бейнелі табиғатын табады. Әрине, өнердің жаңа түрлерінің туындауы компьютерлік технология құралдары арқылы үйлесімді түрде әлемдік ақпараттық желіге кіріп отыратын, адамдардың көп бөлігінің сезім, ой және ерігіне әсер етудің жаңа мүмкіндіктерін ашу қажеттілігін туындатады. Ал эстетикалық құбылыстарды зерттеу мен туындауына деген мәдениеттанулық және іскерлік ыңғайлар эстетикалық және шығармашылық мәселелер арқылы эстетиканың шекараларын кеңейтті, әсіресе көркемдік және эстетикалық қызметтің заңдарын қарастыру мен негіздеу.

Осыған қарай кемелділік, сұлулық туралы адамзат тарихындағы орын алған көзқарастарды салыстыра зерттеу өте өзекті мәселе. Өйткені эстетикалық қатынастар мен байланыстар континуумы белгілі бір мәдени-әлеуметтік кеңістікті құрайды, ал Кант айтпақшы, эстетикалық пайымдау қабілеті тек қана мәдени нәтиже емес, оны қозғаушы, дамытушы күштердің бірі.

#### **Компетенцияның негізгі формалары:**

##### **Студент білуі қажет:**

- эстетика пайда болуының теориялық және әлеуметтік негіздері;
- өнер тарихы мен теориясының негіздері;
- өнер стильдерінің, көркем әдебиет, музыка т.б. негізгі бағыттары мен ағымдарын білу;
- өнер теоретиктерінің, сонымен қатар аса белгілі әртүрлі өнер жанрларының өкілдерін білу.

##### **Студент игеруі қажет:**

- мәдениеттанулық білім пәні ретінде эстетиканың ерекшелігін анықтау;
- тарихи ретроспективадағы эстетиканың негізгі түсінік, анықтама, категорияларын;
- өнердің әртүрлі жанр, стиль, түрлерін айыру, білу;
- эстетикалық теория мен өнер мәселелері бойынша жоба, ғылыми баяндама, курстық жұмыс, эссе дайындау.

**Пререквизиттер:** Антика мәдениеті, Қазақстан тарихы, Көне дәуір және архаикалық мәдениет, Әлемдік көркем мәдениеті, ортағасыр мәдениеті.

**Постреквизиттер:** Философия тарихы, заманауи мәдениет, бұқаралық мәдениет теориялары, қазақ мәдениетінің тарихы, мәдениет философиясы.

### **ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ**

| <b>№</b> | <b>Тақырыптың атауы</b>                             |
|----------|-----------------------------------------------------|
|          | Кіріспе                                             |
| 1.       | Эстетиканың ғылым ретінде қалыптасуы.               |
| 2.       | Ежелгі Шығыстың эстетикалық көзқарастары            |
| 3.       | Антика эстетикасы.                                  |
| 4.       | Батыс Еуропаның ортағасырлық эстетикасы             |
| 5.       | Шығыстың Араб-мұсылман эстетикасы                   |
| 6.       | Қайта Өрлеу дәуірінің эстетикасы                    |
| 7.       | Классицизм эстетикасы                               |
| 8.       | Ағартушылық кезеңінің эстетикасы                    |
| 9.       | 18ғ. және 19ғ басындағы неміс классикалық эстетика. |
| 10.      | Эстетика және қазіргі заман.                        |
| 11.      | Эстетиканың негізгі категориялары                   |
| 12.      | Өнердің эстетикалық негіздері                       |
| 13.      | Қоғамның және тұлғаның эстетикалық мәдениеті        |

|     |                                      |
|-----|--------------------------------------|
| 14. | Көркем образының кеністікпен уақыты. |
| 15. | Постмодернизм эстетикасы             |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

**Курсты оқытудың мақсатымен міндеттері:** болашақ маманның теоретикалық базасын көтеру, оның эстетикалық мәдениетін тереңдету, өнер философиясынан қажетті білімдерді алу және оның ішіне кіретін адамның іс-әректінде алатын өнімдеріндегі эстетикалық нәтижелерді, өнер арқылы студенттерді әлемдік және отандық мәдениеттің інжу-маржандарымен таныстыру:

- эстетиканың негізгі ұғым-түсініктерімен таныстыру, оның теориялық қайнар көздерін ашу;

- эстетикалық құралдармен адамның өзін өзі тануына және шығармашылық қабілеттерін арттыруға әсер ететін құндылықтар, көзқарастар мүдделер мен талғам қалыптастыру.

*Объектісі:* эстетикалық тәбиғат, қоршаған ортамен өнердегі көптүрлілігі, адамның қоршаған әлемге деген эстетикалық қатынысының принциптері, өнердің мәнімен заңдылықтары.

*Пәні:* адамның сезім арқылы дүниені тануы, эстетикалық категориялар, эстетиканың ғылым ретінде тарихи қалыптасуы.

## НЕГІЗГІ БӨЛІМ

### Эстетиканың ғылым ретінде қалыптасуы

Эстетиканың ғылым ретінде құрылымы. Эстетикалық іс-әрекеттің формаларындағы әртүрлілігі. Эстетикалық және көркемдік іс-әрекеттің арасындағы қатынас. «Эстетикалық», «әсемділік», «трагедиялық», «күлкілі» ұғымдары. Эстетикалық қасиеттердің әртүрлілігі. Эстетика шығармашылық іс-әрекет туралы ғылым. Көркем шығармашылықтың эстетикалық механизмдары.

### Ежелгі Шығыстың эстетикалық көзқарастары

*Көне Үндістан мен Қытай.* Көзқарас спецификасы, әлемді қабылдау ерекшеліктері; эстетикалық ойлардың әлем дамуынан тысқарылығы. Этикалық пен эстетикалықтың синтезі. Салтанаттар мен рәсімдердің рөлі. Өнер түрлерінің дамуы. Сәулеттік және әдеби ескерткіштер. Әдеби теориялар ("дхвани" теориясы"), эстетикалық қабылдау проблемасы. Фэн шуй.

### Антика эстетикасы

Ежелгі Грек және Рим мәдениетінің (б.ғ.д.VII-VI ғғ.) дамуының алғашқы кезеңіндегі эстетикалық талғамның мифологизмі мен космологизмі. Агональдылық - антика мәдениетінің бір көрінісі. Адамның ішкі және

сыртқы дамуының үйлесімділігі (калокагатия). Пифагоршылардың, Сократтың, Платонның, Аристотельдің, Цицеронның, Горацийдің, Лукреций Кардың, Плотиннің эстетикалық көзқарастары. Әсемдік, өлшем, гармония, симметрия, пропорция ұғымдары. Антика әлемінің өнері: театр, музыка, поэзия, пластика, сәулетөнері, мүсін жасау өнері, көркем өнер. Катарсис ұғымы, мимесис теориясы.

### **Батыс Еуропаның ортағасырлық эстетикасы**

Батыс Еуропалық ортағасырлық эстетика дамуының негізгі бағыттары мен периодтары. Геоцентризм ортағасырлық мәдениетінің фундаментальді принципі ретінде. Аврелий Августин, Боэций, Дионисий Ареопагит және Фома Аквинскийдің эстетикалық концепциялары. Өнердің дамуының ерекшеліктері: символдылық, руханилық, аскеттік, жоғары сезімталдық. Ою-өрнекқолданбалы өнері. Қала мәдениеті. Роман стилі. Готика стилі.

### **Шығыстың Араб-мұсылмандық эстетикасы**

Араб-мұсылмандық Шығыстың эстетикалық идеяларының дамуы және мәдениет спецификасы. "Адаб" туралы оқу. әл-Фарабидің, Ибн Синаның, ибн әл-Хайсама, ибн әл-Араби және Омар Хайямның эстетикалық теориялары. Көркемдік шығармашылық және еліктеу теориясы. Музыка, әдебиет, поэзия каллиграфия өнері.

### **Қайта өрлеу дәуірінің эстетикасы**

Қайта өрлеу дәуірінің ерекшеліктері: антропоцентризм, гуманизм, оптимизм, эстетизм, скалярлық; "титандар ғасыры", "ұламалар ғасыры". Өнерлердің өркендеуі: көркем өнер, мүсіндеу, сәулет, музыка, поэзия, әдебиет т.б. Бұлғасырдың әйгілі ғұламалары: Петрарка, Данте, Бокаччо, Шекспир, Сервантес, Микеланджело, Леонарда, Рафаэль т.с.с.

Эстетикалық көзқарастар мен теориялар: Пико делла Мирандола, Альберти, Николай Кузанский, М.Фичино. Еліктеу теориясы, "алтын орта" заңдылығы, ашық перспективалар.

### **Классицизм эстетикасы**

Классицизм өнерінің ажыратылатын белгілері: жоғары моральдық пафос, батырлық іс-әрекеттің әлемге әйгілі болуы, аристократизм; рационалдылық; сезім және парасат дуализмі, ақыл-ес пен табиғаттың дуализмі. Эстетика теориясының негізгі өкілдері: Р. Декарт, Ф. Малерба, Н. Буало. Сұлулықтың негізгі критерийлері: қатаң симметрия, үйлесімділік, бірлік. Барокко өнері. Бұл бағыттың өкілдері: Растрелли, Рубенс, Ван Дейк, Марино (маринизм). ұшқыр ойлылықәмбебап эстетикалық принципі. Рококоның көркемдік өнері. Классицизм өнері.

### **Ағартушылық кезеңінің эстетикасы**

Бұл ғасырдың негізін салушы белгілері: адам санасының мәртебесі, діни көзқарастарға сын, ағартушылық құралы арқылы қоғамды үйлестіру,

бостандық идеалы, туысқандық, теңдік идеалы. Философиялық-эстетикалық бағыттардың алуан түрлілігі. Көркемдік талғам теориясы. Осы кезеңнің негізгі өнер теоретиктері: А. Шефтсбери, Локк, Юм (Англия); Д. Дидро, Руссо, Вольтер, Гельвеция (Франция); Лессинг, Винкельман, Гердер ("Буря и натиск" қозғалысы) (Германия); Карамзин, Державин, т.б. (Россия).

### **18ғ. және 19ғ. басындағы неміс классикалық эстетика**

И. Канттың эстетикалық көзқарастары. «Эстетикалық күрінулік және "еркін ойын" ұғымдары. Сұлулықтың болуының амбиваленттілігі. Эстетиканың категориялары: мақсаттылық, әсемділік және жоғарылық. Өнер классификациясы. Даналық теориясы. Гегельдің эстетикалық идеялары. Эстетика өнер философиясы ретінде. Сұлулық, әсемдік ұғымы. Өнер түрлерінің классификациясы: пластикалық, музыкалық, сөздік. Романтизм өнері.

### **Эстетика және қазіргі заман**

Батыс мәдениетіндегі эстетикалық идеалдары мен құндылықтары. Әлеуметтік-мәдени жағдай, ғылыми-техникалық прогресс. Реализм өнері. Шығармашылық әдістері: сыншыл реализм, соцреализм, модернизм, постмодернизм. Модернизм және постмодернизмнің көркем жүйелері. Дәуірдің ағымдары мен стильдері: декаданс, экспрессионизм, символизм, акмеизм, футуризм, авангардизм, кубизм, сюрреализм, деконструкция және т.б.. Элиталық өнер және бұқара мәдениеті.

### **Эстетикалық категориялар /жалпылама ұғымдар**

Эстетикалық категориясы- оқытылатын пәннің негізгі категориясы ретінде. Эстетикалық қатынас категориялары:

А) Әсемдік, сұлулық-көріксіз.

Б) Тәкәппарлық – мүсәпірлік

В) Трагедиялық, үрей,

Г) Комедиялық: гротеск, сарказм, сатира, юмор, ирония.

Эстетикалық құндылықтар; көркемдік;

Эстетикалық қызмет категориялары.

Эстетика заңдары (көркемдік өнер заңы, әлеуметтік болмыс өнері, қабылдау өнері, көркемдік процесі). Эстетикалық талғам; көркемдік талғам. Эстетикалық мұрат. Эстетикадағы белсенділік пен құндылық. Эстетикадағы өлшем, баға.өнердегі өлшем.

### **Өнердің эстетикалық негіздері**

Эстетика өнер және өнердің салалары туралы. Өнердің ерекшелігі. Өнердің табиғаты және оның онтологиялық, гносеологиялық, аксиологиялық, генеологиялық, коммуникативты аспектілері. Өнердің жанрлары. Өнердің бейнелеу-ақпараттық, бағалау, шығармашылық, рәміздік, психологиялық, әлеуметтік, тәрбиелік, ойын-сауықтық аспектілері. Өнердің функционалды құрылымының заманауи концепциялары. Өнердің функциялары. Өнерлердің

дифференциациясы. Көркем туынды өнердің болмысының формасы ретінде. Өнердегі стиль ұғымы. Өнердің ағымдары мен көркемдік дәуірлері.

Өнердің интеграциясы, жасанды көркем құрылымдардың пайда болуы. Көркемдік гибридизацияның конгломеративты, ансамбльдік, органикалық тәсілдері. Өнердің техника әлеміне, спортқа, ақпаратқа, жарнамаға және т.б. енуі.

### **Қоғамның және тұлғаның эстетикалық мәдениеті**

Батыстың заманауи мәдениетіндегі эстетикалық идеалдары мен құндылықтары. Шығыстың эстетикалық принциптері. Адамның эстетикалық мәдениеті: эстетикалық талғам, сыпайлық, шеберлік. Эстетикалық және көркемдік тәрбие. Эстетикалық тәрбиені ұйымдастыру. Өнер арқылы тәрбиелеу. Мәдениетті дамытуға материалдық ресурстарды қалдық принципімен бөлудің әлеуметтік салдары. Тұлғаның мәдени-эстетикалық дамуын дұрыс бағаламауының әкеліп соқтыратын мәселелері: мейірімсіздік, мешандық, асоциалдық талпыныстар, тұтынушылық психология, мән-мағынасыз уақыт өткізу, алкоголизм, наркомания. Эстетикалық тәрбие және тұлғаның эвристикалық қабілетін дамыту.

Қоғамның мәдени-эстетикалық дамуын және адам өмірінің барлық саласындағы гуманистік бастауының рөлін ұлғайту.

Адамның заманауи психикалық өмірінің интенсифітігі және оның демалысқа, серуендеулікке, ойын-сауыққа өсіп кележатқан қажеттілігі. Адамдардың араласу және жүріс-тұрыс эстетикасы.

### **Көркем образының кеңістікпен уақыты**

Онтологиялық критерийлер бойынша өнерді жүйелеу. Көркем образдың кеңістік-уақыттық континуумының ерекшелігі. Кеңістік-уақыттық өнерлердегі көркем образының спецификасының ерекшелігі.

### **Постмодернизм эстетикасы**

Постмодернизм эстетикасының негізгі ерекшеліктері. Постмодернизм: эстетикада және философиядағы дискуссия. Постмодернизмнің сипаттамасы. Постмодерннің көркем практикасы. Технотрондық әлемдегі художниктің орны. Әлемнің интертекстуалды онтологиясы. Мәдени өндіріс.

## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Эстетика функциясы және өнердің қоғамдағы ролі.
2. Эстетикалық категориялар.
3. Қазақ халқының эстетикасы. Дәстүрлік өнермен әлемді тану.
5. Антикалық эстетиканың ерекшелігі.
6. Батыс Еуропаның ортағасырлық эстетикасы.
7. Араб-мұсылмандық Шығыстың эстетикасы.
8. Қайта өрлеу дәуірінің эстетикалық теориясы мен тәжірибесі.



9. Барокко дәуіріндегі архитектура, көркем сурет.
10. Рококо көркемдік стилінің ерекшелігі.
11. Классицизм дәуіріндегі эстетика.
12. Ағартушылық дәуіріндегі эстетика.
13. И. Кант, Гегель, Фейербах эстетикасы.
14. Романтизм эстетикасы.
15. Импрессионизмнің эстетикалық әлем түсінігі.

### **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Ежелгі Шығыс және антиканың эстетикалық ойларына саластырмалы талдау жасау.
2. Көркем образ өнердің интегралды негізі ретінде.
3. Көркем қабылдау мәселесі.
4. Постмодернизм эстетикасының негізгі ерекшеліктері.
5. Нақты ғылымдардың эстетикаға беретін әсері.
6. Реализм эстетикасы.
7. Романтизмның негізгі идеялары.
8. Абай Құнанбаевтың эстетикалық көзқарасы.
9. Қазақ елінің эстетикалық ойының дамуы.
10. Эстетикалық талғамның қалыптасуындағы заманауи тенденциялары.
11. Кітап және компьютер, сурет және көркемклип.
12. Романтизм эстетикасы.
13. Импрессионизмды эстетикалық жағынан дүниетүсіндіруі.
14. Модернизм және постмодернизм XX ғасырдың көркем-эстетикалық жүйесі ретінде.
15. Өнердің түрлері, жанрлары.

### **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Әл-Фарабидің «Музыка туралы трактаты» еңбегіне талдау жасау.
2. Омар Хайямның эстетикасы.
3. М. Бахтинның «Эстетика словесного творчества» еңбегіне талдау жасау.
4. Киноөнеріндегі көркем образының кеңістік-уақыттық континуумының ерекшелігі кеңістік-уақыттық өнер түрі ретінде.
5. Көркем образының кеңістігі және уақыты.
6. Батыс эстетикалық талғамының қазақ елінің эстетикалық талғамына қалыптасуына беретін әсері.
7. Аристотельдің трагедия туралы ілімі және катарсисты заманауи түсінігі.

8. Әртүрлі тарихы кезкңдеріндегі көркем туралы түсініктер.
9. Гегельдің өнер философиясы.
10. Танымалы қазақ суретшілерінің еңбектерін сараптау.
11. Қазақстандағы театр өнерінің дамуы.
12. Эстетикалық талғам және китч.
13. Картина және бейнеклип. Кітәп және компьютер.
14. Нақты ғылымдардың эстетикаға беретін әсері.
15. Эстетикаға әлеуметтік-саяси фактрларының беретін әсері.

## **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТ ТІЗІМІ**

### **Негізгі:**

1. Қасқабасов С.А. Қазақ өнерінің тарихы. 3т. Алматы, 2008.
2. Салеев В.А. Эстетика. М., 2012.
3. Мещерина Е.Г. Эстетические категории: традиции и время. М., 2009
4. Мещерина Е.Г. Эстетические учения Древнего Востока. М., 2004
5. Эстетика: Словарь / Под общ.ред. А.А. Беляева, Л.И. Новиковой и В.И. Толстых. – М., 2006

### **Қосымша:**

1. Молдабеков Ж. Қазақтану және жаңару философиясы. Алматы, 2009.
2. Фишер Р. Искусство буддизма. М., 2001
3. Герман А.Л. Модернизм СПб., 2003
4. Ницше Ф. Рождение трагедии их духа музыки. СПб., 2000
5. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства. М., 2004
6. А. Құнанбаев. Қара сөздер. Алматы, 2012.
7. Гринуэй П. Главный итог развития кино. Искусство кино. М., 2003
8. Галимжанова А.С. Свобода художественного творчества как феномен культуры. Бишкек, 2006.
9. Нысанбаев А.Н. Глобализация и проблемы межкультурного диалога. В 2-х т. А., 2004.
10. Руднев. В.Н. Эстетика. История мировой литературы и искусства. М., 2015.
11. Неклассическая эстетика в культуре XX в. Кемерово, 2015.
12. Мохонько А.П. Самовоспитание вкуса. М., 2014.
13. Маньковская Н.Б., Бычков В.В. Современное искусство как феномен техногенной цивилизации. М., 2011.

## АМТ 2205 – ӘЛЕМДІК МӘДЕНИЕТ ТАРИХЫ

Көлемі 4 кредит

### Авторлар:

**Исмағамбетова З.Н.** – философия ғылымдарының докторы, профессор  
**Аликбаева М.Б.** – философия ғылымдарының кандидаты, доцент

### Пікір жазғандар:

**Раев Д.С.** – философия ғылымдарының докторы, профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-дің халықаралық қатынастар факультетінің деканы

**Қарабаева А.Г.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық философия кафедрасының профессоры

## ТҮСІНДІРМЕ ХАТ

«Әлемдік мәдениет тарихы» пәні «5B020400-Мәдениеттану» мамандығының оқу типтік жоспарына сәйкес құрастырылды. Әлемдік мәдениет тарихы дүниежүзілік мәдениеттің даму тарихы бойынша білімдер жүйесін қамтамасыз ету негізінде мәдениеттанулық білім берудің маңызды компоненттерінен тұрады, осы тұрғыдан алсақ, студент қазіргі заманғы әлемдік әлеуметтік кеңістікте еркін бағдар ала алады және әлемдегі мәдениеттердің дамуының заманауи тенденциялары мен өткен ұрпақтың рухани дәстүрін өз тәжірибесінде салыстыра алады.

Пәнді оқу барысында **бакалавр төменгі құзыреттерге ие болады:**

#### **Бакалавр білуі тиіс:**

- мәдениет мәні және оның әлеуметтік рөлі;
- әлемдік мәдениет пен өркениеттің қалыптасу тарихы;
- түрлі мәдениеттердің ерекшеліктері, олардың айырмашылықтары, ұқсастықтары мен өзара әрекеті;
- әлемдік көркем мәдениетінің жетістіктері мен негізгі бағыттары.

#### **Бакалавр істей алуы керек:**

- әртүрлі мәдени феномендерді талдай алу мен бағалау;
- мәдени құбылыстарды жіктеу мен түрлі өркениеттердің ерекшеліктері мен логикалық байланысына жақындығын анықтай алу.

#### **Бакалавр төменгі дағдыларға ие болуға тиіс:**

- бастапқы түпнұсқа мәтіндерімен жұмыс істеуге және әлемдік және отандық мәдениеттің негізгі ірі жетістіктерін сыни және ұтымды тұрғысынан бағалау;
- жастар мен ғылыми ортада мәдениетаралық қарым-қатынасты орнату.

**Оқу пәнінің пререквизиті:** «Архаика мәдениеті», «Этика», «Эстетика», «Антика мәдениеті», «Өнер тарихы», «Орта ғасыр мәдениеті», «Қайта Өрлеу Шығыс және Батыс мәдениеті».

**Постреквизит:** «Жаңа заман мәдениеті», «Қазіргі заман мәдениеті», «Бұқаралық мәдениет теориясы», «Мәдени антропология».

## ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

| №  | Тақырыптар атауы                        |
|----|-----------------------------------------|
|    | Кіріспе                                 |
| 1  | Алғашқы қауымдық мәдениет               |
| 2  | Ежелгі Мысыр мәдениеті                  |
| 3  | Ежелгі Месопотамия және Шумер мәдениеті |
| 4  | Ежелгі Иран мәдениеті                   |
| 5  | Ежелгі Үнді мәдениеті                   |
| 6  | Ежелгі Қытай мәдениеті                  |
| 7  | Антика мәдениеті                        |
| 8  | Византия мәдениеті                      |
|    | <b>Орта ғасыр мәдениеті</b>             |
| 9  | Қайта өрлеу мәдениеті                   |
| 10 | Жаңа заман Еуропа мәдениеті             |
| 11 | XX ғасыр мәдениеті мен оның дамуы       |
| 12 | Ресей мәдениеті                         |
|    | <b>Постмодерн мәдениеті</b>             |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

«Әлемдік мәдениет тарихы» пәні 5B020400 – Мәдениеттану мамандығында оқитын студенттердің мәдениеттің даму заңдылығы, оның негізгі идеялары, миф, дін, өнер секілді феномендері, әрбір мәдениетке тән мәдениет құндылықтарының жүйесі, әртүрлі кезеңдер мен халықтардың мәдениеттерінің өзара байланыстары мен өзара ықпалдастықтары туралы ой қалыптастыруына мүмкіндік береді.

Курстың объектісі әлемдік мәдениеттің барлық ерекшеліктері.

«Әлемдік мәдениет тарихы» пәнінің мақсаты көне заманнан қазіргі уақытқа дейінгі адамзат мәдениетінің дамуының негізгі кезеңдері мен шығу тарихын студенттерге таныстыру болып табылады.

**Курстың міндеттері:**

- әлемдік мәдениет пен өркениеттің қалыптасу тарихын түсіну;

- мәдениет дамуының жалпы заңдылықтарын түсіндіру мен оның біздің планетамыздың әр түрлі өңірлерінде және әр түрлі тарихи кезеңдердегі нақты көріністерін анықтау;

- тарихи- мәдени даму ерекшелігі мен әртүрлілігін анықтау.

Пәннің рөлі мен маңыздылығы адамзат дамуының әртүрлі кезеңдеріндегі мәдениеттің даму заңдылығы туралы студенттің қалыптасқан жүйелік және толыққанды ойларының негізінде мәдениеттанушы мамандарды дайындаудың сапасын жақсарту арта түседі. Әлемдік мәдениет тарихы бойынша жасалынған типтік бағдарлама болашақ мәдениеттанушылардың теориялық, әдістемелік, әдіснамалық тұрғысынан дайындаумен де байланысты. «Әлемдік мәдениет тарихы» атты типтік бағдарламаның мазмұны әлемдік көркем үрдістің даму заңдылығын ашады. Әрбір тарихи даму кезең өзіндік құндылыққа ие, соған сай өнер мен мәдениет дамып отырады. Курстың басты тақырыбы нақты тарихи кезеңнің кең мәтінінде әртүрлі мәдениеттерді зерттеу мәселесі болып табылады. Аталған ұстаным арқылы барлық адамзат үшін маңызға ие болған өнер пәнінде көрініс тапқан бүкіл әлемдік рухани және өнегелік құндылықтарды ашуға болады. Пән оқу арқылы студент өзіндік ойы қалыптасқан және шығармашылық бағытты жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, мәдениеттанулық дайындық бойынша міндеттерді дамыту үшін кәсіби бағдарлық білімді игереді.

Пән мәдениеттану мамандығы бойынша студенттерді кәсіби білім беру үшін пәнаралық байланыстарды жүйелейді және әлемдік мәдениет, әлемдік философия, мәдениет философиясы, этика, эстетика, өнер тарихы, әлем халықтарының этникалық мәдениеті, қазіргі заман мәдениеті салаларында кешенді ортақ білімді қамтамасыз етеді.

## **НЕГІЗГІ БӨЛІМ**

### **Алғашқы қауымдық мәдениет**

Алғашқы қауымдық мәдениет – әлемдік мәдениет тарихының бастауы ретінде. Алғашқы қауымдық қоғамның материалдық мәдениетінің ерекшеліктері. Ежелгі адамдардың синкреттік рухани мәдениеті. Миф - әлемдегі алғашқы қауымдық адамның бағдары ретінде. Миф – мәдени құбылыс ретінде. Мифтер типологиясы. Алғашқы қауымдық мәдениеттегі тотем, табу мен талион. Алғашқы қауымдық мәдениеттегі дәстүр, салт, инициациялар. Алғашқы ойлаудың ерекшеліктері. Ежелгі діни нанымдар (анимизм, тотемизм, фетишизм, сиқыр). Алғашқы қауымдық өнер.

### **Ежелгі Мысыр мәдениеті**

Көне архаикалық кезеңнің өнер генезисі. Ежелгі Мысыр мәдениеті мен өнерінің кезеңделуі. Ежелгі Мысыр өнерінің ерекшелігі. Ежелгі Мысыр мәдениеті. Мысыр мәдениетінің пайда болу тұжырымдамалары. Мысырдың материалдық және рухани мәдениетінің ерекшеліктері. Ежелгі

мысырлықтардың ділі, нанымы мен иероглифтік жазулары. Әлемдік өркениеттегі Мысыр мәдениетінің рөлі мен орны.

### **Ежелгі Месопотамия және Шумер мәдениеті**

Ежелгі Месопотамияның өнері. Ежелгі шығыс өркениеттері. Шумер өркениеті. Шумер өркениетіндегі протоалтай табиғаты туралы гипотеза. Шумердегі сенім, сына жазу, көркемдік мәдениет. Шумер мәдениетінің әртүрлі өркениеттердің қалыптасуындағы әсері. Аккад, Вавилон, Ассирия, Финикия, Эламның мәдениеті.

### **Ежелгі Иран мәдениеті**

Ежелгі Иран мәдениеті. Иран өркениетінің әлеуметтік және мәдени іргетасы. Иранның материалдық және рухани мәдениеті. Египет, шумер, антика, Иран өркениеттерінің өзара байланысы. Зороастризм - ежелгі Иран мәдениетінің анықтаушы элементі. Орталық Азиядағы ежелгі өркениеттерге Иран мәдениетінің ықпалы. Иран мен Тұран. Қазақ мәдениеті архетипіндегі ирандық компоненттер.

### **Ежелгі Үнді мәдениеті**

Ежелгі Үнді өнері. Ежелгі Үнді мәдениеті. Ежелгі Үндістандағы (Хараппа, Мохенджодаро) арийлікке дейінгі мәдениет. Әлемдік өркениеттегі үнді-еуропалық мәдениеттің рөлі. Ежелгі үнділердің рухани және материалдық мәдениетінің ерекшеліктері.

### **Ежелгі Қытай мәдениеті**

Ежелгі Қытай мәдениетінің тарихи дамуы. Ежелгі Қытай мәдениеті. Қытай мәдениетінің бастауы мен қалыптасуы. Қытай аумағындағы ежелгі өркениеттер. Қытай мәдениетінің архетиптері: инь және янь, аспан циклдары мен Дао мәдени генотипі, конфуцийшылдық ілімі және мінсіз кемел адам тәрбиесі. Қытай өркениетінің материалдық мәдени жетістіктері. Ежелгі Қытайдағы миф және дін. Ежелгі Қытайдағы көркем мәдениеттің жетістіктері. Ежелгі Қытай мәдениетіндегі әдеби ескерткіштер.

### **Антика мәдениеті**

Ежелгі Антика өркениеті. Адамзаттың мәдени дамуындағы ежелгі Грецияның рөлі. Ежелгі Антика мәдениеті дамуының негізгі кезеңдері: криттік-минойлық, ежелгі, классикалық, эллинизм. Ежелгі Грек мифологиясы. Классикалық Грекиядағы философия, театр, поэзия, мүсін және басқа да өнер нысандарының дамуы. Ежелгі Грекия мәдениетіндегі дене және рухани үйлесімділік. Ежелгі Антика әлемінің өнері. Эгей өнері. Ежелгі Грекия мәдениет мен өнерінің гуманистік сипаты. Олардың дамуының негізгі кезеңдері. Ежелгі Рим өнері.

### **Византия мәдениеті**

Византия мәдениетінің генезисі. Византия мәдениеті ежелгі антика және шығыс өркениеттері синтезі ретінде. Византия мәдениетінің гүлденуі мен құлдырауының негізгі кезеңдері. Византияның көркем мәдениеті: мозаика, фреска, икондық сызбалар, кітап миниатюралары, әдебиеттер. Византия өнерінің қалыптасу ерекшеліктері. Византиялық храмдар мен шіркеулерінің архитектурасы. Византиядағы дін. Византия мәдениеті христиан мәдениетінің алғашқы формасы ретінде. Византия философия және құқығының қалыптасуы.

### **Орта ғасыр мәдениеті**

Ортағасыр мәдениетінің дамуының негізгі кезеңдері. Ортағасыр мәдениетінің негізгі ерекшеліктері. Батыс және Шығыстық орта ғасыр мәдениетінің ерекшеліктері. Ортағасыр ұжымдық мәдениеттің ерекшеліктері: шіркеу, монахтық және батырлық орден, крестьяндық қауымдастық, құпия қауымдастық. Орта ғасыр Еуропадағы білім берудің қалыптасуы. Ортағасыр батыстың материалдық мәдениетінің негізгі жетістіктері. Батыстағы ортағасыр мәдениетінің амбиваленттілігі. Шіркеулік ресми мәдениеті және карнавалдық-көңіл көтеру мен халық мәдениеті. Көңіл көтеру мәдениетінің ерекшелігі. Ортағасыр өнері. Готикалық стиль. Дүниетаным. Теология, схоластика, мистика. Ортағасыр философиясы.

Араб-иран мәдениетінің гүлдену кезеңі. Ортағасыр Шығыс мәдениетінің даму кезеңдері. Ислам және руханилық. Мұсылман ренессансы. Ортағасыр парсы поэзиясы. Өнер. Медицина.

Түрік мәдениетінің тарихы. Түрік мәдениетінің негізгі жетістіктері. Философия және әдебиет.

Үнді мәдениетінің дәстүрі мен жаңашылдығы. Үнді және Орталық Азия мәдениетінің диалогы. Үнді мәдениетіндегі түркі элементтері және түркі өркениетіндегі үнділік компоненттер. Кушан, Бактрия, Ұлы Монғол мәдениеттері. Үнділік ренессанс.

Ортағасыр Қытай мәдениеті. Қытай өнерінің даму ерекшеліктері. Кескіндеме өнері, архитектура, театр. Ортағасыр Жапон мәдениеті мен оның даму кезеңдері. Жапониядағы ортағасыр архитектурасы, театр, кескіндеме өнері.

### **Қайта Өрлеу мәдениеті**

«Ренессанс» феномені. Батыс Ренессансының ерекшелігі. Қайта Өрлеу мәдениетінің негізгі кезеңдері.

Ренессанстың құрылуындағы көркем мәдениеттің авангардтық рөлі. Қайта өрлеу мәдениетінің қалыптасуы. Адам ренессанс кезеңінің субъектісі және объектісі ретінде. Италия еуропа мәдениетінің көшбасшысы ретінде. Сурет және архитектура. Ренессанс дәуіріндегі негізгі мектептері мен италияндық сурет. Философия және әдебиет. Ренессанс мәдениетіндегі музыка мен театр. Жоғарғы қайта өрлеу. Кейінгі қайта өрлеу мен маньеризм дәуірі. Солтүстік қайта өрлеу. Солтүстік қайта өрлеу суретіндегі қиын

белгілері.

### **Жаңа замандағы Еуропа мәдениеті**

Жаңа замандағы Еуропа мәдениетінің пайда болу ерекшелігі. Батыс мәдениетінің әлеуметтік мәдени негізі: алғашқы жиын капитал дәуірі және Батыс мәдениетінің экспансиясы. Жаңа замандағы философия мен классикалық ғылымдар. Жаңа замандағы Еуропа адамының ойлау стилі. Фауттық адам және протестанттық этика. Батыс техникалық өркениетінің ерекшеліктері. Замандағы демократиялық форм мен азаматтық қоғамның орнатылуы. Батыс Еуропа елдері мәдениетіндегі XVII ғасыр тарихи және мәдени жаңа даму кезеңі. Негізгі дамыған стильдік жүйе: барокко және классицизм. XVII ғасырдағы Реализм өнерінің ерекшелігі. XVIII ғасырдағы Батыс Еуропалық өнердің негізгі даму тенденциясы. Германия мен Италиядағы кейінгі барокко.

### **XX ғасыр мәдениеті және оның перспективасы**

XIX ғасырдағы Батыс Еуропа мен Американың өнері. XIX ғасырдағы негізгі ағымдар мен өнер жанры. Модерн мәдениеті. Модерн мәдениетінің негізгі бағыты мен ерекшелігі. XX ғасырдағы мәдениет парадигмалары. XX ғасырдағы суперөркениет және олардың даму перспективасы. Вестернизация ғаламдық құбылыс ретінде. XX ғасырдың бұқаралық мәдениеті. Экрандық мәдениеттің қалыптасуы. XX ғасырдағы рухани мәдениеттің негізгі дамуы.

### **Ресей мәдениеті**

Ресей мәдениетінің периодизациясы (Н.Бердяев). IX ғасырдағы ежелгі орыс мемлекетінің білімі. Византиялық және Латын ықпалы. Христианды қабылдау, жазудың дамуы, мәдениеттің гүлденуі және феодалдық құлдырау. Ежелгі орыс жазуының ескерткіштері. Татар кезеңі. Қалалардың кенеттен әлсіреуі. XVII-XVIII ғасырдағы Мәскеу хандығы мәдениеті Христиандандырылған Шығыс мәдениеті ретінде. Петр кезеңі. Ресейдегі ренессанс кезеңі. Ресейдегі мәдениеттің кеңестік кезеңдегі дамуы. Посткеңестік кезең экономикалық реформалардағы жаңа құрылыстың алдағы реализациясы.

### **Постмодернизм мәдениеті**

Постмодернизм феномені. Постмодернизм постиндустриялды қоғамның феномені ретінде. «Постмодерн», «постзаманауи», «кейінгі заманауилық». Постмодернизм және постмодерн. Постмодернизмнің негізгі принциптері. Архитектурадағы постмодернизм. Негізгі стильдер. Постмодернизм өнерінің негізгі жанрлары. Дайын формаларды қолдану мәдениеттің негізгі белгісі. Конструктивизм доктринасы постмодернизмнің негізі ретінде. Постмодернистік әдебиет. Кино және постмодернизм.



## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдениет және өркениет
2. Циклдық мәдениет теориясы.
3. Діни мәдениет типтері.
4. Мәдениеттің діни-тарихи типтері.
5. Алғашқы қауымдық мәдениет. Алғашқы қауымдық мәдениеттің белгілері мен символдары.
6. Материалдық және рухани мәдениет. Екітілділік.
7. Ежелгі Шығыстағы мәдениеттердің даму ерекшелігі: Ежелгі Египет. Ежелгі Қытай. Ежелгі Үнді.
8. Антика мәдениетінің даму ерекшелігі: Ежелгі Греция. Ежелгі Рим.
9. Византия мәдениеті.
10. Ортағасыр мәдениеті.
11. Қайта өрлеу дәуірі мәдениеті.
12. Жаңа Заман мәдениеті.
13. XX ғасыр мәдениеті.
14. Мәдениет және постмодернизм.
15. Ресей мәдениетінің тарихы.

## **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Вавилон мәдениеті.
2. Египет өнерінің дінмен байланысы.
3. Конфуция білімі мен оның негізгі түсініктері.
4. Даосизмнің негізі мен пайда болуы
5. Ежелгі қытай мәдениетіндегі дін мен мифология.
6. Үнді немесе Харап өркениеті және оның белгісі.
7. Үнді мәдениетінің әдеби ескерткіштері.
8. Үнді қоғамының өміріндегі ведалар мен олардың түсініктері.
9. Ежелгі үнді ескерткіштерінің архитектурасы мен өнері.
10. Эторстық мәдениет.
11. Рыцарлық мәдениет.
12. Романдыққа дейінгі өнер. Романдық мәдениет.
13. Готикалық өнер.
14. Жаңа орыс мәдениеті, негізі белгілері мен ерекшелігі.
15. Постмодернизм және өнер.

## **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Архаика өнері.
2. Классикалық кезеңдені грекиялық скульптура.

3. Грекиялық архитектура. Парфенон.
4. Театрдың пайда болуы және грек қоғамының өміріндегі рөлі.
5. Қайта өрлеу дәуіріндегі жаңа тұлғалық белгілердің пайда болуы.
6. Барокко стилінің архитектурадағы негізгі белгілері.
7. Қайта жандану дәуірінде әдебиет ерекше мәдени жанр ретінде.
8. XIX ғ. Европа мәдениеті.
9. XX. ғ. Европа мәдениеті.
10. Араб мәдениетінің орнығуы.
11. Үндістанның дамуындағы монғолдық кезең.
12. Арабтілді әлемдегі өнердің даму ерекшелігі.
13. XX ғ. Америка мәдениеті.
14. Ортағасырлық Жапон мәдениеті.
15. Түркі мәдениеті.

## **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ**

### **Негізгі:**

1. Габитов Т.Х., Муталипов Ж., Кулсариева А. Культурология. - Алматы, Раритет, 2008.
2. Всеобщая история живописи. – М., ЭКСМО, 2010.
3. Древние цивилизации. М., 2009.
4. История культурологии под ред. Огурцова А.П. - М., Гардарики, 2006.
5. Культурология. Антология. Т. 1-4. М., 2012.
6. Полная энциклопедия живописи. – М., Астрель, 2009.

### **Қосымша:**

1. Елисеев А.Л. История мировой и отечественной культуры: Учебное пособие для технических университетов. - ОрелГТУ, 2000.
2. Кононенко Б.И. Большой толковый словарь по культурологии. М., - 2006.
3. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология. Алматы, 2011.
4. Нуржанов Б.Г. Модерн. Постмодерн. Культура. – Алматы, 2012.
5. Самосознание европейской культуры XX века. М., 2011.

## **МҒТ3206 – МӘДЕНИЕТ ФИЛОСОФИЯСЫ ЖӘНЕ ТЕОРИЯСЫ**

**Көлемі 3 кредит**

### **Авторлар:**

**Исмағамбетова З.Н.** – философия ғылымдарының докторы, дінтану және мәдениеттану кафедрасының профессоры

**Бияздықова К.Ә.** – философия ғылымдарының кандидаты, дінтану және мәдениеттану кафедрасының доценті м.а.

### **Пікір жазғандар:**

**Анасова Қ.** – философия ғылымдарының кандидаты, М. Тынышпаев атындағы Қазақ көлік және коммуникациялар академиясының доценті

**Әбдіғалиева Г.Қ.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің саясаттану кафедрасының профессоры

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Мәдениет философиясы және теориясы» пәні «5B020400-Мәдениеттану» мамандығының оқу типтік жоспарына сәйкес құрастырылды. «Мәдениет философиясы және теориясы» пәнінде тарихи кеңістіктегі мәдениетті философиялық ұғынудың, зерттеудегі негізгі философиялық-әдістемелік амалдарды анықтаудың орнын, адамның әлеуметтік-мәдени өміріндегі, мәдениеттің басты теориялық мәселелерді шешудегі рөлін анықтауға бағытталған. Осы оқу пәні мәдениетті философиялық ұғынудың маңызын, заманауи әлеуметтік шынайлықтағы орнын ашады. Курс студенттерді мәдениеттің философиялық-әдістемелік мәселелерін білудегі, мәдениет теориясындағы заманауи ғылыми білімдермен қамтамасыз етуге бағытталған.

Пән бойынша бакалаврдың *құзіреттілігіне* қойылатын талаптар:

Пәнді оқу кезінде толық түсінікке ие болуы тиіс:

- мәдениетті философиялық-әдістемелік зерттеудің пайда болу тарихы туралы;

-гуманитарлы білім жүйесіндегі философия және мәдениет теориясының орны мен рөлі жайлы;

- мәдениеттің мәні мен ерекшелігін анықтаудағы философиялық-теориялық амалдар туралы *түсінігі болуы тиіс*;

- мәдениет теориясы және философиясының санатты аппарат мен концепттерін;

- мәдениетті зерттеудегі теориялық мәселелерді *білуі тиіс*.

- мәдениетті зерттеудегі философиялық-теориялық тәсілдемелердің ерекшеліктерін ажыратуды;

- мәдениетті зерттеудегі әр-түрлі философиялық-әдістемелік және концептуалдық тәсілдемелерді *игеруге білігі болуы тиіс*;
- мәдениет мәнін зерттеудегі әр-түрлі философиялық-әдістемелік және концептуалдық тәсілдемелерді ажыратуды;
- мәдениет пен мәдениет теориясының теориялық мәселелерін зерттеудегі негізгі түсініктер, философиялық-әдістемелік ұстанымдарды жасауға *дағдысы болуы тиіс*.
- мәдениетті зерттеудегі философиялық-әдістемелік тәсілдемелерді қолдануда;
- мәдениетті зерттеудегі классикалық пен бейклассикалық тәсілдерді, мәдениеттің заманауи теориялық мәселелерін анықтауда;
- мәдениет жүйелерін сыни талдауда;
- мәдениеттің онтологиялық және гнесеологиялық негіздерін анықтауда;
- философиялық-теориялық әдістемені анықтауда;
- әртүрлі мәдениет ілімдері мен солардың қолданатын әдістерінің өнімділігі мен шегіне сыни баға беруде *құзіретті болуы тиіс*.

**Оқу пәнінің пререквизиттері:** «Философия және мәдениет теориясы» курсын меңгеру кезінде, студент «Философия», «Этика», «Эстетика», «Әлем мәдениетінің тарихы» сияқты пәндермен таныс болуы керек.

**Постреквизиттері:** «Қазіргі заман мәдениеті», «Бұқаралық мәдениет теориясы», «Мәдени антропология», «Мәдениет әлеуметтануы».

## ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

| №                           | Тақырыптың атауы                                                              |
|-----------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Мәдениет философиясы</b> |                                                                               |
| 1                           | Мәдениет философиялық білімнің пәні ретінде.                                  |
| 2                           | Мәдениет тарихы және мәдениет туралы білім                                    |
| 3                           | Классикалық мәдениет философиясы                                              |
| 4                           | Ағартушылық мәдениет философиясы                                              |
| 5                           | Трансценденталды идеализм философиясы (И. Кант) мәдениет философиясы ретінде. |
| 6                           | Романтикалық мәдениет философиясы                                             |
| 7                           | Гегелдің мәдениет философиясы                                                 |
| 8                           | К. Маркстың мәдениет философиясы                                              |
| 9                           | Позитивті мәдениет философиясы                                                |
| 9                           | Аксиологиялық мәдениет философиясы : Бадендік мектеп                          |
| 10                          | Символикалық мәдениет философиясы                                             |
| 11                          | Эволюционизм және диффузионизм мәдениет философиясының бағыттары ретінде      |
| 12                          | «Өмір философиясы» романтикалық емес мәдениет философиясы ретінде             |
| 13                          | Мәдениет философиясының функционалдық бағыттары                               |

|                          |                                                                 |
|--------------------------|-----------------------------------------------------------------|
| 14                       | Экзистенциалдық мәдениет философиясы                            |
| 15                       | Структуралисттік және постструктуралисттік мәдениет философиясы |
| 16                       | Мәдениет философиясының антропологиялық бағыттары               |
| 17                       | Қазақ мәдениетінің теориясы және философия                      |
| <b>Мәдениет теориясы</b> |                                                                 |
| 18                       | Адам және мәдениет                                              |
| 19                       | Мәдениет және мемлекет                                          |
| 20                       | Мәдениет және құқық                                             |
| 21                       | Мәдениеттің әлеуметтік динамикасы                               |
| 22                       | Қазіргі мәдениет үлгілері                                       |
| 23                       | Мәдениет және табиғат                                           |
| 24                       | ТМД мәдени процесстері                                          |
| 25                       | Қазақстан Республикасының мәдениеті                             |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

Мәдениет философиясы және теориясы – бұл әлемдік және отандық мәдениет мәселелерін, оның мәні және дамуы туралы дүниетанымдық-құндылықтық және теориялық-әдістемелік зерттеулер кешені.

Мәдениет философиясы және теориясының *объектісі* –мәдениеттің пайда болуы мен дамуының мәнін философиялық-теориялық тұрғыдан ұғыну болып табылады.

Мәдениет философиясы және теориясының *пәні*– тарихи мәдениет типтері мен өркениеттер туралы философиялық-теориялық зерттеулер.

Мәдениет философиясы және теориясы пәнінің *мақсаты*– тарихи кеңестіктегі мәдениет мәні мен дамуы туралы философиялық-әдістемелік парадигмаларды анықтау.

**Пәнді оқыту мақсаты:** болашақ мәдениеттанушы мамандарының мәдениет философиясы және теориясы саласында кәсіби құзыреттілік деңгейін көтеру, оларды әлеуметтік-мәдени тәжірибе өрісіндегі кәсіби қызметке дайындау.

**Пәннің зерттеу мәселелері:** философия және мәдениет теориясының заманауи дүниетанымдық және теориялық мәселелер туралы түсінік беру, мәдениетті философиялық-әдістемелік зерттеудің негізгі категорияларын, ұстанымдарын және тәсілдемелерін анықтау.

### **Философия және мәдениет теориясы пәнінің міндеті:**

- мәдениет феноменін, белгілі-бір тарихи кезеңдегі мәдени формалардың феноменологиясын рефлексивті ұғынудың бір тәсілі ретінде мәдениет философиясы туралы рационалды көзқарас қалыптастыру;

- мәдениеттің онтологиялық және гносеологиялық негіздері, мәдениет мәні мен ерекшелігін философиялық тұрғыдан ұғынудың даму кезеңдеріне

байланысты мәдениет мәнінің өзгеруі туралы рационалды көзқарас қалыптастыру;

- еуропалық және отандық мәдени-философиялық ой туралы көзқарас қалыптастыру;

- мәдениет философиясының мәдениет туралы ғылымдар жүйесіндегі орны мен мәдениет феномендерін зерттеудегі әдістемелік маңызы туралы көзқарас қалыптастыру.

*Мәдениет философиясы және теориясы*— мамандарды даярлаудағы маңызды гуманитарлықбағыттарының бірі. Мәдениет философиясы және теориясы – онтологиялық, гносеологиялық және эпистемологиялық негіздер мен мәдениет мәні, оның адамның тарихи дамуындағы рөлін анықтау аспектілері мен мәдениетті зерттеудегі философиялық-теориялық-әдістемелік ғылымдардың бірі. Мәдениет философиясы және теориясы мәдениет мәнін зерттейтін теориялық мектептердің философиялық-әдістемелік амалдары, тарихи кеңестіктегі мәдениет дамуының заңдылықтары, әр түрлі философиялық мектептердің даму тарихы, адамның рухани қалыптасуындағы, құндылықтар, ойлар және коммуникациялар әлеміндегі рөлі туралы құрылымды материал жинақтайды Мәдениет философиясы және теориясыұғымдық-категориялық және әдістемелік жоспардың маңызды мәліметін қамтиды.

Мәдениеттануға қатысты мәдениет философиясы және теориясы ұғымдық-санатты аппарат қана емес, сонымен қатар мәдениетті зерттеудің әдістемелік принциптері, мәдениетті ұғынудың, оның түсінікті баяндаудың тәсілдері және оның философиялық-теориялық құрылымы туралы теориялық-әдістемелік ғылым ретінде ұсынылады.

Философия және мәдениет теориясы студенттер үшін адам әрекеті, оның жетістіктері, күмәндары, рухани ізденістері мен күйзелістерінің көп жоспарлылығының көрінісі болып табылады. Философия және мәдениет теориясы заманауи мәдениет типтерінің, гуманисттік мәдени стратегияларының және бағыттардың алуан түрлілігі, мәдениет тағдырларының, адамзат құндылықтарының мәселелері туралы түсінік береді.

## НЕГІЗГІ БӨЛІМІ

### МӘДЕНИЕТ ФИЛОСОФИЯСЫ

#### **Мәдениет философиялық білімнің пәні ретінде**

Мәдениет (мәдениеттану және философия) туралы ғылыми және философиялық білім. Мәдениет философиясы мәдениеттің генезисі, әмбебаптылығы және жалпы заңдарын қарастыратын білім саласы. Мәдениеттің философиялық негіздемесі және анықтамасы. Мәдениет генезисі. Культ және мәдениет. Мәдениет философиясы еуропалық адамның мәдени өзіндік санасы ретінде. Философиялық пәндер жүйесіндегі мәдениет

философиясының орны. Мәдениет құндылық (идея) және ұғым ретінде. Мәдениет философиясы онтология және мәдениетті тану теориясы ретінде. Мәдени- философиялық ілімнің қалыптасуының негізгі кезеңдері.

### **Мәдениет тарихы және мәдениет туралы ілім тарихы**

Антика философиясындағы мәдениет туралы философиялық білімнің қалыптасуы. Ксенофан, Сократ, Платон, Аристотель еңбектеріндегі тәрбие мәселесі. Humanitas идеалы мен оның императорлар өмірлерінің идеологиялық және сыртқы формаларына ықпалы. Сенека мен Цицерон еңбектеріндегі мәдениет идеалы.

Еуропалық мәдениет антика және христиан дәстүрлерінің синтезі ретінде. «Мәдениеттің жаңалығы» - антика мәдени дәстүрінің орта ғасырлық адам көзімен «қайта жаңғыруы».

Қайта өрлеу дәуірінің ойшылдары. «Мәдениеттің секуляризациялануы» түсінігі. Гуманизм («адамды ашу») - мәдени-философияның бастапқы негізі. Әлемдегі адам тіршілігінің шекарасы - мәдениет шекарасы.

### **Классикалық мәдениет философиясы**

Мәдениеттің классикалық үлгісінің қалыптасуы: гуманизм – рационализм – тарихилық. Классикалық гуманизм, рационализм және тарихилықтың ортақ мінездемесі. Жаңа уақыттың классикалық философиясындағы мәдениеттің философиялық ұғынуының негізгі элементтері. Жаңа Еуропалық философиядағы «мәдениет» және «табиғат» қарсылықтары. Мәдениеттің классикалық үлгісінің европоцентристік құрылымы. Мәдениеттің классикалық үлгісінің негізгі қарсылықтары: табиғи және жасанды, өркениет және мәдениет, жеке меншік және қоғамдық, дәстүр және өнер.

### **Ағартушылық мәдениет философиясы**

Ағартушылық дәуірдегі «ақыл культі». Мәдениет адамның парасаттылығы ретінде. Мәртебе және дәстүрді («сенімдерді») сынау. Дидро және Даламбердің «Энциклопедиясы» - Ағартушылық дәуірінің теориялық-мәдени бағдарламасы. Мәдениет және табиғат: мәдениет - «ақылды табиғат». Антимета - ағартушылық сананың физикалық бағыты және натурализмі. Бақытқа талпыныс (Эвдемонизм) және «ақылды өзімшілдік» - мәдениеттің бастапқы құндылықтары. «Прогресс идеясы» адамзаттың жетілуі, оның тарихи-мәдени мағынасы. «Табиғи күйдің» адамгершілік апологиясы және өркениетті сынау (Ж.Ж. Руссо).

### **Трансценденталды идеализм философиясы (И. Кант) мәдениет философиясы ретінде.**

Канттың «зердеге сыны» - жалпылама мәдениет философиясы.

Канттың Ағартушылыққа қатынасы. Ғылым, мораль және өнерді дәлелдеудің трансценденталды әдісі. Табиғат және бостандық – мәдениеттің

пайда болу мүмкіндігінің шарты. Мәдениеттің моралдық құндылығы: Кант пен Руссоның полемикасы. Адами мәдениеттің мақсаты мен маңызы. Мәдениет-табиғи адамгершілік кепілдіктерінің («білу мәдениеті») және адамның моральді жетілуі («тәрбие мәдениеті»). Әлеуметтік антагонизм—мәдениет дамуының шарты.

### **Романтикалық мәдениеттің философиясы**

Классицизм және романтизм – Жаңа заманның негізгі мәдени-философиялық және эстетикалық жүйелері.

Мәдениет – адамгершіліктің тәрбиесі (И.Г. Гердер). Мәдениет – «эстетикалық ойын және көрінетіндіктің патшалығы», «шынайылық» пен ақылдылықтың синтезі (Ф. Шиллер). Гете шығармаларындағы пантеистік белгілер. Мәдениет – «табиғи» және «жасанды білім» (мәдениеттің дамуындағы табиғат және бостандықтың арақатынасы). Заманауи мәдениетті сынау және болашақ мәдениеттің идеалы. Мәдениет – тарихи индивидуалдылық ретінде: ұлттық мәдениеттің ашылуы.

### **Гегельдің мәдениет философиясы**

Мәдениет - «индивидтің қалыптасуы»: ойлау және болмыстың тепе-теңдік көрсететін табиғи жекеліктен рухани ортақтыққа дейін көтерілуі. «Рух» - мәдениеттің «субъекті» және «субстанциясы», оның қалыптасуының негізгі формалары - дін, көркемөнер, философия. Мәдениет бұл ұғым - мәдениет дамуының жоғарғы формасы. Диалектика дамудың логикасы ретінде. Ойлау мәдениеті – философиялық мәдениет. Ойлау мәдениетінің белгілері мен негізгі ерекшеліктері. Әлеуметтік-саяси координаторлар жүйесіндегі мәдениет: еңбекті бөлу, азаматтық қоғам, мемлекеттер.

### **К. Маркстің мәдениет философиясы**

«Қоғамдық» және «барлығына ортақ еңбек» - мәдениеттің көзі. Мәдениеттің еңбек теориясы. Тарих бұл еңбек ету процессіндегі «адамның өз-өзін өндіруі». Экономика, саясат, мәдениеттің байланысы. Мәдениеттің таптық табиғаты. Мәдени-тарихи процессті зерттеудегі формациялық тәсілдеме. Мәдениеттің ұлттық және интернационалдық дамуы. Капитализмның мәдени дағдарысының мәселесі. Коммунизм – буржуазиялық өркениеттің мәдени альтернативасы ретінде. Жеке және дара: «еркін индивидуалдылық» - мәдени шығармашылықтың негізгі нәтижесі және шарты ретінде. Бос уақыт –болашақ қоғамдық өмірді ұйымдастырудың негізгі шарты.

### **Позитивті мәдениет философиясы**

Әлеуметтік және гуманитарлық таныстыру үшін табиғи ғылымдардың абсолютті үлгісі. Әдістемелік және онтологиялық натурализм. Ғылым - мәдени-тарихи дамуының позитивті кезеңі. О. Конттың «үш кезең» туралы заңы. Мораль және мәдениет туралы утилитаристтық пайымдаулар (И.



Бентам). Жеке тұлғаның мәдениеті және бостандығы (Д.С. Милль). Мәдени эволюциялық даму және органицизм (Г. Спенсер). Позитивизм - мәдениет туралы эмпирикалық ғылымдардың әдістемелігі.

### **Аксиологиялық мәдени философия: Баден мектебі**

Номотетикалық және идеографиялық ғылымдар. Танымның жалпылауыш және жекелендіретін әдістері. Мәдениет бұл құндылық. «Мәдениет туралы ғылымдардың» әдістемелік негізі. Құндылық түсінігі – адам әрекетінің априорлық нормасы. Құндылықтар – тарихи әмбебаптылықтар. Тарихи релятивизмді сынау. Құндылықтық пікірлер және баға. Логикалық- әдістемелік дәлелдеме –трансценденталды идеализм жолының жалғасы және дамуы. Мәдениет құндылықтар әлемі ретінде.

### **Символикалық мәдениет философиясы**

Неокантшылдықтың марбургтық мектебі. Мәдениет – символикалық жүйе. Э. Кассирердің мәдениет философиясы. «Ақылды сынаудан мәдениетті сынауына дейін». Нышанның табиғаты және рәсімдік форма ұғымы. Рәсімдік формалардың жүйеленуінің қағидасы. Тіл, миф және сана мәселесі. Адам және мәдениет. Адамгершілік мәдениет терминдеріндегі адам түсінігін анықтау. Тарихи көзқарасқа қарағандағы мәдениет талдауындағы құрылымдық жолдың басымдығы. Мәдениет бұл бүтіндік. Философия мәдениет әлемінің негізін қалайтын бірлігін іздестіру кезінде.

### **Эволюционизм және диффузионизм мәдениет философиясының бағыттары ретінде**

Әлеуметтік және гуманитарлық танымдар үшін жаратылыстық ғылымдарды үлгі ретінде абсолюттендіру (Г. Спенсер). Позитивизм мәдениет туралы эмпирикалық ғылымдардың әдіснамасы ретінде. Э. Тайлордың, Д. Фрэзердің, Л. Морганның. Эволюционизмі. Ф. Гребнердің диффузионизмі. Ф. Гребнердің мәдени шеңбер теориясы. Л. Фробениустың мәдени мифологиясы. АҚШтағы, Англиядағы диффузионизм.

### **«Өмір философиясы» – неоромантикалық мәдениет философиясы**

«Өмір философиясы» ақыл тұрғысынан емес, адамның өмірлік жағдайына байланысты мәдениет дәлелдері. Мәдениет әлем алдында - «ерік» ретінде. А. Шопенгауэр шығармашылығы. Ф. Ницше «Дионистік» және «аполлондық» грек мәдениеті. «Сократ мәселесі». «Құдайлар өлімі» нигилизм апологиясы, моральдың алдануы. Жоғары Адам тақырыбы. Мәдени мұраның мәңгілік қайта келу тақырыбы.

Герменевтика - бөтеннің индивидуалдылығын түсіну өнері (Шлейермахер). В. Дильтейдің «Тарихи ақылды сынау»: адам өмірі тарихының және герменевтиканың дәйектемесі - тарихи ғылымдарды тану тәсілдемесі. «Герменевтикалық шеңбер» мәселесі. Г. Зиммель «заманауи мәдениет қайшылықтары» туралы. О. Шпенглер еуропалық («фаусттық») мәдениет тағдыры туралы. «Бұқаралық қоғамдағы» батыс мәдениеті

калпының диагнозы (Ортега-и-Гассет). Х. Ортега-и-Гассеттің мәдениет философиясы.

### **Мәдениет философиясындағы функционалдық бағыттары**

Б. Малиновскийдің функционализмі. Тұтыну теориясы. Б. Малиновскийдің мәдени концепциясының негізі ретінде. Функционалдық тепе-теңдік. Функционализм мәдениетті зерттеудің тәсілі ретінде. Этнология және әлеуметтік антропология. А. Рэдклиффа-Браунның этнологиясы мен әлеуметтік антропологиясы. А. Рэдклиффа-Браунның концепциясындағы «әлеуметтік құрылым» түсінігі. А. Рэдклиффа-Браунның мәдениеттің функционалды-құрылымдық теориясы. Мәдениеттің негізгі қызметтері.

### **Мәдениеттің экзистенциалисттік философиясы**

Әлемдегі адамның тіршілік етуі – экзистенциализм мәдениет философиясының басты тақырыбы. К. Ясперс: тарихи әлемнің ахуалындағы адам. «Білікті уақыт» және «философиялық» сенім мәселесі. Ж.П. Сартр адамгершілік болмыс бұл бостандық. Әлемдегі адам жалғыздығы: «тозақ - бұл басқа». Экзистенциализм классикалық гуманизм ретінде, гуманизмнен айырмашылығы.

М. Хайдеггер: мәдени-тарихи герменевтикадан болмыс герменевтикасына бұрылыс. Болмыс аналитикасы: «бұл жерде болмыс», «әлемдегі болмыс» және «басқалармен болмыс», «өлім болмысы», болмыс және уақыт. Болмыс және тіршілік: батыс метафизикасынан арылуға талпыныс. Тіл – «болмыстың үйі». Хайдеггердің мәдениет философиясындағы көркемөнер, техника, ғылым.

### **Мәдениеттің структуралисттік және постструктуралисттік философиясы**

Структурализм бұл XX ғасыр ғылымының философиясы және әдістемелігі. Клод Леви-Стросстың құрылымдық антропологиясы - структурализмінің философиялық негізі. Санасыздың К. Леви-Строссаның ғылыми әдістемелігіндегі рөлі. Мәдениет - адами ақылдың санасыз негіздерін реттейтін әмбебап заңдардың проекциясы. Жак Лаканның құрылымдық жүйке сараптамасы. «Адам өлімі» структуралист тезисі. М. Фуко археологияларындағы өкімет және оның қысымы мәселесі. Мәтін мәдениеттің негізгі бірлігі ретінде.

Структуралисттік кезеңінің Ролан Барты. «Айтысу тәжірибелердің мәні». Жак Дерриданың деконструктивизмі. Ж. Делездің, Ф. Гваттариің постструктурализмі. Шизоанализдің философиялық - тарихи концепциясы. Структурализм XX ғасырдың философия және ғылым методологиясы ретінде. Леви-Стросстың құрылымдық антропологиясы структурализмнің философиялық негізі ретінде К. Леви-Стросстың ғылыми әдіснамасындағы бейсаналықтың рөлі. Жак Лаканның құрылымдық психоанализі. «Адам өлімінің» структуралисттік тезисі. М. Фуконың археологиясындағы билік пен

репрессия мәселесі.

Мәтін мәдениеттің негізгі бірлігі ретінде. Структуралистік кезеңнің Ролан Барты. «Дискурсты практиканың мәні». Мәдени деректерді семиотикалық талдау жасаудың философиялық негізі. Жак Дерриданың деконструктивизмі. Гуманитарлық мәдениеттің мәтіндерін деконструкциялау базалық болмыс ұғымын анықтаудың тәсілі ретінде. Ж. Делездің, Ф. Гваттаридың постструктурализмі. Шизоанализдің тарихи-философиялық концепциясы.

### **Мәдениет философиясының антропологиялық бағыттары.**

В. Вундттың психологиялық антропологиясы. Халық психологиясы. Топ психологиясы. А. Кребердің антропологиясының бастапқы принциптері. А. Кребердің мәдениет концепциясы негізгі ұғымдарының әдіснамалық мәні. Концепция культуры К. Клакхонның мәдениет концепциясы. М. Мидтің мәдениет типологиясы: постфигуративті, кофигуративті, префигуративті. М. Херсковицтің мәдени релятивизмі. Мәдениеттің эвдемониялық концепциясы.

### **Қазақ мәдениетінің философиясы мен теориясы**

Өлім мәселесі және оның ғылымға дейінгі Қазақтың діни ырымдарында көрініс табуы. Ежелгі қазақ халығының мифологиясындағы өлім және ажалсыздығының мәселесі. Канондық исламдағы өлім және ажалсыздық мәселесінің жоғарықойылуы. Ақын-жыраулар түсінігіндегі өлім және ажалсыздық. Өлім мен ажалсыздық туралы Қазақ ағарту ісінің өкілдері (Ш. Уәлиханов, Ы. Алтынсарин, А. Құнанбаев, С. Торайғыров). Мәселенің философиялық қойылуы. Шәкәрім Құдайбердиевтің интерпритациясындағы өлім мен ажалсыздық мәселесі. Ғаламның кармалық заңдылықтары. Дін-мәдениет формасы. Қазақстанның мәдени-тарихи типтері. Тенгриандылық және қазақ мәдениетінің архетиптілігі. Шаманизм және қазақ мәдениетінің архетиптілігі. Қазақ мәдениетінің хронотоптары. Абай қазақ мәдениетіндегі ислам рөлі туралы Инновациялық қазақ мәдениетіндегі дәстүрлер. О. Сүлейменовтің шумерлік мәдениет туралы концепциясы. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-мәдени типтері. Заманауи әлем мен Қазақстан Республикасындағы өркениет процесстері.

## **МӘДЕНИЕТ ТЕОРИЯСЫ**

### **Адам және мәдениет**

Адам мәдениеттің негізгі зерттеу объектісі ретінде. Адам туралы философиялық ілім. Адам, индивид әрі тұлға. Биологиялық және әлеуметтіктің мәдениеттегі қатынасы. Гуманизм және мәдениет. Мәдениет және өркениет. Мәдениет және тарих. А.Швейцердің «өмірге сүйсіну» концепциясы. Тейяр де Шарденнің «Адам феномені». Л.Н. Толстой мен М. Гандидің «Күш көрсетпеу этикасы». Мәдениет және дін. Э. Жильсонның, М. Бубердің діни концепциясы. Алдыңғы қатарлы ойшылдардың қоғамның дегуманизациялануына қарсы күресі. Мәдениеттің жалпыадамзаттық

өркениеттің қалыптасуындағы рөлі. Мәдениеттің тоталитарлық концепциясына сын. Мәдениеттегі жеке және қауымдық. Мәдениеттің технократиялық түсінігінің шегі. Адами ынтымақтастық.

### **Мәдениет пен мемлекет**

Мәдениет пен мемлекет арасындағы қарым-қатынастың қарама-қайшылығы. Мемлекеттіліктің қауіпсіздігі мен Платон, Макиавелли, Гегельдердің адами мәдениетке көзқарасы. Демократия мен мәдениет, олардың өзара байланысы мен келісімі. Мәдениеттегі элитарлық өрістер мен мемлекеттілік. Авторитарлы және тоталитарлы мемлекеттегі мәдениет. Тоталитарлы мемлекетке қоғам өмірінің рухани саласының түбегейлі мойынұсынушылығы. Білім беру мен тәрбие жүйесінің монополизациясы мен стандартизациясы. Бұқаралық ақпарат құралдарының монополизациясы. Өзгеше ойлайтындарға қысым көрсету, «диссиденттік» интеллигенциямен күрес. Қоғамның сыртқы өмірден бөлектенуі, «темір бұғау», «берлин қақпалары», халықтың тарихи есінің «мәңгірттілігі». Жеке басқа табынушылықтың көрінісі мен мәдени орта.

### **Мәдениет және құқық**

Азаматтардың тұтыну құрылымындағы рухани қажеттіліктері. Қажеттіліктердің қызмет саласы мен көлеміне байланысты классификациясы. Мәдени қажеттіліктердің орны мен рөлі анықталған адами сұраныс ретінде. Мәдениет жетістіктерін қолдануға азаматтардың құқығы, мәдени өмірге ат салысу және оған кепілдік. Мәдени жетістіктерді қолдануды заңды түрде ретке келтірудің әлемдік тәжірибесі. ҚР Конституциясы мен мәдени жетістіктерді қолдануға азаматтардың құқығы. Аталмыш құқықтардың жүзеге асырылуының кепілдері. Қоғамның демократиялық және саяси жүйесі - мәдени жетістіктерді қолдануға азаматтардың құқығы. Қазақстан Республикасының Конституциясына және мәдениет жетістіктерін азаматтардың пайдалану құқығы. Құқықтарының орындалуына кепілдік беру. Қоғамның саяси және демократиялық жүйесі – азаматтардың мәдениет жетістіктерін пайдалану құқығының негізгі шарты. Мәдениет саласындағы құқық және міндеттілік қатынастарының сипаттамасы. Мәдениет туралы заңнама: тарих мен заманауилық. Мәдениет және мәдени мұраның қазақстандық құқық актілері.

### **Мәдениет әлеуметтік динамикасы.**

М.М. Бахтиннің мәдениет туралы динамикалық түсінігі: мәдени коммуникация. Негізгі әрі транзиттік мәдениет. Мәдениет сұхбат ретінде. Тіл және мәдениет Диалогизм В. Библердің диалогизмі. Мәдени құндылықтардың коммуникаторлар мен тұтынушылар арасындағы диалогы. Тікелей коммуникация : әңгіме, лекция, митинг, өнер, көркем әдебиет оқу. Жанама коммуникация. Рухани мәдениеттің сақталуымен айналысатын мекемелер: архивтер, музейлер, кітапханалар, қалпына келтірілген

шеберханалар. Рухани мәдениеттің құндылықтарын тарату. Мәдени құндылықтарды нәтижелі және нәтижесіз қолдану. Шынайы «адамның рухани қажеттіліктері» тәрбиесінің, қажеттіліктерінің мәселелері. Посткеңестік аймақтағы мәдени қажеттіліктер тәрбиесінің тенденциясы. «контрмәдениет», «антимәдениет» және мифологияландырылған мәтіндер. Мәдениет және антимәдениет.

Бұқаралық мәдениет, оның мәні мен құрылымдық ерекшеліктері. Қазақстандағы шоу-мәдениеттің қалыптасуы мен дамуы. Посткеңестік кезеңнің мәдениет саласындағы реформалар мәселесінің ерекшеліктері. Қазақстанда батыстық құндылықтарды қабылдау сұрақтары. Рухани өмірдің саудалануы.

### **Қазіргі мәдениет үлгілері**

Қазіргі адамзаттың бірлігі мен ерекшеліктері. Шығыс-батыс, солтүстік-оңтүстік дихотомиялары. С.П. Хантингтонның суперөркениеттер теориясы (батыстық, конфуцийлік, жапондық, мұсылмандық, индуиттік, славян-православиелік, латынамерикандық, африкандық). Мәдениет типологиясы. Мәдениеттің негізгі үлгілері: діни, батыстық, азиялық-тұнық мұхиттық, постсоциалдық, вестернизалдық, оңтүстік азиялық, дәстүрлі) Әлемдік өркениеттегі түркі мәдениетінің рөлі. Тұлғаның типологиясы мен құндылықтар ориентациясы. Ақылды, экономикалық, ойнаушы адам. Хейзенг концепциясы. Қала мен ауыл мәдениеті. Мәдениет дағдарысы. Мәдениеттің көпқырлылығы және теңқұқылығы. Мәдениеттің демографиялық аспектілері (ер адам мен әйел адам, жастар мен ересектер).

Мәдениеттану мен этномәдениет. Этнос және ұлт. Этномәдениеттегі «Ұлттық мәдениет», «ұлттық таным», «ұлттық мінез», «ұлттық сезім», «ұлттық психология» түсініктерінің түсінігі. Ана тілі ұлттық мәдениеттің өзегі ретінде. Маргиналды мәдениет. Халықаралық қатынастар мәдениеті. Ұлттың өзін анықтауға құқығы адамның негізгі құқықтарының бірі ретінде. «Мәдени-ұлттық автономиялар» туралы теория. Ұлттық топтар мен бірлестіктер құқықтарының қорғалуы – демократияның маңызды белгісі. Қазіргі әлемдегі ұлтқа байланысты сұрақ. Расизм, космополитизм, еуроцентризм мен национализмнің дәрменсіздігі. Посткеңестік аймақта ұлтаралық қатынастардың шиелінісу принциптері. Этномәдениет гармонизациясының мәселелері.

### **Мәдениет және табиғат**

«Мәдениет-Табиғат» антитезасынан экология мәдениетіне қарай. Биосфера – биотехносфера - ноосфера. Мәдениетке органистикалық тұрғыда қарау. Мәдениет бастауының табиғиландырылуы мен табиғаттың гуманизациясы. Генетикалық және мәдени эволюцияның дамуы. Мәдени гендердің әлеуметтік-биологиялық ілімі. Мәдениет адамның табиғаттан бөлектенуінің әдісі ретінде. Мәдениет пен табиғаттың өзара әсерлесуінің типтері (симбиоз, апобиоз, диабиоз). Табиғатқа қатысты адами шовинизмнен

арылу. Мәдениеттің космологиялық концепциясы. Мәдениет экологиясы және оның қазіргі өркениеттегі рөлі. Өркениет дамуының аурулары мен эрзац-мәдениет. Бұқаралық ақпарат құралдары мен адам мәдениетінің манипуляциясы. Мәдени құндылықтардың сауда белгілері , олардың тираждалуының әдісі мен қолдану стандарты. Адам – барлық нәрсенің өлшемі. Руханилық мен мәденилік – ХХІ ғасыр өркениетінің жолы мен перспективасы.

### **ТМД елдеріндегі мәдени процесстер**

Посттоталитарлы қоғам дүниежүзілік тарихи құбылыс ретінде. Бұрынғы КСРО елдері территориясындағы тәуелсіз мемлекеттер қалыптасуының әлеуметтік мәдени ерекшеліктері. Ұлттық өзіндік таным дамуының коллизиясы мен перспективасы. Еуразиялық достастық интегралды әлеуметтік мәдени феномен ретінде. Ресей мен Қазақстанның еуроазиялық мәдени қоғамдағы рөлі. ТМД-дағы әлеуметтік мәдени үлгілер мен даму жолдарын таңдау. ТМД мен суперөркениет. Вестернизация мен шығыс менталитеті. Тоталитарлы мәдениет реликті мен олардың ТМД елдерінде қайта жаңғыруының мүмкіндіктері. Демократия, азаматтық қоғам және құқықтық мәдениет. Авторитаризмнің бұғауы. ТМД елдеріндегі мәдени өмір спецификасы. Қоғамның рухани өміріндегі процестерге нарықтық қатынастардың әсері. Дәстүрлі ұлттық мәдениет мен нарықтық қатынастар. Ұлттық мәдениет мен қазіргі өркениет. Нарық пен кәсіпкерлік мәдениеті. Адамдардың ынтымақтастық тәртібі мен бизнес этикасы. Нарық және кәсіпкерлік мәдениеті. Адами қызметтестіктің кенейтілген тәртібі және бизнес этикасы Девиантты тәртіп пен оның ТМД территориясындағы көрінісі.

### **Қазақстан Республикасының мәдениеті.**

ҚР әлеуметтік мәдени жағдай. Кеңес үкіметінің құлдырауы мен тоталитарлы мәдениеттің демонтажы. Ұлтаралық қатынастар мен этномәдениет коллизиясының асқынуы. Нарық пен мәдениет. Қазақ мәдениетінің вестернизациялануы. Уақыт пен мәдени қайта жаңғырудың рухани жағдайы. Эрзац-мәдениет пен антимәдениет. Дін, өнер, білім берудегі әлеуметтік мәдени процестер. Жалпыадамзаттық және ұлттық этномәдениетте. ҚР ұлт саясаты. ҚР мәдени қайта жаңғыру бағдардамасы. Мәдени құрылыстың негізгі бағыттары. ҚР ұлттық-мәдени орталықтар мен олардың ұлтаралық келісімнің беріктігіндегі рөлі. ХХІ-ғасырдағы қазақ мәдениеті дамуының перспективасы.

## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдениет философиясы ғылым ретінде
2. Антика және орта ғасырлар мәдениет философиясы

3. Жаңа заман мәдениет философиясы
4. XIX - XX ғғ. мәдениет философиясы
5. 20 ғ. мәдениет философиясы
6. Мәдениет теориялары және салалары
7. Адам мен мәдениет
8. Мәдениет пен табиғат
9. Мәдениеттің әлеуметтік динамикасы
10. Мәдениет үлгілері
11. XXғ және XX ғ басындағы мәдени процесстер
12. Заманауи қазақ мәдениетінің теориялық мәселелері
13. Мәдениеттер типологиясы
14. Қазақ мәдениетінің архитиптері
15. Қазақстан мәдениетінің хронотоптары

### **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдениет онтологиясы
2. Мәдениет морфологиясы
3. Мәдениеттің динамикасы мен статикасы
4. Мәдениет пен табиғат
5. Мәдениет пен құқық
6. Мәдениет пен қоғам
7. Мәдениет философиясының санатты аппараты
8. Классикалық мәдениет философиясының әдістемелік принциптері
9. Классикалық мәдениет философиясы
10. Постклассикалық мәдениет философиясы және оның мәселелері
11. Постклассикалық емес мәдениет философиясы және мәдениет мәселелелрі
12. Позитивисттік мәдениет философиясының әдістемесі
13. Структуралисттік және постструктуралисттік мәдениет әдістемесі
14. Мәдениет теориясы және оның заманауи мәселелері
15. Қазіргі уақыттың дүниежүзілік мәселелері-мәдениет теориясының пәндік саласы

### **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдениеттің космологиялықконцепциясы.
2. Мәдениет экологиясыжәне қазіргі өркениеттегі орны.
3. Батыстандыру және шығыстық менталитет
4. Тоталитарлық мәдениеттің қалдықтары және ТМДдағы оларды қайтажаңғыртуға тырысуы
5. Ұлттық мәдениет және қазіргі өркениет.

6. Нарық және мәдениет.
7. Қазақ мәдениетін батыстандыру.
8. Қазақстан Республикасы мәдениетінің қайта өрлеу бағдарламасы
9. Мәдени құрылыстың негізгі бағыттары.
10. Қазақстан Республикасындағы ұлттық-мәдени орталықтар және олардың ұлтаралық келісімді нығайтудағы рөлі.
11. Руханилық және мәдениеттілік – ХХІ ғасыр өркениетінің негізгі жолы мен келешегі ретінде.
12. Бұқаралық ақпараттық құрал және адам мәдениетін басынуы.
13. Мәдени құндылықтардың коммерциялық өлшемдері, оларды таратудың конвейерлік тәсілдері және тұтыну стандарты.
14. Қазақстандағы думандық мәдениеттің қалыптасуы мен дамуы.
15. Авторитарлық және тоталитарлық мемлекеттегі мәдениет

## **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ**

### **Негізгі:**

1. Нуржанов Б., Ержанова А. Культурология: в новом ключе. – Алматы, 2012.
2. Габитов Т., Муталипов Ж., Кулсариева А. Культурология. (на каз.и рус. яз.). – Алматы, 2010.
3. Каган М.С. Философия культуры. - СПб., 2006.
4. Коган Л.Н. Теория культуры. - Екатеринбург., 2013
5. Философия культуры. - М., 2010.

### **Қосымша:**

1. Флиер А.Я. Культурология для культурологов. М.: Академический Проект, 2000.
2. Форрестер Д. мировая динамика. М.:Спб., 2010.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М., 2008.
4. Хейзинга Й. Играющий человек. – М., 2013.
5. P.C. Salzman Understanding Culture. – USA, 2011.
6. Мәдениеттану XX век: Антология. - М., 2005.
7. Мәдениеттану XX века: Словарь. - СПб., 2007.
8. Гуревич П.С. Философия культуры. - М., 2004.
9. Философия культуры: Становление, развитие. - СПб., 2005.
10. Философия и история культуры. - М., 2005.
11. Проблемы философии культуры. - М., 2004.
12. Категории философии и категории культуры. – Киев, 2004.
13. Самосознание европейской культуры XX века. - М., 2001.
14. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М., 1998.
15. Буркхардт Я. Культура Возрождения в Италии. - М., 1996.



## **КМТ3207 – ҚАЗАҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ ТАРИХЫ**

**Көлемі 3 кредит**

### **Авторлар:**

**Ғабитов Т.Х.** – философия ғылымдарының докторы, дінтану және мәдениеттану кафедрасының профессоры

**Бияздықова К.Ә.** – философия ғылымдарының кандидаты, дінтану және мәдениеттану кафедрасының доценті м.а.

### **Пікір жазғандар:**

**Әлімжанова А.Ш.** – философия ғылымдарының кандидаты, Т. Жүргенов атындағы Қазақ Ұлттық Өнер академиясы әлеуметтік гуманитарлық пәндер кафедрасының профессоры

**Әбдіғалиева Г.Қ.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті саясаттану кафедрасының профессоры

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Қазақ мәдениетінің тарихы» пәні «5B020400-Мәдениеттану» мамандығының оқу типтік жоспарына сәйкес құрастырылды. Арнайы жоғары білім пәні ретінде «Қазақ мәдениетінің тарихы» курсы ХХІ ғасырға сай мәдениеттану маманың қалыптастыруда және болашақ мәдениеттанушының шығармашылық ойлау дамуында ең маңызды рөл атқарады. Ол гуманитарлық ғылымдарға, яғни, Қазақстан тарихы, философия, этика, эстетика, әлем халықтарының ұлттық мәдениеті, психология, этнология және т.б. сүйенеді. Жеке тұлғаның дамуы үшін және шығармашылық әлеуетін іске асыру үшін мәдениетті әр түрлі аспектілер арқылы оқу қажет. Сондықтан, «Қазақ мәдениетінің тарихы» курсын тарихи негіз, яғни мәдениеттану және әлеуметтік философия теориялық іргетасысыз түсіну мүмкін емес. Философия барлық мәдени пәндердің теориялық және әдістемелік негізі болып табылады, мысалы, мәдениет теориясы, мәдениет тарихы, мәдениет экологиясы, әлемдік көркем идея, ХХ ғасырдағы мәдениеттану, т.б.

### **Бакалаврдың құзіреттілігінің негізгі формалары:**

«Қазақ мәдениетінің тарихы» курсын бітіргеннен кейін студент **білуі керек:**

- Әлемдік мәдениет пен өркениеттің қалыптасу тарихын, мәдени ұғымдарын теориялық негізін, әлемдік және ұлттық әдебиеттегі көрініс табатын мәдениет пен өркениет жайлы ақпараттарды түсінуді:

### **Бакалавр қабілетті болуға тиіс:**

-Мәдени мәселелерді шешу барысында бағдарлануға;мәдени факторлардың жеке индивидтерге әсер етуі кезінде өз бетімен шешім қабылдауға;

**Бакалавр аталғандарға дағдылануы тиіс:**

- Қазіргі заманғы компьютерлік технологиялар мен коммуникациялық ақпаратты басқару;

- Ғылыми қоғамдастықтың қағидаттарына негізделген ғылыми байланыс және коммуникация құру;

- Білім беру, ғылым, кәсіби, әлеуметтік және мәдениет салаларда байланыс орнату үшін ауызша және жазбаша формаларында шетел тілін игеру;

- Материалдық және рухани мәдениеттің әлеуметтік-мәдени зерттеулер әдістемесін қолдану.

**Ие болуы тиіс:**

- Мектеп кезінен бастап Қазақ мәдениетінің тарихи дамуын білу. Жеке тұлғаның өзінің дамуы үшін және шығармашылық қабілетін іске асыру үшін мәдениеттің әр түрлі аспектілерін оқуға.

**Студент құзырлы болуы керек:**

- Қазақ мәдениетінің тарихы, мәдениет философиялық мәселелері, тарих және мәдениет теориясында;

- Қазақ мәдениетінің тарихын зерттеуіндегі әлеуметтік, рухани, оқу-әдістемелік және жаһандану мәселелерінде;

- Мәдени және тарихи шындықта компаративистік талдау жүргізгенде;

- Қазақ мәдениетінің тарихындағы ақпараттық мәдениетті зерттеудегі қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың негізгі принциптерінде.

**Пререквизиттер:** *курсты табысты игеру үшін осы курстың зерттеу алдындағы пәндермен таныс болуы керек:* философия, этика, өнер тарихы, әлеуметтік мәдениет, миф және ритауал, әлемдік мәдениет және т.б. Бұл курс мына пәндермен қатар оқытылады: мәдениеттану, мәдениеттануды оқытудың әдістері.

**Постреквизиттер:** қазіргі заман мәдениеті, мәдени антропология, тарихты оқыту әдістемесі және мәдениет теориясы, т.б.

## **ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ**

| № | Тақырыптар атауы                                            |
|---|-------------------------------------------------------------|
| 1 | Қазақ мәдениетінің тарихын зерттеудің әдіснамалық мәселелер |
| 2 | Қазақ мәдениетінің әлемдік өркениетте алатын орны           |
| 3 | Салт-дәстүрлер тәжірибеалмасуәдісіретінде                   |
| 4 | Мерекелер мен спорт, олардыңқоғамдықфункциялары             |
| 5 | Халық әндері, күйлері                                       |
| 6 | Мәдени ескерткіштер                                         |
| 7 | Халықтық қолданбалы өнер, қолөнер                           |
| 8 | Тарихжәнемәдениеттенденцияларының дамуы                     |

|    |                                                       |
|----|-------------------------------------------------------|
| 9  | Көшпенділер айналасындағы әлемнің мәдени түсінігі     |
| 10 | Қазақ этносының рухани мұрасы                         |
| 11 | Мұсылман Ренессансы және түркі халықтарының мәдениеті |
| 12 | Ақындар мен жыраулардың мәдени мұралары               |
| 13 | XIX ғасырдағы Қазақстанның ұлттық мәдениеті           |
| 14 | XX ғасырдағы Қазақ мәдениеті                          |
| 15 | Қазіргі заманғы Қазақстан мәдениетінің дамуы          |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

Қазақ мәдениетінің әлемдік өркениеттегі орны. Қазақстан мәдениетінің тарихи негізгі кезеңдері. Қазақстанның мәдени тарихының негізгі кезеңдері. Қазақстан мәдениетінің тарихи тұжырымдамасы және еуропоцентризм сыны. Қазақ мәдениетінің үлгісі ретіндегі номадизм. Қазақ мәдениетінің әлемі және отандық мәдениет, оның мәні, жұмыс істеу бағыты және дамуы.

*Қазақ мәдениеті тарихының объектісі* болып мәдени-теоретикалық мәнінің қалыптасуы мен қазақ мәдениетінің дамуы саналады.

*Қазақ мәдениеті тарихының пәні* болып қазақ мәдениетінің тарихи типтерінің мәдени-теоретикалық зерттеулері мен өркениеті саналады.

*Курстың өтілу мақсаты:* қазақ этникалық мәдениетінің қалыптасу және даму заңдылықтарын талдау, қазақ мәдениетінің ерекшеліктерімен студенттерді таныстыру, мәдениет философиялық ұғымдарды зерттеу негізінде қазақ рухани мәдениетінің құрылымының, философиясының орнын анықтау, тарихи даму процесінде қазақ мәдениетін зерттеу барысындағы қазақ мәдениетінің тарихындағы өзгешеліктері мен ерекшеліктерін студенттерге игерту.

*Курстың тапсырмалары:* Студент Қазақстандағы азаматтық қоғамның қазіргі жағдайындағы жеке тұлғалар мен топтардың мәдени мінез-құлық мәселелерін білімі мен дағдыларының тәжірибелігімен пайдаланып иеленуі тиіс;

Қазақ мәдениетіндегі мәдени-философиялық ойлардың отандық тарихын құрастыру;

Қазақ мәдениетінің ғылым жүйесіндегі орнын және оның методологиялық маңыздылығын мәдениет феноменінде зерттеу.

## НЕГІЗГІ БӨЛІМ

### Қазақ мәдениетінің тарихын зерттеудегі әдіснамалық мәселелер

Жүйе ретіндегі мәдениет тұжырымдамасы, мәдениетті философиялық талдау. Қазақ мәдениетінің шығу тегі. Шетелдік және отандық ғалымдардың пікірі бойынша этномәдениеттің түсінігі. Мифтер, аңыздар, мазарлар, елтаңбалар сияқты ежелгі символдарды «тамыр» идеясы ретінде арқау етіп,

индивидуалды тарихи өткенімен байланыстыратын этникалық сананың рөлі.Сыни этникалық мәдениеті (преломленная этнокультура) мен этникалық қоғамдастықтың айтарлықтай әлеуметтік-тарихи бірегейлігі ретіндегі ұлттық мәдениет ұғымы, басқа этникалық қауымдастықтарға қатысты интегративті функцияларды орындау.

### **Қазақ мәдениетінің әлемдік өркениеттегі алатын орны**

Қазақстан мәдениет тарихының негізгі кезеңдері. Қазақстанның мәдени тарихы мен европоцентризмнің сыни түсінігі. Қазақ мәдениетінің үлгісі ретінде номадизм.Қазақтардың мәдени әлемі. Республикада тұратын өзге ұлт этностары мен қазақ этностарының мәдениетінің дамуының ерекшеліктеріне көңіл бөлу. Ұлттық бірлік мүдделеріндегі этникалық мәдениеттердің дамуы үшін тұжырымдаманың мақсаттары мен міндеттерін ашып көрсету. Тақырыптың мазмұны мен студенттердің көзқарасының әсері, қоршаған әлемнің дұрыс қабылдау сезімі; оларды игілікті мақсаттарды орындауға жігерлендіру, басқа этностық топтардың мәдениетіне қызықты және қолайлы көзқарас қалыптастыру.

### **Салт-дәстүр, әдет-ғұрып тәжірибе беру тәсілі ретінде**

Жинақталған тәжірибені сақтау мен оны беру мәселесіндегі этномәдениеттің рөлі. Мәдениет- уақыт пен этностың жадын сақтаушысы ретінде. Жадты қамтамасыз ететін құралдар. Дәстүрдің шектері мен мүмкіндіктері сабақтастықтың механизмі ретінде. Салт-дәстүрлер этномәдениеттің құраушысы.Мәдениет функциясындағы дәстүрдің әлеуметтік орны. Әдет-ғұрыптар - үйреншікті емес болатын рефлексия үлгілері мен мінез-құлықтар ретінде. Мінез-құлықтың ең қарапайым тұтас, үйреншікті түрлері белгілі бір уақытта және белгілі бір орында және белгіленген жерге сәйкес қалыптасады. Салт-дәстүрлер жаңаның ескімен сабақтастығының нәтижесі және де ол қоғамның жағдайына сіңісіп кеткен фактор болып табылады. Салт-дәстүрлерге қоғамның рухани өмірінің негізгі құраушысы ретінде анықтама беру қажет. Әдет-ғұрыптар–қоғамның үйреншікті және үйреншікті емес рефлексиясы ретінде. Салт-дәстүрлердің адам қызметінің еңбектік және әлеуметтік ортасындағы мағынасын анықтау. Негізгі компоненттердің жүйесіне кіретін дәстүрлерді (мерекелер, салт-жоралар, рәсімдер) атау. Қазақ халқының дүниетанымдарының қалыптасуы негіздерінің ерекшеліктері. Қазақ мәдениетінің ішінде әлемді көркемдік тұрғыдан зерттеу. Алғашқы қауымдағы адамның жай-күйі мен Қазақстан территориясындағы материалдық мәдениет ескерткіштерінің жағдайы. Ежелгі асыл тұқымды құрылымдардың әдет-ғұрыптары, тағзым, наным-сенімдері (үйсіндер, қаңлылар, қимақтар, қыпшақтар). Сақ мәдениеті.

### **Мерекелер және спорт, олардың қоғамдық функциялары**

Мерекелер- мәдениет институты ретінде. Мерекелерді күнделікті өмірден тыс әлеуметтік іс-шара ретінде көру. Мереке-қызметті реттеу

нысаны ретінде. Діни мерекелер-аңыз-идеологиясымен байланысы бар мерекелер. Ұлттық мерекелер ежелгі және қазіргі заманғы наным көрінісі мен мәдениеттің тіршілік функциясын көрсететін мерекелер.

Мерекелер – салтанатты тұрғыдағы бұқаралық құбылыс. Ойын – мәдениет феномені; мәдени қызметтің арнайы және елеулі түрі. Қазақ этносының әлеуметтік өміріндегі ойындардың мәні. Ойындардың функциялары. Мәдениеттің белгілі бір функцияларын орындаған ұлттық ойындардың этностың қоғамдық өміріндегі рөлі. Мереке, ойындар мен сауықтарда этномәдени құндылықтардың тарихи негізі бар екенін түсіну. Сыртқы әлемді танудағы рухани байлықтың эстетикалық функцияларын анықтау. Әр мерекенің арғы тарихы болғанын түсіну және де оған дәлелдер келтіру. Студенттермен дискуссия мен диалогты ұйымдастыру үшін алдын ала сұрақтар дайындауға болады.

### **Халық әндері, күйлері**

Дәстүрлі музыкалық мәдениет және оны тасымалдаушылары. Отандық музыка формалары. Қазақ халық аспаптарының жіктелуі. Ән жазу – қазақ халық музыка мәдениетіндегі орасан зор және үлкен облысы: салттық, әлеуметтік наразылық әндер отандық, лирикалық, тарихи әндер. Күй – аспаптық музыка. Ежелгі күйлер - аңыздар. Тарихи күйлер. Тартыс – күйшілердің аспаптық байқауы. Домбырашылар – қазақ халқының көрнекті композиторлары. Кіріспеде Қазақстан аумағында палеолит кезінде болған жоғары дамыған мәдениетінің орталықтары туралы айту, оған үңгірде табылған суреттер, жануарлардың суреттері, аңшылық сахна мен Күн құдайлардың жоралары, ғарыш таңбалары, сондай-ақ музыкалық аспаптары бар адамдар дәлел болады. Халықта музыка мен поэзияның пайда болуы туралы аңыздар сақталды. Қазақ музыкасы поэзиямен, сөзбен тығыз байланысты екенін түсіндіру.

### **Мәдени ескерткіштер**

Қазақстанның ортағасырлық мәдениеті: көшпенділердің мәдениеті, араб мәдениетінің ықпалы, қалыптасуы және ортағасырлық қалалардың дамуы. Қазақ этникалық тобының материалдық мәдениеті - материалдық өсу мен мәдени қажеттіліктер деңгейінің көрсеткіші болып табылады. Көшпенділердің идеологиясын білдіру үшін арнайы «Аңдық стиль» қолданылады, онда материалдық этникалық мәдениет ескерткіштері көрініс табады. «Аңдық стильдің» полихромдық стильге өзгеруі қазақ шебер-зергерлердің тамаша еңбектерінде көрініс тапты. Қазақ киім ерекшеліктері. Ат-аңшылық жабдықтар. Зираттар, қорғандар. Қоғамның біртұтас экономикалық негізін құраған материалдық мәдениеттің дамуын, кент және номадизм қарым-қатынасын сипаттау. Оларды тарихи фактілермен толықтыру. Жібек жолы бойындағы археологиялық қазба жұмыстары кезінде табылған ескерткіштерді ескеру. «Аң стилі», «полихромдық стильде» жасалған элементтердің түрлерін көрсету.

### **Халықтық қолданбалы өнер, қолөнер**

Өнер ерекшеліктері. Халық өнері - бұл халық суретшілер мен қолөнершілердің шығармашылығы, геометриялық, өсімдік шикізаты, зооморф және космогониялық ою арқылы көрсетілінген көркем және нәзік қабылдау бейнесі. Дәстүрлі қолөнер: тоқыма, ағаш ою, былғарыдан өрнек салу. Зергерлер, шеберлер қазақ халқының бірегей бастапқы мәдениетін қалыптастырады. Қазақ ұлттық әшекейлерінің семантикасы. Киіз үй - рәміз ретінде. Ол Әлемнің үш бірлігі, кеңістікті меңгерген символ, ғарыш символы болып табылады. Киіз үй - портативті тұрғын үйдің үздігінің бірі. «Киіз үйдің» құрылымы мен компоненттері. Қазақ тұрмысының эстетикасы. Киіз үй және декорация мен интерьер. Бірыңғай ұлттық, көркем стилі сәндік тұрмыстық заттарды түрлендіруге көмектеседі. Өнер ерекшеліктері. Феодализм және жаңа мәдени құндылықтардың қалыптасуы. Тіл, жазу, әдебиет тарихы. Эпос. XIV-XVII ғғ. өнері. Халық ауыз әдебиеті. Жыраулар шығармашылығы.

### **Тарих және мәдениет тенденцияларының дамуы**

Әр халықтың терең тарихы бар. Түрік мәдениетінің қалыптасуы мәдени-тарихи кезеңнің бірегей процесі. Қазақ халқының ұзақ уақыттағы қалыптасуы бірегей этникалық белгілер мен шаруалық жағдайдың жиналуына байланысты. Номадизм – шаруалық формасының белгісі. Этникалық мінездерінің белгілері. Қазақ қоғамының этникалық құрылымы. Мәдени тарихи мұраның тарихи белгісі. Ол адамның рухани дүниесін қалыптастырады. Қазақ халқының этномәдениет жайлы қосымша материалдарын, Қазақстан тарихын белгілі деңгеймен білетін студенттерден сұралады, оның қалыптасу деңгейі, түркі тіліндегі тайпалардың одағы, этникалық процеске қызығушылық тудыруы және көшпелілердің өркениетін дамытуы қажет. Ұлы Жібек жолының рөлі туралы айту. Шығыс пен Батыстың мәдени диалогы. Қазақстанның мәдени феноменіне басқа мәдениеттердің әсер етуі.

### **Көшпенділер түсінігіндегі әлемнің мәдени түсінігі.**

Көшпелілік, номадизм – шаруалық қоғамның ерекше формасы және оның өмірлік образы. Көшпелі өмір салты, саяси бірлігі, аумақтық бірлігі, Басқа халықтармен кең сауда байланыстарының болмауы, әлеуметтік-экономикалық ерекшелік, тарихи-географиялық тұрмыс жағдайлар мен адамдардың өмір сүру тәсілі - бұл барлық материалды дамытуы бойынша өзінің ізін қалдырып, рухани мәдениетті дамытқан. Қазақ этносының мәдениеті көшпелі мәдениет нысаны ретінде қазақ мәдениетінің әлемінің өзіндік философиялық түсінігін және оның тереңдігін басқа мәдениеттерден кем болмады.

### **Қазақ халқының рухани мұрасы**

Қазақтар үшін әлемге деген философиялық қатынас қалыпты өмір салты болды. Қазақ мәдени мұрасындағы этностардың рухани суретін халықтар шығармашылығындағы рухани суретін үйрену, адам мен космостағы синкреттік ойлаудың пайда болуы. Қазақтардың өмірдің алғашқы пайда болуы туралы ерекше түсініктері. Отбасындағы мәдениетке тән төрттік жүйе. Әлемнің көркем дамуында төрт жүйе; ай, әлемнің төрт бөлігі, төрт стихия бар.

### **Мұсылман Ренессансы және түркі халықтардың мәдениеті**

Евразия аумағындағы этникалық өзгерістер. Ертедегі түркі мемлекеті-Түркі қағанаты. Түркі қағанатының саяси жағдайы. Түрік қағанатының әлеуметтік өмірі. Батыс және Шығыс қағанатының пайда болуы. Дала жолдарының пайда болуы мен орнығуы. Ислам әлеміндегі Сопылық бағыт. Қазақ мәдениетінің ортағасыр архитектурасындағы ескерткіштері. X-XII ғасыр түркі мәдениетін дамытушы ғалымдардың өмірі мен шығармашылығы. (әл-Кинди, әл-Фараби, Жүсіп Баласағұн, Махмұд Қашқари т.б).

### **Ақындар мен жыраулардың мәдени мұралары.**

Әлемдік ойлаудағы дәстүрлі дағдарыстар және XIV-XVI ғасыр ақындарының шығармашылықтарының негізгі келбеті. Исламның өркендеуі. Қазақ мәдениетіндегі «Зарзаман» келбеті. Кітап ақындары. XVII ғасырдағы әдебиет пен музыка. Ән жанырындағы сөз бен музыка, ақын-жыраулардағы шешендік өнері, ұлттық аспаптағы музыка өнері – күй өнерінің пайда болуымен оны таратушы өнер иелері. Өлең немесе музыкадағы ерекше бірегейліктің жаңа қырлары. Музыка өнерін дәріптеушілердің шығармашылық өмірі.

### **XIX ғасырдағы Қазақстанның ұлттық мәдениеті**

Қазақтардың Ресейге қосылуы. Ресейдің орталықтандыру ерекшелігі мен оның қазақ мәдениетіне ықпалы. Бірігудің адамдардың саяси және әлеуметтік өміріне тигізген әсері. Білім жүйесінің өзгеруі. Қазақ білімінің ерекшеліктері. Қазақ ғалымдарының мәдениеттанулық көзқарастары. XIX ғасыр Қазақ мәдениетінің көрнекті өкілдерінің өмірі мен шығармашылығы. (Мысалы: Ш. Уалиханов, Ы. Алтынсарин). Қазақ жазба мәдениетінің дамуы. Абай Құнанбаевтің өмірі мен шығармашылығы. Қазақ мәдениетіндегі қазақ кескіндеме өнерінің, Қазақстанның мәдени өмірдегі жазба әдебиеттің кең ауқым алуы, ұлттық опера, балет, драма, симфоникалық оркестр т.б пайда болуы. Қазақ ағартушылығының ерекшеліктері. Қазақ ағартушыларының мәдени көзқарасы.

## **XX ғасырдағы Қазақстан мәдениеті**

Қазақстанның мәдени өмірдегі жазба әдебиеттің кең ауқым алуы, ұлттық опера, балет, драма, симфоникалық оркестр т.б пайда болуы. Ауыспалы кезеңдегі білім беру жүйесінің дағдарыстан шығуы этномәдени білімнің концепцияларының тұрмыстық қажеттіліктерін тудыруы. Дағдарыстан шығудың жолдары: технология жаңа техника мен ғылыми жетістіктерді, квалификацияланған мамандардың қамтамасыздандыру, сонымен қатар, ұлттық рухани жаңаруды, мәдени және адамгершіліктік құндылықтарды, салт дәстүрлер, ойлау мен тілдік қатынастарды қамтамасыз ету.

## **Қазіргі заманғы Қазақстан мәдениетінің дамуы**

Қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени жағдай. Қазақстан мәдениетінің дамуы. Қазақстан Республикасының қазіргі заманғы дамуында этникалық және нәсілдік белгілердің дискриминациясына жол бермеушілік, ұлттық қатынасқа қарамай адам өмірінің бостандығы мен құқықтарын мойындау секілді демократиялық реформалар алынған. Тәуелсіздік жолында ұлттық мәдениет пен этникааралық интеграция және мәдениеттің құндылық ізденістері қолданылады. Этномәдени білім беру концепциясы ауыспалы кезеңде пайда болатын білім берудің дағдарысында байқалады. ҚР-ның этномәдени концепцияларының басты бағыттары мен ережелерімен танысу.

## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Ежелгі түркілер мен қазіргі түркілер мәдениеті.
2. Тәңіршілдік және шаманизм.
3. Ислам мәдениеті және оның түркі халықтары өміріндегі алатын орны.
4. Әл-Фарабидің мәдениеттанулық көзқарасы.
5. Ж.Баласағұнның мәдениеттанулық көзқарасы.
6. Ахмет Иассаuidің мәдениеттанулық көзқарасы.
7. Ақындар мен жыраулардың қазақ рухани мәдениетіндегі алатын орны.
8. Шоқан Уәлихановтың мәдениеттанулық көзқарасы.
9. Ыбырай Алтынсариннің мәдениеттанулық көзқарасы.
10. Абай Құнанбайұлы және оның қазіргі қазақ мәдениетінің орнығуына қосқан үлесі.
11. Шәкәрім Құдайберді. Үш анық.
12. XX ғасыр қазақ ойшылдарының мәдениеттанулық көзқарасы.
13. Қазақ советтік мәдениеті.
14. Қазіргі Қазақстан мәдениеті.
15. ҚР инновациялық мәдениеттегі актуалды мәселелері.



## **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Олжас Сүлейменовтың «Аз и Я» кітабына мәдени талдау. («Шумер-наме»)
2. Қазақ мәдениетінің типологиясы
3. Қазақ мәдениетінің архетиптері
4. Қазақстан мәдениетінің хронотоптары
5. Мәдениет диалогі: Батыс-Шығыс
6. Этномәдениеттегі инновация мен дәстүр
7. Қазақстандағы мәдени мұра мәселесі
8. Қазақ хандарының мәдениеті
9. Қазақ халқының ақындық мәдениеті
10. Қазақ эпосы мәдени мұра ретінде
11. Этномәдениеттегі инновация мен дәстүр
12. Қазақстандағы мәдени мұра мәселесі
13. ҚР мәдени саясаты
14. Мәдениет және нарық
15. Қазақстанның ұлттық идеясы «Мәңгілік ел» және мәдениет

## **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. XIV-XVIII ғасыр ақын, жырауларының мәдени-философиялық ойлары.
2. Қазақтардың тұрмыстық- мәдени түрлер.
3. Қазақ мәдениетінің заңдық типологиясы.
4. Қазақ мәдениетінің діни типологиясы.
5. Этномәдениет және маргиналдылық.
6. Қазіргі қазақ халқындағы менталитет түрлері.
7. Мәдени-философиялық идеялар және ақын, жыраулар
8. Ресей мен Қытай түркі халықтарының колониалдық мәдениеті
9. Қазақ халқының мәдени-шаруашылық типтері
10. Қазақ халқы мәдениетінің құқықтық типологиясы
11. Қазақ халқы мәдениетінің діни типологиясы
12. Этномәдениет және маргиналдылық
13. Исламға дейінгі түркілердің мәдениеті
14. Шамандық- мәдениет феномені ретінде
15. Тәңірлік -мәдениет феномені ретінде
16. Қазіргі қазақ халқының менталдық типтері
17. Қазақ халқының саяси мәдениеті
18. Қазақстанның ұлттық идеясы «Мәңгілік ел» және мәдениет
19. Қазақ халқының көркем мәдениеті
20. Қазақстанның заманауи мәдениеті және оның перспективасы

## ҰСЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

### Негізгі:

1. Габитов Т.Х. История казахской культуры. – Алматы:Қазақ университеті, 2016. – 343 с.
2. Культурное наследие Казахстана. – Алматы: КазНПУ, 2011 – 630 с.
3. Масалимова А.Р. Культурная антропология. - Алматы, 2006. – 354 с.
4. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М.. Культурология в новом ключе. - Алматы, 2011.– 386 с.
5. Gabitov Tursun. Cultural Studies. Manual. – Almaty: Qazaq university, 2015. – 234 p.

### Қосымша:

1. Человеческий капитал как основа формирования инновационной культуры Казахстана. – Алматы: ИФПР, 2014. – 279 с.
2. Мәдениеттанулық ой антологиясы. Т. 1-10. -Алматы, 2011.
3. Жолдубаева А.К. Культурология. –Алматы: Қазақ университеті, 2015. - 287 с.
4. Мировоззрение древних кочевников (на каз.яз.). – Астана: Аударма, 2005. – 496 с.
5. Стивен Р. Кови. 7 навыков высокоэффективных людей.- М., 2014. – 378 с.
6. Ғабитов Т.Х., Құлсариева А.Т. Мәдени-философиялық энциклопедиялық сөздік. - Алматы, 2004.
7. Ғарифолла Есім. Қазақ ренессансы. -Алматы, 2006.
8. Иасауи К.А. Диуани-хикмет. - Алматы, 2000.

## **ВМТ 3301 – БҰҚАРАЛЫҚ МӘДЕНИЕТ ТЕОРИЯСЫ**

**Көлемі 2 кредит**

### **Авторлар:**

**Көбекова Б.К.** – әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің философия және саясаттану факультетінің дінтану және мәдениеттану кафедрасының аға оқытушысы

### **Пікір жазғандар:**

**Сағикызы А.** – философия ғылымдарының докторы, ҚР БжҒМ ҒК философия, саясаттану және дінтану институтының доценті

**Абдигалиева Г.К.** – философия ғылымдарының докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің философия және саясаттану факультетінің саясаттану және саяси технологиялар кафедрасының профессоры

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Бұқаралық мәдениет теориясы» пәні бойынша Типтік оқу бағдарлама 5В020400- Мәдениеттану мамандығының Типтік оқу жоспарына сәйкес құрастырылған. «Бұқаралық мәдениет теориясы» пәні мәдени антропология, этнография және мәдениеттанудың отандық және шетелдік жетістіктері мен жағдайларына негізделеді. Осы курстың теоретикалық негіздері болып батыс және отандық ғалымдардың концепциялары мен теориялары жатады. Бұқаралық мәдениет теорияларын зерттеу көптеген заманауи мәдени мәселелерді шешуге көмектеседі. Бұқаралық мәдениет құбылыстарына қызығушылық өте зор, қазіргі таңда мәдениет зерттеу барысында «бұқаралық мәдениет» туралы өте көп теориялар, концепциялар, зерттеулер бар. Ол зерттеулердің авторларының басым көпшілігі оны өзіндік генезисі, ерекшелігі және өзінше үрдісі бар ерекше әлеуметтік феномен ретінде қарастырады. Бұл курс бұқаралық мәдениетті жалпы әлеуметтің, мәдени тәртіптің бөлімбес бір бөлігі ретінде қарастырады. Бұл курсты оқу барысында студенттерге бұқаралық мәдениеттің тарататын нормаларымен құндылықтарына аса назар аудартады, оның дидактика потенциалына. Бұл пәнді оқу, студенттерге интеллектуалды ізденістің ерекшелігін, оның тақырыптарын және мәселелердің шешу тәсілдерін түсінуге көмектеседі. Бұл пәнді оқудан бұрын студенттердің мәдениеттің тарихи қалыптасу кезеңдерін, жалпыәлемдік тарихын, Қазақстан тарихын білгендері жөн. Пәнді меңгергеннен кейін студенттерге мәдениет философиясын, постмодернизм философиясын, мәдениеттанудағы дала зерттеу әдістерін, жаһандану кезеңіндегі мәдениет мәселелерін оқыған жөн.

### **Компетенцияның негізгі формалары:**

Пәнді оқи процесінде:

**а) студент білу керек:**

- бұқаралық мәдениеттің феномені мен мәнін;
- бұқаралық мәдениеттің тенденцияларын;
- бұқаралық мәдениеттің теориялары мен бағыттарын;
- бұқаралық мәдениетке тән негізгі ерекшеліктерді;
- бұқаралық мәдениеттің әлеуметтік практикасын;
- бұқаралық мәдениеттің дамуындағы заманауи тенденцияларын;
- бұқаралық мәдениеттің құндылық негіздерін.

**в) студент істеу керек:**

- бұқаралық мәдениетті анықтау жолдарын талдау;
- бұқаралық мәдениеттің продуктылерін үйімдастыру және басқару;
- бұқаралық мәдениеттің құндылықтарында жөн табу;
- бұқаралық мәдениет териясын жүйелі талдап білім беру концепцияларын сараптау;
- бұқаралық мәдениеттегі әртүрлі контекстерді сараптау (әлеуметтік, мәдени, ұлттық және т.б.).

**с) студенттің алатын дағдылары:**

- бұқаралық мәдениеттің теориялары мен бағыттарын сараптай білу;
- теоретикалық білімдерін практикада қолдана білу;
- әлеуметтік ортаны сараптай білу және бұқаралық мәдениеттің ресурстарын анықтау;
- бұқаралық мәдениеттегі бағдарламаларды жобалау.

**Пререквизиттер:** Осы пәнді оқу алдында мына пәндерді білгендері керек: мәдениеттің тарихы мен теориясы, философия, мәдениеттану, дінтану, этика, эстетика.

**Постреквизиты:** Мәдениеттің структуралисттік концепциялары, Мәдениет және модерн, Мәдениеттің постструктуралисттік концепциялары, Заманауи мәдениет.

## ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

| № | Тақырыптың атауы                                              |
|---|---------------------------------------------------------------|
|   | Кіріспе                                                       |
| 1 | Бұқаралық мәдениетті оқыту жолдары.                           |
| 2 | Бұқаралық мәдениеттің сыни көзқарасы: 1950-60 жж. дәстүрлері. |
| 3 | Бұқаралық мәдениеттің рәсімдері мен тәжірибесін оқыту.        |
| 4 | Танымал адам бұқаралық мәдениет контексінде.                  |
| 5 | Теледидар – телеэкрандағы астарлы шындықтың құрылымы ретінде. |
| 6 | Бұқаралық мәдениет бизнес ретінде.                            |
| 7 | Бұқаралық әдебиет және сөздің мағыналық аспектісі.            |
| 8 | Бұқаралық мәдениет – тұтынушылық мәдениет ретінде.            |

|    |                                                                         |
|----|-------------------------------------------------------------------------|
| 9  | Жастар мәдениеті – бұқаралық қоғамның негізі ретінде.                   |
| 10 | Жарнама заманауи мәдениеттің феномені ретінде.                          |
| 11 | Ғаламтор: виртуалдық ортадағы жекелік.                                  |
| 12 | Кинематограф-бұқаралық мәдениеттегі стереотиптердің даму өнері ретінде. |
| 13 | Қоғамдық сананың мифологизациясы.                                       |
| 14 | Элитарлық мәдениет-бұқаралық мәдениеттің антиподы ретінде.              |
| 15 | Франкфурт мектебінің теориялары.                                        |

## ПӨННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

Ұсынылып отырған курс мәдени антропология, этнография және мәдениеттанудың отандық және шетелдік жетістіктері мен жағдайларына негізделеді.

#### Курстың мақсаты:

- бұқаралық мәдениет феноменінің спецификасын түсіндіру;
- бұқаралық мәдениеттің пайда болуына негіз болған XX-XXI ғғ. әлемдік мәдениет тенденцияларына анықтама беру;
- бұқаралық мәдениеттің басым бағыттары мен оның заманауи әлемдегі орнын анықтау;
- мәдени стереотиптердің қоғамның түрлі қабаттарына енуін көрсету;
- батыстық және қазақстандық бұқаралық мәдениетке тән негізгі сипаттарын анықтау.

#### Курстың міндеті:

- студенттерді бұқаралық мәдениеттің әртүрлі мәтіндерін – жарнама, теледидарлық сюжеттерге, әдебиеттегі блокбастерлерге және киноның пайда болуын, бұқаралық мәдени стереотиптерін үйрету;
- мәдени мифтердің пайда болуын жүйелі түрде түсіндіре білу;
- заманауи әлемдегі «бұқаралық» мәтіндердің қажеттілік феноменін түсіндіру.

**Курстің объектісі:** бұқаралық мәдениеттің теориясын шетелдік және отандық мәдениеттану білімінде зерттеу.

**Курстің пәні:** бұқаралық мәдениет теориясын әлемдік мәдениеттің даму жолындағы контекстінде қарастыру.

## НЕГІЗГІ БӨЛІМ

### Бұқаралық мәдениетті оқыту жолдары

Заманауи әлемдегі бұқаралық мәдениет. Бұқаралық мәдениет феномен спецификасының пайда болуы. Бұқара санасына әсер ететін брендтер мен стереотиптердің құрылуы. Сәнүлгі (мода) бұқараның бейнесі ретінде. Өнер саласындағы престиждік премиялар. Қоғамға талғам мен талапты ұсынатын, өнер саласындағы мәртебелі сыйлықтар.

«Франкфурттық мектеп» өкілдерінің жұмыстарындағы бұқаралық қоғам мен мәдениет. Ги Дебораның тұтыну және қоғамдық көрініс концепциясы. Р. Барттың жұмысындағы мәдениет феномендерін үйрету жолдары. Элеуметтік-мәдени антропология: заманауи мәдениет рәсімдерін зерттеу: У. Уорнер.

Бұқаралық мәдениеттегі «Формульдық жанрлар». Дж. Кавелтидің концепциясы. М. Маклюэннің бұқаралық коммуникация жұмысындағы концепция, Ж. Бодрийярдың заманауи мәдениет жұмыстары.

Бұқаралық мәдениеттің бастаулары (антикалық мистериялар, ортағасырдағы қасиетті кітаптардың жеңілдетілген нұсқалары, ортағасырдағы карнавалдық мәдениет, XVII-XVI ғғ. еуропалық әдебиет: қиял-ғажайып романы мен детективтің пайда болуы).

Бұқаралық мәдениеттің экономикалық анықтамалары. Әлем құрылымы – «қоғам тұтынатын» әмбебап.

Көркем мәдениеттің тағдыры қоғамдық тұтытуда.

Бұқаралық мәдениеттің құрылысы (компенсаторлық, психотерапиялық, гедонистік, ақпараттық).

Бұқаралық және элитарлық мәдениет, мәдениеті және оның принциптік айырмашылығы.

### **Бұқаралық мәдениеттің сыни көзқарасы: 1950-60жж. дәстүрлері**

Бұқаралық мәдениеттің типтік мәселелері. Бұқаралық мәдениеттің даму феноменінің шығу заңдылығы қоғамдық-қаржылық формацияның ауысу концепциясында. Мәдениеттің дамуына тұлғаның тікелей әсері. Позитивизм және прагматизм философиясы – заманауи бұқаралық мәдениеттің негізгі идеясы ретінде.

### **Бұқаралық мәдениеттің рәсімдері мен практикасын оқыту**

Бұқаралық мәдениеттің санасы жұлдыз жүйелерінің спецификалық бейнесі.

«Жұлдыз» арманның орындалу тірегі. Жұлдызды тұлғаның шынайылығы («бұндай өмірде жоқ» және «бұл, барлығы секілді»)

Идеалға ұмтылыс шынайы өмірден алшақтық.

Символ бұқаралық мәдениеттің тілдік принципі ретінде. Символдарды таңдау және оларды ұйымдастыру бұқаралық мәдениеттің негізі («есекті қыз» қазіргі заманғы «Сникерспен» тұрған бала немесе «Бобров» пивосымен тұрған жігіт символы ретінде). Бұқаралық мәдениеттің эксплуатациялық символы: шығуы, қайталануы.

Симулякр түсінігі (Ж. Бодрийяр). Массалық мәдениеттегі (означающее без означаемого) бос белгі. Символдың симулякрмен ауысуы.

Бұқаралық мәдениеттегі эстетиканың қалыптасуы (адамзат болмысы оның тұрмысының әлеміне сай, адам өзін қоршаған күнделікті күйбең тірлік аясында).

Адам бұқарасының сөйлеу мәдениеті: тілдің бірігуі, сленгтардың қолданылуы («қайғырма», «терлеме», «миыңды істет», «прикол» және т.б.).

Бұқаралық мәдениеттегі комикстар және олардың бұқаралық адамның ойлауына әсері. Бұқаралық мәдениеттегі «қылжак» («прикол») категориясы. «Прикол» сөйлеу және іс-қимылдың стилі ретінде.

### **Танымал адам бұқаралық мәдениет контексінде**

Танымал тұлға-жасанды құрылған стереотип ретінде. Танымал тұлға - «икона», яғни бұқаралық мәдениеттегі табынушылық тенденциясы. Қоғамнан тыс сана, табынушылар мен фанаттардың негізгі мәселесі.

### **Теледидар-телеэкрандағы астарлы шындықтың құрылымы ретінде**

Теледидар – бұқаралық мәдениеттің таралуы мен шығуының тиімді тәсілі. Телеақпарат – ортастатистикалық көрермендердің психологиялық үрейі. Телесериал – көрермендердің экономикалық және әлеуметтік мәселелерін шешеді.

Масс-медианың заманауи адамға және өмірдің әлемдік құрылымына әсері мәселесі (заманауи адамның мәдени кеңістігі әртүрлі БАҚ негізінді қалыптасады. Теледидар және Интернет адамның театр, библиотека, музей секілді мәдени орындарға баруын азайтатын фактор ретінде)

«Жаһандық ауыл» теориясы және М. Маклюэннің «Гуттенберг Галактикасы». Визуалды және аудиовизуалды мәдениет типтері.

Көркемдік бейне және теледидар. Телесериал феномені (бразилия, американдық, қазақстандық телесериалы бұқаралық мәдениет ретінде. Олардың жанрларының заңдылықтары).

Заманауи экрандық мәдениет мәселелері. (TV, компьютер мониторы).

Заманауи мәдениеттегі оқуға деген қызығушылықтың төмендеуі және әлемді визуалды қызығушылықтың жоғарылауы. Әдеби мәтіннің экранизациясы.

Теледидар және адамның ішкі әлемі. Жеке және көпшілік әлемдер арасындағы айырмашылықтың жойылуы (танымал адамдардың жеке өмірі туралы, мәселен, «Пусть говорят», «Без комплексов» және т.б. теледидарлық ток-шоулар арқылы халыққа тарату).

Бұқаралық мәдениеттегі видеобейне феномені. Видеобейне – өнердің жас жанры, телевизиондық көркем эстрадалық интерпретация, поп немесе рок әуендер, арнайы монтаждалған эффектілер. Бейнелік сана-заманауи адам санасының түрі, әлемді тез өзгертін сурет ретінде қабылдау. Заманауи мәдениет «Ұлы бейнелер мәдениеті» ретінде.

### **Бұқаралық мәдениет бизнес ретінде**

Бұқаралық мәдениеттің туындыларын даярлауда алдын-ала берілетін тапсырманың коммерциялық устанымы. Шығармашылықпен айналысатын ұйымдардың банк және өнеркәсіп капиталымен қатынасы. Бұқаралық

мәдениетке қаржы-индустриалдық ыңғайымен істеу.

### **Бұқаралық әдебиет және сөздің мағыналық аспектісі**

Бұқаралық әдебиеттің иллюзорлық-компенсаторлық құрылымы. Бұқаралық әдебиеттің негізі шындықтан алшақтау және конформизмнің даму алғышарты. Бұқаралық әдебиеттің жанрлары өмірдің жеңілдетілген түрі. Массалық әдебиетте манипуляция сөйлем және түсінік негізінде пайда болады.

Массалық әдебиет туралы дискуссия: бұл бұқара оқитын әдебиет пе, әлде бұқара қолданатын продукт па? Бұқаралық әдебиет – нарықтық термин. Бұқаралық оқырман және жазушы феномені.

Бұқаралық әдебиеттің бастауы – Жаңа замандағы Еуропалық әдебиет роман жанрының пайда болуы. Д. Дефо «Робинзон Крузо» – ең алғашқы бұқаралық жанрдың түрі. Қиял-ғажайып, авантюралық роман. XIX ғасырда романның дамуы. Жалпыға ортақ сауаттылық заңы (1870 жыл Ұлыбритания) бұқаралық оқырманның әлеуметтік құрылымы.

Детективтің пайда болуы. Эдгар По және Уилки Коллинз жанрдың негізін қалыптастырушылар.

Бұқаралық әдебиеттің әдебиеттен айырмашылығы, көркемдік ізденіске бағытталуында. Бұқаралық әдебиеттің нарықтық заңының бағытымен құрылуы. Жанрдың нақты құрылымы оқырманға мәтінді жеңіл түсінуіне көмектеседі.

Әдебиеттің заманауи жанрлары. Детектив, боевик, триллер, әйел романы.

Оқырман әйел қауымы – «бұқаралық әдебиеттің» негізгі тұтынушылары. Мәскеулік әйелдер детективінің серпілісі (А. Маринина, П. Дашкова, Т. Устинова). Әйелдер детективінің кеңестік дәуірдің үйреншікті детективінен айырмашылығы, қатаң ерлер мінез-құлығында. Б. Акунин және «бағалы бестселлер» проектісі.

Фэнтези заманауи әдебиет жанры. Дж. Роулинг Гарри Поттере жөнінде және В. Толкиеннің «Властелин колец» әйгілі кітаптар феномені.

Постмодернизм және бұқаралық әдебиет. Х. Мураками, В. Пелевин – «лакуна» нақты және бұқаралық әдебиет арасы.

Ғаламтор және әдебиет. Көркем сөзінің мағынасының құнсыздануы. Ғаламтордағы гипермәтіннің болуын, әр оқырман жалғастыра алатын сюжеттің әр түрлі нұсқалары.

### **Бұқаралық мәдениет – тұтынушылық мәдениет ретінде**

Бұқаралық мәдениет шығармалар арқылы саяси және коммерциялық мақсаттарға қол жеткізу: Бұқаралық мәдениет түсінігінің қолданыста болуы. Халық өнерінің «асказан өнеріне айналуы».

Х. Ортега-и-Гассеттің алғаш бұқаралық мәдениет теоретиктерінің бірі және оның еңбегі «Восстание масс». Бұқара түсінігі (бұқара – көпшілік синонимы, бұқара ешнәрсемен дарымаған адамдар көпшілігі). «Адам-бұқара»



мінездемесі: өзінің дұрыстығына сенімді бола тұрып, басқаны сендіру. Бұқаралық мәдениет «көпшілік тираниясы» ретінде.

Тұтыну идеологиясы және бұқаралық адам. Көркемдік құндылық шығармашылық өнерінің тұтынушылық құндылықпен ауысуы. Бұқараның адамының құндылықтары: меркантилизм, утилитаризм, прагматизм. Цинизм-заманауи дәуірдің этикалық ойлау принципі ретінде. Х. Ортега-и-Гассет бойынша элита адамы («қозғалыс адамы») және оның «бұқараның адамы» айырмашылығы. Элита – қоғамның эстетикалық және этикалық мәні. Бұқаралық қоғамда «қозғалыс адамының» тағдыры.

### **Жастар мәдениеті – бұқаралық қоғамның негізі ретінде**

Бұқаралық мәдениеттің контекстіндегі заманауи жастардың көркемдік және эстетикалық құндылықтары. Заманауи адам өміріндегі бұқаралық мәдениеттің стереотиптік рөлі. Элитарлы және бұқаралық мәдениет арасындағы қатынас мәселесі.

### **Жарнама заманауи мәдениеттің феномені ретінде**

Жарнама өмірлік үлгілерге белгілі ұстаным беретін ретінде. Жарнамалық ролик бұқаралық өнердің туындысы ретінде. Жарнаманың фестивальдері көпшілік тұтынушыларды тарту үшін істелетін әрекет ретінде. Сатып алу аспектісіне визуалдылықтың ықпалы. «Тұтынушылар қоғамындағы» жарнаманың рөлі. Ықылас жарнаманың негізгі объектісі ретінде. Ықыласты іске асыру және оның психологиялық орнын толтыру. Мәдениеттің архаикалық түпнегіздеріне жарнаманың беімделуі. Заттық әлемді жанды, өзіндік логикасы бар нәрсе ретінде архаикалық қабылдау. Жарнамада заттарға жан бітуі (сөйлейтін тіс тазалағыштары, жуынғышта және т.б.).

Жарнаманың мифологизмы: мәңгі жастық шақты сақтап қалу (мысалы косметика жарнамасында). Жарнамада жастардың өмір бейнесін және жас адамның бейнесін пайдалануы (косметика, дәрі-дәрмектер және т.б.). Әдемілік, интеллект, салауаттылық, жетістіктердің аллегориялық фигуралары. Жарнаманың гедонизымы: мәңгі ляззат алу бағы («Баунти» және т.б.). Жарнамадағы архетиптер (әйел және еркек және т.б.).

Жарнаманың адамның қажеттіліктерін эстеттендіру (йогурт, шоколад жеу, зат сатып алуы және олардың адамға ляззат әкелуіне және өмірде жетістіктерге жетуге апаратын жол ретінде).

Жарнама және мәдениеттегі стиль мәселесі. Жаңа «классика» туралы миф (кока-кола, көліктер, киімдер және т.б.). Тауар стиль ретінде.

### **Ғаламтор: виртуалдық ортадағы жекелік**

Ғаламтор – жаһандық ақпаратқа серпіліс. Ақпараттың көптігі, ойлау және нақтылықтың жоқтығы. Интернет форум – виртуалдық шындықтағы идентификацияланбаған тұлға. Қолданушының аты және ойдан табылған атының айналасындағы антураж өзінен -өзі қашу ретінде.

## **Кинематограф-бұқаралық мәдениеттегі стереотиптердің даму өнері ретінде**

Киноның пайда болуындағы әлеуметтік жоспарлама.«Біз үшін кино және цирк өнердің маңызды бөлшегі болып табылады» (идеология мен көңіл көтеру арқылы рахат алу концепциясы).

Голливуд – әлеуметтік институт және таза киноның формасы.

## **Қоғамдық сананың мифологизациясы**

Бұқаралық мәдениеттегі ақиқат философиясы пайда және сәттілік негізі ретінде. Конформизм – бұқаралық мәдениеттегі сана элементінің құрылымы ретінде.Бұқаралық мәдениеттің рәсімдік формуласы – «махаббат пен сенім барлығын жеңеді».

## **Элитарлық мәдениет-бұқаралық мәдениеттің антиподы ретінде**

Х. Ортега-и-Гассет концепциясындағы бұқара және тұлға. А. Шопенгауэрдің «Көсем адамдар» және «пайда әкелетін адам». Ницшеандық идеядағы жоғарғы адамның элитарлық концепцияда пайда болуы. «Өнер үшін өнер» теориясы.Мәдениеттің түрлері және іс-қимыл моделі (қатысу және әрекетсіздік).

## **Франкфурт мектебінің теориялары**

Мәдени индустрияның түсінігі. Мәдени индустрия ұғымы. Т. Адорно, М. Хоркхаймер, В. Беньямин и Г. Маркузенің теориялары. Франкфурт мектебінің зерттеулерінде бұқаралық мәдениет феноменіне беретін бағасы.

## **СЕМИНАР САБАҚТАРЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Заманауи мәдениетіндегі бұқаралық мәдениет.
2. 1990 жылдарында мәдениеттің өзін-өзі сезінуі.
3. Рәміз бұқаралық мәдениетінің тілінің жалпы принципі ретінде.
4. Бұқаралық мәдениетіндегі қаржылық-индустриалды шешімі.
5. «Тұтынушылық қоғамындағы» жарнаманың ролі.
6. Бұқаралық мәдениеттің мәні мен бағытталуы.
7. Заманауи жастардың көркемдік және эстетикалық құндылықтары.
- 8.Танымалы тұлға жасанды жасалған стереотип ретінде.
9. Спорт шоудағы жеңімпаз культы.
10. Ғаламтор глобалды ақпаратқа қол жеткізу мүмкіншілік ретінде.
11. Мәдениет типтері және жүріс-тұрыс модельдері.
12. Голливуд әлеуметтік институт ретінде және киноның таза формасы ретінде.
13. Франкфурт мектебінің зерттеулері.

## **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Бұқаралық мәдениеттегі зерттеудегі жүйелі әдістер.
2. Бұқаралық мәдениеттегі нормалар мен идеалдар.
3. Бұқаралық мәдениеттегі әлеуметтік-мәдени динамикасы.
4. Бұқаралық мәдениеттегі дәстүрлер мен новациялар.
5. Бұқаралық мәдениеттегі әлеуметтік институттары.
6. Бұқаралық мәдениеттің индустриясы.
7. Мәдениаралық коммуникацияларының құрамы және құралдары.
8. Қазақстан қоғамының бұқаралық мәдениеті.
9. Мәтіндердің медиялық шығару принциптері.
10. Бұқаралық мәдениеттегі «Формулды жанрлар» . Дж. Кавелтидің концепциясы.
11. Зиммель, Гоффманның зерттеулері.
12. Заманауи мәдениеттегі глобалды туризм феномені.
13. 1950-ы жж. Ұлыбританиядағы бұқаралық мәдениет зерттеулері.
14. 1950-ы жж. АҚШ бұқаралық мәдениеті.
15. 2000-ы жж. Телесериалдарының мәдени ерекшелігі.

## **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛҒАН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Бұқаралық мәдениетін зерттеуіндегі ерекшелік методологиялары.
2. Бұқаралық мәдениетіндегі аккумуляция.
3. Мәдениаралық коммуникациясындағы түсіну және толеранттық мәселелері.
5. Бұқаралық мәдениет және бұқаралық өнер.
6. Бұқаралық мәдениетінде ақиқат философиясы пайда және жетістікке жету ретінде.
7. Бұқаралық мәдениет индустриясындағы спорттық шоу.
8. Жарнама образының риторикасы.
9. Тұтынушылық және мода.
10. Заманауи «Cultural studies» бұқаралық мәдениетті сараптама жасауға көмектесетін теориялары.
11. Заманауи бұқаралық мәдениетіндегі мода феномені.
12. Р. Барттың еңбектеріндегі бұқаралық мәдениетті зерттеу әдістері.
13. Телевизиялық жарнаманың гендерлық сараптамасы.
14. 2000-ы жылдарындағы «жұлдыз» және танымалы адамдардың мәдениеті.
15. Гламур және жылтыр журналдарының феномені.

## ҰСЫНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

### Негізгі:

1. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла. – М., 2000.
2. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. – М.; 2003
3. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. – М., 2005.
4. Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. – М., 2000.
5. Саид Э. Ориентализм. Западные концепции Востока. М., 2006.
6. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. М., 2007.
7. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» – М., 2006.

### Қосымша:

1. Десмонд Дж., МакДонах П. и др. Контркультура и потребительское общество.// Массовая культура: современные западные исследования. М. 2013.
2. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. – М.; 2007.
3. Эко У. Миф о супермене. М., 2009.
4. Эрнер Г. Жертвы моды. М., 2009.
5. Жатканбаев Е.Б. Угрозы национальных интересов Казахстана. А., Қазақ университеті, 2004.
6. Зиммель Г. Мода. Избранное. Т.2. М., 2010.
7. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» – М., 2009.
8. Grazian D. Mix it up: Popular culture, mass media and Society. 2011
9. Turner G. Ordinary People and the Media. The Demotic Turn. SAGE, 2010
10. Гофман А.Б. Мода и люди: новая теория моды и модного поведения. М, 2011.

## **МА 3302 – МӘДЕНИ АНТРОПОЛОГИЯ**

**Көлемі 3 кредит**

### **Авторлар:**

**Жолдубаева А.К.** – философия ғылымдарының докторы, дінтану және мәдениеттану кафедрасының профессоры

**Өмірбекова Ә.Ө.** – философия ғылымдарының кандидаты, дінтану және мәдениеттану кафедрасының доценті

### **Пікір жазғандар:**

**Нұрмұратов С.Е.** – философия ғылымдарының докторы, ҚР БҒМ Ғылым Комитеті Философия, саясаттану және дінтану институтының профессоры

**Амиркулова Ж.А.** – философия ғылымдарының кандидаты, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің доценті

## **ТҮСІНДІРМЕ ХАТ**

«Мәдени антропология» пәні бойынша типтік бағдарлама әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің 5B020400 – Мәдениеттану мамандығының типтік оқу жоспарының негізінде жасалған.

Мәдени антропология – бұл мәдениеттанулық білімнің мәдениет әлеуметтануына жақын, бірақ ол мәдениеттің этникалық бөлшектеріне, әртүрлі халықтардың мәдениеттерінің өзара әрекеттесу үдерісіне көбірек көңіл бөледі, әртүрлі мәдениеттердегі тілдік ерекшеліктер мен өзге де коммуникация құралдарын қарастырады.

Мәдени антропология әр түрлі халықтардағы қоғамның қызмет етуін мәдениет арқылы айқындауды қарастыратын ғылым болып табылады. Мәдени антропология, бір жағынан, нәсілдерді физикалық сипаттаумен айналысатын физикалық антропологиядан; басқа тұрғыдан, адамның табиғатының өзімен анықталатын, адам өмірінің айрықша екендігін қарастыратын философиялық антропологиядан ерекшеленеді. Мәдени антропологияға әр түрлі халықтардың әлеуметтік институттарын зерттейтін әлеуметтік антропология өте жақын. Мәдени антропология этнография, археология, тарих, құрылымдық лингвистика, фольклортану, әлеуметтану, мәдениет философиясы, психология сияқты ғылымдардың әдістерін, ал мәліметтерді статистикалық өңдеу үшін – заманауи математикалық аппаратты қолданады; сонымен қатар арнайы әдістемелер де жасалған (кино түсіру, интервьюдің ерекше тәсілдері және т.б.). Мәдени антропологияның назар аудару орталығында мәдени тұрғыдан қарастырылатын адам тұрады. Мәдени-антропологиялық зерттеу логикасы: қандай да бір қоғам адамын танып білу үшін, сол қоғамның мәдениетін зерттеп білу қажет.

**Пән бойынша бакалаврдың түйінді құзыретіне қойылатын талаптар:**

**Студенттің түсініні болуы тиіс:**

- мәдени үдерістер мен институттардың даму және қызмет ету ерекшеліктерін;

- қазіргі заманғы өркениет даму заңдылықтарын;

**Студент білуі тиіс:**

- әлеуметтік және кәсіби міндеттерді шешуде әлеуметтік, гуманитарлық және экономикалық ғылымдардың негізгі әдістерін қолдануды, әлеуметтік маңызды мәселелер мен үдерістерді сараптай алу қабілетін иелену;

- зерттеудің концептуалды-әдістемелік және эвристикалық әдістерін;

- демократиялық қоғамның құндылықтары, идеалдарын.

**Студенттің дағдыларды игеруге білігі болуы тиіс:**

- мәдени формалар, үдерістер, тәжірибелерге қатысты мәдениеттанудың теориялық негіздері мен әдістері, категориялары мен концепцияларын;

- кәсіби қызмет пен әлеуметтік тәжірибеде мәдениеттанулық білім мен мәдениет туралы заманауи ғылым әдістерін сыни тұрғыдан қолдана алу;

- заманауи ақпараттық білім технологияларын пайдалана отырып жаңа білім алуды;

- мәдениет саласындағы жаңа менеджмент формаларын қолдану.

**Студенттің дағдысы болуы тиіс:**

- ақпаратты басқару; заманауи компьютерлік техника мен байланыс әдісін игеру; ғаламтор кеңістігінде және оны кәсіби мақсатта пайдалану мүмкіндігін арттыру;

- зерртеу, кеңес беру, ұйымдастыру, басқару іс- әрекетінде шетел тілін игеруге. әріптестерімен бірігуге, ұжымда жұмыс жасауға дайындығы;

- әлеуметтік-мәдени қызметтің әртүрлі салаларында жобалық жұмыстарға, инновациялық жобаларды жасауға қатысуға дайындығы.

**Студент құзыретті болуы тиіс:**

- әлеуметтік, рухани, білім беру, басқару іс-әрекетінде мониторинг жасай білу;

- мәдени тарихи шынайылықта компаративистік талдау өткізу, білім беру.

**Алдыңғы және аралық пәндер:** «Мәдениеттануға кіріспе», «Этнология және этнография», «Мәдениет теориясы», «Мәдениет философиясы», «Мәдениет социологиясы».

## **ПӘННІҢ ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ**

| <b>№</b> | <b>Тақырыптар атауы</b>              |
|----------|--------------------------------------|
| 1        | Мәдени антропология ғылым ретінде    |
| 2        | Антропогенез және этногенез мәселесі |
| 3        | Дәстүрлі және заманауи мәдениет      |

|    |                                                              |
|----|--------------------------------------------------------------|
| 4  | Мәдени антропологиядағы эволюционизм                         |
| 5  | Антропогеография және мәдени диффузия теориясы               |
| 6  | Мәдени антропологиядағы тарихи мектеп                        |
| 7  | Әлеуметтік-мәдени антропологиядағы психоанализ               |
| 8  | Мәдени-антропологиялық зерттеулердің психологиялық бағыты    |
| 9  | Мәдениеттің функционалдық теориясы                           |
| 10 | Мәдени-антропологиялық зерттеулердің биологиялық бағыты      |
| 11 | XX ғасырдағы француздық антропология: әлеуметтанулық мектеп  |
| 12 | Құрылымдық антропология. Тіл және мәдениет                   |
| 13 | Мәдени антропологиядағы неоэволюционизм                      |
| 14 | Ғасырлар тоғысындағы мәдени антропология                     |
| 15 | XX ғасырдың екінші жартысындағы мәдени антропологияның дамуы |

## ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

### Кіріспе

Мәдени антропология мәдениеттанулық зерттеудің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл таным саласы еуропалық ғылымда XIX ғасырда қалыптасып, XX жүзжылдықтың соңғы ширегінде түбегейлі рәсімделді.

**Мәдени антропологияның объектілері** мәдени-тарихи аймақтар, әр түрлі типтегі қоныстар; мәдениеттің арнайы салалары (экономика, саясат, құқық, дін, өнер, білім беру); әлеуметтік-мәдени қабаттар, топтар, ұйымдар (элита мәдениеті, кедейлік мәдениеті, ұжымдық түсініктер, салт-дәстүр, кодекстер, құндылықтар, мифология); жеке индивидтер (тұрмыс салты, ауытқыған іс-әрекет).

**Мәдени антропологияның пәні:** бастапқы қарастыру пәні және заманауи мәдениетті тану негізі ретіндегі дәстүрлі қауымдастықтар мәдениеті.

Мәдени антропология аясында мыналарды бөледі:

- теологиялық немесе діни антропология;
- психологиялық антропология;
- жаратылыстанулық-ғылыми антропология;
- когнитивті антропология.

Сонымен қатар, мәдени антропологияның **пәні** адамның нақты мәдени жағдайда өзінің қоршаған әлеуметтік және табиғи ортасымен өзара әрекетке түсуінің заңдылықтары мен механизмдері. Мәдени антропологияның негізгі пәндік салаларының нақтырақ бөлінуі:

- табиғат пен мәдениеттің өзара әрекеті;
- қоғам пен мәдениеттің өзара әрекеті;
- жеке тұлға мен мәдениеттің өзара әрекеті;
- мәдениетаралық қарым-қатынас.

Мәдени антропологияның негізгі танымдық міндеті мәдени, яғни өзі жасаған ортадағы адам өмірінің анағұрлым толық бейнесін жасау. Бұл

міндетті орындау үшін мәдени антропология адамның өмірімен айналысатын жаратылыстану ғылымдарының, сонымен қоса, археология, этнография, лингвистика, әлеуметтану, дін және мифология тарихы, фольклористика, философия мәліметтерін кеңінен қолданады.

#### **Пәнді оқытудың мақсаты.**

Мәдени антропология курсының **басты мақсаты** жоғары оқу орындарында мәдениеттануды оқыту саласындағы кәсіби қызметте қажетті білім мен дағдыларды, «мәдениет», «адам», «мәдениеттегі сабақтастық», «этникалық мәдениет», «ұлттық мәдениет» және т.б. негізгі түсініктерді қалыптастыру болып табылады.

#### **Пәнді оқытудың міндеттері.**

Оқу пәні ретінде мәдени антропологияның **міндеттері** өзіндік танымды белсенді ету, отандық және шетелдік мәдени антропология теориясы бойынша толыққанды білім алу, мәдени антропологияның негізгі мәселелерін анықтау, мәдениет пен оның дамуының заманауи мәселелері түсінігін қалыптастыру, әртүрлі мәдениеттер мен мәдени қауымдастықтарды салыстырмалы талдау дағдыларын қалыптастыру болып табылады.

## **НЕГІЗГІ БӨЛІМ**

### **Мәдени антропология ғылым ретінде**

Мәдени антропология адам табиғатын зерделеу ретінде. Мәдени антропологияның қалыптасу сатылары: этнографиялық, эволюционистік, тарихи, психологиялық, құрылымдық-функционалдық, неоэволюционистік, постструктуралистік, мәдени-релятивистік. Антропологиялық мәдениеттің даму сатылары және Ж. Маритен бойынша нәсілшіл-антропологиялық мәдениет өкілдерінің негізгі идеялары. Мәдени антропология антропологиялық және гуманитарлық білім жүйесіндегі ғылым ретінде. Антропология және биология, психология, әлеуметтану, тарих, семиотика. Мәдени антропологияның алғы тарихы. Адамзаттың өзгермелілігі туралы ойлардың даму тарихы. Мәдени антропологияның пайда болу факторлары. Жан-Жак Руссо – антропологияның негізін салушы. Антропогенез сатылары. Антропогенездің негізгі мәселелері. Адам – мәдениеттанулық талдаудың негізгі объектісі. Адамның пайда болуы. Homo sapiens антропологиялық типтері. Адам – биологиялық түр ретінде. Антропологиялық ілім мен мектептердің қалыптасуы мен дамуы. Ағартушылық және ғылымға деген сенім. Эволюционизм және антропологияның қалыптасуы. Эволюциондық теорияның үстемдігі. Позитивизм прогрестің бірқалыпты дамуы рационалды түсіндірудің негізі ретінде. «Эволюция» түсінігі: қайнар көзі, мақсаты, кезеңдері, ілгерілеушілігі. Г. Спенсер және Ч. Дарвин, биология мен антропологиядағы ойлардың қатар дамуы.

XIX-XX ғасырлардағы мәдени антропологиядағы негізгі мектептер мен бағыттардың дамуы. Ғылыми мектептердің сипаттары. Мәдени және әлеуметтік антропология. Диффузионизм және эволюционизмді сынау. Ф.



Боастың тарихи мектебі. Функционализм (әлеуметтік антропология) Б. Малиновский. Психологиялық бағыт (М. Мид, Р. Бенедикт), «мәдениет және жеке тұлға» (Э. Эванс-Причард). Неоэволюционизм (Л. Уайт). Когнитивті және құрылымдық антропология. Интерпретативтік антропология (К. Гирц).

### **Антропогенез және этногенез мәселесі**

*Homo sapiens* физикалық типінің эволюционистік қалыптасу үдерісі. Антропогенез кезеңдері. Антропогенез теориялары: «радиациялық» «саванналық», «сулық», «кванттық» және т.б. Сананың пайда болуы мен эволюциясы. Фенотиптік әртүрлілік себептері. Нәсіл құрылу факторлары. Негізгі нәсілдердің қалыптасу уақыты. Нәсіл қалыптасу үдерісі. Үлкен, өтпелі, аралас нәсілдер. Нәсілдік белгілер. Нәсілдерді жіктеу. Жекелеген нәсілдерді асқақтатуға бағытталған теориялар. Нәсілдік-антропологиялық мектеп. Ж.-А. Гобино, Х.С. Чемберлен, О. Аммон, Ж. Ляпуж, Л. Вольтман – нәсілділік идеологтары. Л.С. Сенгору афроорталықтығы (негритюд). Л.Э. Варкарсель индеанизмі (индеанизм). Боас, Дж. Хаксли және басқалардың еңбектеріндегі нәсілдік-антропологиялық мектеп идеяларын сынау. Заманауи мәдениеттегі нәсілдік.

Этногенетикалық үдеріс типтері. Этникалық топтасу формалары. Жаңа этнос құрылу механизмдері. Этногенез аспектілері. Л.Н. Гумилевтың этногенез концепциясы. Географиялық классификация. Этностарды тілдік жіктеу. Э. Сепир мен Б. Уорфтың лингвистикалық салыстырмалық гипотезасы. Этнолингвистика. Ойлау мен таным үдерісіндегі тілдің рөлі. Тіл – мәдениет пен іс-әрекет ерекшелігінің себебі ретінде. Тіл белгілік жүйе мен вербальды және вербальды емес формадағы коммуникация мәселесі ретінде. Этнос теориясының қалыптасуы мен дамуы. Этнос және этникалық.

### **Дәстүрлі және заманауи мәдениет**

Дәстүрлі мәдениет түсінігі. Дәстүрлі институттар, әдет-ғұрып және ойлау тәсілдері. Дәстүрге дамуға кедергі келтіруші ретінде көзқарас. 70-ші жылдардағы дәстүрді статикалық қарастырудан динамикалық қарастыруға өту (Л. Пай). Дәстүрлі және заманауи мәдениеттерге өзара байланысты және өзара шартты ретінде ыңғай. «Өтпелі қоғам» концепциясының туындауы (Ф. Ригс, Э. Шилз). С. Эйзенштадт модернизация мәселелері туралы. Дәстүр мен жаңашылдықтың арақатынасы.

Аккультурация және миграция мәселесі. «Мәдени шок» түсінігі және психологиялық бөліктері (стресс, жоғалту сезімі). Хофстедтің басым түрткілер типтеріне мәдениеттерді (аймақтарды) жіктеуі. Мәдени дистанция (МД) түсінігі. МД индекстері (климат, киім-кешек, тіл, дін).

Этникалық шиеленіс туындау себептері. Этникалық қақтығыстыр типологиясы. Қақтығыстарды жіктеу түрлері. Қақтығыстарды реттеудің мүмкін болар тәсілдері.

### **Мәдени антропологиядағы эволюционизм**

Эволюционизм – мәдени антропологиядағы бірінші ғылыми теория. Ерте эволюционистік ойлар. Биологиялық эволюционизмнің әсері. Эволюция: қайнар көзі, кезеңдері, қозғаушы күші. Қарапайымнан күрделіге. Классикалық эволюционизм. Л. Морган концепциясындағы эволюция кезеңдері. Жабайылық, варварлық және өркениеттілік сипаты. Ағылшын эволюционизмі. Эволюциондық дамудың ғылыми негізделу мәселесі. Эволюция және деградация. Конфликт эволюциондық даму механизмі ретінде. Материалдық мәдениет және еңбек құралдарының дамуы эволюцияның дәлелі ретінде. Салыстыру әдісі: заң шығару үшін қайталанушылықты анықтау, ұқсастықтарды іздеу. Даму сабақтастығын анықтаудағы Э. Тайлордың әдісі. Мифологияның мәдени мәні. Табиғи дін және анимизм теориясы. Анимизмнен діни санаға эволюциялық өту. Мәдениеттің Тайлорлық анықтамасы және оның кемшіліктері. Ежелгі мәдениет динамикасы және мәдени прогресс.

Джеймс Джордж Фрезердің мәдениет эволюциясы концепциясы: магия, дін, ғылым. Себептілік принципі «жеткілікті түсіндіру мүмкіндігінің» негізі ретінде: ұқсас мәдениет бөлшектері осындай себептерге негізделген бе? Библия мәдениеттің дамуы туралы ғылыми мәліметтердің қайнар көзі ретінде. Эволюция интеллектуалдық қабілеттердің дамуы ретінде: магиядан ғылымға дейін. Әлеуметтік-саяси механизмдер арқылы магиядан дінге эволюциялық өту. Маг және көсем, магия және билік. Дж. Фрезер мәдениеттегі тыйымдардың (табу) рөлі туралы. Эволюционизмді сынау және оның кейінгі дамуы. Эволюционизм дүниетаным ретінде: заманауи, дамушы және дамыған халықтар; модернизация.

### **Антропогеография және мәдени диффузия теориясы**

Фридрих Ратцельдің «Антропогеографиясы». «Антропогеография» және «Халықтану» еңбектері. Географиялық детерминизм идеялары: мәдениеттің «жермен» тығыз байланысы (климат, ландшафт, жер қыртысы, рельеф). Эволюционизмге қарсылығы. Мәдени диффузия механизмдері. «Халықтар шеңбері» және «өмірлік кеңістік». Қалыпты белдеуде мәдениет дамуының анағұрлым ыңғайлы шарттары. Материалдық мәдениет құралдарын зерттеуге арналған жалпы шарттар: «халықтар өледі, ал заттар қалады». Лео Фробениустың мәдени морфологиясы. Африкандық мәдениеттерді зерттеу. Азиялық және африкандық мәдениеттердің ортақтығы. Нигриттік мәдениеттің протомәдениеттік қабаты. «Мәдени провинция». Мәдениеттің даму кезеңдері: балалық, жеткіншектік, кәмелеттік және кәрілік. Өзге топырақта басқа мәдениетті телу мүмкіндігі. Хтоникалық және теллурлық мәдениет. Фриц Гребнер және Бернгард Анкерманның диффузионизмі.

### **Мәдени антропологиядағы тарихи мектеп**

Франц Боас мәдени антропологияның американдық тарихи мектебінің негізін салушы ретінде. АҚШ-та жоғары кәсіби антропологияның құрылуы. Неміс диффузионизмінің әсері. Көпжылдық далалық зерттеулер және американдық солтүстік-батыс үндістерінің мифологиясы бойынша мәліметтердің жинақталуы. Мәдени диффузияның дәлелі. Эволюциялық теорияның алғышарттарын сынау. Э. Тэйлордың сыны. Американың мәдени ареалдарының жобасы. Жағалаулық және континенталдық мәдениеттер, аралық типтер диффузияның өнімі ретінде. Тарих, эволюция емес: әрбір мәдениеттің өзіндік даму қажеттілігі. Тарихи әдіс ерекшелігі. Партикуляризм. Эмпиризм. Алфред Крёбер және оның тарихи антропологиясы. Мәдениет ерекшелігі суперорганикалық ретінде. Мәдени динамика: мәдени өсім конфигурациясы. Стиль өркениеттілік анықтамасы ретінде. Стиль және кемеңгері. Стиль жалпы мәдени шарттылық ретінде. М. Херсковиц. Мәдени релятивизм принциптері.

### **Әлеуметтік-мәдени антропологиядағы психоанализ**

З.Фрейд және мәдениетті психоаналитикалық түсіндіру. Мәдениетті қарастырудың жаңа астарлары ерте балалық шақ, сексуалды әрекет стереотиптері, түс көру, мәдениеттің сезімдік саласы). «Эдип комплексі» - барлық мәдениеттердің онтогенетикалық дамуының әмбебап теориясы. Діннің ерте формаларының пайда болуын және қызметін зерттеу. Мәдениеттің ішкі өзара әрекет механизмдерін қарастыру.

Фрейд идеяларын австралиялық мәдениеттің мысалында Г. Рохейм жасақтауы.

К. Юнгтың мәдениетті аналитикалық концепциясы. Платонның гносеологиялық концепциясы және «ұжымдық бейсаналық». «Ұжымдық бейсаналық» және архетиптер мәселесі. Ойлаудың екі типі – мәдениеттің екі типі. «Интравертті» және «экстравертті» өркениеттер.

«Алғашқы қауымдық адамның ойлауы» мәселесі. «Шығыс» және «Батыс» – жалпыадамзаттық мәдениеттің екі астары.

### **Мәдени-антропологиялық зерттеулердің психологиялық бағыты**

Мәдениет «іріленген тұлға» ретінде (Р. Бенедикт). Мәдени антропологиядағы «Мәдениет және тұлға» бағыты. «Хризантема және қылыш». Р. Бенедикт – жапон мәдениетінің психологиялық келбеті. Маргарет Мид – антрополог, психолог және журналист. Балалық, тәрбие және отбасы антропологиясы. Аналық және әкелік рөлдер. Инициацияның пайда болуы. Жыныстық сәйкестіліктің қалыптасу механизмдері. Оқытушы және оқушы мәдениеттер. Социализация және инкультурация. Халықтар психологиясы: Г. Лебон және Г. Тард. «Халықтың жаны» идеясынан ұлттық менталитет (ментальділік) мәселесіне дейін. Әдістеме мәселесі. Л. Выготскийдің мәдени-тарихи психологиясы. М. Коулдың «Мәдениет пен ойлауы».

## **Мәдениеттің функционалдық теориясы**

Бронислав Малиновскийдің мәдениеттің функционалдық теориясы. Оның «Мәдениеттің ғылыми теориясы», «Мәдени өзгеріс динамикасы», «Коралл бақтары және олардың магиясы», «Магия, ғылым, дін», «Солтүстік-батыс Меланезия аборигендерінің сексуалдық өмірі» еңбектері. Эволюционизм мен диффузионизмді сынау. Мәдениет теориясы туралы сұрақтың қойылуы және мәдениет туралы теориялық түсінік жасау қажеттілігі. Мәдениет – институттар жүйесі және әлеуметтік, экономикалық және құқықтық салтты түсіну негізі. Әмбебап функционалдылықтың постулаты. Функционалдылық әлеуметтік жүйенің тұтастығы мен өміршеңдігін қамтамасыз етуші ретінде. Институттар теориясы. Институттар типологиясы және қажеттіліктер. Тұтас мәдениетті оның өміршеңдігінде, барлық бөлшектерінің «осында және қазір» өзара байланыста және қызмет етуінде қарастыру талаптары. Қосылған бақылау әдісі. Антитарихилық және өткенді жоққа шығару. Алфред Редклифф-Браун: функционализмнен структурализмге. Мәдени емес әлеуметтік антропология. Тарихи және функционалдық түсіндіру ерекшелігі. Мәдени үдеріс өлшемдері.

## **Мәдени-антропологиялық зерттеулердің биологиялық бағыты**

Мәдениетті зерттеудің екі биологиялық типі: нәсілдік-антропологиялық және әлеуметтік-биологиялық.

Нәсілдік-антропологиялық бағыт (О. Аммон, Л. Вольтман, Х. Чемберлен, В. Де Ляпуж). Бағыттың негізін салушы А. Гобино және оның «Адам нәсілдерінің теңсіздігі туралы тәжірибе» еңбегі. Адамдардың ойлау қасиеттерін тәннің антропологиялық сипаттамаларымен салыстыра отырып қарастыру (бас сүйегінің формасы). Физикалық антропологияның жеке пән ретінде бөлініп шығуы. Адамдардың органикалық ерекшеліктерін мәдениеттің әртүрлілігінің қайнар көзі ретінде қарастыру. Нәсілдік-антропологиялық бағыттың Кречмер теориясымен байланысы (адамдардың психикалық типтерінің физикалық құрылысқа тәуелділігі). «Қалып қойған» және «өркениетті» халықтар туралы идея.

Мәдениетті әлеуметтік-биологиялық қарастыру. Мальтус пен Дарвин концепцияларын салыстыру. Дарвин мен Ламарктың эволюцияны түсінуі. Серіктестік эволюция факторы ретінде. Әлеуметтік-биологияның қазіргі даму кезеңі.

Боас және оның ізбасарларының еңбектеріндегі нәсілдік-антропологиялық бағытты сынау.

## **XX ғасырдағы француздық антропология: әлеуметтанулық мектеп**

Э. Дюркгеймнің әлеуметтанулық теориясының әсері. Мәдени антропологиядағы әлеуметтанулық перспектива. Марсель Мосс – Дюркгеймнің шәкірті. Алғашқы қауымдық қоғам антропо емес, әлеумет орталықтық. «Дарын туралы очерк» – XX ғасырдың ірі антропологиялық

еңбектерінің бірі. Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдардағы Мосс идеясының әсері. Әлеуметтік рәміздік айырбас механизмдері. Дарынның мәдени қызметтері және құпия мәні. Тұлға туралы ойлардың тарихи трансформациясы: алғашқы қауымдық номинация – тұлға есім ретінде, Рим құқығындағы автономды индивидуумның ашылуы. Тән антропологиясы. Қасиеттінің әлеуметтік қызметтері: құрбандық, құлшылық, дарын. Сакралдық тәжірибелердің әлеуметтік құрылымы.

### **Құрылымдық антропология. Тіл және мәдениет**

Клод Леви-Строс – құрылымдық антропологияның негізін салушы. Ф. де Соссюрдің құрылымдық лингвистикасының әсері. Тіл және сөз. Құрылым идеясы және айыру принципі. Бинарлық оппозициялар. Адам санасының тұтастығы және негізгі ментальдық құрылымдар идеясы. К. Леви-Строс еңбектерінің эстетикасы. Туысқандық формаларын және мифологияны зерттеу құрылым ретінде. Әлеуметтік ұйымдасудағы бинарлық және тернарлық құрылымдар. Мифтердің сараптамасы: оппозициялар тағайындау, инверсиялар, медиаторларды табу. Зерттеу пәні: заттар емес, қарым-қатынас. Этнология және оның әлеуметтік ғылымдар арасындағы рөлі. Шынайылық тілдің жобалануы ретінде. Сепир мен Урфтың лингвистикалық салыстырмалылық гипотезасы. Клиффорд Гирцтің семиотикалық (интерпретациондық) антропологиясы. Рефлексивтілік және асыра суреттеу мәселесі.

### **Мәдени антропологиядағы неозволюционизм**

Лесли Уайт және оның эволюционизмді қайта ашуы. Эволюция теориясына қатысты сынның жеткіліксіздігі. Неозволюционизм тарихи және функционалдық идеялардың қосындысы ретінде. Технологиялық детерминизм: энергия дамудың қозғаушы күші ретінде. Мәдениет дамуының өндірілетін энергия көлеміне жүйелі тәуелділігі. Энергияның жаңа көздері үшін күрес эволюциялық механизм ретінде. «Мәдениеттану» – мәдениет туралы жаңа ғылым идеясы. Ғылыми білім эволюциясы және XX ғасырдың ғылыми зерттеу пәні ретінде мәдениеттің ашылуы. Мәдениет рәміздер әлемі ретінде. Психология және мәдениеттану.

### **Ғасырлар тоғысындағы мәдени антропология**

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі «үшінші әлем» елдерінің дамуы және олардағы антропологтардың рөлі. Позитивистік антропология дағдарысы және «лингвистикалық бетбұрыстың» басталуы. К. Гирцтің «интерпретативті антропологиясы» – американдық мәдени антропология дәстүрлерінің заманауи герменевтика идеяларымен (Х. Гадамер, П. Рикер), тілдің аналитикалық философиясымен (Г. Райл, Л. Витгенштейн), рәміздік формалар философиясымен (С. Лангер) және әдебиеттанумен (К. Берк) синтезі.

Постмодернизмнің мәдени антропологияға енуі, «сыни антропологияның» қалыптасуы. «Антропология мәдени сын ретінде» бағыты (Дж. Маркус, М. Фишер, Дж. Клиффорд, Дж. Бун) және «эксперименталды этнография» (М. Агар, Дж. Лофланд, Э. Хьюз, Дж. Ван Маанен), оларға Гирц концепциясының әсері.

Әлеуметтік антропология жобасы әлеуметтік және гуманитарлық білім синтезі ретінде. Заманауи мәдени антропологиядағы екі тенденция – структуралистік, неопозитивистік және экзистенциалистік-гуманистік.

## **XX ғасырдың екінші жартысындағы мәдени антропологияның дамуы**

Әлемдегі адам тұрмысының ерекшеленуі. Мәдениет – адам тұрмысының негізгі сипаттамасы. Мәдени экология. Гордон Чейлд және неолиттік пен қалалық төңкеріс концепциясы. Виктор Тэрнер: ритуал және оның рәмізделуі. Нақты, латентті және жасырын мағыналары. Лиминалдылық. Коммунитас және құрылым қоғам өмірінің кезектес кезеңдері ретінде. Эдмунд Лич мәдени динамика норма ретінде. Мәдениет тегі мен белгілерінің ұқсастықтары мен ерекшеліктері (шынайылықты жасауға арналған және шынайылықты жасап тұрған жобалар). Мәдениет мәтін, бірақ тек қана мәтін емес. Дін хаостан құтылудың әрекеті. Жаһандану мәселелері және этноренессанс. Мәдени антропология және постколониализм. Мәдени антропологияның заманауи тұжырымдамалары.

## **СЕМИНАР САБАҒЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдени антропологияның пәні мен әдістері. Мәдениет және антропология. Мәдени антропологияның тәжірибелік әдістері.
2. Мәдениет теориялары және мәдени антропологияның пәндік-теориялық бағыттары. Пәннің теориялық қалыптасу тарихы.
3. Адам биоәлеуметтік-психикалық тұтастық ретінде.
4. Этникалық ерекшеліктің пайда болу және тарихи даму мәселесі.
5. Адамзат тарихындағы әлеуметтік-мәдени ерекшеліктің бастаулары. Материалдық мәдениет, әлеуметтік мәдениет.
6. Әлем халықтарының мәдени шығармашылығы: миф және дін.
7. Мәдени антропологияның қарастыруындағы неке, отбасы, отбасылық топтар.
8. Адамдар бірігуінің туыстық емес формалары.
9. Тіл этникалық және мәдени фактор ретінде. Тілдік ерекшелік.
10. Мәдениет үдеріс ретінде. Мәдениеттің даму және ерекшелену бастаулары.
11. Мәдениеттердің өзара әрекеті. Этникалық және ұлттық өзіндік сана.
12. Мәдениеттердің әлеуметтік-психологиялық ерекшеліктері.
13. Мәдени антропология: даму және пәнаралық зерттеулер болашағы.

14. Тіл ұлттық сипаттың дәлелі ретінде
15. Мәдени антропология және мәдениетаралық коммуникация мәселелері

### **СТУДЕНТТІҢ ОҚЫТУШЫМЕН ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Мәдени антропологияның пәні мен әдістері.
2. Ғылымдар жүйесіндегі мәдени антропологияның орны мен қызметтері
3. Адамдық жекелік: түсінігі, құрылымы, болмыс негіздері
4. Адам болмысының шекті негіздері
5. Өмір және өлім адам болмысының феномендері ретінде. Өмірдің мәні және мәңгілік өмір мәселесі
6. Жыныс адамның табиғи және мәдени сипаттамасы ретінде
7. Өмірлік жол және индивидтің өзін-өзі айқындау мәселесі
8. Адам табиғаты және оның бөліктері. Адам толыққанды тіршілік иесі ретінде
9. Заманауи жаһандық мәселелер және адам болашағы
10. Уақыттылық адам болмысының сипаттамасы ретінде
11. Фольклор ұлттық сипат туралы мәлімет көзі ретінде
12. Ұлттық классикалық әдебиет ұлттық сипат туралы мәлімет көзі ретінде
13. Хлықтар арасындағы мәдени және тілдік кедергілер: ұқсастықтары мен айырмашылықтары
14. Мәдени және әлеуметтік институттар
15. Постмодернизмнің мәдени антропологияға енуі, «сыни антропологияның» қалыптасуы

### **СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСЫНА ҰСЫНЫЛАТЫН ТАҚЫРЫПТАР ҮЛГІСІ**

1. Антропология философиялық дүниетаным принципі ретінде: жалпы сипаттамасы.
2. Мәдени антропологиядағы биологиялық ыңғай: «ия» және «қарсы».
3. А. Шопенгауэр философиясының антропологиялық принципі.
4. Э. Касирердің антропологиялық концепциясындағы функционалдық ыңғай.
5. Мәдени антропологиядағы функционалдық ыңғай: мәні, ерекшелігі, мүмкіндіктері.
6. Э. Фроммның мәдени антропологиясындағы адами тіршіліктің сараптамасы және оның қайшылықтары
7. Адам феномені: П. Тейяра де Шарден концепциясы.
8. Мәдени антропологиядағы тәндік мәселесі.

9. Адамдық «Мен» және оның шекаралары мәселесі.
10. «Мен және Басқа»: түсінісу мәселесі.
11. Замануи шарттардағы мәдени антропология мәселелерінің өзектілігі
12. Мәдениеттің ұрпақтан ұрпаққа берілуіндегі тілдің рөлі
13. Мәдениеттер қақтығысы: диахрондық және синхрондық аспектілері
14. Ақпараттық-реттеушілік мәтіндердің негізінде жеке тұлғаның қалыптасуы
15. Мәдени антропологияның қолданбалы зерттеулерінің негізгі салалары

## **ҰСЫНЫЛАТЫН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ**

### **Негізгі:**

1. Антология исследований культуры. – Спб., 2011.
2. Барулин В.С. Социально-философская антропология. – М., 2011.
3. Ғабитов Т.Х., Мүтәліпов Ж.М., Құлсариева А.Т. Мәдениеттану. – Алматы, 2013.
4. Жолдубаева А.К., Затов Қ.А. Мәдени антропологияның мектептері мен бағыттары. – Алматы: Қазақ университеті, 2014.
5. Масалимова А.Р., Құлсариева А.Т. Мәдени антропология. – Алматы, 2011.

### **Қосымша:**

1. Байбурин А.К. Ритуал в традиционной культуре. – СПб., 2012.
2. Бенедикт Р. Образы культуры // Человек и социокультурная среда. – М., 2011.
3. Казыханова Б.Р. Эстетическая культура казахского народа. – А.: Жазушы, 2013.
4. Каракозова Ж. Космос казахской культуры. – А.: Өнер, 2011.
5. Маркарян Э.С. Теория культуры и современная наука. – М., 2012.
6. Мосс М. Общества. Обмен. Личность. – М., 2014.
7. Орлова В.А. Введение в социальную и культурную антропологию. – М., 2014.
8. Телебаев Г.Т., Трахтенберг Л.Э. Метаморфозы человека в ауре культуры. – А.: Ғылым, 2011.
9. Темирбеков С. Введение в культурологию. – А.: Жазушы, 2011.
10. Шаймерденова Н. Истоки казахской культуры. – А., 2010.
11. Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов. – А., 2014.
12. Шалабаева Г.К., Нарбекова Г.А., Сартаева Р.С. Культура Казахстана в мировом культурном пространстве. – Алматы: СаҒа 2003. – 207 с.
13. Белик А.А. Культурная (социальная) антропология. Учебное пособие. – М., 2009.



## **PR YA 2201 – ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ РУССКИЙ ЯЗЫК**

**Объем 2 кредита**

### **Авторы:**

**Исмагамбетова З.Н.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии

**Мухамадиев Х.С.** – кандидат филологических наук, доцент

**Абаева Ж.С.** – кандидат филологических наук, доцент

### **Рецензенты:**

**Раев Д.С.** – доктор философских наук, профессор, декан факультета международных отношений Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана

**Карабаева А.Г.** – доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета им. аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Изучение дисциплины «Профессиональный русский язык» в высшем учебном заведении является составной частью базовой подготовки специалистов. Данная дисциплина предполагает более глубокое изучение русского языка с учетом специфики специальности, использование его не в качестве объекта, а в качестве средства овладения базовыми знаниями.

Изучению дисциплины «Профессиональный русский язык» предшествует общеобразовательная дисциплина «Русский язык» и вводные дисциплины специальности.

*В результате изучения данной дисциплины студент должен:*

- иметь представление о научном стиле и его жанровом многообразии;
- о правилах построения научного текста и языкового оформления;
- о методах и приемах структурно-семантического и смысло-лингвистического анализа профессионального текста;
- об особенностях функционирования системы языка в профессиональном общении;
- знать научную лексику и научные конструкции естественно-технического и общественно-гуманитарного профилей;
- правила продуцирования текстов разных жанров;
- речевые нормы профессиональной сферы деятельности;
- основы деловой коммуникации и документации;
- использовать основные приемы информационной переработки устного и письменного текста;
- выбирать языковые средства в соответствии с коммуникативной интенцией и ситуацией общения;

- знать технологию интерпретации и анализа текстов научно-профессиональной литературы;
- технологию самостоятельного поиска научной информации как основы профессиональной деятельности;
- быть компетентным в профессиональной области делового общения.
- знать стратегии и тактики речевой коммуникации в сфере профессионального взаимодействия.

*Содержание программы определяется коммуникативными потребностями студентов в научно-профессиональной сфере.*

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

|     |                                                                                                                            |
|-----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1   | <i>Профессиональная письменная речь как основа формирования предметно-языкового материала.</i>                             |
| 1.1 | Профессиональный язык культурология и его составляющие. Профессиональная терминология как основной признак научного стиля. |
| 1.2 | Обучение научному стилю речи как языку специальности «Культурология»                                                       |
| 1.3 | О научных методах исследования в культурологии. Правила выбора методов в соответствии с темой и коммуникативными задачами. |
| 1.4 | Структура научно-исследовательских работ по профилю специальности «Культурология». Требования к содержанию работы.         |
| 1.5 | Основная терминология культурология в учебно-профессиональной и научно-профессиональной сферах.                            |
| 1.6 | Официально-деловые тексты и их разновидности: законодательные, административно-канцелярские.                               |
| 1.7 | Развитие профессиональной компетенции при работе с научными текстами по специальности «Культурология»                      |
| 1.8 | Связь профессионального русского языка с дисциплинами специальности «Культурология»                                        |
| 2   | <i>Устная научно-профессиональная речь</i>                                                                                 |
| 2.1 | Основные типы коммуникабельности людей в профессиональной сфере.                                                           |
| 2.2 | Общение как механизм взаимодействия и речевого воздействия в деловой сфере.                                                |
| 2.3 | Коммуникативное пространство речевой личности в профессиональной картине мира.                                             |
| 2.4 | Правила оформления презентаций и докладов.                                                                                 |
| 2.5 | Законодательство Республики Казахстан в области «Культурологии»                                                            |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Целью изучения дисциплины «Профессиональный русский язык» является формирование и развитие навыков коммуникативной компетенции на русском языке и обеспечение профессионально-ориентированной языковой подготовки компетентной личности, способной адекватно выстраивать общение в профессионально значимых ситуациях.

Основные задачи дисциплины - выработать у студентов-филологов представления о профессиональном тексте, о стратегиях и тактиках речевой коммуникации в профессиональной сфере, как об объектах, формирующих у будущих специалистов профессиональной компетенции – способности решать лингвистическими средствами реальные коммуникативные задачи в конкретных речевых ситуациях в сфере профессиональной деятельности. Помочь студентам понять сущность текста по специальности «Философия», его основную терминологию: познакомить с типологией профессиональных текстов и их компонентов. Практическая задача курса – привитие навыков теоретически обоснованного анализа текстов, стратегии и тактики речевой коммуникации в профессиональной сфере.

### ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

#### ***Введение в предметную область специальности на профессиональном русском языке.***

В процессе изучения дисциплины «Профессиональный русский язык» студенты должны научиться практически применять знания для построения профессиональных и научных текстов, для активного участия в сфере профессионального общения. Кроме профессиональных и научных задач, данная дисциплина должна обеспечить общекультурное развитие студентов и их эстетическое воспитание. В этом смысле концепция дисциплины «Профессиональный русский язык» подразумевает овладение навыками профессионального общения, а также расширение общегуманитарного и общепрофессионального кругозора.

Данная программа определяет содержание и объем учебного материала с учетом профессиональных потребностей студентов.

#### ***Профессиональный язык и его составляющие. Профессиональная терминология как основной признак научного стиля.***

Термин как основная понятийная единица научной сферы человеческой деятельности и основная лексическая составляющая научного стиля речи. Основные способы терминообразования. Научная терминология философии. Узкоспециальные отраслевые термины философии.

### ***Обучение научному стилю речи как языку специальности.***

Общая характеристика научного стиля речи как языка специальности. Профессиональный язык, профессиональный жаргон: сходства и различия. Разновидности (подстили) научного стиля речи. Жанры современного научного стиля речи.

Аннотирование культурологических текстов. Виды аннотаций с учетом особенностей потребителей. Справочно-библиографическое описание. Структура библиографического описания. Реферирование культурологических текстов. Виды репродуктивных и продуктивных рефератов. Рецензирование научного текста. Структура научной рецензии. Отзыв о научной работе. Структура научного отзыва. Резюме – выводы как текст вторичной информации. Выбор языковых средств для построения резюме – выводов.

### ***О научных методах исследования в культурологии. Правила выбора методов в соответствии с темой и коммуникативными задачами.***

Виды методов для различных направлений исследования. Принципы подбора литературы по теме исследования. Особенности работы с бумажными и электронными носителями.

### ***Структура научно-исследовательских работ по профилю специальности религиоведения. Требования к содержанию работы.***

Сокращение. Виды сокращений. Общепринятые сокращения. Средства сокращения слов и словосочетаний. Формы рубрикации текста. Правила цитирования. Варианты выделения текстовых фрагментов и возможности их использования. Правила оформления сносок. Правила составления библиографии. Тезирование культурологического текста. Виды тезисов в сфере культурология. Конспектирование лекций как творческий процесс. Композиционно-смысловая структура культурологического текста. План развернутого содержания. План свернутого, сжатого содержания.

### ***Основная терминология культурологии в учебно-профессиональной и научно-профессиональной сферах.***

Развитие профессиональных навыков и речевых умений на уровне интерпретации и анализа научно-профессиональных текстов и их разновидностей по их стилевой ориентации.

Научные тексты и их разновидности: собственно-научные, научно-популярные, учебно-справочные. Стилистическое своеобразие разных видов и жанров научных текстов. Основная терминология философии дефиниции терминов в специальных научных текстах. Культурологическая и общенаучная терминология. Работа над интернациональными словообразовательными элементами, входящими в состав терминов. Нахождение в тексте и анализ общенаучных и культурологических терминов.

Составление терминологических словарей по культурологию. Термины в научно-популярных текстах, особенности их образования в русском языке.

Формы представления чужой речи в научном тексте: *цитирование*. Проявление авторской индивидуальности в научном тексте. Интерпретация и анализ композиции профессионально-научного текста. Отзыв о научной работе по специальности.

### ***Официально-деловые тексты и их разновидности: законодательные, административные***

Стилистическое своеобразие разных видов официально-деловых текстов. Распорядительные документы. Документирование трудовых отношений их терминологические особенности.

### **Культура устной речи и особенности речевого поведения в профессиональной сфере.**

Определение культуры речи. Две ступени освоения профессионального русского языка: 1) правильность речи, 2) речевое мастерство. Типы норм языка: императивные (обязательные) и диспозитивные (вариантные) нормы. Качества хорошей (образцовой речи). Правильность речи. Правильный выбор слова и формы слова. Чистота речи. Канцеляризмы, речевые штампы. Логичность речи. Законы логики. Устранение алогизмов в речи. Стилистические ошибки и недочеты культуры речи. Ошибки по отдельным уровням языковой системы. Определение практической стилистики. Проблемы выбора словесных единиц в процессе выражения мысли и построения связного высказывания.

Устная речь как показатель образованности и культуры человека. Речевые тренировки в виде высказываний, выступлений, обмена мнениями о прочитанном, дискуссий на заданную тему, диалогов в определенных коммуникативных ситуациях, связанных с естественной профессиональной деятельностью. Совершенствование этики речевого поведения.

### ***Развитие профессиональной компетенции при работе с научными текстами по специальности.***

Усвоение специального профессионально-ориентированного материала с использованием его в профессиональных ситуациях.

Усвоение типовых языковых конструкций для выражения специальных смыслов профессиональных текстов различных жанров в ходе их интерпретации и анализа.

Субъект действия в контексте научной картины мира: *творческий портрет* и научный вклад учёных-культурологов .

Контент текстовика из аутентичных текстов, взятых из печатных и электронных источников. Ядерная часть вербального компонента *языкового портрета* ученого-культуролога.

Термины, обозначающие этапы развития культурологической науки, различных научных направлений, течений, школ, методов, принципов, подходов, процессов, законов.

Синтаксические особенности научного стиля. Выделение характерных синтаксических особенностей научного стиля. Конструкции, близкие по значению, но выраженные различными синтаксическими единицами (параллельные синтаксические конструкции). Составление собственных монологов-рассуждений на основе прочитанного с использованием синтаксических особенностей научной речи.

### ***Связь профессионального русского языка с дисциплинами специальности.***

Реализация принципа взаимосвязанного обучения: взаимосвязь русского языка с дисциплинами специальности культурология.

Развитие умений самостоятельной работы со справочной литературой, поиск информации по заданной тематике в Интернете.

### ***Устная научно-профессиональная речь***

Особенности речевого поведения в профессиональной сфере. Общение как механизм взаимодействия, в который включён субъект - языковая активность, речевая ситуация, коммуникация.

Основные единицы общения: речевое событие, речевое взаимодействие, речевое воздействие. Стимулированный диалог – обращение, предложение, совет, вопросно-ответные комплексы.

Построение устного текста - монолога: последовательность предложений, связанных семантически и формально при помощи различных языковых средств; тематические блоки.

Тактики и способности языковой личности при коммуникативной координации в сфере профессионального взаимодействия.

Основные типы коммуникабельности людей и диалогов в профессиональной сфере.

Тактики различных видов коммуникативного сотрудничества (кооперативный тип); полемичные тактики (центрированный тип). Виды собеседников.

Речевые тренировки в виде высказываний, выступлений, обмена мнениями о прочитанном, дискуссий на заданную тему, диалогов в определенных коммуникативных ситуациях, связанных с естественной профессиональной деятельностью. Совершенствование этики речевого поведения.

### ***Общение как механизм взаимодействия и речевого воздействия в деловой сфере.***

Коммуникативные особенности диалогической речи. Типы диалогов: диалог-интервью (расспрос), диалог-унисон (согласие), диалог-диссонанс (несогласие), диалог-уточнение (переспрос), диалог-полилог (обсуждение).

Коммуникативное пространство личности в профессиональной картине мира.

Имитационные модели аспектов профессиональной деятельности: переговоры, деловая беседа. Методические приёмы игрового обучения общению и взаимодействию в профессиональной сфере. Анализ и результаты деловой беседы.

Речевые тренировки в виде высказываний, выступлений. Невербальные средства общения. Правила оформления презентаций и докладов.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ (ПРАКТИЧЕСКИХ) ЗАНЯТИЙ**

1. Основные признаки текста: связность, логичность, объективность, точность, информативность, целостность, интертекстуальность, завершенность.
2. Интерпретация и анализ текстов по культурологи в аспекте *связности, логичности, целостности*.
3. Интерпретация и анализ текстов в аспекте *интенциональности, точности и информативности*.
4. Интерпретация и анализ текстов в аспекте категорий *воспринимаемости, ситуативности и завершенности*.
5. Интерпретация и анализ текстов в аспекте категорий *интертекстуальности*. Цитаты и правила цитирования.
6. Информационно-структурные характеристики текста: *точность, логичность, ясность, понятность, доступность*.
7. Виды информации и функционально-смысловые типы речи.
8. Сравнительная характеристика типов диалогов и видов собеседников.
9. Ситуации профессионального общения. Основные виды общения.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА**

1. Выделить термины и их дефиниции в специальных научных текстах, объединённых одной темой (тексты на выбор).
2. Охарактеризовать компрессию текста как интенсивный способ свёртывания информации.
3. Определение интенции (замысла) в научном тексте. Основные принципы выявления интенции автора текста (текст на выбор).

4. Охарактеризовать минимум краткой и расширенной информации и понятие текстовой нормы – для деловой и справочной литературы.
5. Составить план предстоящей дискуссии по специальности «Философия». Стандартные обороты речи в научной дискуссии.
6. Составление терминологических словарей по культурологии.
7. Тезирование культурологического текста.
8. Речевые тренировки в виде высказываний, выступлений, обмена мнениями о прочитанном, дискуссий на заданную тему, диалогов в определенных коммуникативных ситуациях, связанных с естественной профессиональной деятельностью.
9. Составление собственных монологов-рассуждений на основе прочитанного с использованием синтаксических особенностей научной речи.
10. Беседа-полилог о научном стиле, составление микротекстов на заданную философскую тему, кратких сообщений в форме монолога с использованием языковых средств, свойственных научному стилю.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Классификация терминологии в контексте формирования *гуманитарной картины мира ученого-культуролога*.
2. Научно-информативный стиль речи. Типы словарей. Работа со словарями (*культурологический словарь*).
3. Значение темы и её формулировка. Выбор темы. Тема и аудитория. Структура темы: коммуникативные задачи текста.
4. Культура общения. Понятие общения и его структура. Портрет адресата. Понятие речевого жанра.
5. Устное деловое общение. Деловой диалог. Деловая беседа. Переговоры. Логическое доказательство. Типы аргументаций. Понятие об умозаключении.
6. Чтение первоисточников по специальности культурология. Введение в активный словарь терминов по специальности, использование их в речи.
7. Функционально-смысловые типы профессиональной речи. Описание как тип речи. Повествование в профессиональных сферах общения. Рассуждение, виды рассуждения.

### **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

#### **Основная:**

1. Аксарина Н.А. Технология подготовки научного текста. Учебно-методическое пособие – М.: Наука, 2014. – 112 с.



2. Жаналина Л.К., Килевая Л.Т., Касымова Р.Т., Маймакова А.Д., Абаева М.К. Язык современной науки: языковые портреты. Учимся искусству научной речи./Учебное пособие. – Алматы, 2010. – 344 с.
3. Рогова К.И., Колесова Д.В. и др. Текст: теоретические основания и принципы анализа. Учебно-научное пособие. – СПб, 2011. – 464 с.
4. Мухамадиев Х.С. Профессионально-ориентированный русский язык. – Алматы, Казак университеті, 2013, 2016. – 210 с.
5. Салагаев В.Г. Риторика. Технология сотрудничества: учебное пособие. – Астана: Дарын, 2007. – 304 с.
6. Салагаев В.Г. Студенческие научные работы. Академическая риторика. – Алматы: Раритет, 2004. – 200 с.
7. Габитов Т.Х., Муталипов Ж.М., Кулсариева А.Т. Культурология. Алматы., 2007.
8. Масалимова А.Р. Введение в специальность. Алматы., 2009
9. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология: в новом ключе. А., 2011
10. Barker, Ch. Cultural Studies. Theory and Practice. – London, SAGE Publications, 2006. - 485 p.

#### **Дополнительная:**

1. Русский язык: Учебное пособие для студентов казахских отделений университета / Под ред. К.К. Ахмедьярова, Ш.К. Жаркынбековой.– Алматы, 2012. – 226.
2. Васильева Т.В. Информатика: учебное пособие по языку специальности (читаем тексты по специальности; вып. 12). – СПб., 2012. – 136 с.
3. Маслова А.Ю. Введение в прагмалингвистику. – М.: Наука, 2010. – 152 с.
4. Салагаев В.Г. Составление деловых документов. Учебно-справочная книга./Пер. на каз.язык А.А. Какишевой – Алматы: Раритет. – 2013. – 300 с.
5. Колесникова Н.И. От конспекта к диссертации: Учебное пособие по развитию навыков письменной речи. – 2-е изд. – М.: Наука, 2003. – 288 с.
6. Культурология: под ред. Н.Г. Багдасарьяна. 5-е изд. М., Высшая школа, 2005
7. Тимошинов В.И. Культурология. М.2003.
8. Русский язык. Учебное пособие для студентов казахских отделений университета / Под ред. К.К. Ахмедьярова, Ш.К. Жаркынбековой. – Алматы, 2008.

## **РОІУа 2202 – ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК**

**Объем 2 кредита**

### **Авторы:**

**Мадиева Г.Б.** – доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой общего языкознания и европейских языков

**Таева Р.М.** – кандидат филологических наук, доцент кафедры иностранной филологии и переводческого дела

**Исмагамбетова З.Н.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии

### **Рецензенты:**

**Раев Д.С.** – доктор философских наук, профессор, декан факультета международных отношений Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай-хана

**Карабаева А.Г.** – доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета им. аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Языковая подготовка по профессиональному иностранному языку на гуманитарных специальностях является неотъемлемым компонентом профессионально ориентированной образовательной программы выпускника современного ВУЗа инновационного типа. Знание иностранного языка – одно из важных условий осуществления международного сотрудничества и повышения квалификации в рамках академической мобильности в условиях полиязычного образования в соответствии с принципами развития научно-исследовательского университета. Профессионально-ориентированный язык выступает как средством, так и целью обучения, т.к. подборка и изучение специализированного материала ориентированы, во-первых, на использование студентами профессиональных знаний, а во-вторых, на успешное овладение языком.

В ходе обучения дисциплине наряду с дальнейшим совершенствованием базовых умений иноязычного общения достигается профессионально-ориентированный уровень системных, предметных, межличностных, социокультурных компетенций в использовании языка в целях профессионального общения. Профессионально-ориентированный язык – продолжение курса базового английского языка, изучаемого в школьной программе, а также в рамках цикла общеобязательных дисциплин (ООД). Релевантным является усиление общепрофессиональной и межкультурной направленности траектории обучения студента на основе лингвистического компонента, формирование неподдельного интереса к

будущей профессии, к феноменам иной ментальности и культуры в сопоставлении с семантическим и ценностным фондом родной культуры. В ходе презентации учебного материала курса предусматривается использование аутентичных специальных текстов, аудио- и видеоматериалов, адекватно отражающих содержание изучаемой тематики и сфер общения, языковые единицы, обозначающие реалии, связанные с профессиональной деятельностью, а также важнейшими историческими событиями, культурно-историческими ассоциациями, особенностями общественно-политической жизни, государственным устройством и экономикой стран изучаемого языка. Программа нацелена на то, чтобы дать знания языков в объеме уровней В2-С1; выработать умения и навыки по четырем видам речевой деятельности в объеме уровней В2-С1; развивать межкультурно-коммуникативные компетенции; формировать умения и навыки использовать языки в профессиональной сфере

В результате изучения дисциплины «Профессионально-ориентированный иностранный язык» студент должен владеть следующими компетенциями:

**системные компетенции:**

- знание функциональных особенностей устных и письменных профессионально-ориентированных текстов;
- практическое владение основами документоведения (в пределах программы), принятые в профессиональной и деловой коммуникации;
- знание стратегий и тактик коммуникативного поведения в ситуациях международного профессионального и научного общения (в пределах программы).

**предметные компетенции:**

**уметь:**

- понимать устную (монологическую, диалогическую) речь в пределах профессиональной тематики;
- участвовать в обсуждении тем, связанных со специальностью;
- самостоятельно готовить и делать устные сообщения на профессиональные темы, в том числе с использованием мультимедийных технологий;
- извлекать необходимую информацию из англоязычных источников, созданных в различных знаковых системах (текст, таблица, график, диаграмма, аудиовизуальный ряд и др.) в типичных ситуациях профессионально-делового, научного общения;
- аннотировать, реферировать и излагать на родной язык / с родного языка основное содержание текстов по специальности, при необходимости пользуясь словарем;
- аргументировать, решать типовые стандартные профессионально-ориентированные задачи.

**иметь навыки:**

- писать сообщения, статьи, тезисы, рефераты на профессиональные темы;
- распознавать и употреблять в устных и письменных высказываниях основные грамматические единицы, характерные для профессиональной речи;
- распознавать и употреблять в устных и письменных высказываниях основную терминологию своей специальности, включающую активный и пассивный лексический минимум терминологического характера;
- отбирать информационные источники и критически оценивать информацию, необходимую для выполнения коммуникативных задач в профессиональной деятельности;
- самостоятельно определять способ достижения поставленной учебной и коммуникативной задачи.

#### **социокультурные компетенции:**

- способность конструировать речевое поведение с учетом социальных норм поведения, обусловленной культурой страны изучаемого языка;
- целенаправленное и активное использование возможностей информационных технологий как важнейшего средства формирования профессиональной компетенции в области делового общения современного специалиста (работа с поисковыми сайтами, страницами зарубежных вузов и профессиональных сообществ, электронными энциклопедиями и др., пользование электронной почтой на иностранном языке);
- умение работать в команде, проектной деятельности, в организации и проведении учебной и научно-исследовательской работы (доклады и выступления на конференции, оформление заявок на гранты и стажировки по программам академической мобильности и др.).

**Пререквизиты:** «Иностранный язык (английский язык)» в высшем учебном заведении.

**Постреквизиты:** Введение в языкознание, общее языкознание, теоретические дисциплины бакалавриата

### **ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ**

| <b>№№</b> | <b>Наименование тем</b>                                                                                                                                                                            |
|-----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1         | Учебно-профессиональная сфера общения: введение в специальность культурологи на профессионально-ориентированном иностранном языке (английском). Работа с текстами о современном состоянии отрасли. |
| 2         | Выражение метаязыка культурология: казахские (русские) и                                                                                                                                           |

|    |                                                                                                                                                                                                                                                                 |
|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|    | английские соответствия. Интернациональный фонд терминологии. Понятие о терминологии на английском языке. Профессионально-ориентированная терминология на иностранном (английском) языке                                                                        |
| 3  | Предметная сфераспециальности культурология на профессионально-ориентированном английском языке. Работа со специальными текстами.                                                                                                                               |
| 4  | Иностранный (английский) язык в бизнес-коммуникации. Деловая переписка (письма, факсы, докладные записки). Сводки, Заметки, Отчеты                                                                                                                              |
| 5  | Иностранный (английский) язык в бизнес-коммуникации. Переговоры, профессиональные дебаты, презентации, конференции.                                                                                                                                             |
| 6  | Межкультурная коммуникация: дискурсивные практики по специальности культурологи на английском языке                                                                                                                                                             |
| 7  | Академическое общение в учебном процессе (лекции и семинары по профессиональным дисциплинам культурологи на английском языке).                                                                                                                                  |
| 8  | Профессиональная компетенция: ориентированность на специальные тексты на английском языке. Специальный профессионально-ориентированный материал и его использование в заданных ситуациях профессионального общения (написание эссе, статей, тезисов, рефератов) |
| 9  | Выдающиеся ученые в области профилирующих дисциплин (реферирование трудов ученых по специальному научному направлению).                                                                                                                                         |
| 10 | Связь профессионального английского языка с профилирующими дисциплинами специальности культурология                                                                                                                                                             |
| 11 | Роль иностранного (английского) языка в современном мире                                                                                                                                                                                                        |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

«Профессионально-ориентированный иностранный язык» – это учебная дисциплина, которая формирует компетенции студентов в презентации совокупности теоретических знаний о предметной сфере специальности в формате изучаемого профессионально-ориентированного английского языка.

**Объект** «Профессионально-ориентированного иностранного языка», изучаемого в рамках специальности культурология, – описание сущности специальности, основных направлений профессиональных знаний в терминах и понятиях английского языка.

**Предметом** учебной дисциплины *Профессионально-ориентированный иностранный язык* является метаязык специальной науки культурология на профессиональном английском языке.

Второй этап языковой подготовки формирует у студентов когнитивные и профессиональные компетенции на межкультурном уровне, стимулирует интеллектуальное и эмоциональное развитие личности студента. На этом этапе развития студенты проявляют готовность к коммуникативно-мыслительной деятельности на основе решаемой проблемной задачи. В области письменной речи предусматривается формирование навыков и умений написания продуктивных образцов письменной речи нейтрального и официального характера в пределах изученного языкового материала.

Программа рассчитана на углубленное изучение текстовых материалов: толкование, перевод, пересказ профессионального текста, а также на расширение словарного запаса студентов и анализ изучаемых лексических единиц и призвана сформировать социально-достаточный, общеобразовательный уровень владения английским языком. На этом этапе обучения формируются коммуникативные навыки и умения в четырех видах речевой деятельности, что обеспечивает достаточно свободное использование иностранного языка как средства межличностного и межкультурного общения в различных сферах общественной жизни.

Данный курс обучения иностранному языку включает основы коммуникативно-межкультурной компетенции в четырех видах деятельности: аудирования, говорения, чтения и письма. В рамках данного объема происходит освоение уровня B2 Общеввропейской шкалы компетенций (ОЕК) – уровень базовой стандартности.

#### **Цель преподавания дисциплины:**

**Стратегической целью** настоящей программы является формирование у обучающихся иноязычной коммуникативной компетенции для эффективного, самостоятельного общения в социокультурной, академической и профессиональной сферах в условиях поликультурной и многоязычной среды.

**Практическая цель** состоит в формировании умения использования английского языка в реальных ситуациях повседневного и академического общения, а также в типичных ситуациях профессионального общения культурологов.

В качестве **учебно-познавательной цели** выделяется стимулирование познавательного интереса обучающихся, развитие их когнитивных способностей, формирование стратегий и приемов познавательной деятельности, умений и навыков учебной работы на английском языке.

**Образовательную цель** программы составляет повышение уровня общей культуры и расширение кругозора бакалавров указанной специальности.

#### **Задачи курса:**

– обучение студентов-культурологов пониманию и анализу текстов общего содержания, общенаучных, научно-популярных и специальных текстов по специальности культурология;

– формирование и развитие навыков понимания устной речи на английском языке, включая навык понимания общего содержания общенаучных и специальных устных текстов, извлечения из них необходимой для профессиональной деятельности информации и навык конспектирования, реферирования специальных устных и письменных текстов;

– формирование и развитие навыков создания письменных текстов (эссе, рефератов, статей) в соответствии с общекоммуникативными, академическими и профессиональными потребностями;

– развитие навыков говорения, необходимых для решения общекоммуникативных и профессиональных задач, включая навыки ведения дискуссии, презентации и запроса информации, обоснования положения/тезиса и своей точки зрения;

– формирование и развитие лексического запаса и знаний грамматики, необходимых студентам для решения указанных общекоммуникативных и профессиональных задач;

– развитие навыков самостоятельного решения языковых проблем;

– формирование и развитие навыка работы со специализированными словарями, включая одноязычный словарь изучаемого языка, справочниками, мультимедийными и интернет-ресурсами;

– формирование и развитие межкультурной компетенции с целью эффективного использования иностранного языка в условиях поликультурного общения в повседневной и профессиональной сферах.

Успешное выполнение этих задач приведет к **конечной цели** – созданию стабильной системы формирования **профессионально-ориентированной иноязычной коммуникативной компетенции**, что обеспечит обучающимся конкурентное преимущество при осуществлении образовательной мобильности или продолжении образования, а также на рынке труда.

## ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

**Учебно-профессиональная сфера общения: введение в специальность культурология на иностранном профессиональном языке (английском). Работа с текстами о современном состоянии отрасли.**

Студенческая научно-практическая конференция: доклады, сообщения на заданную тему. Реферирование и аннотирование статей по специальности по различным проблемам профессиональной области: Понятие «образование». Роль образования в жизни человека. Знание иностранного (английского) языка в формировании образованного специалиста. Понятие коммуникации. Профессиональная коммуникация – особая сфера. Роль и значение профессиональной коммуникации в жизни человека. Язык профессиональной коммуникации. Стили профессиональной коммуникации. Официальные и неофициальные виды (формы) профессиональной

коммуникации, применение языка. Роль иностранного (английского) языка в профессиональной коммуникации. Роль иностранного (английского) языка в преподавании профессиональных дисциплин.

### **Выражение метаязыка культурология: казахские (русские) и английские соответствия**

Понятие о метаязыке. Структура метаязыка. Корпусы метаязыка специальных направлений профессиональной сферы. Метаязыковая основа терминосистемы специальности религиоведение на английском языке. Понятие об общих парадигмах терминов специальности. Терминология – составная часть национального языка. Терминология – знаковая модель определенной теории специальной области знания или профессии. Профессионально-ориентированная терминология на иностранном (английском) языке. Основные источники формирования терминосистемы специальной отрасли знания. Заимствованные иноязычные термины (латинские, греческие, английские), интернациональный фонд (терминообразование на основе английского языка). Терминологические словари (Одноязычные и двуязычные профессиональные словари. Работа с лексикографическими источниками на иностранном языке (традиционными и on-line). Сопоставление словников профессиональных словарей на английском, казахском/русском языках. Информационный поиск (иноязычная база данных, Интернет-ресурсы.

### **Предметная сфера специальности культурология на профессионально-ориентированном английском языке. Работа со специальными текстами.**

Работа со специальными культурологическими текстами. Сведения о профилирующей науке. Краткая история специальной науки культурология. Внутренняя структура научной области. Основные функции специальности культурология. Профессиональная область и культура. Предметная сфера специальности культурология на иностранном (английском) языке. Специальность культурология. и ее место в системе образования. Профилирующая специальность – совокупность профессиональных дисциплин. Объект и предмет различных разделов профилирующей науки. Основные теоретические проблемы специальных дисциплин. Выдающиеся ученые культурологической науки. Школы и направления. Структура современной профессиональной науки (по направлениям).

**4. Иностранный (английский) язык в бизнес-коммуникации.** Деловая переписка (письма, факсы, докладные записки). Сводки, Заметки, Отчеты: структура, клишированные фразы, словосочетания. Основы терминологического подязыка на иностранном языке в деловой переписке. Наиболее частотные термины и исходные понятия деловой переписки и их дефиниции на английском языке.



**Иностранный (английский) язык в бизнес-коммуникации.**  
**Переговоры,** профессиональные дебаты, презентации, конференции. Отличие этих понятий. Институт переговоров: виды, функции, динамика и правила проведения. Профессиональные дебаты как высший пилотаж ораторского мастерства (ораторского искусства). Дебатобаза: база кейсов и аргументов для профессиональных дебатов. Подготовка презентаций по профессиональной теме. Проведение конференции на заданную тему. Подготовка минидокладов на конференцию. Структура профессионального спича.

**Межкультурная коммуникация: дискурсивные практики по специальности культурологии на английском языке**

Тренинг по развитию межкультурной коммуникации в профессиональной сфере. Проигрывание ситуаций, встречающихся в различных культурах. Язык как средство межкультурного общения. Роль иностранного языка в современном мире. Язык и межкультурная коммуникация. Стереотипные формы языковых выражений в межкультурной коммуникации на английском языке. Виды межкультурной коммуникации. Субъекты межкультурной коммуникации в профессиональной сфере. Перевод и межкультурная коммуникация. Межличностная коммуникация. Знакомство с основными межкультурными различиями во взаимоотношениях с представителями других культур.

**Академические общение в учебном процессе (лекция и семинар по профессиональным дисциплинам культурология на английском языке)**

Параметры и специфика академического общения. Национально-культурная специфика речевого поведения и академического общения. Академическое учебное общение (лекции и семинары). Культура речи в академическом учебном общении (на английском языке). Академическое чтение (типология текстов по профилирующим дисциплинам на английском языке, источники информации). Устные формы академического общения (презентация, научное сообщение, доклад, обсуждение, дискуссия). Лекционная форма организации занятий на иностранном языке. Раскрытие основных понятий темы; сочетание теоретического материала с конкретными практическими примерами на иностранном языке. **Семинарское** занятие на иностранном языке как одна из основных форм организации учебного процесса.

**Профессиональная компетенция:** ориентированность на специальные тексты на английском языке. Академическое письмо (эссе, реферат, аннотация, тезисы, статья, доклад, курсовая, дипломная работа, диссертация). Специальный профессионально-ориентированный материал и его использование в заданных ситуациях профессионального общения: структура, композиция (написание эссе, статей, тезисов, рефератов)

**Выдающиеся ученые в области профелирующих дисциплин (реферирование трудов ученых по религиоведению).**

Основные научные парадигмы в современном мире в области специальности культурологии. Общие и частные вопросы профессиональной области в трудах выдающихся ученых. Представители современного казахстанского научного знания. Основные тенденции зарубежных направлений профессиональной сферы. Профессиональные школы и концепции. Тексты из трудов известных ученых в области специальности (чтение, перевод, пересказ текстов на иностранном (английском) языке по материалам учебно-методических пособий по дисциплинам специальности).

**Связь профессионального иностранного (английского) языка с профилирующими дисциплинами специальности культурология.** Структура специальности и особенности дисциплин, входящих в эту структуру. Связь профессионального иностранного (английского) языка с основными дисциплинами бакалавриата: «Введение в специальность» и др. Специальный профессионально-ориентированный материал и его использование в заданных ситуациях профессионального общения. Профессиональная компетенция: ориентированность на специальные тексты на иностранном (английском) языке. Чтение, аудирование, комментирование текстов по тематике специальности на профессионально-ориентированном английском языке. Реферирование, конспектирование текстов на иностранном языке, посвященных проблемам специальности.

**Роль иностранного (английского) языка в современном мире.** Английский язык – глобальный язык в мире. Английский язык – международный язык. Английский язык – один из шести языков ООН. Английский язык как одна из форм изменения общества. Заключение Президента в послании народу Казахстана «Государственное новое политическое направление главы государства стратегия «Казахстан – 2050» – «Мы должны стремиться изучать английский язык». Культурный проект «Триединство языков».

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Актуальность, значение и задачи курса «Профессионально-ориентированный иностранный язык»
2. Избранная специальность как научная отрасль
3. Словники специализированных словарей на английском и казахском/русском языках
4. Основные научные школы и открытия в области специальности
5. Интернациональный фонд терминообразования. Язык и общество
6. Деловая переписка. Особенности текстов деловой документации.
7. Структура и композиция письменных учебных текстов (эссе, реферет, статья).
8. Язык и культура. Язык как средство межкультурного общения.

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Культура речи. Функциональные стили языка (научный стиль).
2. Функциональные стили языка (официальный/неофициальный стиль): общее понятие.
3. Организация речевого произведения на иностранном языке: введение, основная часть и заключение.
4. Документальные виды: письмо, эссе.
5. Типы словарей. Электронные словари.
6. Информационный поиск (иноязычная база данных, Интернет-ресурсы)
7. Культура речи. Национально-культурная специфика речевого поведения.
8. Межкультурная коммуникация в профессиональной сфере.
9. Специфика официального и неофициального стилей в профессиональной сфере.
10. Научный метаязык: признаки, характерные особенности.
11. Английский язык – международный язык.
12. Культурный проект «Триединство языков»

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТА**

1. Современные направления в профессиональной области, связанные со специализацией бакалавров.
2. Роль Интернета в системе образования.
3. Самостоятельная подготовка эссе на профессиональную тему.
4. Самостоятельная подготовка реферата на профессиональную тему.

5. Самостоятельная подготовка научной статьи на профессиональную тему.
6. Современные информационные технологии в повышении эффективности обучения второму / иностранному языку (семинар).
5. Роль английского языка в современном мире. Английский язык как глобальный (дискуссия).
6. Язык и национальный характер
7. Вопросы трехязычия в Казахстане (круглый стол).
8. Труды знаменитых ученых специализированной области страны изучаемого языка. Реферат.
9. Труды ученых Казахстана профессиональной области (на иностранном языке). Реферат.
10. Человек и окружающая среда (Эссе).
11. Интернационализация образования. Образование будущего (Эссе).
12. Проблема сохранения многоязычия в мире (реферат).

## СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

### Основная:

1. Кунанбаева С.С., Кармысова М.К. и др. Концепция развития иноязычного образования Республики Казахстан. Алматы, 2010.
2. Кунанбаева С.С. Теория и практика современного иноязычного образования. Алматы, 2010.
3. Introductory Guide to the Common European Framework of Reference (CEFR) for English Language Teachers. CambridgeUniversity Press. - 2013.
4. Harding K. English for Specific Purposes. OxfordUniversity Press. - 2009.
5. Anthony Manning. English for Language and Linguistics. Garnet education. – 2008.
6. Christina Latham-Koenig and Clive Oxenden. English File. From Intermediate to Upper-Intermediate. Third edition. – OxfordUniversity Press. - 2013.
7. Фрейдина Е.Л. Основы публичной речи. LearningtoSpeakinPublic : учебное пособие для вузов / Е.Л. Фрейдина. – М. : Владос, 2007. – 134 с.
8. Кристалл Д. «English as a Global Language». – Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, 2003
9. Габитов Т.Х., Муталипов Ж.М., Кулсариева А.Т. Культурология. Алматы., 2007.
10. Масалимова А.Р. Введение в специальность. Алматы., 2009
11. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология: в новом ключе. А., 2011

12. Barker, Ch. Cultural Studies. Theory and Practice. – London, SAGE Publications, 2006. - 485 p.
13. Lull J. Media, Communication, Culture. A Global Approach. -New York, Columbia University Press, 2000. - 308 p.

**Дополнительная:**

1. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. С указателями языковедческих терминов на французском, немецком, английском и итальянском языках. – М: УРСС, 2004.
2. R. Harrison, S. Philpot, L. Curnick. New Headway Academic Skills. Reading, Writing, and Study Skills. OxfordUniversity Press. - 2009.
3. Arline Burgmeier, Lawrence J. Zwier, Bruce Rubin, Kent Richmond. Inside Reading. The Academic Word List in Context. Pre-Intermediate to Advanced. Oxford. - 2009.
4. Elizabeth Sharman. Across Cultures. Culture, literature, music, language. Longman. – 2004.
5. J.Lyons. Introduction to Theoretical Linguistics. CambridgeUniversity Press. - 1999.
6. Murphy Raymond. Essential Grammar in Use. Intermediate. CambridgeUniversityPress. – 2010.
7. BritishNationalCorpus: <http://www.natcorp.ox.ac.uk>
8. Культурология: под ред. Н.Г. Багдасарьяна. 5-е изд. М., Высшая школа, 2005
9. Тимошинов В.И. Культурология. Учебное пособие. М. 2003.
10. Сапрыкин. Введение в культурологию. Уч.пособие. М. 2005.
11. Durham, M.G., Kellner, D. M., eds. Media and Cultural Studies. Keyworks. Oxford, Blackwell Publishing, 2000.

**Примечание:** Высшее учебное заведение может дополнить список литературы рабочей программы дисциплины необходимыми учебниками, учебными пособиями, лексикографическими источниками.

## **Etі 1203 – ЭТИКА**

### **Объем 3 кредита**

#### **Автор:**

**Кобековой Б.К.** – старший преподаватель кафедры религиоведения и культурологии факультета философии и политологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

#### **Рецензенты:**

**Сагикызы А.** – доктор философских наук, доцент института философии, политологии и религиоведения КН МОН РК

**Абдигалиева Г.К.** – доктор философских наук, профессор Казахского национального университета им. аль-Фараби

### **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Типовая программа по курсу «Этика» разработана в соответствии с Типовым учебным планом специальности 5В020400 - Культурология.

В настоящее время в казахстанском обществе происходит определенная «переоценка ценностей». Эти процессы протекают противоречиво, когда вместе с действительными общечеловеческими моральными ценностями начинают насаждаться и ложные «псевдоценности». Наряду с ростом внимания части населения к морали и религии, происходит рост преступности, нигилизма, религиозного экстремизма и терроризма. В обществе получают распространения различного рода учения, отстаивающие культ силы, антиценности «сверхчеловека», мистику и аморализм. Поэтому очень важно иметь фундаментальные научные знания о морали и религии. И это особенно существенно для молодежи, не имеющей должного жизненного опыта и нужных знаний, чтобы правильно оценить поступающую информацию.

Современный Казахстан приобщается к глобальной экономике, вступает в мировой рынок, где действуют определенные нравственные нормы хозяйственной этики. И Казахстан должен следовать общепринятым нравственным принципам во всех сферах человеческой деятельности, если желает быть равноправным и уважаемым партнером. Кроме того, каждая профессия имеет свои нравственные особенности, знание которых и следование которым характеризует нашу профессиональную культуру и способствует нашему профессиональному успеху. Но, чтобы следовать нормам профессиональной этики, надо их знать и правильно оценивать.

#### **Основные формы компетенции бакалавра:**

##### **Студент должен знать:**

- теоретические и социальные предпосылки возникновения этики;
- основы истории и теории этики;

- основные направления и течения этики.
- основные персоналии теоретиков этической мысли.

**Студент должен уметь:**

- выявить специфику этики как предмета культурологического знания;
- владеть базовыми понятиями, определениями, категориями этики в исторической ретроспективе;
- разбираться в методологических и теоретических проблемах происхождения и природы морали;
- анализировать структуры и содержание морали как сферы сознания и практической деятельности;
- готовить проекты, научные доклады, курсовые работы, эссе по проблемам этической теории и корпоративной этики.

**Студент должен обладать навыками:**

- решения моральных конфликтов, способов их разрешения и предупреждения;
- анализа историко-этического процесса;

**Предшествующие и смежные дисциплины:** всеобщая мировая история, история Казахстана, архаическая культура и культура Древнего мира, античная культура, средневековая культура, мировая художественная культура, история философии.

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

| №   | Наименование тем                                                |
|-----|-----------------------------------------------------------------|
|     | Введение.                                                       |
| 1.  | Предмет этики                                                   |
| 2.  | Этические учения Древнего Востока.                              |
| 3.  | Античная этика.                                                 |
| 4.  | Средневековая религиозная, теологическая этика.                 |
| 5.  | Этика эпохи Возрождения и Нового времени.                       |
| 6.  | Моральный выбор и моральные правила.                            |
| 7.  | Моральный долг и характеристика категорического императива.     |
| 8.  | Особенности традиционной этики казахского народа.               |
| 9.  | Современные понятия этики.                                      |
| 10. | Личностные ценности и типология социального поведения индивида. |
| 11. | Моральная свобода и нравственная ответственность личности.      |
| 12. | Общественная и личностная оценка.                               |
| 13. | Логика морального суждения. Деонтическая логика.                |
| 14. | Гуманистическая природа нравственности.                         |
| 15. | Современные этические теории.                                   |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

**Цели и задачи курса:** в этике нравственная жизнь человека, его ценности и идеалы, которым следует посвятить жизнь, делаются предметом специального изучения. Этика изначально формируется как «практическая философия», основной задачей которой является не объяснение устройства бытия и условий его познания, а научение человека правильной, т.е. «добродетельной», справедливой и достойной жизни в гармонии с окружающим миром и самим собой. Изучение истории и теории этики призвано помочь осмыслению места и роли морального в человеческой культуре, повысить общую и профессиональную культуру личности, выработать у человека сознательное отношение к нравственным ценностям, способность к самостоятельному и ответственному жизненному выбору, а тем самым помочь обретению прочных гуманистических позиций в теории и на практике.

*Предметом* изучения этики является мораль, нравственность, функции и структура морали.

*Объектом* изучения этики является место морали в системе других общественных отношений, происхождение и историческое развитие нравственности.

Слова «этика», «мораль», «нравственность» часто употребляются как синонимы, и этому способствует перевод слов «этос» и «моралис» с греческого и латинского как «обычай», «уклад», «порядок», «нрав». Однако в философии сложилась традиция различения этих понятий. Термины «мораль», «нравственность» здесь означают определенную сферу общественной и личной жизни, сферу культуры, а под «этикой» понимается исследование, изучение морали и ее обоснование.

Таким образом, мораль, или нравственность, является предметом изучения этики. Этика не просто учение о морали, но и моральное учение, так как в зависимости от того или иного понимания морали формируется и само моральное состояние субъекта. Не менее важно для морали и наличие у человека качеств и склонностей, делающих его способным к нравственной жизни, - «добродетелей». Это такие устойчивые черты характера и ценностные установки, которые отражают наличие у человека потребностей в духовных ценностях, внутреннее уважение им нравственного миропорядка, способность жить по совести, вести себя культурно и ответственно. Отсюда можно сделать вывод о том, что к сфере морали относятся достаточно разнородные явления: правила и нормы поведения, оценки и ценности, идеалы, свойства и способности человеческого характера, само поведение людей.

Поэтому перед этикой, которая не ограничивается только описанием и изложением правил поведения и нравственного миропорядка, а стремится обосновать его, встает проблема нахождения общего основания всего



многообразия проявлений морали, выявление сущности нравственного освоения действительности.

## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **Предмет этики**

Предмет и сущность этики. Этимология термина «этика». Этика как учение о морали и нравственности. Что такое мораль? Функции морали в человеческом обществе. Социально-философский, аксиологический, методологический, мировоззренческий аспекты науки этики. Этика и психология. Мораль и право. Мораль и искусство. Мораль и политика. Мораль и бизнес. Основные этапы развития этики. Моральный выбор и моральные правила. История развития этики.

### **Этические учения Древнего Востока**

Отличие присущее Этической мысли Древнего Востока от европейской. Основные этические понятия этической мысли в Древней Индии и в Древнем Китае. Учение Конфуция о морали.

### **Античная этика.**

Этические взгляды античных мыслителей: Сократа, Платона, Аристотеля. Философско-этические учения софистов, эпикурейцев, стоиков (Сенеки, Марка Аврелия, Эпиктета).

### **Средневековая религиозная, теологическая этика**

Христианское учение о нравственности. Этические взгляды Аврелия Августина, Фомы Аквинского, Эразма Роттердамского, Мартина Лютера и др. Христос как идеал нравственности и морали в христианской религии.

### **Этика эпохи Возрождения и Нового времени**

Провозглашение идеалов гуманизма в эпоху Возрождения. Учения великих гуманистов Дж. Пико дела Мирандола, Ф. Петрарка, Л. Вала. Этика Т. Гоббса, Б. Спинозы. Этико-философские взгляды Гегеля.

### **Моральный выбор и моральные правила**

Нравственный поступок его структура и содержание. Моральная практика и моральное сознание. Понятие нравственности и виды нравственных конфликтов. Правила в системе социального порядка. Моральная свобода и нравственная ответственность личности.

### **Моральный долг и характеристика категорического императива**

Воля и категорический императив в этике Канта. Моральные принципы. Моральный кодекс. Природа нормативной этики. Единство и разнообразие моральных, политических и правовых норм. Мораль и

социальный переворот. Политические и моральные противоречия в социальных процессах.

### **Особенности традиционной этики казахского народа**

Философско-этические учения казахских мыслителей. Единство и неразрывность этики и ценностей в этике казахского общества. Этические учения Абая, Шакарима, А. Яссауи, М. Кашгари, Торайгырова и т.д. Динамика и особенности развития духовных ценностей казахского народа.

### **Современные понятия этики**

Этические теории XX века. Нравственные учения русских мыслителей XIX–XX веков. Экономика и нравственность. Мораль, право, политика. Корпоративная этика. Профессиональная этика. Этические доктрины и ценности мировых религий.

### **Личностные ценности и типология социального поведения индивида**

Этические учения М. Вебера. Теория «социальных типов» М. Вебера. Влияние объективных и субъективных причин на формирование ценностей личности и поведение индивида.

### **Моральная свобода и нравственная ответственность личности**

Философско-этические традиции проблемы моральной свободы. Двусторонний процесс совершенствования общества и развития личности человека (объективный и субъективный). Моральная необходимость. Моральные требования. Аномия как проблема современного общества. Девиации и социальный контроль. Основные элементы нравственно-правовой культуры (свобода, право, равенство). Критерии этики. Критерии нравственности человека. Этнос. Национальный характер.

### **Общественная и личностная оценка**

Моральная оценка, ее природа и особенности. Объекты моральной оценки – экономика, политика, право, духовная культура общества. Этика и этикет. Профессиональная этика. Этика в бизнесе. Этика ученого. Этика дискурса и общения. Этика политика. Этика художника. Этика преподавателя. Этика студента.

### **Логика морального суждения. Деонтическая логика**

Истина и ценность. «Переоценка всех ценностей» Ф. Ницше. Превращение этики из «практической философии» в метаэтику. Взгляды Дж. Мура.

### **Гуманистическая природа нравственности**

Нравственная культура. Этика семейных отношений. Мораль в зеркале любви. Основные принципы и нормы этического поведения и общения. Этическая программа социализации личности. Толерантность как высшее проявление гуманистической нравственности. Общечеловеческие и национальные ценности. Гуманистическая оценка всех сфер человеческой деятельности.

### **Современные этические теории**

Натуралистические концепции этики. Эволюционная этика (Г. Спенсер, П.А. Кропоткин). Философия жизни Ф. Ницше. Метаэтика. Этические взгляды А. Айера, Б. Рассела, Р. Карнапа. Лингвистический анализ морали (С. Тулмин, Р. Хеар, П. Ноуэлл-Смит). Философия экзистенциализма. Современные проблемы биоэтики.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Этика – учение о морали и нравственности.
2. Основные этапы и направления развития этики.
3. Типология этического учения. Философская и религиозная система этики.
4. Этические учения Древнего Востока.
5. Античная этика.
6. Религиозная этика средневековья. Сравнительный анализ современной восточной и западной этики.
7. Моральный поступок и его структура.
8. Моральные принципы. Моральный кодекс. Природа нормативной этики.
9. Особенности развития истории казахской этики.
10. Особенности взаимоотношений религии и морали в казахском обществе.
11. Проблема человечности в творчестве казахских мыслителей.
12. Индивид как типология социального характера.
13. Приспособление характера человека к общечеловеческим ценностям.
14. Моральная оценка и различные социальные оценки.
15. Истина и ценность.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Нормативная этика, психология морали, основные положения методологической аналогии морали.

2. Система «Натур» этики: эвдемонизм, теория самопознания, утилитаризм.
3. Моральная свобода и нравственная ответственность личности.
4. Нравственный поступок и его оценка.
5. Моральная оценка, ее природа и особенности.
6. Трансформация нравственных ценностей в современном мире.
7. Влияние западных ценностей прагматизма в мировую культуру.
8. Проблема сохранения традиционных моральных ценностей казахского народа в современное время.
9. Моральное сознание современного общества.
10. Корпоративная этика.
11. Общечеловеческие и национальные ценности.
12. Этические измерения в профессиональной деятельности.
13. Проблема сохранения моральных ценностей в эпоху прагматизма и консьюмеризма.
14. Этика деятельности организаций и этика деятельности руководителя.
15. Молодежная субкультура и проблема аккультурации и социализации.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Анализ работы Аристотеля «Никомахова этика».
2. Социально-этические трактаты аль-Фараби.
3. Анализ работы И. Канта «Основы метафизики нравственности».
4. Анализ работы Ф. Ницше «Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей».
5. Этические взгляды Абая в работе «Слова назидания».
6. Анализ этических мыслей Умберто Эко.
7. Анализ работы Шакарима Кудайбердиева «Три истины».
8. Определение современных проблем нравственности.
9. Обоснование необходимости принятия кодекса корпоративной этики.
10. Роль семьи, учебных заведений в формирование моральных ценностей личности.
11. Имидж и репутация как показатели нравственного уровня успешного человека.
12. Определение современных проблем нравственности в становлении личности.
13. Влияние средств массовой информации (интернет, масс-медиа и др.) на этические принципы личности.
14. Традиционные и нетрадиционные пути социализации молодежи.

15. Особенности традиционной этики и её трансформация в условиях интеграции культур.

## СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

### Основная:

1. Гуревич П.С. Этика. М., 2012
2. Швейцер А. Культура и этика. М., 2005
3. Нуржанов Б.Г., Ержанова А. Культурология в новом ключе. Караганда 2011
4. История этических учений. М., 2003
5. Дробницкий О.Г. Моральная философия. М., 2002

### Дополнительная:

1. Кон И.С. Сексуальность и нравственность. М. 2007
2. Ницше Ф. Воля к власти. Опыт переоценки всех ценностей. М., 2004
3. Абай. Слова назидания. А., 2007
4. Кант И. Основы метафизики нравственности. М., 2000
5. Титаренко А.И., Структуры нравственного сознания. М., 1974
6. Умберто Эко Пять эссе на тему этики. СПб., 2007
7. Гусейнов А.А. Античная этика. М., 2003
8. История этических учений. М., 2003
9. Габдурахманова Н.Н. Этика и культура управления. Киев, 2008
10. Этика и психология деловых отношений. Евразийский открытый институт. М., 2011
11. Данилкова М.П. Этика и современность. Новгород, 2011
12. Ильиных И.А. Экологическая этика. М., 2014
13. Хоманн К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая этика и этика предпринимательства. М., 2013
14. Горелова Т.А., Горелов А.А. Этика. М., 2011
15. Вигерлинг К. Этика СМИ. М., 2014.

## **Est 1204 – ЭСТЕТИКА**

**Объем 3 кредита**

### **Автор:**

**Кобекова Б.К.** – старший преподаватель кафедры культурологии и религиоведения факультета философии и политологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

### **Рецензенты:**

**Сагикызы А.** – доктор философских наук, доцент института философии, политологии и религиоведения КН МОН РК  
**Абдигалиева Г.К.** – доктор философских наук, профессор Казахского Национального университета им. аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Типовая программа по курсу «Эстетика» разработана в соответствии с Типовым учебным планом по специальности 5В020400 – Культурология.

На современном этапе развития человечества существенной корректировке подверглись проблемы эстетики как философии искусства: проблемы происхождения, исторической морфологии искусства, нарастания дифференциации искусства и возникновения его новых видов, расслоения всей художественной культуры по художественным, социальным и этнологическим основаниям и т.п. Проблема классификации искусств, разрабатываемая и обсуждаемая в ходе эстетического развития человечества еще со времен Древней Греции, постоянно требует к себе исследовательского и педагогически-образовательного внимания, поскольку в систему искусств, то есть в сферу образных способов постижения мира, включаются все новые и новые виды вплоть до компьютерного искусства, которое с каждым годом все больше обнаруживает свою специфическую художественно-образную природу. Естественно, что рождение новых видов искусств вызывает необходимость выявления и новых возможностей воздействия на чувства, мышление и волю огромных масс людей, органично и гармонично включающихся в мировую информационную сеть средствами компьютерных технологий. А деятельностный и культурологический подходы к исследованию и происхождению эстетических явлений расширили границы эстетики проблемами эстетического и художественного творчества, особенно осмыслением и обоснованием законов художественной и эстетической деятельности.

### **Основные формы компетенции бакалавра:**

#### **Студент должен знать:**

- теоретические и социальные предпосылки возникновения эстетики;

- основы истории и теории искусства;
- основные направления и течения стилей искусства, художественной литературы, музыки и т.п.;
- основные персоналии теоретиков искусства, а также наиболее известных представителей различных жанров искусства.

**Студент должен уметь:**

- выявить специфику эстетики как предмета культурологического знания;
- владеть базовыми понятиями, определениями, категориями эстетики в исторической ретроспективе;
- разбираться в различных видах, стилях, жанрах искусства;
- готовить проекты, научные доклады, курсовые работы, эссе по проблемам эстетической теории и искусства.

**Обладать навыками:**

- выявления основных проблем, исследуемых эстетикой;
- использования освоенных эстетических знаний в будущей профессии .

**Предшествующие и смежные дисциплины:** всеобщая мировая история, история Казахстана, архаическая культура и культура Древнего мира, античная культура, средневековая культура, мировая художественная культура, история философии.

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

| №   | Наименование тем                                    |
|-----|-----------------------------------------------------|
|     | Введение                                            |
| 1.  | Становление эстетики как науки.                     |
| 2.  | Эстетические воззрения Древнего Востока             |
| 3.  | Эстетика античности.                                |
| 4.  | Эстетика средневековья в Западной Европе.           |
| 5.  | Эстетика арабо-мусульманского Востока               |
| 6.  | Эстетика эпохи Возрождения                          |
| 7.  | Эстетика классицизма.                               |
| 8.  | Эстетика Просвещения.                               |
| 9.  | Немецкая классическая эстетика конца 18 в. нач. 19в |
| 10. | Эстетика и современность.                           |
| 11. | Основные категории эстетики                         |
| 12. | Эстетические основы искусства                       |
| 13. | Эстетическая культура общества и личности           |
| 14. | Пространство и время художественного образа         |
| 15. | Эстетика постмодернизма                             |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

**Цели и задачи курса:** повышение теоретической базы будущего специалиста, углубление его эстетической культуры, приобретение необходимых знаний из области философии искусства, включающих эстетическое в продуктах человеческого труда. Главная задача - оформить систему философско-эстетических знаний о художественно-эстетической сфере окружающей человека действительности, в том числе, проблем развития и функционирования различных видов искусства.

*Объектом* эстетики является природа эстетического и его многообразие в действительности и искусстве, принципы эстетического отношения человека к миру, сущность и закономерности искусства.

*Предметом* эстетики является чувственное постижение человеком мира, эстетические категории, история становления эстетики как науки.

Эстетика как наука о чувственном познании мира впервые была введена философом А. Баумгартеном в XVIII веке, хотя её история уходит в глубокую древность. В процессе развития общественно-научного знания предмет эстетики все время обогащается. В современную эпоху, в связи с проникновением художественного начала в различные сферы жизни человека объектами изучения эстетики стали виды эстетической деятельности, которые выходят за пределы художественного творчества и охватывают проблемы технической эстетики, дизайна, вопросы эстетического воспитания, формирования эстетического вкуса и т.п. Подобное расширение предметной сферы эстетики обусловлено выделением ее в самостоятельную отрасль знания, по отношению к философии и искусствознанию. Эстетика не просто наука о прекрасном, о красоте. Это система знаний, исследующая культуру, происхождение и сущность искусства, природу художественного творчества, проблемы духовно-нравственного воспитания человека. Изучение истории эстетики способствует развитию методологии фундаментальных исследований, отличающихся научностью и историзмом.

Круг основных проблем, исследуемых эстетикой: эстетическое сознание (эстетические чувства, взгляды, вкус, идеал); разработка категорий эстетики; взаимосвязь эстетического сознания с объективной действительностью. Определение амбивалентности эстетических чувств. Изучение искусствознания как системы наук: истории и теории искусства, художественной критики, литературоведения, музыкознания, театроведения, киноведения и т.п. Особенности и значение эстетических отношений в многообразных проявлениях общественной жизни.



## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **Становление эстетики как науки**

Структура эстетики как науки. Многообразие форм эстетической деятельности. Соотношение эстетической и художественной деятельности. Понятия «эстетическое», «прекрасное», «трагическое», «комическое». Разнообразие эстетических свойств. Эстетика – наука о творческой деятельности. Эстетические механизмы художественного творчества.

### **Эстетические воззрения Древнего Востока**

Эстетические принципы Востока. Специфика мировоззрения, особенности мировосприятия; замкнутость, изолированность от общемирового развития эстетической мысли. Синтез этического и эстетического. Роль церемониала и ритуала. Развитие различных видов искусств. Архитектурные и литературные памятники. Литературные теории, проблемы эстетического восприятия. Фэншуй.

### **Эстетика античности**

Связь эстетики Древней Греции и Рима с мифологией и искусством. Выделение основных проблем, эстетических понятий и терминов в учениях пифогорейцев, Гераклита, Демокрита, Сократа. Эстетические взгляды Платона и Аристотеля. Эстетика стоицизма, эпикурейцев, теоретиков искусства эпохи эллинизма.

### **Эстетика средневековья в Западной Европе**

Основные периоды и направления развития западноевропейской средневековой эстетики. Теоцентризм как фундаментальный принцип средневековой культуры. Эстетические концепции Аврелия Августина, Боэция, Дионисия Ареопажита, Фомы Аквинского. Особенности развития искусства: символизм, духовность, аскетизм, сверхчувственность. Орнаментальное прикладное искусство. Городская культура. Романский стиль, Готический стиль, Иконопись.

### **Эстетика арабо-мусульманского Востока**

Специфика культуры и развития эстетических идей арабо-мусульманского Востока. Учение об «адабе». Эстетические теории аль-Фараби, Ибн Сины, Ибн аль-Хайсама, Ибн аль-Араби, Омар Хайяма. Художественное творчество и теория подражания. Музыка, литература, поэзия, искусство каллиграфии.

### **Эстетика эпохи Возрождения**

Гуманистические идеалы искусства Ренессанса в эстетике Альберти и Леонардо да Винчи. Эстетика Ренессанса в Германии, Франции, Испании,

Англии. Расцвет искусств: живописи, скульптуры, архитектуры, музыки, поэзии, литературы и т.п. Известнейшие представители эпохи: Петрарка, Данте, Боккаччо, Шекспир, Сервантес, Микеланджело, Рафаэль и т.п. Эстетические воззрения и теории: Пика дела Мирандола, Николай Кузанский, М. Фичино и др.

### **Эстетика классицизма**

Отличительные черты искусства классицизма: высокий моральный пафос, прославление героического деяния, культ чеканного слова, аристократизм, рационализм, дуализм чувств и рассудка, разума и природы. Основные категории прекрасного: строгая симметрия, гармония, единство. Основные представители теории эстетики: ДЕКАРТ, Малерба, Буало. Искусство барокко. Представители данного направления: Растрелли, Рубенс, Ван Дейк, Мариини (маринизм) и др. Остроумие как универсальный эстетический принцип. Художественный стиль рококо. Искусство классицизма.

### **Эстетика Просвещения**

Основополагающие черты эпохи: превосходство разума человека, критика религиозных воззрений, гармонизация общества посредством просвещения, идеалы свободы, братства, равенства. Разнообразие философско-эстетических направлений. Теория художественного вкуса. Основные теоретики искусства этого периода: (Англия) А. Шефстбери, Локк, Юм; (Франция) Д. Дидро, Руссо, Вольтер, Гельвеций; (Германия) Лессинг, Винкельман, Гердер; (Россия) Карамзин, Державин и др.

### **Немецкая классическая эстетика конца 18 в. нач. 19в.**

Эстетические воззрения Шиллера и Гёте. Эстетические взгляды И. Канта, Фихте, Шеллинга и Гегеля. Эстетика как философия искусства. Понятие красоты, прекрасного и безобразного, трагического и комического, возвышенного и низменного и т.д. Классификация видов искусств: пластические, музыкальные, словесные. Искусство романтизма.

### **Эстетика и современность**

Эстетические идеалы и ценности в культуре Запада. Социокультурная ситуация, научно-технический прогресс. Искусство реализма. Творческие методы: критический реализм, соцреализм, модернизм, постмодернизм. Художественные системы модернизма и постмодернизма. Направления и стили эпохи: декаданс, экспрессионизм, символизм, акмеизм, футуризм, авангардизм, кубизм, сюрреализм, деконструкция и т.д. Элитарное искусство и массовая культура.

### **Основные категории эстетики**

Категории эстетических отношений: а) прекрасное, красивое, изящное – безобразное; б) возвышенное – низменное; в) трагическое, ужасное; г) комическое: гротеск, сарказм, сатира, юмор, ирония. Эстетические ценности; художественность; шедевр

Основные сферы эстетической деятельности человека (бытовая, производственная, профессионально-художественная). Практическая и духовная стороны деятельности. Деятельность творческая (продуктивная) и нетворческая (репродуктивная). Понятие эстетической деятельности. Удовлетворение эстетической потребности как высшее назначение искусства.

### **Эстетические основы искусства**

Эстетика – об искусстве и ее отрасли. Специфика искусства. Природа искусства, его онтологические, гносеологические, аксиологические, генеологические и коммуникативные аспекты. Жанры искусства. Отражательно-информационный, оценочный, творческий, знаковый, психологический, социальный, воспитательный, игровой аспекты искусства. Современные концепции функционального строения искусства. Функции искусства. Дифференциация искусств. Художественное произведение как форма бытия искусства. Понятие стиля в искусстве. Художественные эпохи и направления искусства.

Интеграция искусства, образование синтетических художественных структур. Конгломеративный, ансамблевый, органический способы художественной гибридизации. Проникновение искусства в мир техники, спорта, информации, рекламы и т.д.

### **Эстетическая культура общества и личности**

Эстетические идеалы и ценности в современной культуре Запада. Эстетические принципы Востока. Эстетическая культура человека: эстетический вкус, такт, мастерство. Эстетическое и художественное воспитание. Организация эстетического воспитания. Воспитание средствами искусства. Социальные последствия остаточного принципа выделения материальных ресурсов на развитие культуры. Недооценка культурно-эстетического развития личности и проблемы бездуховности, мещанства, асоциальных побуждений, потребительской психологии, бессмысленного времяпрепровождения, алкоголизма и наркомании. Эстетическое воспитание и развитие эвристических способностей личности.

Культурно-эстетическое развитие общества и повышение роли гуманитарного начала во всех сферах жизни человека.

Интенсификация современной психической жизни и возрастающая потребность в отдыхе, разрядке, «отключении», развлечении. Эстетика общения и поведения.

## **Пространство и время художественного образа**

Классификация искусств по онтологическому критерию. Особенности пространственно-временного континуума художественного образа. Особенности специфики художественного образа в пространственно-временных искусствах.

## **Эстетика постмодернизма**

Основные особенности эстетики постмодернизма. Постмодернизм: дискуссия в эстетике и философии. Характеристика постмодерна. Художественная практика постмодерна. Художник в технотронном мире. Интертекстуальная онтология мира. Культурное производство.

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Функции эстетики и роль искусства в обществе. Проблемы эстетического в эпоху техногенной цивилизации.
2. Каллокагатия как идеал физического и нравственного совершенства.
3. Категории эстетики.
4. Эстетика казахского народа. Познание мира традиционным искусством.
5. Особенности эстетических теорий Античности.
6. Средневековая эстетика Западной Европы.
7. Эстетическая теория и практика эпохи Возрождения.
8. Художественный стиль рококо.
9. Эстетика эпохи классицизма.
10. Эстетика эпохи Просвещения.
11. Эстетика И.Канта, Гегеля, Л.Фейербаха.
12. Эстетика романтизма.
13. Эстетическое миропонимание импрессионизма.
14. Модернизм и постмодернизм как художественно-эстетические системы XX столетия.
15. Виды, жанры и роды искусства.

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Сравнительный анализ древневосточной и античной эстетической мысли.
2. Художественный образ как интегральная основа искусства
3. Проблема художественного восприятия.
4. Основные особенности эстетики постмодернизма.
5. Эстетика и влияние конкретных наук.
6. Эстетика реализма.
7. Основные идеи романтизма.

8. Эстетические взгляды Абая Кунанбаева.
9. Развитие эстетической мысли казахского народа.
10. Современные тенденции в формировании эстетического вкуса.
11. Книга и компьютер, картина и видеоклип.
12. Массовая культура как характеристика современного общества.
13. Теория элитарного искусства
14. Проблемы эстетического воспитания.
15. Влияние моды на формирование эстетического вкуса.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Анализ работы аль-Фараби «Трактат о музыке».
2. Эстетика Омара Хайяма.
3. Анализ работы М. Бахтина «Эстетика словесного творчества».
4. Особенности пространственно-временного континуума художественного образа в киноискусстве как пространственно-временном виде искусства.
5. Пространство и время художественного образа.
6. Влияние западного эстетического вкуса на формирование эстетического вкуса казахского народа.
7. Учение Аристотеля о трагедии и современное понимание катарсиса.
8. Прекрасное в разные исторические эпохи.
9. Философия искусства Гегеля.
10. Анализ работ известных казахских живописцев.
11. Развитие театрального искусства в Казахстане.
12. Эстетический вкус и китч.
13. Картина и видеоклип. Книга и компьютер.
14. Влияние конкретных наук на эстетику.
15. Влияние на эстетику социально-политического фактора.

### **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

#### **Основная:**

1. Кирпиченок Е.В. Основы эстетики. М., 2012.
2. Салеев В.А. Эстетика. М., 2012.
3. Мещерина Е.Г. Эстетические категории: традиции и время. М., 2009
4. Мещерина Е.Г. Эстетические учения Древнего Востока. М., 2004
5. Эстетика: Словарь / Под общ.ред. А.А. Беляева, Л.И. Новиковой и В.И. Толстых. – М., 2006

**Дополнительная:**

1. Фишер Р. Искусство буддизма. М., 2001
2. Герман А.Л. Модернизм СПб., 2003
3. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки. СПб., 2000
4. Башляр Г. Избранное: Поэтика пространства. М., 2004
5. Кунанбаев А. Слова назидания. А., 2004
6. Никитич Л.А. Эстетика. М., 2003
7. Гринуэй П. Главный итог развития кино. Искусство кино. М., 2003
8. Галимжанова А.С. Свобода художественного творчества как феномен культуры. Бишкек, 2006.
9. Нысанбаев А.Н. Глобализация и проблемы межкультурного диалога. В 2-х т. А., 2004.
10. Руднев. В.Н. Эстетика. История мировой литературы и искусства. М., 2015.
11. Неклассическая эстетика в культуре XX в. Кемерово, 2015.
12. Мохонько А.П. Самовоспитание вкуса. М., 2014.
13. Маньковская Н.Б., Бычков В.В. Современное искусство как феномен техногенной цивилизации. М., 2011.

## ІМК 2205 – ИСТОРИЯ МИРОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Объем 4 кредита

### Авторы:

**Исмагамбетова З.Н.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии Казахского национального университета им. аль-Фараби

### Рецензенты:

**Раев Д.С.** – доктор философских наук, профессор, декан факультета международных отношений Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай-хана

**Карабаева А.Г.** – доктор философских наук, профессор кафедры философии Казахского национального университета им. аль-Фараби

## ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Курс «История мировой культуры» разработан в соответствии с типовым учебным планом по специальности «5В020400-Культурология». История мировой культуры выступает важным компонентом культурологического образования на основе обобщения уровня знаний по истории развития мировой культуры, что позволяет студентам свободно ориентироваться в современном мировом социокультурном пространстве и соотнести духовные традиции предшествующих поколений с современными тенденциями развития культуры в мире и сопоставить с личным опытом.

В ходе изучения дисциплины **бакалавр получит следующие компетенции:**

### **Бакалавр должен знать:**

- сущность культуры и ее социальную роль;
- историю становления мировой культуры и цивилизации;
- характерные черты различных культур, их отличия, сходство и взаимодействие;
- основные направления и достижения мировой художественной культуры;

### **Бакалавр должен уметь:**

- самостоятельно оценивать и анализировать многообразные культурные феномены;
- классифицировать культурные феномены и определять их принадлежность к логике и особенностям различных цивилизаций;
- ориентироваться в современных культурологических проблемах;

### **Бакалавр должен иметь навыки:**

- работы с текстами первоисточников и критически и рационально оценивать основные достижения мировой и отечественной культуры;
- межкультурного общения в молодежной и научной среде.

**Пререквизиты учебной дисциплины:** При изучении курса «Философия и теория культуры» студент должен быть знаком с предметной областью таких дисциплин как: «Архаическая культура», «Этика», «Эстетика», «Античная культура», «История искусств», «Культура Средневековья», «Ренессанс Восточной и Западной культуры»

**Постреквизиты:** «Культура Нового Времени», «Культура современности», «Теория массовой культуры», «Культурная антропология», «Теории массовой культуры».

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

| №  | Тематика                             |
|----|--------------------------------------|
|    | Введение                             |
| 1  | Первобытная культура                 |
| 2  | Культура Древнего Египта             |
| 3  | Культура Древней Месопотамии и Шумер |
| 4  | Культура Древнего Ирана              |
| 5  | Культура Древней Индии               |
| 6  | Культура Древнего Китая              |
| 7  | Античная культура                    |
| 8  | Культура Византии                    |
| 9  | Культура средних веков               |
| 10 | Культура Ренессанса                  |
| 11 | Европейская культура Нового Времени  |
| 12 | Культура XX века и ее перспективы    |
| 13 | Российская культура                  |
| 14 | Культура постмодерна                 |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Назначение дисциплины «История мировой культуры» заключается в формировании у студентов бакалавриата по специальности 5В020400 – культурология знания о закономерности развития культуры, основных ее идей, ее феноменов как миф, религия, искусство, система культурных ценностей, присущих каждой культуре, представлений о взаимосвязи и взаимовлиянии культур различных эпох и народов.

**Объектом дисциплины** является история мировой культуры во всем ее многообразии



**Цель дисциплины истории мировой культуры** заключается в том, чтобы познакомить студентов с генезисом и основными этапами развития культуры человечества с древнейших времен до настоящего времени.

**Задачи курса:**

- постижение истории становления мировой культуры и цивилизации;
- уяснение общих закономерностей развития культуры и специфики ее проявления в разные исторические эпохи и в разных регионах нашей планеты;
- определении многообразия и уникальности историко-культурного развития.

Роль и значение дисциплины состоит в обеспечении качественного роста подготовки культурологических кадров за счет системного и целостного представления у студентов о закономерностях развития культур на различных этапах истории человечества. В содержании типовой программы по истории мировой культуры рассматриваются проблемы, связанные с теоретической, методологической, методической подготовкой будущих специалистов по культурологии. В содержании типовой программы «История мировой культуры» раскрываются закономерности развития мирового художественного процесса. Каждая историческая эпоха имеет свои ценности, на фоне которых формировались произведения искусства и культуры. В центре внимания курса стоит проблема изучения разных культур в контексте конкретно-исторической эпохи. Благодаря такому подходу можно выявить общемировые духовные и нравственные ценности, запечатленные в предметах искусства, сохраняющих свое вневременное общечеловеческое значение. В процессе изучения данной дисциплины студент может освоить объем профессионально-ориентированного знания для развития задач по культурологической подготовке, реализации требований творческого подхода и самостоятельности мышления.

Дисциплина систематизирует междисциплинарные связи по профессиональной образовательной подготовке студентов по специальности культурология и обеспечивает комплексное объединение знаний в сфере мировой культуры, мировой философии, философии культуры, этики, эстетики, истории искусства, этнической культуре народов мира, современной культуры .

## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **Первобытная культура**

Первобытная культура – как начало истории становления мировой культуры. Особенности материальной культуры первобытного общества. Синкретический характер духовной культуры древнего человека. Миф как способ ориентации первобытного человека в мире. Миф – как культурный

феномен. Типология мифов. Тотем, табу и талион в первобытной культуре. Традиции, обычаи, инициации в первобытной культуре. Особенности первобытного мышления. Древние религиозные верования (анимизм, тотемизм, фетишизм, магия). Первобытное искусство.

### **Культура Древнего Египта**

Генезис искусства архаического периода. Периодизация культуры и искусства Древнего Египта. Своеобразие искусства Древнего Египта. Культура Древнего Египта. Концепции происхождения египетской культуры. Особенности материальной и духовной культуры Египта. Верования, иероглифическая письменность и менталитет древних египтян. Роль и место египетской культуры в мировой цивилизации.

### **Культура Древней Месопотамии и Шумер**

Искусство Древней Месопотамии. Древние цивилизации Востока. Цивилизация Шумер. Гипотеза о протоалтайской природе культуры Шумер. Верования, клинопись, художественная культура Шумер. Влияние шумерской культуры на становление различных типов цивилизации. Культура аккадцев, Вавилона, ассирийцев, Финикии, Элама.

### **Культура Древнего Ирана**

Культура Древнего Ирана. Социокультурные основания иранской цивилизации. Материальная и духовная культура Ирана. Взаимодействие египетской, шумерской, античной, иранской цивилизаций. Зороастризм – определяющий элемент культуры Древнего Ирана. Влияние культуры Ирана на ранние цивилизации Средней Азии. Иран и Туран. Иранские компоненты в архетипе казахской культуры.

### **Культура Древней Индии**

Доарийская культура Древней Индии (Хараппа, Мохенджодаро). Культурно-исторические памятники Древней Индии. Основные направления искусства Древней Индии. Архитектура и скульптура Древней Индии. Ритуальные танцы Древней Индии. Храмовое искусство Древней Индии. Повседневная жизнь древних индийцев. Аюрведа как памятник древнеиндийской медицины. Философия Древней Индии. Основные духовные практики древнеиндийской культуры. Индуизм. Роль индоевропейской культуры в мировой цивилизации. Специфика материальной и духовной культуры Древней Индии.

### **Культура Древнего Китая**

Периодизация истории культуры Древнего Китая. Культура Древнего Китая. Истоки и самосознание китайской культуры. Ранние цивилизации на территории Китая. Архетипы китайской культуры: инь и ян, циклы неба и культурный генотип Дао. Даосизм. Конфуцианство и воспитание

совершенномудрого человека. Достижения материальной культуры китайской цивилизации. Мифы и религия древнего Китая. Достижения художественной культуры древнего Китая. Литературные памятники древнекитайской культуры.

### **Античная культура.**

Античная цивилизация. Роль Древней Греции в культурной эволюции человечества. Основные этапы развития античной культуры: крито-минойская, древняя, классическая, эллинизм. Мифология Древней Греции. Расцвет философии, театра, поэтики, скульптуры и других видов искусства в классической Греции. Гармония телесного и духовного в культуре Древней Греции. Искусство Античного мира. Эгейское искусство. Гуманистический характер культуры и искусства Древней Греции. Основные этапы их развития. Искусство Древнего Рима.

### **Византийская культура**

Генезис византийской культуры. Культура Византии как синтез античной и восточной цивилизаций. Основные периоды подъема, расцвета и падения византийской культуры. Художественная культура Византии: мозаика, фреска, иконопись, книжная миниатюра, литература. Особенности формирования византийского искусства. Архитектура византийских храмов и церквей. Религия Византии. Византийская культура как первая форма христианской культуры. Формирование византийской философии и права.

### **Культура средних веков.**

Основные этапы развития средневековой культуры. Основные черты средневековой культуры. Особенности средневековой культуры на Западе и Востоке. Особенности культуры средневековых корпораций: церковь, монашеские и рыцарские ордена, крестьянские общины, тайные общества. Становление образования в средневековой Европе. Основные достижения материальной культуры западного средневековья. Амбивалентность средневековой культуры на Западе. Церковно-официальная культура и карнавально-смеховая, народная культура. Рыцарская литература. Особенности смеховой культуры. Средневековое искусство. Готический стиль. Мировоззрение. Теология, схоластика, мистика. Средневековая философия.

Подъем арабо-иранской культуры. Основные этапы развития средневековой культуры Востока. Ислам и духовность. Мусульманский ренессанс. Персидская поэзия в средние века. Искусство. Медицина.

История тюркской культуры. Основные достижения тюркской культуры. Философия и литература.

Традиции и новации индийской культуры. Диалог индийской и центрально-азиатской культур. Тюркский элемент в индийской культуре и

индийский компонент в тюркской цивилизации. Культура Кушан, Бактрии, Великих Моголов. Индийский Ренессанс.

Культура средневекового Китая. Особенности развития китайского искусства. Живопись, архитектура, театр. Культура средневековой Японии и основные этапы ее развития. Театр, живопись и архитектура средневековой Японии.

### **Культура Ренессанса**

Феномен «Ренессанса». Особенности Западного Ренессанса. Основные периоды развития культуры Ренессанса. Авангардная роль художественной культуры в становлении Ренессанса. Самосознание эпохи Возрождения и культура. Человек как субъект и объект культуры Ренессанса. Италия как ведущий центр европейской культуры. Живопись и архитектура. Основные школы и жанры итальянской живописи эпохи Ренессанса. Философия и литература. Музыка и театр культуры Ренессанса. Высокое Возрождение. Основные достижения эпохи Высокого Возрождения. Позднее Возрождение и эпоха маньеризма. Северное Возрождение. Сложный символизм живописи Северного Возрождения.

### **Европейская культура Нового Времени**

Особенности становления европейской культуры Нового Времени. Социокультурные основания западной культуры: эпоха первоначального накопления капитала и экспансия западной культуры. Реформация, Просвещение и Романтизм как ступени самосознания западной культуры. Философия Нового Времени и становление классических наук. Стиль мышления европейского человека Нового Времени. Фаустовский человек и протестанская этика. Особенности западной технической цивилизации. Становление гражданского общества и демократических форм правления. Семнадцатый век как новый этап исторического и культурного развития стран Западной Европы. Развитие основных стилевых систем: барокко и классицизма. Реализм в искусстве XVII в. его особенности. Основные тенденции развития западноевропейского искусства XVIII в. Позднее барокко в Италии, Германии, Австрии, странах Восточной Европы его светский характер. Рококо как новый, более камерно-интимный стиль придворного искусства XVIII в. Реализм.

### **Культура XX века и ее перспективы**

Искусство Западной Европы и Америки в XIX веке. Основные течения и жанры искусства XIX века. Культура модерна. Основные направления и особенности культуры модерна. Парадигмы культуры XX века. Суперцивилизации XX века и перспективы их развития. Вестернизация как глобальное явление. Массовая культура XX века. Становление экранной культуры. Особенности развития духовной культуры XX века.

## **Российская культура**

Периодизация культуры России (Н.Бердяев). Образование древнерусского государства в IX веке. Византийское и латинское влияние. Принятие христианства, развитие письменности, расцвет культуры и феодальная раздробленность. Памятники древнерусской письменности. Татарский период. Резкое ослабление городов. Культура московского царства как христианизированного Востока в его противопоставленности латинскому Западу XVII-XVIII вв. Петровский период. Культурный Ренессанс в России. Советский период в развитии культуры народов России. Постсоветский период как дальнейшая реализация экономических реформ «перестройки».

## **Культура постмодернизма**

Феномен постмодернизма. Постмодернизм как феномен постиндустриального общества. «Постмодерн», «постсовременность», «поздняя современность». Модерн и постмодерн. Постмодернизм и модернизм. Основные принципы постмодернизма.

Постмодернизм в архитектуре. Основные стили. Основные жанры постмодернистского искусства. Использование готовых форм - основополагающий признак постмодернистского искусства.

Доктрина конструктивизма как основа постмодернизма. Постмодернистская литература. Кино и постмодернизм.

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Культура и цивилизация.
2. Циклические теории культуры.
3. Религиозные культурные типы.
4. Регионально-исторические типы культур.
5. Первобытная культура. Знаки и символы первобытной культуры.
6. Материальная и духовная культура Двуречья
7. Особенности развития культуры на Древнем Востоке: Древний Египет, Древний Китай, Древняя Индия
8. Особенности развития античной культуры: Древняя Греция, Древний Рим
9. Культура Византии
10. Культура средневековья
11. Культура эпохи Возрождения
12. Культура Нового Времени
13. Культура XX века
14. Постмодернизм и культура
15. История культуры России

## **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Вавилонская культура.
2. Связь египетского искусства с религией.
3. Учение Конфуция и его основные понятия.
4. Возникновение и сущность даосизма.
5. Религия и мифология в культуре Древнего Китая.
6. Индийская, или Хараппская цивилизация и ее значение.
7. Литературные памятники Древней Индии.
8. Веды и их значения в жизни индийского общества.
9. Памятники древнеиндийской архитектуры и искусства.
10. Этрусская культура.
11. Рыцарская литература.
12. Дороманское искусство. Романская культура.
13. Готическое искусство.
14. Новая русская культура, основные черты и особенности. Формирование русской национальной культуры.
15. Постмодернизм и искусство.

## **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Искусство архаики.
2. Греческая скульптура классического периода.
3. Греческая архитектура. Парфенон.
4. Происхождение театра и его роль в жизни греческого общества.
5. Появление нового типа личности в эпоху Возрождения.
6. Основные черты стиля барокко в архитектуре.
7. Литература как основной жанр культуры эпохи Просвещения.
8. Культура Европы XIX века.
9. Культура Европы XX века.
10. Формирование арабской культуры.
11. Могольский период в развитии Индии.
12. Особенности развития искусства арабоязычного мира.
13. Культура Америки XX в.
14. Средневековая японская культура.
15. Культура тюрков.

## **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

### **Основная:**

1. Габитов Т.Х., Муталипов Ж., Кулсариева А. Культурология. - Алматы, Раритет, 2008.

2. Всеобщая история живописи. – М., ЭКСМО, 2010.
3. Древние цивилизации. – М., 2009.
4. История культурологии под ред. Огурцова А.П. - М., Гардарики, 2006.
5. Культурология. Антология. Т. 1-4. – М., 2012.
6. Полная энциклопедия живописи. – М., Астрель, 2009.

**Дополнительная:**

1. Елисеев А.Л. История мировой и отечественной культуры: Учебное пособие для технических университетов. – Орел ГТУ, 2000.
2. Кононенко Б.И. . Большой толковый словарь по культурологии. М., - 2006.
3. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М. Культурология. – Алматы, 2011.
4. Нуржанов Б.Г. Модерн. Постмодерн. – Алматы, 2012.
5. Самосознание европейской культуры XX века. – М., 2011.

## **ФТК3206 – ФИЛОСОФИЯ И ТЕОРИЯ КУЛЬТУРЫ**

**Объем 3 кредита**

**Автор:**

**Исмагамбетова З.Н.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии Казахского национального университета имени аль-Фараби

**Рецензенты:**

**Анасова К.** – кандидат философских наук, доцент Казахская академия транспорта и коммуникации им. М. Тынышпаева

**Абдигалиева Г.К.** – доктор философских наук, профессор кафедры политологии Казахского национального университета имени аль-Фараби

### **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Курс «Философия и теория культуры» разработан в соответствии с типовым учебным планом по специальности «5В020400-Культурология». Учебная дисциплина «Философия и теория культуры» направлена на определение места и роли философского осмысления культуры в ее историческом измерении, определении основных философско-методологических подходов в изучении культуры, ее роли в социально-культурной жизни человека, в раскрытии главных теоретических проблем культуры. Данная учебная дисциплина раскрывает сущность, специфику философского осмысления культуры, место культуры в современной социальной действительности. Курс призван обеспечить овладение студентами современными научными знаниями в области теории культуры, в знании философско-методологических проблем культуры.

**Основные формы компетенции:**

В процессе изучения дисциплины:

**студент должен знать:**

- историю возникновения философско-методологических исследований сущности культуры;
- место и роль философии и теории культуры в системе гуманитарного знания;
- философско-теоретические подходы к определению смысла и специфики культуры;
- категориальный аппарат и концепты философии и теории культуры;
- теоретические проблемы исследования культуры.

**студент должен уметь:**

- различать специфику философско-теоретического подхода в исследовании культуры;



- разбираться в различных философско-методологических и концептуальных подходах в исследовании культуры;
- различать философско-методологические подходы в исследовании сущности культуры;
- определять основные понятия, категории, принципы философско-методологических подходов в исследовании культуры, теоретических проблем теории культуры.

**студент получит навыки:**

- использования философско-методологических подходов в изучении культуры;
- выявлять классические и неклассические подходы в исследовании культуры, современные теоретические проблемы культуры;
- критического анализа культурологических систем;
- выявлять онтологические и гносеологические основания культуры;
- определять философско-теоретическую методологию; критически оценивать продуктивность и границы различных культурологических учений и применяемых ими методов.

**Пререквизиты учебной дисциплины:** При изучении курса «Философия и теория культуры» студент должен быть знаком с предметной областью таких дисциплин как: «Философия», «Этика», «Эстетика», «История мировой культуры».

**Постреквизиты:** «Культура современности», «Теория массовой культуры», «Культурная антропология», «Социология культуры».

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

| №                         | Наименование тем                                                         |
|---------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| <b>ФИЛОСОФИЯ КУЛЬТУРЫ</b> |                                                                          |
| 1                         | Культура как предмет философского знания                                 |
| 2                         | История культуры и история знания о культуре.                            |
| 3                         | Классическая философия культуры                                          |
| 4                         | Просветительская философия культуры                                      |
| 5                         | Философия трансцендентального идеализма как философия культуры (И. Кант) |
| 6                         | Романтическая философия культуры                                         |
| 7                         | Философия культуры Гегеля                                                |
| 8                         | Философия культуры К. Маркса                                             |
| 9                         | Аксиологическая философия культуры: Баденская школа                      |
| 10                        | Символическая философия культуры                                         |
| 11                        | Эволюционизм и диффузионизм как направления философии культуры           |
| 12                        | Философия жизни как неоромантическая философия культуры                  |
| 13                        | Функционалистское направление философии культуры                         |
| 14                        | Экзистенциалистская философия культуры                                   |

|                        |                                                              |
|------------------------|--------------------------------------------------------------|
| 15                     | Структуралистская и постструктуралистская философия культуры |
| 16                     | Антропологическое направление философии культуры             |
| 17                     | Философия и теория казахской культуры                        |
| <b>ТЕОРИЯ КУЛЬТУРЫ</b> |                                                              |
| 18                     | Человек и культура                                           |
| 19                     | Культура и государство                                       |
| 20                     | Культура и право                                             |
| 21                     | Социодинамика культуры                                       |
| 22                     | Модели современной культуры                                  |
| 23                     | Культура и природа                                           |
| 24                     | Культурные процессы в СНГ                                    |
| 25                     | Культура Республики Казахстан                                |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Философия и теория культуры - это комплекс мировоззренческо-ценностных и теоретико-методологических исследований проблем мировой и отечественной культуры, её сущности, функционирования и развития.

*Объектом* философии и теории культуры является философско-теоретическое осмысление сущности становления и развития культуры.

*Предметом* философии и теории культуры является философско-теоретические исследования исторических типов культуры и цивилизаций.

*Цель преподавания дисциплины:* повысить уровень профессиональной компетентности будущих специалистов по культурологии в области философии и теории культуры, подготовить их к выполнению профессиональной деятельности в сфере социально-культурной практики.

*Задачи курса философии и теории культуры:*

- сформировать у студентов рациональное представление о философии культуры как способа рефлексивного осмысления феномена культуры, феноменологии культурных форм в контексте определенных исторических эпох;
- сформировать у студентов рациональное представление об онтологических и гносеологических основаниях культуры, изменении сущности понимания культуры на различных этапах развития философского осмысления сущности и специфики культуры;
- сформировать представление об истории европейской и отечественной культурфилософской мысли;
- сформировать представление о месте философии культуры в системе наук о культуре и ее методологической значимости в исследовании феноменов культуры.

*Философия и теория культуры* – одно из важных направлений в

гуманитарной подготовке специалистов. *Философия и теория культуры* является одной из философско-теоретико-методологических наук в исследовании культуры в аспекте определения онтологических, гносеологических, эпистемологических оснований и сущности культуры, ее роли в историческом развитии человечества. Философия и теория культуры включает в себя содержательный материал о философско-методологических подходах и теоретических школах исследующих сущность культуры, историю формирования различных философских школ, изучающих закономерности развития культуры в ее историческом измерении, ее роли в духовном формировании человека, мира ценностей, смыслов и коммуникации.

Философия и теория культуры содержит значительный материал понятийно-категориального и методологического плана. В отношении культурологии философия и теория культуры выступает как теоретико-методологическая наука, представляя для нее не только понятийно-категориальный аппарат, но и методологические принципы исследования культуры, способы осмысления культуры, способы ее понятийного описания и философско-теоретического ее конструирования.

Философия и теория культуры предстает перед студентами как многоплановое проявление человеческой деятельности, его достижений, сомнений, духовных поисков и кризисов. Философия и теория культуры дает представление о многообразии современных типов культуры, гуманистических культурных стратегий и ориентаций, проблематизации судеб культуры, культурных ценностей человечества.

## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **ФИЛОСОФИЯ КУЛЬТУРЫ**

#### **Культура как предмет философского знания**

Научное и философское знание о культуре (культурология и философия). Философия культуры как система знания, изучающая генезис культуры, ее универсалии и общие закономерности ее развития. Философское обоснование и определение культуры. Генезис культуры. Культ и культура. Философия культуры как культурное самосознание европейского человека. Место философии культуры в системе философских дисциплин. Культура как ценность (идея) и как понятие. Философия культуры как онтология и теория познания культуры. Основные этапы становления культурфилософского знания.

#### **История культуры и история знания о культуре**

Формирование философского знания о культуре в философии античного общества. Проблема воспитания в творчестве Ксенофанта, Сократа, Платона, Аристотеля. Идеал *humanitas* и его влияние на

идеологические и на внешние формы жизни императоров. Идеал культурности в работах Сенеки и Цицерона.

Европейская культура как синтез античной и христианской традиции. «Открытие культуры» - «реабилитация» античной культурной традиции в глазах средневекового человека.

Мыслители эпохи Возрождения. Понятие «секуляризация культуры». Гуманизм («открытие человека»)-исходное основание культурфилософского знания. Границы человеческого существования в мире как границы культуры.

### **Классическая философия культуры**

Формирование классической модели культуры: гуманизм-рационализм-историзм. Общая характеристика классического гуманизма, рационализма и историзма как базовые элементы в философских осмыслениях культуры в классической философии Нового времени. Оппозиция «культуры» и «натуры» в новоевропейской философии. Антропоцентристская и европоцентристская конструкция классической модели культуры. Основные оппозиции классической модели культуры: естественное и искусственное, цивилизация и культура, личное и общественное, традиция и творчество.

### **Просветительская философия культуры**

«Культ разума» в эпоху Просвещения. Культура как разумность человека. Критика авторитета и традиции («предрассудков»). «Энциклопедия» Дидро и Даламбера - теоретико-культурная программа Просвещения. Культура и природа: культура как «разумная природа». Стремление к счастью (эвдемонизм) и «разумный эгоизм» - базовые ценности культуры. «Идея прогресса» как совершенствования человеческого рода, ее историко-культурный смысл. Нравственная апология «естественного состояния» и критика цивилизации (Ж.-Ж. Руссо).

### **Философия трансцендентального идеализма как философия культуры (И. Кант)**

Кантовская «критика разума» как всеобъемлющая философия культуры». Отношение Канта к Просвещению. Трансцендентальный метод обоснования науки, морали и искусства. Природа и свобода как условия возможности культуры. Моральная ценность культуры: полемика Канта с Руссо. Назначение и цель человеческой культуры. Культура как развитие природных человеческих задатков («культура умения») и моральное совершенствование человека («культура воспитания»). Социальный антагонизм как условие развития культуры.

### **Романтическая философия культуры**

Классицизм и романтизм - основные культурфилософские и эстетические системы Нового времени. Критика просветительского «разума», апология средневековой культуры в противоположность античной, приоритет свободы над необходимостью, бесконечного над конечным, творчества над результатом, автора над произведением, духа над разумом, индивидуального над всеобщим.

Культура как воспитание гуманности (И.Г. Гердер). Культура как «царство эстетической игры и видимости», как синтез «естественного» и разумного (Ф. Шиллер). Пантеистические мотивы в творчестве Гете.

Культура как «естественное» и «искусственное образование» (соотношение природы и свободы в развитии культуры). Критика современной и идеал будущей культуры. Культура как историческая индивидуальность: открытие национальной культуры.

### **Философия культуры Гегеля**

Культура как «образование индивида»: его подъем от природной единичности к духовной всеобщности, выражающей тождество мышления и бытия. «Дух» как «субъект» и «субстанция» культуры, основные формы его становления - религия, искусство, философия. Культура как Понятие - высшая форма культурного развития. Диалектика как логика развития. Культура мышления – философская культура. Признаки и основные контуры мышления. Культура в системе социально-политических координат: разделения труда, гражданского общества, государства.

### **Философия культуры К. Маркса**

«Общественный» и «всеобщий труд» - источник культуры. Трудовая теория культуры. История как «самопроизводство человека» в процессе труда. Соотношение экономики, политики, культуры. Классовая природа культуры. Формационный подход в исследовании культурно-исторического процесса. Национальное и интернациональное в развитии культуры. Проблема культурного кризиса капитализма. Коммунизм как культурная альтернатива буржуазной цивилизации. Частное и индивидуальное: «свободная индивидуальность» как основной результат и условие культурного творчества. Свободное время как базовое условие будущей организации общественной жизни.

### **Аксиологическая философия культуры: Баденская школа**

Номотетические и идеографические науки. Генерализирующий (обобщающий) и индивидуализирующий методы познания. Культура как ценность. Методологическая основа «наук о культуре». Понятие ценности как априорная норма человеческой деятельности. Ценности как исторические универсалии. Критика исторического релятивизма. Ценностные суждения и оценка. Логико-методологическое обоснование «наук о культуре» как

продолжение и развитие линии трансцендентального идеализма. Культура как мир ценностей.

### **Символическая философия культуры**

Марбургская школа неокантианства. Культура как символическая система. Философия культуры (символическая и семиотическая аспекты) Э. Кассирера. Природа символа и понятие символической формы. Принцип систематизации символических форм. Проблема языка, мифа и сознания. Человек и культура. Определение человека в терминах человеческой культуры. Примат структурного подхода к анализу культуры по отношению к исторической точке зрения. Культура как целостность. Философия в поисках основополагающего единства мира культуры.

### **Эволюционизм и диффузионизм как направления философии культуры**

Абсолютизация естественных наук в качестве образца для социального и гуманитарного познания. Культурный эволюционизм и органицизм (Г. Спенсер). Позитивизм как методология эмпирических наук о культуре. Эволюционизм Э. Тайлора, Д. Фрэзера, Л. Моргана. Диффузионизм Ф. Гребнера. Теория культурных кругов Ф. Гребнера. Культурная мифология Л. Фробениуса. Диффузионизм в США и Англии.

### **Философия жизни как неоромантическая философия культуры**

Философия жизни как обоснование культуры с позиции не разума, а жизненной ситуации человека. Культура перед лицом мира «как воли». Творчество А. Шопенгауэра. Культуроборчество («переоценка всех ценностей») Ф. Ницше. «Дионисийское» и «аполлоновское» в греческой культуре. «Проблема Сократа». «Смерть Бога», разоблачение морали, апология нигилизма. Тема сверхчеловека. Тема вечного возвращения культурного наследия.

Герменевтика - искусство понимания чужой индивидуальности (Шлейермахер). «Критика исторического разума» В. Дильтея: обоснование историчности человеческой жизни и герменевтики как метода познания исторических наук. Проблема «герменевтического круга». «Философия жизни» как осознание «трагичности» культуры перед лицом жизни. Г. Зиммель о «конflikте современной культуры». О. Шпенглер о судьбе европейской («фаустовской») культуры. Диагноз состояния западной культуры в «массовом обществе» (Ортега-и-Гассет). Философия культуры Х. Ортега-и-Гассета.

### **Функционалистское направление философии культуры**

Функционализм Б. Малиновского. Теория потребностей как основа концепции культуры Б. Малиновского. Функциональное равновесие. Функционализм как метод изучения культуры.

Этнология и социальная антропология А. Рэдклиффа-Брауна. Понятие «социальная структура» в концепции А. Рэдклиффа-Брауна. Структурно-функциональная теория культур А. Рэдклиффа-Брауна. Основные функции культуры.

### **Экзистенциалистская философия культуры**

Существование человека в мире - главная тема философии культуры экзистенциализма. Конечность, рациональная невыводимость, выхождение за собственные пределы (самоконструирование) - основные черты экзистенции, человеческого бытия. К. Ясперс: человек в ситуации исторического мира. Историчность и необъективируемость экзистенции, ее связь с разумом и коммуникацией. Проблема «осевого» времени и «философской» веры.

М. Хайдеггер: поворот от культурно-исторической герменевтики к герменевтике бытия. Техника, наука, искусство в философии культуры Хайдеггера. Экзистенциализм как осознание глубокой кризисности и трагичности человеческого существования в эпоху торжества рационалистической мысли и научно-технического прогресса.

### **Структуралистская и постструктуралистская философия культуры**

Структурализм как философия и методология науки XX века. Структурная антропология Клода Леви-Стросса - философская основа структурализма. Роль бессознательного в научной методологии К. Леви-Стросса. Культура как проекция универсальных законов, регулирующих бессознательную основу человеческого разума. Структурный психоанализ Жака Лакана. Структуралистский тезис «смерти человека». Проблема власти и репрессии в археологии М. Фуко.

Текст как основная единица культуры. Ролан Барт структуралистского периода. «Сущность дискурсивных практик». Философские основы семиологического анализа культурных фактов. Деконструктивизм Жака Деррида. «Деконструкция текстов гуманитарной культуры как способ выявления в них базовых понятий бытия. Уничтожение центрального положения Запада в качестве традиционного ядра современной культуры. Постструктурализм Ж. Делеза, Ф. Гваттари. Философско-историческая концепция шизоанализа.

### **Антропологическое направление философии культуры**

Психологическая антропология В. Вундта. Психология народов. Групповая психология.

Исходные принципы антропологии А. Кребера. Методологическое значение основных понятий концепции культуры А. Кребера. Концепция культуры К. Клакхона.

Типология культур М. Мид: постфигуративная, кофигуративная, префигуративная. Культурный релятивизм М. Херсковица. Принципы

культурного релятивизма. Эвдемоническая концепция культуры.

### **Философия и теория казахской культуры**

Проблема смерти, отражение её в донаучных культовых обрядах казахов. Проблема смерти и бессмертия в мифологии древнего казахского народа. Шаманизм и проблема смерти и бессмертия. Проблема бессмертия (культ святых). Трансформация погребальных культовых обрядов казахов под влиянием ислама. Постановка проблемы смерти и бессмертия в каноническом исламе. Проблема смерти и бессмертия в понимании акынов и жырау. Представители казахского просвещения о проблеме смерти и бессмертия (Ч. Валиханов, И. Алтынсарин, А. Кунанбаев, С. Торайгыров). Философская постановка проблемы. Проблема смерти и бессмертия в интерпретации Шакарима Кудайбердиева. Кармические законы вселенной («карма» смерти).

Религия как форма культуры. Культурно-исторические типы в Казахстане. Тенгрианство и архетипы казахской культуры. Шаманизм и архетипы казахской культуры. Хронотопы казахской культуры. Абай о роли ислама в казахской культуре. Традиции и инновации в казахской культуре. Концепция О. Сулейменова о шумерской культуре. Цивилизационные процессы в современном мире и Республике Казахстан.

## **ТЕОРИЯ КУЛЬТУРЫ**

### **Человек и культура**

Человек как основной объект изучения культурологии. Философское учение о человеке. Человек, индивид и личность. Соотношение биологического и социального в культуре. Гуманизм и культура. Культура и цивилизация. Культура и история. Концепции «благоговения перед жизнью» А. Швейцера. «Феномен человека» Тейяр де Шардена. «Этика ненасилия» Л.Н. Толстого и Махатмы Ганди. Религия и культура. Религиозная концепция Э. Жильсона, М. Бубера. Борьба передовых мыслителей против дегуманизации общества. Роль культуры в становлении общечеловеческой цивилизации. Критика тоталитарных концепций культуры. Пределы технократического понимания культуры.

### **Культура и государство**

Противоречивость взаимоотношений между культурой и государством. Защита государственности и взгляды на человеческую культуру Платона, Н. Макиавелли, Гегеля. Культура в авторитарном и тоталитарном государстве. Проявления абсолютного подчинения тоталитарным государствам духовной сферы жизни общества. Монополизация и стандартизация системы образования и воспитания. Монополизация средств массовой информации. Подавление инакомыслия, борьба с «диссидентской» интеллигенцией. Изолированность общества от внешнего мира, «железный занавес»,



«берлинские стены», «манкуртизм» исторической памяти народа. Явление культа личности и культурная среда.

### **Культура и право**

Духовные потребности граждан в структуре потребления. Классификация потребностей по сферам деятельности, по объёму потребностей. Место и роль культурных потребностей как осознанной человеческой необходимости. Право граждан на пользование достижениями культуры, участие в культурной жизни и их гарантии. Мировой опыт конституционного регулирования пользования культурными достижениями.

Конституция Республики Казахстан и права граждан на пользование достижениями культуры. Гарантии осуществления этих прав. Демократическая и политическая система общества – условие права граждан на пользование достижениями культуры. Характер отношения права и обязанности в области культуры. Законодательство о культуре: история и современность. Казахские правовые акты в области культуры и культурного наследия.

### **Социодинамика культуры**

Динамическое понимание культуры М.М. Бахтиным: культурная коммуникация. Основные и транзитные культуры. Культура как диалог. Язык и культура. Диалогизм В. Библиера. Диалог между коммуникаторами и потребителями культурных ценностей. Непосредственная коммуникация: беседа, лекция, митинг, искусство, чтение художественной литературы. Опосредованная коммуникация. Учреждения, занимающиеся сохранением духовной культуры: архивы, музеи, библиотеки, реставрационные мастерские. Распространение ценностей духовной культуры. Продуктивное и репродуктивное потребление культурных ценностей. Проблемы воспитания истинных «духовных потребностей человека», квазипотребности. Тенденция воспитания культурных потребностей в постсоветском пространстве. Культура и контркультура. «Контркультура», «антикультура» и мифологизированные тексты.

Массовая культура, её сущность и структурные особенности. Становление и развитие шоу-культуры в Казахстане. Особенности проблемы реформ в сфере культуры постсоветского периода. Вопросы перенятия западных ценностей в условиях Казахстана. О коммерциализации духовной жизни.

### **Модели современной культуры**

Единство и различия современного человечества. Дихотомии Восток – Запад, Север – Юг. Теория С.П. Хантингтона о суперцивилизациях. Основные модели культуры: религиозная, западная, азиатско-тихоокеанская, постсоциалистическая, вестернизирующая, южно-азиатская, традиционная. Типология культур. Роль тюркского мира в мировой цивилизации. Типология

и ценностные ориентации личности. Человек разумный, экономический и играющий. Игровая концепция Й. Хейзинга. Культура города и деревни. Кризис культуры. Многообразие и равноправие культуры.

Родной язык как стержень национальной культуры. Маргинальная культура. Культура межнациональных отношений. Право нации на самоопределение как одно из основных прав человека. Теория о «культурно-национальных автономиях». Соблюдение прав национальных групп и меньшинств – важнейший признак демократии. Национальный вопрос в современном мире. Несостоятельность расизма, космополитизма, евроцентризма и национализма. Принципы обострения межнациональных отношений в постсоветском пространстве. Проблемы гармонизации этнокультур.

### ***Культура и природа***

От антитезы «Культура - Природа» – к экологической культуре. Биосфера – биотехносфера - ноосфера. Органистический взгляд на культуру. Натурализация истоков культуры или гуманизация природы. Козволюционность генетической и культурной эволюции. Социобиологическое учение о культургенах. Культура как способ преодоления отчуждённости человека от природы.

Типы взаимодействия культуры и природы (симбиоз, апобиоз, диабиоз). Преодоление человеческого шовинизма по отношению к природе. Космологические концепции культуры. Экология культуры и её роль в современной цивилизации. Болезни роста цивилизации и эрзац-культура.

### **Культурные процессы в СНГ**

Посттоталитарное общество как всемирно-историческое явление. Социокультурные особенности становления независимых государств на территории бывшего СССР. Коллизии и перспективы роста национального самосознания. Евразийский союз как интегральный социокультурный феномен. Роль России и Казахстана в евроазиатской культурной общности.

Социокультурные модели и выбор путей развития в СНГ. СНГ и современные суперцивилизации. Вестернизация и восточный менталитет. Реликты тоталитарной культуры и попытки их оживления в СНГ.

Специфика культурной жизни общества в странах СНГ. Влияние рыночных отношений на процессы духовной жизни общества. Традиционная национальная культура и рыночные отношения. Национальная культура и современная цивилизация.

Рынок и культура предпринимательства. Расширенный порядок человеческого сотрудничества и этика бизнеса. Девиантное поведение и особенности его проявления на территории СНГ.

## **Культура Республики Казахстан**

Социокультурная обстановка в Республике Казахстан. Развал Советского Союза и демонтаж тоталитарной культуры. Обострение межнациональных отношений и коллизий этнокультуры. Рынок и культура. Вестернизация казахской культуры. Духовная ситуация времени и задач культурного возрождения. Эрзац-культура и антикультура. Социокультурные процессы в религии, искусстве, образовании.

Программа культурного возрождения Республики Казахстан. Основные направления культурного строительства. Национально-культурные центры в РК и их роль в упрочении межнационального согласия. Перспективы развития казахской культуры в XXI веке.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Философия культуры как наука
2. Философия культуры античности и средневековья
3. Философия культуры Нового Времени
4. Философия культуры XIX в.
5. Философия культуры XX в.
6. Теория культуры и ее предметная сфера.
7. Человек и культура
8. Культура и природа
9. Социодинамика культуры
10. Модели культуры
11. Культурные процессы в XXв. и начале XXI в.
12. Теоретические проблемы современной казахской культуры
13. Типология культур
14. Архетипы казахской культуры
15. Хронотопы культуры Казахстана

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Онтология культуры
2. Морфология культуры
3. Статика и динамика культуры
4. Культура и природа
5. Культура и право
6. Культура и общество
7. Категориальный аппарат философии культуры
8. Методологические принципы классической философии культуры
9. Классическая философия культуры
10. Постклассическая философия культуры и ее проблематика
11. Постнеклассическая философия культуры и проблематизация

культуры

12. Методология позитивистской философии культуры
13. Методология структуралистской и постструктуралистской философии культуры
14. Теория культуры и ее современные проблемы
15. Глобальные проблемы современности как предметная сфера теории культуры

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Космологические концепции культуры.
2. Экология культуры и её роль в современной цивилизации.
3. Вестернизация и восточный менталитет.
4. Реликты тоталитарной культуры и попытки их оживления в СНГ
5. Национальная культура и современная цивилизация.
6. Рынок и культура.
7. Вестернизация казахской культуры.
8. Программа культурного возрождения Республики Казахстан.
9. Основные направления культурного строительства.
10. Национально-культурные центры в РК и их роль в упрочении межнационального согласия.
11. Духовность и культурность – путь и перспектива цивилизации XXI века.
12. Средства массовой информации и манипуляция культурой человека.
13. Коммерческий критерий культурных ценностей, конвейерный способ их тиражирования и стандарты потребления.
14. Становление и развитие шоу-культуры в Казахстане.
15. Культура в авторитарном и тоталитарном государстве.

### **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

#### **Основная:**

1. Нуржанов Б., Ержанова А. Культурология: в новом ключе. – Алматы, 2012.
2. Габитов Т., Муталипов Ж., Кулсариева А. Культурология. (на каз.и рус. яз.). – Алматы, 2010.
3. Каган М.С. Философия культуры. - СПб., 2006.
4. Коган Л.Н. Теория культуры. - Екатеринбург., 2013
5. Философия культуры. - М., 2010.

**Дополнительная:**

1. Флиер А.Я. Культурология для культурологов. М.: Академический Проект, 2000.
2. Форрестер Д. мировая динамика. М.:Спб., 2010.
3. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. М., 2008.
4. Хейзинга Й. Играющий человек. – М., 2013.
5. P.C. Salzman Understanding Culture. – USA, 2011.
6. Мәдениеттану XX век: Антология. - М., 2005.
7. Мәдениеттану XX века: Словарь. - СПб., 2007.
8. Гуревич П.С. Философия культуры. - М., 2004.
9. Философия культуры: Становление, развитие. - СПб., 2005.
10. Философия и история культуры. - М., 2005.
11. Проблемы философии культуры. - М., 2004.
12. Категории философии и категории культуры. – Киев, 2004.
13. Самосознание европейской культуры XX века. - М., 2001.

## **ІКК3207 – ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ КУЛЬТУРЫ**

**Объем 3 кредита**

### **Авторы:**

**Габитов Т.Х.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

### **Рецензенты:**

**Алимжанова А.Ш.** – кандидат философских наук, профессор кафедры гуманитарных дисциплин Казахского национального академии искусства им. Т. Жургенова

**Абдигалиева Г.К.** – доктор философских наук, профессор кафедры политологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Курс «История казахской культуры» разработан в соответствии с типовым учебным планом по специальности «5В020400-Культурология». Курс «История казахской культуры» как специальная вузовская дисциплина является одним из важных в формировании культурного человека XXI века и в развитии творческого мышления будущего культуролога. Он базируется на таких гуманитарных дисциплинах как история Казахстана, философия, этика, эстетика, национальная культура народов мира, психология, этнология и другие. Для успешного развития своей личности и реализации своего творческого потенциала необходимо изучать культуру в разнообразных ее аспектах. Поэтому курс «История казахской культуры» невозможно понять без исторической базы, теоретического фундамента социальной культурологии и философии. Философия является общей теоретико-методологической основой всех культурологических дисциплин, как теория культуры, история культуры, экология культуры, мировая художественная мысль, культурология XX века и т.д.

### **Основные формы компетенции бакалавра:**

При освоении курса «История казахской культуры» студентам необходимо **знать:**

- историю становления мировой культуры и цивилизации, теоретические особенности базовых культурологических концепций, различные трактовки культуры и цивилизации в мировой и отечественной литературе;

### **Бакалавр должен уметь:**

- ориентироваться в культурологической проблематике, самостоятельно разбираться в вопросах влияния культурных факторов на поведение индивидов;

**Бакалавр должен иметь навыки:**

- управления информацией, владения современной вычислительной техникой и средствами связи;

- научного общения и коммуникации на основе принципов научного сообщества;

- владения иностранным языком в устной и письменной формах для осуществления коммуникации в учебной, научной, профессиональной и социально-культурной сферах;

-использования методологии социокультурного исследования материальной и духовной культуры;

**Должен овладеть:**

- Историю развития казахской культуры еще со школьной скамьи. Для успешного развития своей личности и реализации своего творческого потенциала необходимо изучать культуру в разнообразных ее аспектах.

**Студент должен быть компетентным:**

- в области истории казахской культуры философских проблем культуры, истории и теории культуры;

- в исследовании истории казахской культуры, её социальной, духовной, образовательной стороны и процесс глобализации;

- в проведении компаративистского анализа культурно-исторической реальности;

- в истории казахской культуре основополагающих принципов современных информационных технологий в изучении информационной культуры.

**Пререквизиты:** для успешного усвоения данного курса необходимо знакомство с дисциплинами, предшествующими изучению данного курса: философия, этика, искусствоведение, социальная культура, миф и ритуал, мировая художественная культура и т.д. Данный курс параллельно изучается с дисциплинами: культурология, методика преподавания культурологии.

**Постреквизиты:** Современная культура, культурная антропология, методика преподавания истории и теории культуры и т.д.

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ

| № | Темы                                                          |
|---|---------------------------------------------------------------|
| 1 | Методологические проблемы изучения истории казахской культуры |
| 2 | Место казахской культуры в мировой цивилизации                |
| 3 | Традиции, обычаи как способ передачи опыта                    |
| 4 | Праздники и игры, их общественные функции                     |

|    |                                                    |
|----|----------------------------------------------------|
| 5  | Народные песни, кюи                                |
| 6  | Памятники культуры                                 |
| 7  | Народное прикладное искусство, ремесла             |
| 8  | История и тенденции развития культуры              |
| 9  | Культурное осмысление окружающего мира номадами    |
| 10 | Духовное наследия казахского этноса                |
| 11 | Мусульманский Ренессанс и культуратюркских народов |
| 12 | Культурное наследие акынов и жырау                 |
| 13 | Национальная культура Казахстана XIX в.            |
| 14 | Культура Казахстана XX в.                          |
| 15 | Развитие культуры современного Казахстана          |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Место казахской культуры в мировой цивилизации. Основные этапы истории культуры Казахстана. Концепции истории культуры Казахстана и критика европоцентризма. Номадизм как архетип казахской культуры. Мир культуры казахов и отечественной культуры, её сущность, функционирования и развития культуры.

*Объектом* история казахской культуры является культурно-теоретическое осмысление сущности становления и развития казахской культуры.

*Предметом* история казахской культуры является культурно-теоретические исследования исторических типов казахских культуры и цивилизаций.

*Цель преподавания курса:* изучение казахской культуры в процессе ее исторического развития, знакомство студентов с особенностями и спецификой истории казахской культуры, определить место казахской философии в структуре казахской духовной культуры, на основе изучения философских концепций культуры сформировать у студентов навыки анализа закономерностей становления и развития этнокультур.

*Задачи курса:*

- студент должен приобрести навыки практического использования знаний и умений в вопросах учета специфики культурного поведения различных индивидов и коллективов в современных условиях становления гражданского общества в РК.
- сформировать представление об истории отечественной культур-философской мысли в казахской культуре;
- сформировать представление о месте философии культуры в системе наук о культуре и ее методологической значимости в исследовании феноменов культуры.



## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **Методологический проблемы изучения истории казахской культуры**

Понятие культуры как системы, философский анализ культуры. Истоки казахской культуры. Понятие этнокультуры, по мнению зарубежных и отечественных ученых, роль этнического сознания, предполагающее идентификацию индивида с историческим прошлым, акцентирующее идею "корней", выработанную с помощью символов общего прошлого - мифов, легенд, святынь, эмблем. Понятие национальной культуры как преломленная этнокультура и содержательная социально-историческая уникальность этнического общества, выполняющая интегративные функции по отношению к другим этническим общностям.

### **Место казахской культуры в мировой цивилизации**

Основные этапы истории культуры Казахстана. Концепции истории культуры Казахстана и критика европоцентризма. Номадизм как архетип казахской культуры. Мир культуры казахов. Ориентация на особенности развития культуры казахского этноса, культуры других народов, проживающих в республике. Раскрыть цели и задачи концепции по развитию этнических культур в интересах общенационального единства. Содержание темы и его воздействие на мировоззрение студентов, ощущение правильного восприятия окружающего мира; воодушевление их на выполнение благородных целей, формирование интереса и благожелательного отношения к культуре других этносов.

### **Традиции, обычаи как способ передачи опыта**

Роль этнокультуры в сохранении и передаче накопленного опыта. Культура как хранитель времени и памяти этноса. Средства обеспечения памяти. Рамки и возможности традиции как механизма преемственности. Традиции и обычаи - составляющие этнокультуры. Сущность и социальное значение традиций в функциях культуры. Обычаи как привычные и не подверженные рефлексии образцы поведения. Самые простые типы поведения складываются на основе целостных, привычных образцов поведения, совершаемого по установленному поводу в определенное время и в определенном месте. Обряд утверждает преемственность нового со старым, его принятие как утвердившегося в обществе положения. Необходимо дать определение обычаям, традициям как содержательным элементам духовной жизни общества. Обычаи как привычные и не подверженные рефлексии образцы поведения. Раскрыть значение традиций в формировании трудовой и общественной деятельности людей, закрепляющие и направляющие их поведения. Выделить основные компоненты, входящие в систему традиций и обычаев (праздники, обряды, ритуалы, церемонии). Основы формирования специфики мировоззрения казахов. Художественное освоение мира в

казахской культуре. Состояние первобытного человека и памятники материальной культуры на территории Казахстана. Обычаи, культы, верования древних племенных образований (усуни, канглы, кимаки, кипчаки). Сакская культура.

### **Праздники и игры, их общественные функции**

Праздник как институт культуры. Существование праздников как общественного события, изъятое из повседневности. Праздник как форма регуляции деятельности. Религиозный праздник - связь с мифо-идеологическим миром. Народные праздники - отражение древних и современных поверий, жизнеобеспечивающие функции культуры.

Праздники - это общественное событие торжественного характера. Игра, как феномен культуры, существенный и специфический вид культурной деятельности. Значение игр в общественной жизни казахского этноса. Разнообразие игр, их проведение. Функции игр. Роль национальных праздников и игр в общественной жизни этноса, которые выполняли определенные функции культуры. Обосновать, что в праздниках, играх, развлечениях реализована исторически самобытная деятельная сущность этнокультурных ценностей. Отметить существенные свойства духовного склада, воля и помыслов, способов эстетического освоения внешнего мира. Напомнить, что каждый праздник имел предысторию, подтвердить это примерами. Можно заранее подготовить вопросы для организации дискуссии, диалога со студентами.

### **Народные песни, кюи**

Традиционная музыкальная культура, ее носители. Формы бытовой музыки. Классификация казахских народных инструментов. Песенное творчество - обширная и разнообразная область казахской народной музыкальной культуры: обрядовые, бытовые, лирические, исторические песни, песни социального протеста и т.д. Инструментальная музыка - кюи. Древние кюи-легенды. Исторические кюи. Тартыс - инструментальные состязания кюйши. Выдающиеся казахские народные композиторы-домбристы. Во введении рассказать об очагах высокоразвитой культуры, существовавших на территории Казахстана еще во времена палеолита, о чем свидетельствуют наскальные рисунки, изображение животных, сцены охот и обрядов, солнцеголовые божества, космические символы, также и люди с музыкальными инструментами. В народе сохранились легенды о происхождении музыки, поэзии. Отметить, что казахская музыка тесно связана с поэзией, словом.

### **Памятники культуры**

Средневековая культура Казахстана: культура кочевников, влияние арабской культуры, становление и развитие средневековых городов. Материальная культура казахского этноса - это показатель

ростаматериального уровня и обеспечения культурных потребностей. Особая знаковая система для выражения идеологии кочевников –это «звериный стиль», который находит выражение в материальных памятниках этнокультуры. Смена «звериного стиля» полихромным стилем, дошедшего до современности в замечательных изделиях казахских мастеров-зергеров. Особенности казахской одежды. Конно-охотничье снаряжение. Могильники, курганы. Охарактеризовать развитие материальной культуры, взаимосвязь оседлости и кочевничества, которые составляли единую экономическую основу общества. Целесообразно дополнить, историческими фактами. Сведениями археологических работ, найденные при раскопках памятников на Шелковом пути. Указать на разнообразие предметов выполненных в «зверином,» полихромном стилях.

### **Народное прикладное искусство, ремесла**

Особенности искусства. Народное прикладное искусство- это творчество народных мастеров, умельцев народных ремесел, это художественное и тонкое восприятие окружающей действительности, выраженных в геометрических, растительных, зооморфных и космогонических орнаментах. Традиционные художественные ремесла: ткачество, резьба по дереву, тиснение кожи. Зергеры, кузнечные мастера создают уникальную самобытную культуру казахского этноса. Семантика казахских национальных украшений. Юрта как символ. Она символ космоса, триединства Вселенной, символ освоенного пространства. Юрта - один из лучших видов переносного жилища. Строение и составляющие «войлочного дома». Эстетика казахского быта. Юрта и внутреннее убранство. Единый национальный, художественный стиль проявляется разнообразием способов декоративного решения различных предметов быта. Особенности искусства. Становление феодализма и новых культурных ценностей. Язык, письменность, историческая литература. Эпос. Искусство XIУ-ХУИ веков. Устное народное творчество. Творчество жырау.

### **История и тенденции развития культуры**

История каждого народа уходит корнями в глубокую древность. Общность происхождения тюркских культур, единство культурно-исторического процесса развития. Формирование казахской народности на основе длительного процесса накопления однородных этнических признаков на базе общности хозяйственного уклада. Номадизм-форма хозяйственной деятельности. Характерные этнические признаки. Этническая структура казахского общества. Значение культурно-исторического наследия. Его роль в формировании духовного облика человека. Дополнительный материал по этнокультуре казахского народа требует от студентов определенного уровня знаний по истории Казахстана, об этапах развития, взаимовлиянии и преемственности многочисленных группировок союза тюркоязычных племен, на основе которых необходимо сформировать интерес к этническим

процессам становления и развития кочевой цивилизации. Рассказать о роли Великого Шелкового пути. Диалог культур Востока и Запада. Влияние других культур на культурологический феномен Казахстана.

### **Культурное осмысление окружающего мира номадами**

Кочевничество, номадизм - особая форма хозяйственной деятельности и связанного с ней образа жизни. Своеобразие социально-экономических, исторических, географических условий жизни и быта народа, кочевой образ жизни, политическая раздробленность, территориальная разобщенность, отсутствие широких торговых связей с другими народами - все это наложило свой отпечаток на развитие материальной и духовной культуры казахского этноса. Казахская культура как форма кочевой культуры представляла собой своеобразное философское осмысление мира и по своей глубине неуступала оседлым культурам.

### **Духовное наследие казахского этноса**

Философское отношение к миру было для казахов нормой жизни. Изучение духовного наследия казахского этноса должно дать полную картину духовной сферы народного творчества, где проявляется синкретизм мышления, прослеживается неразрывная связь космоса и человека. Представления казахов о Первотворении жизни. В жизни казахов преобладающим мотивом звучит нота смыслового наполнения. Культуре присуща четырехзначная система кода быта. Есть четыре фазы Луны, четыре стороны света, четыре стихии, которые проявляются в художественном освоении мира.

### **Мусульманский Ренессанс и культура тюркских народов**

Изменение этнической среды в Евразийском регионе. Раннее тюркское государство – Тюркский каганат. Политическая обстановка в Тюркском каганате. Социальная жизнь Тюркского каганата. Появление Восточного и Западного каганатов. Возникновение и функционирование Степного пути. Суфийское направление в мире ислама. Памятники средневековой архитектуры казахской культуры. Жизнь и творчество выдающихся представителей тюркской культуры X–XII веков (как аль-Фараби, Жусуп Баласагуни, Махмуд Кашгари и т.д.)

### **Культурное наследие акынов и жырау**

Кризис традиционного мировоззрения и его отражение в творчестве акынов XIV-XVII веков. Активизация ислама. Образ “Зарзамана” в казахской культуре. «Поэты-книжники». Литература и музыка XVII века. Музыка и слово неотделимы не только в песенном жанре, речитативном искусстве акынов и жырау, но и в инструментальном музицировании - ведь кюи всегда сопровождаются легендами, предваряются рассказами об их создании и авторе. Особенности и уникальность импровизации – мгновенное сочинение

стихов или музыки по тому или иному поводу. Подкрепить примерами - представителей музыкального искусства, дополнить о жизни и творчестве отдельных лиц.

### **Национальная культура Казахстана XIX в.**

Присоединение Казахстана к России. Особенности российского колониализма и его влияние на культуру казахов. Влияние присоединения на политическую и социальную жизнь людей. Изменения в системе образования. Особенности казахского Просвещения. Культурологические взгляды казахских просветителей. Жизнь и творчество выдающихся представителей казахской культуры XIX века (на примере Ш. Валиханова, И. Алтынсарина и т.д. ). Развитие письменной казахской литературы. Жизнь и творчество Абая Кунанбаева. Развитие в казахской культуре, казахское изобразительное искусство, письменная литература и рамки культурной жизни Казахстана расширились, появились национальная опера, балет, драма, симфонические оркестры и т.д. Особенности казахского Просвещения. Культурологические взгляды казахских просветителей.

### **Культура Казахстана XX в.**

Развитие казахской культуры в XX веке, казахское изобразительное искусство, письменная литература и рамки культурной жизни Казахстана. Национальная опера, балет, драма, симфонические оркестры и т.д. Насущная потребность в концепции этнокультурного образования вытекает также из кризиса образовательной системы в переходную эпоху. Выход из кризиса, возврат к лоно нормального цивилизованного развития требует не только передовых технологий, и новой техники, квалифицированных специалистов и научных достижений, но и возрождения национальных духовных ориентиров, нравственных и культурных ценностей, обычаев и традиций, способа мышления и языка.

### **Развитие культуры современного Казахстана**

Современная социокультурная ситуация. Развитие культуры Казахстана. На современном этапе Республикой Казахстан взят курс на демократические реформы, признание прав и свобод человека, независимо от национальной принадлежности, на недопустимость дискриминации по этническому и расовому признаку. За период независимости пути развития национальной культуры и укрепление межэтнической интеграции, поиски ценностных ориентиров культуры. На современном этапе Республикой Казахстан взят курс на демократические реформы, признание прав и свобод человека, независимо от национальной принадлежности, на недопустимость дискриминации по этническому и расовому признаку. Насущная потребность в концепции этнокультурного образования вытекает также из кризиса

образовательной системы в переходную эпоху. Знакомство и определение главных направлений концепции этнокультурного образования в РК.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Культура прототюрков и тюрков.
2. Тенгрианство и шаманизм.
3. Исламская культура и ее роль в судьбе тюркских народов
4. Культурологические взгляды аль-Фараби.
5. Культурологические взгляды Ж. Баласагуни.
6. Культурологические взгляды К.А. Иасауи.
7. Роль акынов и жырау в духовной культуре казахов.
8. Культурологические взгляды Ч. Валиханова.
9. Культурологические взгляды И. Алтынсарина.
10. Абай и его роль в становлении современной культуры казахов.
11. Шакарим. Три истины.
12. Культурологические взгляды казахских мыслителей начала XX века.
13. Казахская советская культура.
14. Культура современного Казахстана.
15. Актуальные проблемы инновационной культуры в РК

### **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Культурологический анализ книги О.Сулейменова «Аз и Я» («Шумер-наме»)
2. Типология культуры казахов
3. Архетипы казахской культуры
4. Хронотопы культуры Казахстана
5. Восток – Запад: диалог культуры
6. Орхоно-Енисейские памятники как культурное наследие
7. Культура казахского ханства
8. Казахский орнамент
9. Поэтическая культура казахского народа
10. Казахский эпос как культурное наследие
11. Традиции и инновации в этнокультурах
12. Проблема культурного наследия в Казахстане
13. Культурная политика РК
14. Культура и рынок
15. Национальная идея Казахстана «Мәңгілік ел» и культура

## **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Культур-философские идеи и представления акынов, жырау
2. Колониальная культура тюркских народов России и Китая.
3. Хозяйственно-культурные типы казахов
4. Правовая типология культуры казахов
5. Религиозная типология культуры казахов
6. Этнокультура и маргинальность
7. Доисламская культура тюрков
8. Шаманизм как феномен культуры
9. Тенгрианство как феномен культуры
10. Типы ментальности современных казахов.
11. Политическая культура казахов
12. Национальная идея Казахстана «Мәңгілік ел»: культурные факторы
13. Художественная культура казахов
14. Хронотопы культуры РК
15. Современная культура Казахстана и ее перспективы

## **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

### **Основная:**

1. Габитов Т.Х. История казахской культуры (на каз.яз). – Алматы:Қазақ университеті, 2016. – 343 с.
2. Культурное наследие Казахстана. – Алматы: КазНПУ, 2011 – 630 с.
3. Масалимова А.Р. Культурная антропология. – Алматы, 2006. – 354 с.
4. Нуржанов Б.Г., Ержанова А.М.. Культурология в новом ключе. - Алматы, 2011.– 386 с.
5. Gabitov Tursun. Cultural Studies. Manual. – Almaty: Qazaq university, 2015. – 234 p.

### **Дополнительная:**

1. Человеческий капитал как основа формирования инновационной культуры Казахстана. – Алматы: ИФПР, 2014. – 279 с.
2. Мәдениеттанулық ой антологиясы. Т. 1-10. -Алматы, 2011.
3. Жолдубаева А.К. Культурология. –Алматы: Қазақ университеті, 2015. - 287 с
4. Мировоззрение древних кочевников (на каз.яз.). – Астана: Аударма, 2005. – 496 с.
5. Стивен Р. Кови. 7 навыков высокоэффективных людей.- М., 2014. – 378 с.

## **ТМК 3301 – ТЕОРИЯ МАССОВОЙ КУЛЬТУРЫ**

**Объем 2 кредита**

### **Автор:**

**Кобекова Б.К.** – старший преподаватель кафедры культурологии и религиоведения факультета философии и политологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

### **Рецензенты:**

**Сагикызы А.** – доктор философских наук, доцент института философии, политологии и религиоведения КН МОН РК

**Абдигалиева Г.К.** – доктор философских наук, профессор Казахского Национального университета им. аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Типовая программа «Теория массовой культуры» составлена на основании Типового учебного плана по специальности 5В020400 – Культурология. Данная дисциплина основывается на положениях и достижениях отечественной и зарубежной культурной антропологии, этнографии, антропологии культурных исследований. Теоретическими источниками данного курса являются концепции западных и отечественных ученых, теорий современного общества. Интерес к явлению массовой культуры возник довольно давно и на сегодняшний день существует немало исследований, теорий и концепций "массовой культуры". Авторы большинства из них склонны рассматривать ее как особый социальный феномен, имеющий свой генезис, специфику и тенденции развития. Данный курс рассматривает теории, где массовая культура рассматривается как неотъемлемая часть социального и культурного порядка современности – т.е. не как набор завершенных артефактов, результатов деятельности человека, соотносимых с определенными ценностями, но как динамичный процесс порождения, закрепления и трансляции культурных значений. При освоении студентами данного курса специальное внимание уделяется нормам и ценностям, которые транслирует массовая культура, выявлению ее дидактического потенциала.

Изучение теорий массовой культуры позволит понять специфику интеллектуального поиска, тематику и способы решения проблемы взаимоотношения человека и культуры при изучении дисциплин. До изучения дисциплины «Теории массовой культуры» студентам желательно знать исторические этапы становления культуры, всемирную историю и историю Казахстана. После завершения изучения данного курса, рекомендуется изучение культуры и философии постмодернизма, методики



полевых исследований в культурологии, проблемы культуры в эпоху глобализации.

**Основные формы компетенции:**

В процессе изучения дисциплины:

**а) студент должен знать:**

- феномен и сущность массовой культуры;
- тенденции массовой культуры;
- теории и направления массовой культуры;
- основные черты, присущие массовой культуре;
- социальные практики массовой культуры;
- современные тенденции развития массовой культуры;
- ценностные основы массовой культуры.

**в) студент должен уметь:**

- анализировать различные подходы в определении массовой культуры;
- организовать и управлять продуктами массовой культуры;
- ориентироваться в ценностных подходах массовой культуры;
- системно анализировать и отбирать образовательные концепции, теории массовой культуры;
- интерпретировать различные контексты (социальные, культурные, национальные и т.д.) массовой культуры

**с) студент получит навыки:**

- анализа теорий и направлений массовой культуры;
- применения теоретических знаний в практической деятельности;
- проводить экспертизу социальной среды и определять ресурсы массовой культуры;
- проектировать развивающие программы в массовой культуре

**Пререквизиты учебной дисциплины:** Для успешного усвоения данного курса необходимо знакомство с дисциплинами, предшествующими изучению данного курса: история и теория культуры, философия, культурология, религиоведение, этика, эстетика.

**Постреквизиты:** Структуралистские концепции культуры, Культура и модерн, Постструктуралистские концепции культуры, Современная культура

## **ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИНЫ**

| <b>№</b> | <b>Наименование</b>                                             |
|----------|-----------------------------------------------------------------|
|          | Введение                                                        |
| 1        | Подходы к изучению массовой культуры                            |
| 2        | Критика массовой культуры: традиции 1950-60-х гг                |
| 3        | Изучение ритуалов и практик массовой культуры.                  |
| 4        | Известный человек в контексте массовой культуры.                |
| 5        | Телевидение как конструирование псевдореальности на телеэкране. |
| 6        | Массовая культура как бизнес.                                   |

|    |                                                                      |
|----|----------------------------------------------------------------------|
| 7  | Массовая литература и смысловые аспекты слова.                       |
| 8  | Массовая культура как культура потребления.                          |
| 9  | Молодежная культура в контексте массового общества.                  |
| 10 | Реклама как феномен современной культуры.                            |
| 11 | Интернет: идентичность в виртуальной среде.                          |
| 12 | Кинематограф как искусство реализации стереотипов массовой культуры. |
| 13 | Мифологизация общественного сознания.                                |
| 14 | Элитарная культура как антипод массовой культуры.                    |
| 15 | Теории Франкфуртской школы                                           |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Предлагаемый курс основывается на положениях и достижениях отечественной и зарубежной культурной антропологии, этнографии, культурологии.

#### **Цели курса:**

- объяснить специфику феномена массовой культуры;
- выявить определенные тенденции в мировой культуре рубежа XX-XXI столетия, которые способствовали возникновению культуры для масс;
- определить приоритетные направления массовой культуры, ее место в современном мире;
- показать, как происходит проникновения культурных стереотипов в разные слои общества;
- сформулировать основные черты, присущие западной и казахстанской массовой культуре.

#### **Задачи курса:**

- научить студентов интерпретировать различные тексты массовой культуры – реклама, телевизионный сюжет, блокбастеры в литературе и в кино как проявление культурных стереотипов масс;
- сформировать умение объяснить возникновение культурных мифов;
- изучить феномен востребованности «массовых» текстов в современном мире.

*Объектом курса является* изучение теории массовой культуры в зарубежной и отечественной культурологии.

*Предметом курса является* рассмотрение теорий массовой культуры в контексте развития мировой культуры.

## ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

### **Подходы к изучению массовой культуры**

Массовая культура в современном мире. Специфика появления

феноменов массовой культуры. Создание брендов и стереотипов, влияющих на сознание масс. Мода как отражение массовых клише. Престижные премии в области искусства, как возможность диктовать массам их вкусы и пристрастия.

Массовое общество и культура в работах представителей «Франкфуртской школы». Концепция общества зрелищ и потребления Ги Дебора. Способы изучения феноменов культуры в работах Р. Барта. Социокультурная антропология: исследования ритуалов современной культуры: У. Уорнер.

«Формульные жанры» в массовой культуре. Концепция Дж. Кавелти. Концепция массовой коммуникации в работах М. Маклюэна, современной культуры в работах Ж. Бодрийяра.

Истоки массовой культуры (античные мистерии, средневековые упрощенные варианты Священных книг, карнавальная культура средневековья, европейская литература XVII-XVIII веков: рождение приключенческого романа, детектива и пр.).

Экономические основания массовой культуры. Мир как супермаркет, формирование «общества потребления». Судьба художественной культуры в «обществе потребления».

Функции массовой культуры (компенсаторная, психотерапевтическая, гедонистическая, информационная и пр.).

Массовая и элитарная культура, культуры и их принципиальное отличие.

### **Критика массовой культуры: традиции 1950-60-х гг.**

Проблемы типологии массовой культуры. Концепция смены общественно-экономических формаций как возможность выявления закономерностей развития феномена массовой культуры. Влияние личности на ход развития культуры. Философия позитивизма и прагматизма как идейная основа современной массовой культуры.

### **Изучение ритуалов и практик массовой культуры**

Система звезд как отражения специфики культурного массового сознания.

«Звезда» как воплощение обывательской мечты. Придуманность и реалистичность звездной личности («таких в жизни нет» и «такой, как все»)

Стремление к идеалу и уход от реальности.

Символ как общий принцип языка массовой культуры. Выбор символов и их организация в текст массовой культуры («девушка с веслом» как символ советского времени уступает место юноше со «Сникерсом» или бутылкой пива «Бобров» как символу современной эпохи). Эксплуатация символа массовой культурой: тиражирование, повторение.

Понятие симулякра (Ж. Бодрийяр). Пустой знак (означающее без означаемого) в массовой культуре. Замена символа симулякром.

Формирование эстетики «усредненно-сглаженного творчества» в массовой культуре (человеческое бытие сводится к миру его быта, человек замкнут в рамках житейских проблем, вокруг которых кипят все страсти).

Пошлость как выражение эстетического сознания «человека-массы» (отсутствие вкуса как чувства уместности, правильного соотнесения масштабов или значений, плоскостность выражения и скудость содержания).

Речевая культура «человека-массы»: обеднение языка, использование клише, сленга («не грузись», «не парься», «заряжай мозги», «приколись» и пр.).

Комиксы в массовой культуре и их влияние на мышление массового человека (комикс как промежуточная форма между книжным образом и плоским изображением, обеднение речи, замена слов междометиями и пр.). Категория «прикольного» в массовой культуре. «Прикол» как стиль поведения и речи.

### **Известный человек в контексте массовой культуры**

---

Известная личность как искусственно созданный стереотип. Звезда как «икона», тенденция идолопоклонства в массовой культуре. Проблема поклонников и фанатиков, сознание, освобожденное от социума.

### **Телевидение как конструирование псевдореальности на телеэкране.**

Телевидение как самое эффективное средство тиражирования и распространения масскультуры. Телеинформация – угроза психологической независимости среднестатистического зрителя. Телесериал – возможность отказа для зрителя от насущных экономических и социальных проблем.

Проблема влияния масс-медиа на формирование жизненного мира современного человека (культурное пространство современного человека сформировано в основном различными СМИ. Телевидение и Интернет постепенно вытесняют из культурных потребностей человека посещение театров, библиотек, музеев и пр.)

Теория «глобальной деревни» и «Галактики Гуттенберга» М. Маклюэна. Устно-слуховой, визуальный и аудиовизуальный типы культуры.

Художественный образ и телевидение. Феномен телесериала (бразильские, американские, казахстанские телесериалы как тексты массовой культуры. Законы их жанра).

Проблемы современной экранной культуры (TV, монитор компьютера).

Утрата интереса к чтению и рост интереса к визуальному восприятию мира в современной культуре. Экранизация литературного текста.

Телевидение и внутренний мир человека. Исчезновение различий между частным и публичными мирами (интерес к приватной жизни

знаменитостей, вынесение тайн личной жизни на публику в телевизионных ток-шоу «Пусть говорят», «Без комплексов» и пр.).

Феномен видеоклипа в массовой культуре. Видеоклип как молодой жанр искусства, телевизионная художественная интерпретация эстрадной, поп- или рок-песни, как правило, с применением «дробного» монтажа и специальных эффектов.

Клиповое сознание как тип сознания современного человека, воспринимающего мир как быструю смену картинок, утрачивающего способность к установлению глубинных, причинно-следственных связей между вещами и событиями. Современная культура как «Великая культура Картинок».

### **Массовая культура как бизнес**

---

Заранее заданная коммерческая установка при создании произведений массовой культуры. Связь творческих организаций с банковским и промышленным капиталом. Финансово-индустриальный подход к массовой культуре.

### **Массовая литература и смысловые аспекты слова**

---

Иллюзорно-компенсаторная функция массовой литературы. Отход от реальности и порождение конформизма суть составляющие массовой литературы. Жанры массовой литературы как создание упрощенных версий жизни. Манипуляция словом и понятийным смысловым полем в массовой литературе.

Дискуссии о массовой литературе: это литература, читаемая массой, или продукт, который масса потребляет? Массовая литература как рыночный термин. Феномен массового читателя и «глянцевого писателя».

Истоки массовой литературы – появление в европейской литературе Нового времени жанра романа. Д. Дефо «Робинзон Крузо» – один из первых образцов массового жанра. Приключенческий, авантюрный роман. Развитие романа в XIX веке. Закон о всеобщей грамотности (1870 год, Великобритания) как социальная предпосылка формирования массового читателя.

Рождение детектива. Эдгар По и Уилки Коллинз как основоположники жанра.

Отличие массовой литературы от литературы, ориентированной на художественный поиск. Функционирование массовой литературы по законам рынка. Формирование четких жанровых предписаний, повышающих предсказуемость текста для читателя и позволяющих легко в нем сориентироваться.

Современные развлекательные жанры литературы. Детектив, боевик, триллер, женский роман.

Женская читательская аудитория – основной потребитель «массовой литературы». Бум женского российского детектива (А. Маринина,

П. Дашкова, Т. Устинова и др.). Отличие женского детектива от привычного детектива советских времен, имевшего жесткую мужскую ориентацию.

Б.Акунин и проект «качественного бестселлера».

Фэнтези как жанр современной литературы. Феномен популярности книг Дж. Роулинг о Гарри Поттере и В.Толкиена «Властелин колец».

Постмодернизм и массовая литература. Х. Мураками, В. Пелевин – «лакуна» между серьезной и массовой литературой.

Интернет и литература. Обесценивание художественного слова. Бум графоманства в сети (существование в Интернете гипертекста «Роман», который может продолжать любой читатель: выбирать варианты развития сюжета, ходы ассоциаций, отсылок и пр.).

---

### **Массовая культура как культура потребления**

Возможность достижения политических и коммерческих целей через произведения массовой культуры. Смысл и предназначение массовой культуры – быть потребленной. Превращение искусства для народа в «искусство для желудка».

Х. Ортега-и-Гассет как один из первых теоретиков массовой культуры и его книга «Восстание масс». Понятие массы (масса – синоним толпы, масса как множество, совокупность лиц, невыделенных ничем). Характеристики «человека-массы»: банальность, посредственность, уверенность в своем праве и навязывание его другим, беспрепятственный рост жизненных запросов и т.п. Массовая культура как «тирания большинства».

Идеология потребления и массовый человек. Замена художественной ценности произведения искусства его потребительской ценностью.

Нравственные ценности человека-массы: меркантилизм, утилитаризм, прагматизм. Цинизм как принцип этического мышления современной эпохи.

Человек элиты («человек-подвижник») по Х. Ортега-и-Гассету и его отличие от «человека-массы». (Элита – не родовая аристократия, не правящее меньшинство. Это аристократия духа. Элита – это наиболее одаренная в эстетическом и этическом смыслах часть общества). Судьба «человека-подвижника» в массовом обществе.

### **Молодежная культура в контексте массового общества**

Художественные и эстетические ценности современной молодежи в контексте массовой культуры. Роль стереотипов массовой культуры в жизни современного человека. Проблема взаимоотношения элитарной и массовой культуры.

### **Реклама как феномен современной культуры**

Реклама как навязывание жизненных схем. Рекламный ролик – произведение массового искусства. Фестивали рекламы как возможность привлечения потребительских масс. Визуальный подход к аспекту приобретения.

Роль рекламы в «обществе потребления». Желание как главный объект рекламы. Реализация желаний и психологическая компенсация их воплощения.

Ориентация рекламы на архаические пласты культуры. Архаическое восприятие предметного мира как живого, наделенного своей логикой. Образ ожившей вещи в рекламе (говорящие зубные щетки, умывальники и пр.).

Мифологизм рекламы: мифы о вечной молодости (например, в рекламе косметики). Эксплуатация молодежного образа жизни и образа молодого человека (в рекламах косметики, лекарств, знаменитый слоган «Пойду потусуюсь»). Тусовка как образ жизни в рекламе. Аллегорические фигуры Красоты, Интеллекта, Здоровья, Успеха.

Гедонизм рекламы: образ Сада Земных Наслаждений (реклама «Баунти» и пр.). Архетипы в рекламе (мужское и женское и др.).

Эстетизация процесса потребления рекламой (поедание йогуртов, шоколада, приобретение вещей и пр., которые становятся источниками наслаждения, счастья и успеха в жизни).

Реклама и проблема стиля в культуре. Миф о новой «классике» (формы банок кофе, кока-колы; автомобилей, одежды и пр.) Товар как стиль.

### **Интернет: идентичность в виртуальной среде**

Интернет как возможность доступа к глобальному информационному полю. Кажущаяся полнота информации и отсутствии логики и точности. Интернет форум – неидентифицируемая личность в виртуальной реальности. Имя пользователя и антураж вокруг придуманного имени как бегство от себя.

### **Кинематограф как искусство реализации стереотипов массовой культуры.**

Социальные предпосылки появления кино. «Важнейшим из искусств для нас является кино и цирк» (концепция насаждения идеологии и развлечения).

Голливуд как социальный институт и чистая форма кино.

### **Мифологизация общественного сознания.**

Философия истины в массовой культуре как пользы и успеха. Конформизм как структурный элемент сознания массовой культуры. Ритуальные формулы массовой культуры – «любовь и вера побеждают все».

### **Элитарная культура как антипод массовой культуры.**

Индивид и масса в концепции Х. Ортега-и-Гассета. «Люди гения» и «люди пользы» по А. Шопенгауэру. Проявление элитарной концепции в ницшеанской идее сверхчеловека. Теория «искусства для искусства». Типы культуры и модели поведения (участие и бездействие).

### **Теории Франкфуртской школы.**

Понятие культурной индустрии. Теории Т. Адорно, М. Хоркхаймера, В. Бенямина и Г. Маркузе. Оценка феномена массовой культуры в рамках исследований Франкфуртской школы.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Массовая культура в современном мире.
2. Самоощущение культуры 1990-х гг..
3. Символ как общий принцип языка массовой культуры.
4. Финансово-индустриальный подход к массовой культуре.
5. Роль рекламы в «обществе потребления».
6. Смысл и предназначение массовой культуры.
7. Художественные и эстетические ценности современной молодежи.
8. Известная личность как искусственно созданный стереотип.
9. Культ победителей в спортивных шоу.
10. Интернет как возможность доступа к глобальному информационному полю.
11. Типы культуры и модели поведения.
12. Голливуд как социальный институт и чистая форма кино.
13. Исследования Франкфуртской школы.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Системный метод в исследовании массовой культуры.
2. Нормы и идеалы массовой культуры.
3. Социокультурная динамика массовой культуры.
4. Традиции и новации в массовой культуре.
5. Социальные институты массовой культуры.
6. Индустрия массовой культуры.
7. Структура и средства межкультурных коммуникаций.
8. Массовая культура казахстанского общества.
9. Принципы медийного производства текстов.
10. «Формульные жанры» в массовой культуре. Концепция Дж. Кавелти.
11. Исследования Зиммеля, Гофмана.
12. Феномен глобального туризма в современной культуре.
13. Исследования массовой культуры в Великобритании в 1950-е гг.
14. Массовая культура в США 1950-х гг..
15. Культурная специфика телесериалов 2000-х гг.

### **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ ТЕМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**



1. Специфические методологии в исследовании массовой культуры.
2. Аккультурация в массовой культуре.
3. Проблема понимания и толерантность межкультурной коммуникации.
4. Массовая культура и массовое искусство.
5. Философия истины в масскультуре как пользы и успеха.
6. Спортивное шоу в индустрии массовой культуры.
7. Риторика рекламного образа.
8. Потребление и мода.
9. Теории и подходы современных «Culturalstudies» для анализа массовой культуры.
10. Феномен моды в современной массовой культуре.
11. Способы изучения массовой культуры в работах Р. Барта.
12. Гендерный анализ телевизионной рекламы.
13. Культура «звёзд» и знаменитостей в 2000-е гг.
14. Феномен гламура и культура глянцевого журнала.

## СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

### Основная:

1. Нуржанов Б., Ержанова А. Культурология: в новом ключе. – Алматы, 2012.
2. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. – М.; 2003
3. Костина А.В. Массовая культура как феномен постиндустриального общества. – М., 2005.
4. Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды. – М., 2000.
5. Саид Э. Ориентализм. Западные концепции Востока. М., 2006.
6. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. М., 2007.
7. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» – М., 2006.

### Дополнительная:

1. Десмонд Дж., МакДонах П. и др. Контркультура и потребительское общество. // Массовая культура: современные западные исследования. М. 2013.
2. Маклюэн Г.М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. – М.; 2007.
3. Эко У. Миф о супермене. М., 2009.
4. Эрнер Г. Жертвы моды. М., 2009.
5. Жатканбаев Е.Б. Угрозы национальных интересов Казахстана. А., Казак университеті, 2004.
6. Зиммель Г. Мода. Избранное. Т.2. М., 2010.
7. Фрейд З. Психология масс и анализ человеческого «Я» – М., 2009.

8. *Grazian D.* Mix it up: Popular culture, mass media and Society. 2011
9. *Turner G.* Ordinary People and the Media. The Demotic Turn. SAGE, 2010
10. *Гофман А.Б.* Мода и люди: новая теория моды и модного поведения. М, 2011.

## **КА 3302 – КУЛЬТУРНАЯ АНТРОПОЛОГИЯ**

**Объем 3 кредита**

### **Автор:**

**Жолдубаева А.К.** – доктор философских наук, профессор кафедры религиоведения и культурологии факультета философии и политологии Казахского Национального университета имени аль-Фараби

### **Рецензенты:**

**Нурмуратов С.Е.** – доктор философских наук, профессор Института философии, политологии и религиоведения Комитета Науки МОН Республики Казахстан

**Амиркулова Ж.А.** – кандидат философских наук, доцент Казахского национального университета имени аль-Фараби

## **ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА**

Типовая программа по курсу «Культурная антропология» разработана на основе типового учебного плана по специальности 5В020400 – Культурология.

Главной целью курса «Культурная антропология» является получение знаний, умений, навыков, необходимых для профессиональной деятельности в сфере преподавания культурологии в высших учебных заведениях, формирование базовых понятий «культура», «человек», «преемственность в культуре», «этническая культура», «национальная культура», «культурогенез» и т.д.

Культурная антропология – это наука, изучающая определяемое культурой функционирование общества у различных народов. Культурная антропология отличается, с одной стороны, от физического описания рас, которым занимается физическая антропология; с другой стороны, от философской антропологии, которая изучает особенности человеческой жизни, определяемые самой природой человека. К культурной антропологии близка социальная антропология, изучающая социальные институты различных народов. Культурная антропология пользуется методами таких наук, как этнография, археология, история, структурная лингвистика, фольклористика, социология, философия культуры, психология, а для статистической обработки данных — современным математическим аппаратом; кроме того, были разработаны специальные методики (киносъемка, особые приемы интервью и т.п.). В центре внимания культурной антропологии находится человек, который рассматривается в контексте культуры. Логика культурантропологического исследования

такова: чтобы познать человека какого-либо общества, необходимо изучить культуру данного общества.

**В результате изучения дисциплины «Культурная антропология» – студент должен знать:**

- предмет, цели и задачи культурной антропологии;
- современные методы и принципы культурантропологических исследований;
- особенности формирования человека в контексте культуры;
- особенности формирования культурантропологических теорий;
- теоретические и практические аспекты культурантропологических исследований;

**студент должен уметь:**

- оперировать теоретическими основами и методами культурологии, категориями и концепциями, связанными с изучением культурных форм, процессов, практик;
- применять культурологическое знание и критически использовать методы современной науки о культуре в профессиональной деятельности и социальной практике;

**студент должен овладеть навыками:**

- выявлять основные теоретические подходы к анализу проблем культурной антропологии, этнической культуры;
- критически исследовать этнологию народов;
- определять культурные механизмы влияния на аккультурацию человека, на процессы формирования человеческой культуры;
- анализировать социально-значимые проблемы и процессы.

**Пререквизиты:** для успешного усвоения данного курса необходимо знакомство с дисциплинами, предшествующими изучению данного курса: история и теория культуры, философия, культурология, религиоведение, этика, эстетика.

**Постреквизиты:** цикл дисциплин, включающий изучение художественно-литературных и мифологических аспектов дисциплин: лингвокультурология, культурологические аспекты перевода, античная культура, культура первобытного общества.

## ТЕМАТИЧЕСКИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛИН

| № | Наименование тем                              |
|---|-----------------------------------------------|
| 1 | Культурная антропология как наука             |
| 2 | Проблема антропогенеза и этногенеза           |
| 3 | Традиционная и современная культуры           |
| 4 | Эволюционизм в культурной антропологии        |
| 5 | Антропогеография и теория культурной диффузии |
| 6 | Историческая школа в культурной антропологии  |

|    |                                                                      |
|----|----------------------------------------------------------------------|
| 7  | Психоанализ в социокультурной антропологии                           |
| 8  | Психологическое направление культурно-антропологических исследований |
| 9  | Функциональная теория культуры                                       |
| 10 | Биологическое направление культурно-антропологических исследований   |
| 11 | Французская антропология в XX веке: социологическая школа            |
| 12 | Структурная антропология. Язык и культура                            |
| 13 | Неоэволюционизм в культурной антропологии                            |
| 14 | Культурная антропология на рубеже веков                              |
| 15 | Развитие культурной антропологии во второй половине XX века          |

## СОДЕРЖАНИЕ ДИСЦИПЛИНЫ

### Введение

Культурная антропология является важной частью культурологического знания.

*Объектами* культурной антропологии являются культурно-исторические регионы, поселения различных типов; специализированные области, культуры (экономика, политика, право, религия, искусство, образование); социокультурные слои, группы, организации (культура элиты, культура бедноты, корпоративные нравы, обычаи, кодексы, ценности, предрассудки, мифология); отдельные индивиды (образ жизни, отклоняющееся поведение).

*Предметом культурной антропологии* являются закономерности и механизмы взаимодействия человека с его социальным и природным окружением в условиях конкретной культуры. Более конкретно основные предметные области культурной антропологии можно сформулировать следующим образом:

- взаимодействие культуры и природы;
- взаимодействие культуры и общества;
- взаимодействие культуры и личности;
- взаимодействие между культурами.

### **Цели и задачи курса.**

**Основная цель** культурной антропологии, как чрезвычайно широкой фундаментальной науки, вбирающей в себя знания других гуманитарных наук, всесторонне изучить процессы формирования и развития человеческой культуры, общие проблемы культурного развития человечества.

### **Задачи курса:**

- разъяснить студентам ту огромную роль, которую культура играет в жизни человека, в его общении с другими людьми и с другими культурами;
- ознакомить их с идеями и методами культурной антропологии;
- определить пути, по которым идет развитие культур, их изменение, столкновение и взаимодействие;

- раскрыть взаимосвязь, взаимовлияние и взаимодействие языка и культуры;

- показать, как культура воздействует на поведение человека, его мировосприятие, мировую систему, личную жизнь, формирование личности и т.п.

Главные познавательные задачи связаны со становлением человека, как феномена культуры: культурирование основных институтов человека, возникновение специфической человеческой конституции, строение тела человека в его связи с культурной средой, становление норм, запретов и табу, процессы инкультурации, семья и брак, мифология как культурное явление. Важными для современной цивилизации являются вопросы экологии человека и культуры, исследование закономерностей функционирования эккультуро-систем. Перенос познавательного опыта, накопленного при изучении «примитивных» культур, на анализ индустриальных обществ позволяет сформулировать антропологические подходы в исследовании семьи, брака и родства в современных индустриальных культурах, ритуальных и мифологических аспектов современной культуры; региональных, этнических, городских, профессиональных и прочих субкультур.

## **ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ**

### **Культурная антропология как наука**

Культурная антропология как учение о природе (сущности) человека. Антропология и биология, психология, социология, история, семиотика. Предыстория культурной антропологии. Этапы формирования культурной антропологии: этнографический, эволюционистский, исторический, психологический, структурно-функционалистский, неозволюционистский, постструктуралистский, культуррелятивистский.

История представлений о вариативности и изменчивости человечества. Факторы возникновения культурной антропологии. Жан-Жак Руссо – основоположник антропологии. Этапы развития антропологической культуры и основные идеи представителей расово-антропологической культуры по Ж. Маритену. Становление и развитие антропологических учений и школ. Факторы возникновения культурной антропологии. Просвещение и вера в науку. Материалы открытий. Эволюционизм и становление антропологии. Господство эволюционной теории. Позитивизм как основа рационального объяснения прогресса постепенным развитием. Понятие «эволюция»: источник, цель, этапы, необратимость. Г. Спенсер и Ч. Дарвин, параллельное развитие идей в биологии и антропологии. Этапы антропогенеза. Проблемы, решаемые в антропогенезе.

Развитие основных школ и направлений культурной антропологии в XIX-XX веках. Черты национальных школ. Культурная и социальная

антропология. Диффузионизм и критика эволюционизма. Историческая школа Ф. Боаса. Функционализм (социальная антропология) Б. Малиновского. Психологическое направление (М. Мид, Р. Бенедикт), «культура и личность» (Э. Эванс-Причард). Неоэволюционизм (Л. Уайт). Когнитивная и структурная антропология. Интерпретативная антропология (К. Гирц).

### **Проблема антропогенеза и этногенеза**

Процесс эволюционного формирования физического типа *Homo sapiens*. Этапы антропогенеза. Теории антропогенеза: «радиационная» «саванная», «водяная», «квантовая» и др. Происхождение и эволюция сознания. Причины фенотипического разнообразия. Факторы расообразования. Время формирования основных рас. Процесс расогенеза. Большие расы, переходные, смешанные. Расовые признаки. Классификация рас. Теории, направленные на возвышение отдельных рас. Расово-антропологическая школа. Ж.-А. Гобино, Х.С. Чемберлен, О. Аммон, Ж. Ляпуж, Л. Вольтман – идеологи расизма. Афроцентризм (негритюд) Л.С. Сенгору. Индихенизм (индеанизм) Л.Э. Варкарсель. Критика идей расово-антропологической школы в работах Боаса, Дж. Хаксли и др. Расизм в современной культуре.

Типы этногенетических процессов. Формы этнического объединения. Механизмы образования новых этносов. Аспекты этногенеза. Концепция этногенеза Л.Н. Гумилева. Географическая классификация. Языковая классификация этносов. Гипотеза лингвистической относительности Э. Сепира и Б. Уорфа. Этнолингвистика. Роль языка в процессе мышления и познания. Язык как причина дифференциации культур и моделей поведения. Язык как знаковая система и проблема коммуникации в вербальных и невербальных формах. Становление и развитие теории этноса. Этнос и этничность.

### **Традиционная и современная культуры**

Понятие традиционной культуры. Традиционные институты, обычаи и способ мышления. Взгляд на традицию как на препятствие к развитию. Переход от статического рассмотрения традиции к ее динамическому рассмотрению в 70-х г. (Л. Пай). Подход к традиционной и современной культурам как взаимосвязанным и взаимообусловленным. Создание концепции «переходного общества» (Ф. Ригс, Э. Шилз). С. Эйзенштадт о проблемах модернизации. Соотношение традиции и инновации.

Проблема аккультурации и миграции. Понятие «культурный шок» и его психологические составляющие (стресс, чувство потери или лишения, тревожность, чувство неполноценности). Классификация культур (регионов) Хофстеда по типам доминирующих мотиваций. Понятие культурной дистанции (КД). Индекс КД (климат, одежда, язык, религия).

Причины возникновения этнической напряженности. Типология этнических конфликтов. Виды классификаций конфликтов. Возможные способы урегулирования конфликтов.

### **Эволюционизм в культурной антропологии**

Эволюционизм – первая научная теория в культурной антропологии. Ранние эволюционистские идеи. Влияние биологического эволюционизма. Эволюция: источник, стадии, движущая сила. От простого к сложному. Классический эволюционизм. Стадии эволюции в концепции Л. Моргана. Характеристики дикости, варварства и цивилизации. Английский эволюционизм. Проблема научного установления эволюционного развития. Эволюция и деградация. Конфликт как механизм эволюционного развития. Развитие материальной культуры и орудий труда как доказательство эволюции. Сравнительный метод: выявление повторяемости для выведения законов, поиск аналогий повсеместно, определение типичного. Метод пережитков Э. Тайлора для определения преемственности развития. Культурное значение мифологии. Естественная религия и теория анимизма. Эволюционный переход от анимизма к религиозному сознанию. Тайлоровское определение культуры и его недостатки.

Концепция эволюции культуры Джеймса Джорджа Фрезера: магия, религия, наука. Принцип причинности как основа «достаточно вероятного объяснения»: вызваны ли сходные элементы культур аналогичными причинами? Библия как источник научных данных о развитии культур. Эволюция как развитие интеллектуальных способностей: от магии до науки. Эволюционный переход от магии к религии через социально-политические механизмы. Маг и вождь, магия и власть. Магическое мышление сохраняется на последующих стадиях развития культуры. Всегда существует угроза деградации. Дж. Фрезер о роли запретов (табу) в культуре. Критика эволюционизма и его последующее развитие. Эволюционизм как мировоззрение: современные, догоняющие и развитые народы; модернизация.

Культурная динамика и культурный прогресс. Проблема критерия культурного прогресса.

### **Антропогеография и теория культурной диффузии**

«Антропогеография» Фридриха Ратцеля. Работы «Антропогеография» и «Народоведение». Идеи географического детерминизма: неразрывность связи культуры с «землей» (климат, ландшафт, почва, рельеф). Против эволюционизма. Механизмы культурной диффузии. Метод культурного картирования. «Круги народов» и «жизненное пространство». Наиболее благоприятные условия развития культур в умеренном поясе. Общая установка на исследование предметов материальной культуры: «народы гибнут, а предметы остаются». Культурная морфология Лео Фробениуса. Исследования африканских культур. Общность азиатских и африканских



культур. Протокультурный пласт нигритской культуры. «Культурная провинция». Этапы развития культур: детство, юность, зрелость и старость. Возможность «прививания» культур на другой почве. Хтонические и теллурические культуры. Диффузионизм Фрица Гребнера и Бернгарда Анкермана.

### **Историческая школа в культурной антропологии**

Франц Боас как основатель американской исторической школы культурной антропологии. Создание высокопрофессиональной антропологии в США. Влияние немецкого диффузионизма. Интенсивные многолетние полевые исследования и накопление базы данных по мифологиям индейцев американского северо-запада. Доказательство культурной диффузии. Критика предпосылок эволюционной теории: простое не тождественно древнейшему, всеобщность перехода от одних культурных форм к другим исторически не доказуема. Критика Э. Тэйлора. Модель культурных ареалов Америки. Прибрежные и континентальные культуры, промежуточные типы как продукты диффузии. История, а не эволюция: необходимость своеобразия развития каждой культуры. Специфика исторического метода. Партикуляризм. Эмпиризм. Алфред Крёбер и его историческая антропология. Специфика культуры как суперорганического. Культурная динамика: конфигурации культурного роста. Стиль как определение цивилизации. Стиль и гений. Стиль как общая культурная обусловленность. М. Херсковиц. Принципы культурного релятивизма.

### **Психоанализ в социокультурной антропологии**

З.Фрейд и психоаналитическая трактовка культуры. Новые аспекты изучения культур (раннее детство, стереотипы сексуального поведения, сновидения, эмоциональная сфера культуры). «Эдипов комплекс» - универсальная теория онтогенетического развития для всех культур. Исследование происхождения, функций и ранних форм религии. Изучение механизмов внутри культурного взаимодействия.

Разработка идей Фрейда Г. Рохеймом на примере австралийской культуры.

Аналитическая концепция культуры К. Юнга. Гносеологическая концепция Платона и «коллективное бессознательное». «Коллективное бессознательное» и проблема архетипов. Два типа мышления – два типа культуры. «Интравертные» и «экстравертные» цивилизации.

Проблема «мышления первобытного человека». «Восток» и «Запад» – два аспекта общечеловеческой культуры.

### **Психологическое направление культурно-антропологических исследований**

Культура как «укрупненная личность» (Р. Бенедикт). Направление «Культура и личность» в культурной антропологии. «Хризантема и меч»

Р. Бенедикт – психологический портрет японской культуры. Маргарет Мид – антрополог, психолог и журналист. «Взросление на Самоа». Антропология детства, воспитания и семьи. Материнские и отцовские роли. Происхождение инициаций. Механизмы формирования половой идентичности. Обучающие и обучающиеся культуры. Социализация и инкультурация. Психология народов: Г. Лебон и Г. Тард. От идеи «души народа» к проблеме национального менталитета (ментальности). Проблема методологии. Культурно-историческая психология Л. Выготского. «Культура и мышление» М. Коула.

### **Функциональная теория культуры**

Функциональная теория культуры Бронислава Малиновского. Его работы: «Научная теория культуры», «Динамика культурного изменения», «Коралловые сады и их магия», «Магия, наука, религия», «Сексуальная жизнь аборигенов северо-западной Меланезии». Критика эволюционизма и диффузионизма. Постановка вопроса о теории культуры и необходимости разработанного теоретического понятия о культуре. Культура – система институтов и основа понимания социального, экономического и правового уклада. Постулат универсальной функциональности. Функциональность как обеспечение целостности и жизнеспособности социальной системы. Теория институтов. Типология институтов и потребностей. Требование изучать целостную культуру в ее жизнедеятельности, во взаимосвязи и функционировании всех ее компонентов «здесь и сейчас». Метод включенного наблюдения. Антиисторизм и отрицание пережитков. Алфред Редклифф-Браун: от функционализма к структурализму. Не культурная, а социальная антропология. Различение исторического и функционального объяснения. Общество может быть удовлетворительно объяснено без знания его прошлого.

### **Биологическое направление культурно-антропологических исследований**

Два типа биологического исследования культур: расово-антропологическое и социобиологическое.

Расово-антропологическое направление (О. Аммон, Л. Вольтман, Х. Чемберлен, В. Де Ляпуж). Основатель направления А. Гобино и его труд «Опыт о неравенстве человеческих рас». Изучение умственных качеств людей в сравнении с антропологическими характеристиками тела (формой черепа). Выделение физической антропологии как самостоятельной дисциплины. Изучение органической вариативности людей как источника разнообразия культур. Связь расово-антропологического направления с теорией Кречмера (о зависимости психических типов людей от их физического (конституционного) строения). Идея об «отсталых» и «цивилизованных» народах.

Социобиологическое изучение культур. Соотношение концепций Мальтуса и Дарвина. Понимание эволюции Дарвиным и Ламарком. Сотрудничество как фактор эволюции. Современный этап развития социобиологии.

Критика расово-антропологического направления в трудах Боаса и его последователей.

### **Французская антропология в XX веке: социологическая школа**

Влияние социологической теории Э.Дюркгейма. Социологическая перспектива в культурной антропологии. Марсель Мосс – ученик Дюркгейма. Первобытное общество не антропо-, а социоцентрично. «Очерк о даре» – одна из наиболее влиятельных антропологических работ XX века. Влияние идей Мосса в социальных и гуманитарных науках. Механизмы социального символического обмена. Культурные функции и сакральное значение дара. Историческая трансформация представлений о личности: первобытная номинация – личность как имя, открытие автономного индивидуума в Римском праве. Антропология тела. Социальные функции священного: жертва, молитва, дар. Социальная структура сакральных практик.

### **Структурная антропология. Язык и культура.**

Клод Леви-Строс – основатель структурной антропологии. Влияние структурной лингвистики Ф. де Соссюра. Язык и речь. Идея структуры и принцип различения. Бинарные оппозиции. Идея единства человеческого разума и основных ментальных структур. Эстетика работ К. Леви-Строса. Исследования форм родства и мифологии как структур. Бинарные и тернарные структуры в социальной организации. Анализ мифов: наложение оппозиций, инверсии, обнаружение медиаторов. Предмет исследования: не вещи, а отношения. Этнология и ее место среди социальных наук. Реальность как проекция языка. Гипотеза лингвистической относительности Сепира и Урфа. Семиотическая (интерпретационная) антропология Клиффорда Гирца. Рефлексивность и проблема насыщенного описания.

### **Неоэволюционизм в культурной антропологии**

Лесли Уайт и его переоткрытие эволюционизма. Несостоятельность критики в адрес теории эволюции. Неоэволюционизм как синтез исторического и функционального подходов. Технологический детерминизм: энергия как движущая сила развития. Системная зависимость развития культуры от объема производимой энергии. Борьба за новые источники энергии как эволюционный механизм. Идея новой науки о культуре – «культурологии». Эволюция научного знания и открытие культуры как предмета научного исследования в XX веке. Культура как мир символов. Психология и культурология.

## **Культурная антропология на рубеже веков**

Программы развития стран «третьего мира» после Второй мировой войны и роль антропологов в них. Кризис позитивистской антропологии и начало «лингвистического поворота». «Интерпретативная антропология» К. Гирца – синтез традиций американской культурной антропологии с идеями современной герменевтики (Х. Гадамер, П. Рикер), аналитической философии языка (Г. Райл, Л. Витгенштейн), философии символических форм (С. Лангер) и литературоведения (К. Берк).

Проникновение постмодернизма в культурную антропологию, формирование «критической антропологии». Направления «антропология как культурная критика» (Дж. Маркус, М. Фишер, Дж. Клиффорд, Дж. Бун) и «экспериментальная этнография» (М. Агар, Дж. Лофланд, Э. Хьюз, Дж. Ван Маанен), влияние на них концепции Гирца.

Проект социальной антропологии как синтеза социального и гуманитарного знания. Две тенденции в современной культурной антропологии – структуралистская, неопозитивистская и экзистенциалистски-гуманистическая.

## **Развитие культурной антропологии во второй половине XX века**

Культурная экология. Гордон Чайлд и концепция неолитической и городской революций. Виктор Тэрнер: ритуал и его символика. Явный, латентный и скрытый смыслы. Лиминальность. Коммунитас и структура как чередующиеся стадии существования общества. Эдмунд Лич о культурной динамике как норме. Существенное сходство и различия между генами и чертами культуры (модели для построения реальности и модели уже существующей реальности). Культура как текст, но не только текст. Религия есть стремление избежать хаоса. Проблемы глобализации и этноренессанс. Культурная антропология и постколониализм.

Специфика человеческого бытия в мире. Культура – основная характеристика человеческого бытия.

## **ПРИМЕРНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ СЕМИНАРСКИХ ЗАНЯТИЙ**

1. Предмет и методы культурной антропологии. Культура и антропология. Практические методы культурной антропологии.
2. Теории культуры и дисциплинарно-теоретические направления культурной антропологии. История теоретического становления дисциплины.
3. Человек как биосоциопсихическая целостность.
4. Проблема происхождения и историческое развитие этнического разнообразия.
5. Истоки социокультурного разнообразия в истории человечества. Материальная культура, социальная культура.
6. Культуротворчество народов мира: миф и религия.

7. Брак, семья, семейные группы в рассмотрении культурной антропологии.
8. Неродственные формы объединения людей.
9. Язык как этнический и культурный фактор. Языковое разнообразие.
10. Культура как процесс. Источники развития и разнообразия культуры.
11. Взаимодействие культур. Этническое и национальное самосознание.
12. Социально-психологические особенности культур.
13. Культурная антропология: перспективы развития и перспективы междисциплинарных исследований.
14. Язык как свидетельство национального характера.
15. Культурная антропология и проблема межкультурной коммуникации.

### **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ С ПРЕПОДАВАТЕЛЕМ**

1. Предмет и методы культурной антропологии.
2. Место и функции культурной антропологии в системе наук.
3. Человеческая индивидуальность: понятие, структура, основания бытия.
4. Предельные основания бытия человека.
5. Жизнь и смерть как феномены человеческого бытия. Смысл жизни и проблема бессмертия.
6. Пол как природная и культурная характеристика человека.
7. Жизненный путь и проблема самоопределения индивида.
8. Природа человека и его элементы. Человек как целостное существо.
9. Глобальные проблемы современности перспективы человека.
10. Временность как фундаментальная характеристика человеческого бытия.
11. Фольклор как источник сведений о национальном характере.
12. Национальная классическая литература как источник сведений о национальном характере
13. Культурные и языковые барьеры между народами: сходство и различие.
14. Культура и социальные институты.
15. Проникновение постмодернизма в культурную антропологию, формирование «критической антропологии».

### **ПРИМЕРНАЯ ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ**

1. Антропологизм как принцип философского мировоззрения: общая характеристика.

2. Биологический подход в культурной антропологии: «за» и «против».
3. Антропологический принцип в философии А. Шопенгауэра.
4. Функциональный подход в антропологической концепции Э. Касирера.
5. Функциональный подход к культурной антропологии: сущность, специфика, возможности.
6. Анализ человеческого существования и его противоречия в культурной антропологии Э. Фромма.
7. Феномен человека: концепция П. Тейяра де Шардена.
8. Проблема телесности в культурной антропологии.
9. Проблема человеческого «Я» и его границ.
10. «Я и Другой»: проблема понимания.
11. Актуальность проблем культурной антропологии в современных условиях.
12. Роль языка в передаче культуры от поколения к поколению.
13. Конфликт культур: диахронический и синхронический аспекты.
14. Формирование личности посредством информативно-регуляторских текстов.
15. Основные сферы прикладных исследований культурной антропологии

## **СПИСОК РЕКОМЕНДУЕМОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

### **Основная:**

1. Антология исследований культуры. – Спб., 2011.
2. Барулин В.С. Социально-философская антропология. – М., 2012.
3. Белик А.А. Культурология. Антропологические теории культуры. Учебное пособие. – М., 2011.
4. Исмагулов О.И. Этническая антропология Казахстана. – А., 2011.
5. Культурология. XX век (Антология исследований культуры). – М., 2013.

### **Дополнительная:**

14. Байбурын А.К. Ритуал в традиционной культуре. – СПб., 2012.
15. Бенедикт Р. Образы культуры // Человек и социокультурная среда. – М., 2011.
16. Казыханова Б.Р. Эстетическая культура казахского народа. – А.: Жазушы, 2013.
17. Каракозова Ж. Космос казахской культуры. – А.: Өнер, 2011.
18. Маркарян Э.С. Теория культуры и современная наука. – М., 2012.
19. Мосс М. Общества. Обмен. Личность. – М., 2014.
20. Орлова В.А. Введение в социальную и культурную антропологию. – М., 2014.

21. Телебаев Г.Т., Трахтенберг Л.Э. Метаморфозы человека в ауре культуры. – А.: Ғылым, 2011.
22. Темирбеков С. Введение в культурологию. – А.: Жазушы, 2011.
23. Шаймерденова Н. Истоки казахской культуры. – А., 2010.
24. Шаханова Н. Мир традиционной культуры казахов. – А., 2014.
25. Шалабаева Г.К., Нарбекова Г.А., Сартаева Р.С. Культура Казахстана в мировом культурном пространстве. – Алматы: СаҒа 2003. – 207 с.
26. Белик А.А. Культурная (социальная) антропология. Учебное пособие. – М., 2009.

# МАЗМҰНЫ СОДЕРЖАНИЕ

| №  | Пәннің аты<br>Название тем                            |     |
|----|-------------------------------------------------------|-----|
| 1  | Кәсіби қазақ тілі.....                                | 3   |
| 2  | Кәсіби бағытталған шет тілі.....                      | 15  |
| 3  | Этика.....                                            | 26  |
| 4  | Эстетика.....                                         | 34  |
| 5  | Әлемдік мәдениет тарихы.....                          | 42  |
| 6  | Мәдениет философиясы және теориясы.....               | 50  |
| 7  | Қазақ мәдениетінің тарихы.....                        | 64  |
| 8  | Бұқаралық мәдениет теориясы.....                      | 74  |
| 9  | Мәдени антропология.....                              | 84  |
| 10 | Профессиональный русский язык.....                    | 96  |
| 11 | Профессионально-ориентированный иностранный язык..... | 105 |
| 12 | Этика.....                                            | 117 |
| 13 | Эстетика.....                                         | 125 |
| 14 | История мировой культуры.....                         | 134 |
| 15 | Философия и теория культуры.....                      | 143 |
| 16 | История казахской культуры.....                       | 157 |
| 17 | Теория массовой культуры.....                         | 167 |
| 18 | Культурная антропология.....                          | 178 |